

P. A. Robson. 1916.

J. K. [illegible]

to
Herr Blome
April 1900.

Theatre Royal
Dublin

L. MOZARTS

ONDERWYS

IN HET BEHANDELEN DER

VIOOL,

CONVENIT IGITUR ... IN GESTU NEC VENUSTATEM CONSPICUAM, NEC TURPITUDINEM ESSE, NE AUT HISTRIONES, AUT OPERARII VIDEAMUR ESSE.

Lib. 3. XV.

C.V.N. 1765

LEOPOLD MOZART,

Hoogvorstelyk-Saltzburgsche Kamermusicus.

Ion: Enschede, Excudit

GRONDIG ONDERWYS IN HET BEHANDELEN DER VIOOL,

ONTWORPEN

DOOR

LEOPOLD MOZART,

Hoogvorstelyk-Saltzburgschen Kamer-Musicus.

Met 4 Konst-Plaaten en een Tafel van de Regelen der Strykmanier enz. voorzien.

TE HAERLEM,

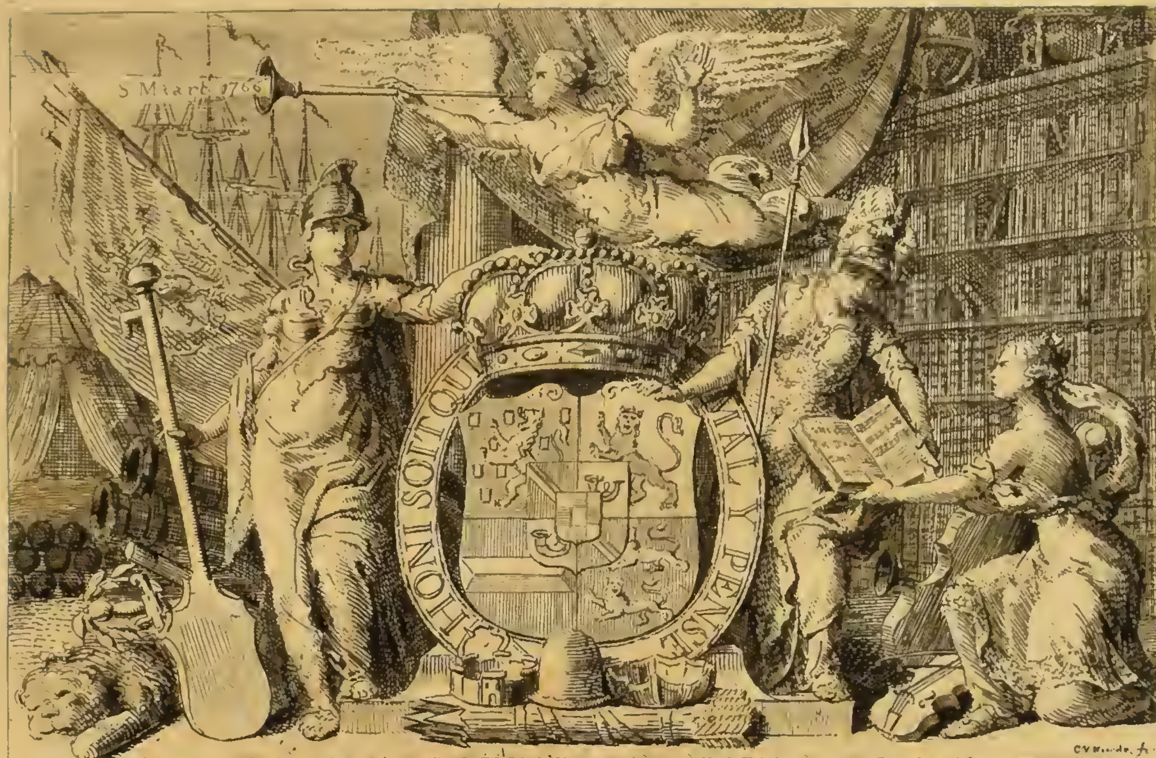
By JOANNES ENSCHEDE,

MDCCLXVI.

Ὅτι μὲν οὖν ἡμῖν τούς τε νέους παιδευτέον μουσικῇ, καὶ αὐτοῦ διὰ βίου προσεκτέον ὅπῃ παρείκοι, οὐδένα ἀντειπεῖν οἴομαι.

Esse igitur Adolescentes nobis Musica erudiendos, ipsiusque tota Vita, *quantum fieri possit*, rationem habendam, neminem oblocuturum puto.

Aristides Quintilianus Libro II. de Musica.

AAN ZYNE

DOORLUCHTIGSTE HOOGHEID

WILLEM DEN V.

PRINS VAN ORANJE EN NASSAU,

ERFSTADHOUDER, KAPITEIN

EN ADMIRAAL GENERAAL DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

&c. &c. &c.

DOORLUCHTIGSTE VORST!

angemoedigd door de zekere bewuſtheid, dat UWE DOORLUCHTIGE HOOGHEID, in navolging van Uwe Doorluchtige Voorouders, de Grondleggers-

gers-

gers en Beſchermers deezer aanzienlyke Republyk, een Voorſtander en Bevorderaar van fraaije Kunſten en Weetenſchappen is, durf ik het waagen, UWE DOORLUCHTIGE HOOGHEID een Werk aan te bieden, 't welk, offchoon het maar een Onderwys in het behandelen van een bekend Speeltuig vervat, echter zo byzonder uitmuntende is, ten aanzien van zynen inhoud en uitvoeringe, dat ik geenzins twyfele, of het zal de Aandacht UWER DOORLUCHTIGE HOOGHEID niet onwaardig zyn.

Het Werk zelve is nieuw, en eenig in

zyn ſoort: voor den Vorſtlyk-Saltzburgſchen Kamermuſicus, *L. Mozart*, heeft niemand over de daadlyke beöeffening van een Inſtrument, welk by de verheevenſte Muziek zo onöntbeerlyk is, als de Viool, ooit geſchreeven; en deeze beroemde Muziekkundige heeft dit Stuk zo grondig en duidlyk behandeld, dat geheel Duitſchland hem deswege verpligt is.

Ook is de uitvoering van dit Werk, zo als het thans in 't Nederlandſch word uitgegeeven, als eene zonderlinge verbetering en volmaaking der Lettergietery aan te merken. Tot nu toe heeft men in deeze Vereenigde Ge-

Geweſten al de Muziek, met groote moeite en koſten, in kopere plaaten moeten ſnyden, en op een plaatdrukkers pers drukken; maar tot dit Werk, hoe ryk ook in voorbeelden van Muziek, is geen eene kopere plaat, behalve tot de vier prentverbeeldingen gebruikt; integendeel zyn alle de Muzieknooten en onderſcheidene karakters, hiertoe gebeezigd, naar de nieuwe uitvinding, op myne Lettergietery gegooten, op de wyze van woorden, door eenen Letterzetter gezet, en op eene boekdrukkers pers gedrukt.

Ik leeve derhalve in het verzeekerd vertrouwen, dat UWE DOORLUCHTIGE

HOOGHEID, als een Kenner en Beminnaar van fraaije Weetenſchappen en Kunſten, dit Muziekwerk, niet alleen zal goedkeuren, maar ook gunſtiglyk met Hoogſtderzelver Beſcherming vereeren.

Ontvang het dan, DOORLUCHTIGSTE VORST, met zo veel geneegenheid, als het met oprechte hoogachting en diepen eerbied aan UWE DOORLUCHTIGE HOOGHEID wordt opgedraagen en toegewyd; en vergun my, dat ik myne korte aanſpraak beſluite met deeze hartgrondige bede, dat het den grooten Hemelkoning, den Opper-

beſtier-

beſtierder van 't Geheelal, behaage, UWE DOORLUCHTIGE HOOGHEID met het dierbaarſte zyner Goedgunſtigheden en Zeegeningen, in allen opzigte, rykkyk te bekroonen; en, daar wy heden dien heuchlyken dag beleeven, op welken UWE DOORLUCHTIGE HOOGHEID het roer der beſtiering deezer Landen aanvaart, UWE DOORLUCHTIGHEIDS Regeering tot Welzyn van Land en Kerk, allervoorſpoedigſt te maaken, en Uwen Doorluchtigen Stam te doen bloeijen, zo lang de Naam deezer gezeegende Republyk by 't laate Nageſlacht genoemd wordt!

Dit

O P D R A G T.

Dit is de welmeenende wenſch van hem, die de eere heeft, zich met de diepſte ootmoedigheid en betuiging van waaren eerbied, te noemen,

DOORLUCHTIGSTE VORST!

UWER DOORLUCHTIGE HOOGHEIDS

onderdaanigen en gehoorzaamen Dienaar,

Haarlem
8 Maart 1766.

Joannes Enſchedé.

VOOR-

VOORBERICHT.

Reeds eenige Jaaren geleeden, heb ik ten dienste van hun, die zich door my in 't behandelen der Viool lieten onderwyzen, de tegenwoordige Regels opgesteld. Het verwonderde my menigmaal grootlyks, dat 'er tot gebruik van een zo gewoon en by de meeste Concerten byna onontbeerlyk Werktuig, als de Viool met der daad is, geene Handleiding ten voorschyn kwam; daar men echter reeds overlang goede Grondbeginsels, en voornaamlyk eenige Regels aangaande de byzondere Strykmanier had noodig gehad. Het deed my dikwyls niet weinig leed, wanneer ik ondervond, dat de Leerlingen zo slecht onderweezen waren, dat men niet alleen alles van 't begin af weder her-

haalen; maar zelfs ook veele moeite aanwenden moest, om de hun geleerde, of ten minsten hunne over 't hoofd gezieno gebreken hen weder afteleeren. Ik bespeurde in my een groot medelyden, wanneer ik reeds volwassene Violinisten, die zich somtyds op hunne weetenschappen veel inbeeldeden, zeer gemaklyke Stukken, die slechts ten aanzien hunner Strykmanier van den gemeenen Speeltrant afweeken, geheel tegen de meening van den Componist hoorde uitvoeren. Jaa, ik stond verbaasd, wanneer ik zelfs zien moest, dat zy, na eene mondelinge onderrichting des aangaande en eene daadlyke Voorspeeling, het Waare en Zuivere echter nauwlyks, en dikwyls zelfs in het geheel niet bereiken konden.

Hier door werd ik bewoogen, deeze Beöeffening der Viool ter Drukpers overtegeeven. Ik maakte ook deswege een Vergelyk met den Boekdrukker. Doch, hoe groot ook myn yver was, om den Liefhebberen der Muziek, zo veel in my is, dienst te doen; draalde ik echter met het Werk meer dan een geheel Jaar; dewyl ik al te zeer schroomde in deezen zo verlichten tyd met myne geringe poogingen ten voorschyn te komen.

Eindelyk kreeg ik zeker Werk van den Heer MARPURG, genaamd HISTORISCH-CRITISCHE BEYTRÄGE ZUR AUFNAHME DER MUSIK, onder 't oog.

Ik

Ik las zyne Voorreede. Hy zegt terstond in 't begin van dezelve: dat men geene reden heeft om over het getal der Geschriften, de Muziek betreffende, te klaagen. Hy bewyst het ook, en geeft onder anderen te kennen, dat 'er nog eene Handleiding tot de Viool ontbrak. Dit maakte myn Besluit, lang voorheen reeds genomen, op eenmaal weder gaande, en was de sterkste Dryfveer, die my bewoog, deeze Bladeren zonder eenig uitstel in myne Geboortestad aan den Boekdrukker te zenden.

Of nu deeze Regels zo opgesteld zyn, als de Heer MARPURG en andere geleerde Muziekkenners wenschen? is een Vraag, die niet ik, maar de Tyd beäntwoorden kan. En wat zou ik 'er toch van kunnen zeggen, zonder my te berispen of te pryzen? Het eerste wil ik niet: want het stryd tegen de Eigenliefde. En wie zou het toch gelooven, dat het my recht Ernst ware? Het tweede loopt tegen de Welvoeglykheid aan; jaa het stryd tegen het gezonde verstand, en is derhalve zeer belagchelyk: te meer, daar een ieder weet, dat eigen Lof stinkt. Wegens de Uitgaave van dit Boek behoeve ik wel geene Verontschuldiging te maaken; dewyl dit, voor zoo veel ik weet, de eerste Handleiding tot de Viool is, die in openbaaren Druk verschynt. Indien ik my by de geleerde Waereld verontschuldigen moest; zou het alleen omtrent

 den

den aart der Verhandeling en de wyze van Voorſtel moeten zyn.

Daar is nog veel te verhandelen overig gebleeven. Deeze Tegenwerping zal men my miſſchien maaken. Maar, wat zyn het voor Zaaken? Zoodanige, die alleen daartoe behooren, om de geringe Oordeelskracht van deezen en geenen Concertſpeeler een nieuw Licht bytezetten, en door de Regels van eenen goeden Smaak eenen vernuſtigen Soloſpeeler te vormen. Ik heb hier in 't algemeen den grond tot eene goede manier van Speelen gelegd; dat zal my niemand betwiſten. Dit was ook tegenwoordig alleen myn oogmerk. Had ik al het overige ook willen voorſtellen; dan zou het Werk meer dan de helft grooter geworden zyn: 't welk ik echter voornaamlyk getracht heb te myden. Met een Boek, welk den Kooper iets meer koſt, zyn weinigen gediend: en wie heeft het noodiger zulk eene Handleiding te koopen, dan de Behoeftige, die niet in ſtaat is zich eenen geruimen tyd van het Onderwys eens Leermeeſters te bedienen? Zuchten niet dikwyls de beſte en bekwaamſte Lieden onder de grootſte Armoede; zulken die het, wanneer zy van een goed Leerboek voorzien waren, binnen korten tyd zeer ver zouden kunnen brengen?

Ik had de Zaaken, in dit Boek voorkomende, wel veel wydloopiger kunnen verhandelen, en, naar het Voorbeeld van

ver-

verscheidene Schryvers, uit andere Weetenschappen hier en daar aanzienlyke Stukken inlasschen, ook voornaamlyk by de zogenaamde INTERVALLEN veel meer kunnen zeggen. Doch, dewyl het meerendeels zaaken zyn, die gedeeltelyk tot de Stelkunst behooren; en gedeeltelyk meer daartoe dienen, om des Schryvers Geleerdheid aan den dag te leggen, als wel om den Leerling van nut te zyn: zo heb ik alles weggelaaten, 't geen gevoeglyk kan weggelaaten worden, om het Boek niet vruchteloos te doen uitdyen. Om dezelfde reden is het ook geschied, dat de Voorbeelden met twee Vioolen, die in het VIERDE HOOFDSTUK begonnen zyn, op denzelfden voet niet voortgezet, en in 't gemeen alle de overige Voorbeelden eenigzins korter bygebragt worden.

Eindelyk moet ik ronduit bekennen, dat ik deeze Beöeffening der Viool niet alleen ten nutte der Leerlingen, en ten gebruike der Leermeesters geschreeven hebbe; maar dat ik ook grootlyks wensche, alle de geenen te beschaamen, welke door hun slecht onderwys hunne Leerlingen ongelukkig maaken; dewyl zy zelven aan zulke gebreken schuldig zyn, welken zy, indien zy hunne Eigenliefde slechts voor eenen korten tyd wilden ter zyde stellen, zeer ras zouden ontdekken.

Decipit Exemplar Vitiis imitabile:

HORAT. *L. I. Epist. XIX.*

Misschien zullen zy dezelven in dit Boek zeer leeven-

dig afgemaald vinden; en misschien zal menig een, al bekent hy het ook niet, door de overtuiging van zyn Geweeten, tot verbetering zyner Misslagen bewoogen worden. Ondertusschen betuige ik in 't openbaar, dat men niet moet gelooven, als of ik by de eene of andere verkeerde Handelwyze, welke ik in dit Boek verachtelyk voorstelle, op zekere Persoonen gedoeld had. Ik bediene my hier van de Woorden, waarmede zich de Heer Rabener, op het einde van het Voorbericht voor zyne Hekelschriften, tegen diergelyk kwaad vermoeden verzekert, en verklaare: dat ik niemand bedoele, dan de geenen, welke weeten, wien ik bedoeld hebbe.

Omni Musarum licuit Cultoribus ævo
Parcere Personis, dicere de Vitiis,
Quæ si irascere agnita videntur.
SENECA.

Saltzburg
den 26 van Hooimaand
1756.

MOZART.

R E-

REGISTER
DER
HOOFDSTUKKEN.

INLEIDING.
EERSTE AFDEELING.

TWEEDE AFDEELING.

ONDERWYS IN HET BEHANDELEN DER VIOOL.
EERSTE HOOFDSTUK.
EERSTE AFDEELING.

TWEEDE AFDEELING.

DERDE AFDEELING.

TWEEDE HOOFDSTUK.

DERDE HOOFDSTUK.

VIERDE HOOFDSTUK.

VYF-

INLEIDING
TOT HET
GRONDIG ONDERWYS
IN HET BEHANDELEN DER
VIOOL.

EERSTE AFDEELING.

Van de Stryk-Inſtrumenten, inzonderheid van de Viool.

§. 1.

Het woord *Viool*, begrypt in zig Inſtrumenten van verſcheiden aart en grootte, welke met Darmſnaaren beſpannen zyn, waarvan de eerſe na eene regelmatige Uytdeeling grooter of dikker als de andere zyn moet, en die met eenen uyt Hout gemaakten en met Paerde-Hairen beſpannenen Boog of Strykſtok geſtreeken worden. Hier uyt blykt dat het woord *Viool* een algemeen Woord is, het welk alle Soorten van Stryk-Inſtrumenten in zig beſluyt. Ik zal de gewoonlykſte Soorten hier ter neder ſtellen.

§. 2. Een

§. 2.

Een ten naasten by verouderde aart van Viooolen zyn de kleine Zak- of Spits-Viooltjes, welke met 4. of ook met 3. Snaaren betrokken zyn. Zy wierden, wegens de gemakkelykheid om ze in den zak te steeken, gemeenlyk van de Dansmeesters by het Onderwys hunner Leerlingen gebruykt.

Een *tweede*, doch ook weinig meer gebruykelyke Soort zyn de enkelde, of *Bord-Vioolen*; die alzo genoemd worden, vermits de 4. daarop gespannene Snaaren, slechts over een verwelst Bord getrokken zyn, dat eigentlyk na het bovenste Deel eener gemeene *Viool* of *Discant-Viool* gelykt.

De *derde* Soort zyn de *Quart-* of *Half-Viooltjes*; zy zyn kleinder als de gemeene Vioolen, en worden voor kleine Jongens gebruykt. Doch het is altoos beter, wanneer het de Vingeren van eenen Jongen toelaaten, hem aan eene ordinaire Viool te gewennen; waardoor hy de Vingeren in eene bestendige gelykheid onderhoud, en ze recht leerd uytstrekken. Voor eenige Jaaren heeft men nog zelfs Concerten op deze van de Italiaanen zogenaamde *kleine Viool* (Violino piccolo) gezet: En dewyl ze zig veel hooger als eene andere Viool stemmen laat, zo wierd ze voornamentlyk by musicalise Nachtstukken met eene Dwarsfluyt, Harp, of met andere soortgelyke Instrumenten, dikwyls gehoord. Tegenwoordig heeft men dit klein Viooltje niet meer nodig; men speelt alles op de gewoonlyke Viool in de hoogte.

De *vierde* Soort zyn de gemeene *Veedelen* of *Discant-Vioolen*: Waarvan wy eigentlyk in dit Boek te handelen hebben.

Een *vyfde* Soort zyn de *Alt-Vioolen*, welke van de Italiaanse *Viola di Braccio*, ook Vioolen heeten. Men speeld daar mede zo wel den Alt als den Tenor, ook, des noods zynde, tot eene hooge Bovenstem, den Bas; waar toe men anders gemeenlyk

Een *zesde* Soort, namentlyk de *Fagot-Viool*, gebruykt; welke in grootte en besnaaring van de Alt-Viool eenigzints onderscheiden is. Eenige noemenze ook het *Hand-Basje*; doch het Hand-Basje is nog iets grooter als de Fagot-Viool. Men pleegde alzo, zo als reeds gezegt is, den Bas daarmede te speelen; doch niet

an-

anders als by Vioolen, Dwarsfluyten, en andere hooge Bovenstemmen; anders zoude de grond de Bovenstem overschreeuwen, en, wegens de tegen den regel aanloopende oplossingen, zeer dikwyls eene strydige Harmonie voortbrengen. Deze overschreeuwing der Bovenstem met de Onderstem is in de musicale Zetkonst by Half-Componisten een byna algemeen Gebrek.

De *zevende* Soort word genaamd de *kleine Bas* of *Bassete*, die men, na de Italiaanse *Violoncello*, de *Violoncel* noemd. Voor dezen had ze 5. Snaaren; nu speelt men ze slechts met vier. Het is 't gemeenste Instrument om den Bas daar mede te speelen: En of schoon 'er eenige iets grooter en andere weder iets kleinder zyn; zo zyn ze doch enkel en alleen door de besnaaring, bygevolg maar in de sterkte van Klank, een weinig van elkander onderscheiden.

De groote *Bas*, of *Violon* van de Italiaanse *Violone* is de *achtste* Soort der Stryk-Instrumenten. Deze *Violon* word insgelyks van verscheidene grootte vervaardigd; doch het blyft altoos dezelve Stemming; mits men maar by de besnaaring het nodig onderscheid betracht. Dewyl de Violon veel grooter als de Violoncel is, zo is ook haare Stemming eene gantsche Octaaf dieper. Zy word ordinair met 4. de grootere echter ook met 5. Snaaren bespannen.

De *negende* Soort is de *Gamba*. Zy word tusschen de Beenen gehouden; waarvan ze ook den naam heeft: Want de Italiaanen noemen ze *Viola di Gamba*, dat is: *Been-Viool*. Hedendaags word ook de Violoncel tusschen de Beenen genomen; en men kan ze by gevolg met reeden ook eene Been-Viool noemen. Voor het overige is de *Viola di Gamba* van de *Violoncel* in veele stukken onderscheiden. Zy heeft 6, ook 7. Snaaren, daar de kleine Bas maar 4. heeft. Zy heeft ook eene geheel andere Stemming, eenen aangenaamer Toon, en dient meerendeels tot eene Bovenstem.

De *tiende* Soort is de *Bordon*, van de Italiaanse *Viola di Bordone*, (*a*). Dit Instrument heeft even eens gelyk de *Gamba*, 6.

A 2 tot

(*a*) Eenige spreeken en schryven Viola di Bardone. Doch *Bardone* is myns wetens geen Italiaans Woord; maar wel Bordone: Want dit heet eene Tenor-Stem; het beduyd ook eene groove Snaar, eene Hommel, en het stille Brommen der Byën. Wie dit Instrument kend zal ook inzien, dat door het woord *Bordone*, den Toon van hetzelve recht duydelyk verklaard word.

tot 7. Snaaren. De Hals is zeer breed, en desselfs achter-deel hol en open, alwaar 9. of ook 10. metaale en staale Snaaren nederwaards loopen, die met den Duym beroerd en geknipt worden; doch zo, dat te gelyker tyd, als men met den Strykstok op de boven gespannene Darmsnaaren de Hoofd-Stem afspeeld, de Duym door het aanslaan der onder den Hals nederwaards loopende Snaaren den Bas daartoe speele. En even dieswegen moeten de Stukken byzonder daartoe gezet zyn. Voor het overige is het een der aangenaamste Instrumenten.

De *elfde* Soort mag de *Viola d'Amor* zyn; na het Italiaans *Viola d'Amore*, en na het Frans *Viole d'Amour*. Het is een byzondere Aart van Veedelen, die inzonderheid by de Avondstilte zeer lieffelyk klinkt. Boven is ze met 6. Darmsnaaren, waarvan de diepere overssponnen zyn, en onder den Greep met 6. staale Snaaren betrokken, welke laatste nog gegreepen nog gespeeld worden; maar slechts, om den klank der bovenste Snaaren te verdubbelen en voort te planten, zyn verzonnen geworden. Dit Instrument lyd veele Verstemming.

De *twaalfde* Soort is de Engelse *Violet*; welke hoofdzaakelyk van de *Viola d'Amore* maar daar door onderscheiden is, dat ze boven 7. en onder 14. Snaaren, en gevolgelyk ook eene andere Stemming heeft; ook wegens de veele onderste Klanksnaaren een sterker Geluyd van zig geeft.

Een oude Aart van Stryk-Instrumenten is de *Trompete Marine*. Deze heeft maar eene groote Darmsnaar; een driekantig Lighaam, eenen langen Hals, &c. De Snaar rust op eenen Kam, welke op eene zyde den Zangbodem naauwelyks beroerd, en by gevolg veroorzaakt dat de Snaar, wanneer ze gespeeld word, eenen snarrenden Toon, gelyk eene Trompet, van zig geeft.

Deze nu zyn alle de my bekende en meestendeels nog gebruykelyke Soorten van Veedelen; waarvan de *vierde*, namentlyk de Viool, tot Stoffe van dit Leerschrift zal verstrekken.

§. 3.

De *Viool* is een uyt Hout vervaardigd Instrument, en uyt de volgende Deelen te zamen gesteld: Het bovenste Deel bestaat in

in een verwelft Dak; het onderfte Deel in eenen diergelyken Bodem; de Zydewanden, welke het Dak en den Bodem te zamen voegen, worden van de Vioolmaakers de Zark genoemd. Het Geheele heet by hun het Corpus of Lighaam. Aan dit Lighaam is de Hals, en op den Hals de Greep; die alzo genoemd word, vermits de daar over gefpannene Snaaren aldaar gegreepen worden. Beneden is een Plankje of Staartftuk vaft gemaakt, alwaar de Snaaren aan gebonden zyn, die op eenen houten Kam ruften, en boven den Hals in Schroeven ingehaald worden, door welkers hulp de Viool geftemd word. Doch op dat het geweld der over den Kam gefpannene Snaaren het Dak niet indrukke, en daar door de Viool den Klank beneeme, zo word in het Lighaam derzelve, onder den Zadel of Kam, een klein Houtje geplaatft, het welk men den Stemftok noemd.

Aan het uyterfte einde bemoeijen zig de Vioolmaakers eene fchulp- of hoornvormige Kromte, of ook wel eenen çierlyk gearbeiden Leeuwenkop aan te brengen. Ja zy houden zig over diergelyke vercieringen dikwyls meer op, als over het Hoofdwerk zelfs: Waaruyt dan volgd, dat ook de Viool, wie zou het denken! het algemeen Bedrog van den uyterlyken Schyn onderworpen is. Wie den Vogel na de Veêren, en het Paerd na het Dekkleed waardeerd, die zal ook buyten twyffel de Viool na den glans en de verw van het vernis beoordeelen, zonder de gefchapenheid der Hoofddeelen naauwkeurig te onderzoeken. Alzo maken het namentlyk alle de geenen, welke hunne Oogen, en niet de Herffenen tot Raadsman verkiezen. De fraay gekruyfde Leeuwenkop kan even zo min den Klank der Viool, als eene opgeftapelde Quarré-Paruyk het Vernuft van haaren levendigen Paruykenftok verbeteren. En nogtans word meenige Viool enkel en alleen na het uyterlyk aanzien gewaardeerd: En hoe dikwyls zyn niet het Kleed, het Geld, de Staat, doch byzonder de geknoopte Paruyk de wezentlyke Verdienften, die menigen . . . . tot eenen Geleerden, tot Raad, tot Doctor maaken. Doch! Waar ben ik heen verzeild? De yver tegens het zo gewoonlyk oordeel na den uyterlyken Schyn, heeft my byna uyt het Ryfpoor gedreeven.

§. 4.

De Viool word met vier Snaaren bespannen, waarvan de eene, na eene naauwkeurige Afdeeling, grooter als de andere zyn moet. Ik zeg, na eene naauwkeurige Afdeeling: Want wanneer de eene Snaar tegens de andere iets te zwak of te sterk is, zo kan onmoogelyk een gelyke en goede Toon voortgebragt worden. Zo wel de meeste Heeren Violinisten, als ook de Vioolmaakers, bestemmen deze Uytdeeling na de Oogmaat; en het is bekend dat het dikwyls zeer slecht daarmede toegaat. Men moet in der daad met allen vlyt aan het werk gaan, als men de Viool recht rein en zuyver bespannen wil; en wel zo: Dat de Snaaren na de wezentlyke geschapenheid der Intervallen, na welke zy van malkander staan, haare regelmatige Ordonnantie, en gevolglyk de juyste Toonen tegen elkander hebben. Wie zig moeite geeven wil, die kan eene wiskonstige Proef maaken, en twee fyne wel aangetrokkene Darmsnaaren uytzoeken; het zy eene (A) en (E), een (D) en (A), of een (D) en (G): die echter yder voor zig, zo veel mogelyk, eene goede gelykheid heeft; dat is: De Diameter of Doorsnee der Snaar moet even groot of dik zyn. Aan yder dezer twee Snaaren kunnen Gewigtsteenen van gelyke zwaarte gehangen worden. Zyn nu de twee Snaaren recht uytgezogt, zo moeten ze by het aanslaan derzelve het Interval eener Quint uytleeveren. Klinkt de eene tegen de andere te hoog, en overschreeuwd de Quint, zo is het een teeken dat dezelve te zwak is en men neemt eene sterkere; of men veranderd de te laag klinkende, en men zoekt zig daar voor eene fyndere uyt; want zy is te sterk. Op deze wyze word zo lang voortgevaaren, tot dat men het Interval van eene zuyvere Quint gevonden heeft; alsdan hebben de Snaaren haare volkomene Eigenschap en zyn wel uytgezocht. Doch, hoe moeijelyk is het niet, zulke gelykdikke Snaaren te treffen? Zyn ze niet gemeenlyk aan het een einde dikker als aan het andere? Hoe kan men met eene ongelyke Snaar eene zekere Proef maaken? Ik wil alzo nogmaals een ygelyk aanbeveelen en indachtig maaken, by het uytzoeken der Snaaren, alle mogelyken vlyt aan te wenden, en niet maar alles op luk of raak laaten aankomen.

§. 5. Het

§. 5.

Het beklaaglykste is, dat onze hedendaagse Instrumentmaakers, zig by het vervaardigen van hunnen Arbeid zo weinig moeite geeven. (*b*) Ja wat nog meer? dat een yder na zyn hoofd en goeddunken zo maar heen arbeid, zonder eenen gewissen grond van zaaken te hebben nog te kennen. By voorbeeld: De Vioolmaaker heeft door de Ondervinding tot eenen Regel aangenomen, dat by eene laage Zark het Dak hooger verwelfd zyn moet; dat integendeel wanneer de Zark hoog is, het Dak iets minder verwelft en verhoogd zyn mag: En dat wegens de Voortplanting des Geluyds; daarmede namentlyk de Klank door de laagte van de Zark of het Dak niet te zeer onderdrukt worde. Hy weet wyders, dat de Bodem in het Hout sterker als het Dak zyn moet; dat zo wel het Dak als de Bodem, in het midden meer Hout als op de Kanten hebben moeten; dat voor het overige eene zekere Gelykheid, in de zig verliezende en allengskens weder aangroeijende dikte des Houts te betrachten zy; ook weet hy zulks door den Gryppasser te onderzoeken, enz. Waar komt het dan van daan dat de Violen zo ongelyk zyn? Dat de eene een sterk Geluyd, de andere daar en tegen een zagt geluyd van zig geeft? Waarom heeft deze eenen, zo te zeggen, piquanten, de andere eenen houten; deze eenen ruuwen, schreeuwenden, de andere eenen treurigen en bedroefden Toon? Men behoeft niet veel te vragen: Dit alles ontstaat uyt de verscheidenheid van het Werk. Een ygelyk bestemd de Hoogte, de Dikte, enz. na zyn Oogmaat, zonder zig aan een regelmatig Fondament te binden: Gevolglyk lukt het den eenen wel en den anderen qualyk. Dit is een Gebrek het geene de Muzyk werkelyk veel van haare Schoonheid onttrekt.

§. 6. In

(*b*) De Instrumentmaakers arbeiden hedendaags meerendeels maar om Brood. En men kan het hun ook zo qualyk niet neemen: Men begeerd goeden Arbeid, en wil weinig daar voor betaalen.

§. 6.

In dit ſtuk konden de Heeren Wiskonſtenaars hunnen Roem vereeuwigen. De geleerde *M. Laurens Mizler* heeft voor eenige Jaaren reeds den nooit genoeg geroemden voorſlag gedaan, om eene Societeit der muſicale Weetenſchappen in Duytsland aan te leggen; dezelve had ook reeds werkelyk in den Jaare 1738. haaren aanvang genomen. Doch het is te beklagen, dat eene zulke edele Beſtreeving, na de redelyke verbetering der muſicale Weetenſchappen, niet altoos genoegzaam onderſteund word. Het gantſch muſicaliſch Ryk, zou het een zulk geleerd Gezelſchap nooit genoeg kunnen danken, wanneer het zelve een zo helder en nuttig licht voor de Inſtrumentmaakers had ontſtooken: En het zou ook de Muzyk niet anders als Luyſter en Cieraad hebben kunnen toebrengen. Men zal het my denk ik niet qualyk neemen, wanneer ik gantſch openhartig zegge; dat aan het naauwkeurig onderzoek der Inſtrumenten meer geleegen is, als wanneer men door de moeiteneeming veeler Geleerden eindelyk de ſluyt-vraage opperd: Waarom twee onmiddelbaar op malkander volgende Octaven of Quinten niet wel in het Gehoor vallen. By geoeffende Componiſten zyn ze behalven dat reeds lang het Land verweezen: En het is genoeg dat ze wegens haare al te volkomene Geſteldheid, het opmerkzaam Oor, wanneer het juyſt eene Verandering verwagt, door ſtrafbaare Herhaalingen laſtig vallen. Is het dan niet meer in Betrachting te trekken, dat wy zo weinig goede Inſtrumenten zien; dat dezelve van zo ongelyken Arbeid, en van zo verſchillenden Klankaart zyn: Als wanneer wy geheele Ryen papiere Intervallen uytmeeten en daar needer ſchryven; waarvan dikwyls veele in de Uytvoering weinig of geheel niet deugen? Deze geleerde Heeren konden alzo door een nuttig Onderzoek, by Voorbeeld, wat voor Hout tot een Stryk-Inſtrument het bequaamſte was? Hoe hetzelve het beſt kon gedroogd? (*c*) Of

(*c*) Ik heb zelfs eene Viool in handen gehad, welkers Deelen na het uytarbeiden, en voor het te zamen ſtellen, met recht goed Gevolg in den Rook zyn uytgedroogd geworden.

Of niet by het Uytarbeiden het Dak en de Bodem na de Jaaren (*d*) op en na elkander moesten geschikt worden? Hoe de Zweetgaaten van het Hout het best te sluyten zyn, en of niet ook het binnenste Deel desweegen met Vernis gantsch fyn te bestryken, en welk Vernis de bequaamste en beste ware? Doch hoofdzaakelyk, hoe hoog, hoe dik, enz. het Dak, de Bodem en de Zark, of Zydewanden, zyn moeten? Met een woord; door een richtig Systema, hoe eigentlyk de Deelen eener Viool na elkander regelmatig moesten geschikt worden, konden, zeg ik, die geleerde Heeren door hulpe der Wiskonst, en door middel van eenen goeden Vioolmaaker de Muzyk ongemeen verbeteren.

§. 7.

Ondertusschen bemoeid zig een vlytige Violinist, zyn Instrument door Verandering der Snaaren, van den Kam en den Stapel na mogelykheid te verbeteren. Heeft de Viool een groot Lighaam, zo zullen onfeilbaar grootere Snaaren van goed effect zyn: Is het Corpus daarentegen klein, zo eischt hetzelve eene kleindere Besnaaring (*e*). De Stemstok of Stapel moet niet te hoog, maar ook vooral niet te laag zyn, en rechterhand kort achter den Voet van den Kam staan. Het is geen gering Voordeel den Stemstok wel te plaatzen. Men moet hem dikwyls met veel geduld heen en weer rukken; elke reis door het afspeelen van verscheidene Toonen op yder Snaar den Klank der Viool wel onderzoeken, en zo lang op deze wyze voortvaaren, tot men van elke Snaar den goeden Toon gevonden heeft. By voorbeeld: Is de Toon al te Schreijend en doordringend, of zo te zeggen, scherp, by gevolg onaangenaam: zo word hy met eenen laagen, breeden, eenigzints dikken en byzonder van onder weinig uytgesneedenen Kam gedempt. Is de Toon aan zig zelfs zwak,

(*d*) De Jaaren noemt men de verscheidene Trekken of Streepen die zig in het Hout vertoonen.

(*e*) By hooger en laagere Stemming heeft men het zelfde te betrachten. De dikkere Snaaren deugen natuurlykerwyze beter tot de laage Stemming, gelyk als de fyne by de hooge Stemming van betere uytwerking zyn.

zwak, ſtil en onderdrukt: zo moet hy met eenen fynen, niet te breeden, daar benevens zo veel het zig doen laat, hoogen, en van onder zo wel als in het midden veel uytgeſneedenen Kam geholpen worden. Dezelve moet altoos van recht fyn, wel geſloten en uytgedroogd Hout zyn. Voor het overige heeft de Zadel of Kam zyne Plaats op het Dak der Viool in het midden der twee Uytſneeden, welke in de gedaante eener Latynſe S op beide zyden aangebragt zyn. Daarmede nu de Klank nergens onderdrukt worde: zo moet het Bordje, of anders het zogenaamde Staartſtuk, waar de Snaaren aan vaſt gemaakt zyn, aan het beneeden dieswegen ingeſtoken Tapje zodanig aangehecht worden, dat het met het onderſte en ſmal einde nog over het Dak der Viool in- nog uytreike, maar hetzelve volkomen gelyk ſta. Men moet eindelyk ook zyn Inſtrument altoos rein en zuyver houden, en hoofdzakelyk de Snaaren en het Dak, alvoorens men aanvangt te ſpeelen, van Stof en *Colophonium* zuyveren (*f*).

Dit weinige mag ondertuſſchen voor de naauwkeurige Opmerkzaamheid voor eerſt genoeg zyn; tot dat zig eens ymand anders opdoet, die, na mynen wenſch, deze myne geringe Poogingen verwyderd, en alles in ordentelyke Regelen brengt.

(*f*) *Colophonium* word uyt gezuyverden Harſt gemaakt, en men ſmeert daarmede de over den Strykſtok geſpanne Paerdehairen; op dat dezelve de Snaaren dies te ſcherper aangrypen. Doch men moet den Strykſtok voor al niet te zeer ſmeeren, want anders word de Toon ruuw en dompig.

TWEE-

TWEEDE AFDEELING
DER
INLEIDING.

Van den Oorſprong der Muzyk, en der Muſicale Inſtrumenten.

§. 1.

De Gedaante en Eigenſchap der Viool nu ontleed en verklaard zynde, zou het myns bedunkens niet ondienſtig zyn ook iets van den Oorſprong derzelve aan te haalen; om den Aanvanger de Afkomſt van zyn Inſtrument eenigzints bekend te maaken. Doch hoe dieper men in de Oudheden inziet, hoe verder men zig verlieſt en komt op onzekere Spooren. Alles ruſt op een twyffelagtig Fundament; en men vind dien aangaande meer fabelagtige als waarſchynlyke Bewyzen.

§. 2.

Het gaat de Muzyk ook niet veel beter: Men heeft tot op dit oogenblik nog geene compleete muſicale Hiſtorie. Hoe veele plukhairen zig niet byna om den blooten naam *Muzyk*? Eenige gelooven dat het Woord *Muzyk* van de *Muſen*, welke als Zang-Godinnen vereerd wierden, herkomſtig is. Andere neemen het van het Griekſe *μῶδαι*, het welk vlytig navorſchen en onderzoeken betékend. Veele zyn van gedachten, dat het zynen Oorſprong van *Moys* (*a*) heeft, het geene in de Egyptiſe Spraak

(*a*) *Margarita Philoſophica*, *Lib.* 5. *Muſicæ ſpeculativæ*, *Tract. I. Cap.* 3. *Impreſſ. Baſileæ* 1508.

Spraak een Water, en *Icos*, dat eene Wetenſchap beduyd (*b*): dat het alzo eene by het Water uytgevondene Weetenſchap aantoond; en wel, vermits eenige willen, dat het geruyſch van den Nyl-Stroom tot de Uytvinding der Muzyk aanleiding zou gegeeven hebben: die echter daar in van wederom andere wederſproken worden, die het zelve aan het ſuyzen en fluyten der Winden, of aan het Gezang der Vogelen toeſchryven. Eindelyk word het ook met veele gevoegelykheid van het Griekſe Μοῦσα afgeleid, het welk eigentlyk een uyt het Hebreeuws Oorſpronkelyk Woord is: Want het heet zo veel als מַעֲשֶׂה; namentlyk: Een voortreffelyk en volkomen Werk, het geene tot Godes Eere is uytgevonden geworden (*c*). De Lezer verkieze wat hem belieft; ik wil niets beſliſſen.

§. 3.

Wat kunnen wy dan van de Uytvinding en den Uytvinder der Toonkonſt met zeekerheid zeggen? Men is ook in dit Stuk zo oneens, dat het meerendeels op giſſingen uytloopt. *Jubal* heeft het Getuygenis der H. Schriftuur voor zig: alwaar hy de Vader der geenen *welke op Cytheren en Orgelen ſpeelden* (*d*), genaamd word. En eenige gelooven, dat niet *Pythagoras*, zo als men doch anders voor gewis (*e*) ſtaande houd, maar zelfs *Jubal* door de Hamerſlagen van zynen Broeder *Tubalkain*, die een Smid zoude geweeſt zyn, de verſcheidenheid der Toonen zou uytgevonden hebben (*f*).

Voor de Zundvloed word behalven *Jubal* van geenen Muzykverſtandigen gewag gemaakt. Of nu de Muzyk met de algemeene Waereld-Straffe is te grond gegaan; dan of *Noach*, of een zyner Zoonen dezelve mede in de Arke genomen heeft, daar

(*b*) *Zacharias Tevo nel ſuo Muſico Teſtort. P.* 2. *C.* 7. *pag.* 10. *Stamp. in Venezia* 1706.
(*c*) *Mich. Prætor. Syntagm. Muſ. T. I. p.* 38.
(*d*) *Geneſis IV*, 21.
(*e*) *Franchini Gafuri Theorica Muſicæ*, *Lib. I. Cap.* 8. *Impreſſ. Mediolani* 1492.
(*f*) (*Petrus Comeſtor in Hiſtoria Scholaſtica*) *Marg. Phil. L.* 5. *Tract. I. C.* 4. *Tevo. P. I. C.* 11.

daar van hebben wy geene de minste Narichten. Dit weeten wy alleenlyk, dat de Egyptenaaren dezelve allereerst weder eene aangenaame gedaante gegeven hebben; van dewelke zy tot de Grieken, en van deze tot de Latynen is overgegaan.

§. 4.

Vergelyken wy de oude en nieuwe Instrumenten tegen elkander, zo komen wy onfeilbaar op onzeekere wegen, en wandelen geduurig in de schemering. Wie leerd ons na waarheid wat de voormaalige Harpen, Cytheren, Orgelen, Lieren, Fluyten, enz. eigentlyk voor Instrumenten geweest zyn? Wy willen hooren, wat een gantsch nieuw en kostelyk Boek (*g*) van een Instrument, waar van *Jubal* de Uytvinder zyn zoude, ons wydloopig verhaald: „ Het Instrument *Cinyra*, word daarin gezegd, „ was ook by de Phœniciers en Syriers gebruykelyk. De He- „ breen noemden het *Kinnor*; de Chaldeen *Kinnora*, en de „ Arabieren *Kinnara*. Dit Instrument zou van Jubal uytgevon- „ den, en alzo reeds lange voor de Zundvloed bekend geweest „ zyn (*h*). Het zou het zelfde zyn waarop *David* voor den „ Koning *Saul* gespeeld heeft (*i*), en het geene men in 't al- „ gemeen voor eene Harp houd. Het was uyt Hout ge- „ maakt (*k*), met tien snaaren overspannen, en wierd aan de „ eene zyde met eene Slagveêr geroerd, doch aan de andere „ met de Vingeren gegreepen, enz. (*l*)." Met welk een onzer hedendaagse Instrumenten kon men wel dit *Kinnor* vergelyken? Alle zynze immers zeer ver daar van onderscheiden. Het Bericht zelfs is slechts op gissingen gegrond, en de musicale Woorde-Boeken zyn gedeeltelyk van eene andere meening. De geleerde Heer Autheur van dit aanzienlyk Werk, heeft zig alle moeite gegeeven, by zyne Narichten, zo veel mogelyk, op den grond te zien. Doch betreffende de Klinktuygen der Muzyk bekend hy de onzekerheid in de volgende woor-

(*g*) Nieuwe Verzameling der merkwaardigste Reis-Geschiedenissen. 2. Boek. 60. p. §. 20.
(*h*) I. Boek Mosis IV, 21.
(*i*) I. Sam. XVI, 16. 23.
(*k*) I. Koning. X, 12. 2. Chron. IX, 11.
(*l*) *Joseph. Antiq. Lib.* 7. *Cap.* 10.

woorden (*m*): By de vereering van het door Nebucadnezar opgerichtede Beeld, maakt de Propheet *Daniel* van *Bazuynen*, *Trommelen*, *Harpen*, *Psalters*, *Luyten* en allerlei Snaarenspel gewag (*n*); doch wy willen echter daar niet voor instaan, of de hier boven aangehaalde Instrumenten even zo uytgezien hebben als die, welke wy hedendaags alzo noemen (*o*). Men heeft alzo weinig of in 't geheel geene zekere Naricht meer van de waare geschapenheid der oude Instrumenten.

§. 5.

Niets zekerders ontdekken wy, als wy op de Uytvinders der musicale Klinktuygen terug zien. De zo beroemde Lier der Ouden, maakt men hedendaags haaren wettigen Vader strydig. *Diodorus* zegt: Dat *Mercurius* na de Zundvloed den Loop der Sterren; de t'zamenstemming des Gezangs, en de Stelling der Getallen, weder uytgevonden hebbe. Hy zou ook de Uytvinder der Lier met 3. of 4. Snaaren zyn. Dit word ook van *Homerus* en *Luciaan*, getuygd: Doch *Lactantius* schryft de Uytvinding der Lier aan *Apollo* toe; *Plinius* daar en tegen wil *Amphion* tot Vader der Muzyk maaken (*p*). En wanneer eindelyk Mercurius door meerderheid van stemmen het recht tot zyne Lier behoud (*q*), dezelve ook eerst na hem in handen van Apollo en Orpheus gekomen is (*r*): Hoe laat zig de zulke met eene onzer hedendaagse Instrumenten vergelyken? Is ons dan de eigentlyke gestalte dezer Lier bekend? En kunnen wy misschien Mercurius tot den Uytvinder der Stryk-Instrumenten aangeven? Alvoorens ik hier verder ga, wil ik in het kort eene beknopte musicale Geschiedenis, uyt Liefde voor de Leerlingen en Aanvangers, ontwerpen.

VER-

(*m*) In het eerste Boek *Joseph. Antiq.* pag. 68. §. 67.

(*n*) Cap. III, 5.

(*o*) Men leeze wat Calmet in zyn *Commentaire sur les Pseaumes* van de Muzyk der Ouden aangemerkt heeft.

(*p*) *Giuseppe Zarlino. Instit. & Dimost. di Musica. P. I. C.* 1.

(*q*) *Tevo, P. J. C.* 12. *pag.* 11. [*Roberti Stephani Thesaurus Linguæ Latinæ sub Voce Chelys.*]

(*r*) *Dictionario univers. di Efraimo Chambers, sub Voce Lyra.* En *Polydorus Vergilius de rerum Invent. pag.* 51. & 52.

VERHANDELING

Eener korte Geschiedenis der Muzyk.

God heeft den Mensch terstond na de Schepping alle gelegenheid aan de hand gegeeven, om de voortreffelyke Wetenschap der Muzyk uyt te vinden. *Adam* kon het onderscheid der Toonen aan de menschelyke Stem bemerken; hy hoorde het Gezang verscheidener Vogelen; hy vernam eene afwisselende hoogte en laagte door het gefluyt der in en tusschen de Boomen speelende en dringende Winden: en de Werktuygen tot het zingen waren hem immers van den goedertierenen Schepper reeds van te vooren in de Natuur geplant. Wat zal ons dan weerhouden te gelooven, dat Adam door de Drift der Natuur bewoogen, eene nabootzing by voorbeeld, van het zo zielstreelend Vogel-Gezang ondernomen, en gevolglyk eene verscheidenheid der Toonen in iets gevonden hebbe. *Jubal* zyn zyne Verdiensten niet te betwisten; want de H. Schriftuur zelfs vereerd hem met den Tytel eenes Muzyk-Vaders; en het is niet onwaarschynlyk, dat de Muzyk of door Noach zelve of door eenen zyner Zoonen in de Arke, en na de Zundvloed door onderwyzing op de Egyptenaaren gekomen is; van welke ze naderhand de Grieken geleerd, zig in de beschaving derzelve veele moeite gegeeven, en dezulke ook eindelyk tot de Hebreen en andere Volkeren gebracht hebben. Doch of *Cham* en zyn Zoon *Mesraim* juyst diegeene waren, daarvan vind men geene grondige Aanteekening in de H. Schriftuur (*s*). Dat in *Labans* en *Jacobs* Tyden de Muzyk reeds weder geoeffend, ja zelfs tot Geleide der Afreizigers, als eene Eerbewyzing gebruykt wierd, is onwederspreekelyk; dewyl *Laban* tot *Jacob* sprak: „ Waarom zyt gy heimelyk gevloden, en hebt u weggestolen „ en

(*s*) *Kircherus* was van die Gedachten, en *Tevo* Schryft in zyn *Musico Testore*, *Cap.* 12. *pag.* 11.

„ en hebt het my niet te kennen gegeeven: op dat ik u geleid „ had met Vreugde, met Zingen, met Trommels en Har- „ pen? (*t*)" Het Lied van *Mirjam*, en hoe zy met andere Wyven by den Doortocht door de roode Zee, op de Trommel ſpeelde, is bekend (*u*). Niet minder weet men uyt de H. Schriftuur, dat *Mozes* twee Bazuynen onder zekere Regelen te blazen bevolen had (*x*). Men weet het blazen der Leviten, waarvan de Muuren der Stad Jericho inſtorteden (*y*). Men weet de muſicale Toebereidſelen die *David* gemaakt heeft (*z*); en dat men toen ter tyd reeds veelerlei Inſtrumenten gehad hebbe, leeſt men uyt de Opſchriften zyner Pſalmen. *Aſaph* de Zoone van *Barachias* was zyn Capelmeeſter, en *Jehiel* over de Inſtrumenten geſteld; men mag hem alzo een Concertmeeſter noemen (*a*). De Propheeten bedienden zig van de Muzyk, wanneer ze wilden propheteeren. *Saul* kan ons daar toe tot Getuyge verſtrekken (*b*): En in de H. Sehriftuur lezen wy het van de Kinderen *Aſaphs*, *Hemans* en *Idithuns* (*c*). Dat naaſt de Hebreen de Grieken de oudſte Muzykkundigen geweeſt zyn, daar aan is in 't geheel niet te twyffelen. *Mercurius*, *Apollo*, *Orpheus*, *Amphion* en meer andere zyn ons bekend. En of ſchoon eenige zyn die bewyzen willen, dat by voorbeeld nooit een zulke Man, welke *Orpheus* geheeten heeft, op de Waereld geweeſt zy; ja dat het woord Orpheus in de Phœnicisſe Spraake zo veel wil zeggen, als een wys en geleerd Man: zo ſtemmen doch de meeſte Getuygeniſſen der Ouden hier in te zamen, dat die *Orpheus* geleefd hebbe (*d*). Dat 'er veele fabelachtige dingen mede onderloopen, doch dat onder dezelve ook veele waar-

(*t*) *Geneſis XXXI*, 27.
(*u*) *Exodus XV*, 20 & 21,
(*x*) *Num. X*, 2.
(*y*) *Joſua VI*, 4 & *ſeq.*
(*z*) *I. Paralip. XV*, 16 & *ſeq.* niet minder *Cap. XXIII*, 5. 50.
(*a*) *I. Paralip. XVI*, 5.
(*b*) *I. Regum X*, 5 & 10.
(*c*) *I. Paralip. XXV*, 1, 2, 3, 4, 5, 6.
(*d*) Zyne Schriſten zouden zyn: De *Argonautica*, *Hymni* en *Præcepta de Lapidibus*. De nieuwſte uytgave zou te Utrecht 1689. van *Andr. Chriſt. Eſchenbach* met geleerde Aanmerkingen uytgekomen zyn.

waarheden ſchuylen, is zeker (*e*). Tot op de Tyden van *Pythagoras* viel geene Verandering in de Muzyk voor: Doch hy was de eerſte, die de Ordre der Toonen met den Maatſtaf zogt. Daartoe gaf hem een zeeker Toeval aanleiding: Want wanneer hy eens in eenen Smids-Winkel met Hamers van verſcheidene grootte op het Ambeeld hoorde ſlaan, bemerkte hy de verſcheidenheid der Toonen na het onderſcheid van de zwaarte der Hamers. Hy probeerde het met twee gelyke Snaaren; aan eene derzelve hing hy een Gewicht-Steen van 6, aan de andere een van 12. Ponden, en vond by het aanſlaan dezer twee Snaaren, dat zig de tweede tot de eerſte als 2. tot 1. ſchikte: want zy was de hooge Octaaf. En op die wyze vond hy ook de Quart en Quint, doch niet de Terce zo als eenige verkeerdelyk gelooven en beweeren. Dit was nu reeds genoeg om de Muzyk eene geheel andere gedaante te geeven, en een Inſtrument met meerdere Snaaren uyt te vinden, of hetzelve nog geduurig met eene Snaar te vermeerderen. Doch het quam wel haaſt tot eenen muſicalen Oorlog: Want na *Pythagoras* quam *Ariſtoxenus* van Tarent, een Diſcipel van *Ariſtoteles*. En vermits eerſtgemelde alles na de Reden en Proportie, maar de laatſte in tegendeel alles na het Gehoor onderzocht, zo ontſtond daar uyt een heevige en langduurige Stryd; die eindelyk door dit Vonnis bygelegd wierd: *Dat Vernuft en Gehoor te gelyk oordeelen zouden.* De eer dezer bemiddeling word van eenige aan *Ptolomeus* van andere aan *Didymus* toegekend: Offchoon 'er ook eenige zyn, welke Didymus voor eenen navolger van Ariſtoxenus houden. Ondertuſſchen zou doch de Pythagoriſe Leerwyze 5. à 600. Jaaren in Griekenland zyn ſtaande gebleeven. Die welke de meening van Pythagoras goedkeurden en aanhingen wierden

(*e*) Ten tyde wanneer die Mannen leefden, wierden de geleerde Lieden onder het getal der Goden geplaatſt: En dit is juyſt de oorzaak waarom alles zo fabelagtig toeſchynd. Wie weet het? Miſſchien hebben de Poëten der toekomende Eeuwen Stof genoeg onze hedendaagſe Virtuoſen als Goden te bezingen? Want het ſchynd werkelyk als of de oude Tyden weder herleeven zouden. Men pleegde (zo men zegd) toen ter tyd reeds aan veele Plaatzen, de Geleerden en Konſtenaaren, met enkelde Bravo's als het waare te vergoden, zonder dezelve met eene andere vereiſchte en nadrukkelyke Belooning te vereeren.

den *Canonici*, maar de navolgers van Ariſtoxenus *Harmonici* genaamd (*f*). Van dien tyd af aan tot op de Geboorte onzes Zaligmaakers *Jeſu Chriſti*, en tot omtrent 500 Jaaren daar na, ja zelfs tot het Jaar 1000, heeft mem wel hier en daar in de Muzyk iets te verbeteren gezocht; men heeft meerdere Toonen uytgevonden, als *Ptolomeus* de groote Terce, en een zekere *Olympus* eenige Tuſſchentoonen (*g*). Doch in de Hoofdzaak is niets veranderd geworden. Omtrent het Jaar na de Geboorte Chriſti 502., of 515., heeft wel *Boëthius*, een edele Romein, de Griekſe Muzyk, zo veel hem doenlyk was, tot de Latynen overgebragt; veele Griekſe Schriften in de Latynſe Taal overgezet, en, zo als veele gelooven, in plaats van na de Griekſe, nu na de Latynſe Letteren beginnen te zingen Niet minder heeft de Paus *Gregorius de Groote*, in den Jaare 594., zig in de Verbeetering der Muzyk zeer veele moeite gegeeven; hy heeft om de Muzyk in een betere ordre te brengen de onnodige Letteren afgeſchaft, en daar door de Muzyk veele verligting toegebragt; hem heeft men het Gregoriaans Kerken-Gezang te danken, enz. Doch het bleef nog al geduurig in den grond by de Griekſe Muzyk: Tot eindelyk *Guido* van Arezzo, eene zogenaamde nieuwere Muzyk uytvond; en wel in het Jaar Chriſti 1024., of miſſchien, na de meening van anderen 1224., die echter nog nieuwer en vrolyker wierd, door de Uytvinding van eenen zekeren geleerden Fransman, *Jean des Murs*, welke de Muzyk in een gantſch ander Licht gebragt heeft (*h*). Deze merkelyke Verandering zou zig na de meening van zommigen in het Jaar 1220., of gelyk andere willen 1330., of zelfs 1353. toegedraagen hebben. Men heeft het naderhand gewaagd geduurig iets nieuws by de Muzyk te voegen, en eindelyk is ze

(*f*) *Pythagoras* mag omtrent het Jaar der Waereld 3430., doch *Ariſtoxenus* in het 3620ſte geleefd hebben.

(*g*) *Ptolomeus* heeft wel de groote Terce uytgevonden; doch dezelve was ſlechts in harmonie Geſlachten bruykbaar. *Joſeph Zarlin*, een Italiaan heeft allereerſt de nog hedendaagſe groote en kleine Terce gevonden.

(*h*) *Guido* was een Benedictiner Monnik in het Klooſter Pompoſa in het Ferrariſe Gebied. Hy wierd *Aretinus* genaamd: om dat hy te Arezzo in Italien gebooren was. Wat hy en *Jean des Murs* eigentlyk in de Muzyk gedaan hebben, zal in het eerſte Hoofdſtuk gedeeltelyk bygebragt worden.

ze van tyd tot tyd, tot die ſchoone en verhevene Gedaante geſtegen, waarin wy ze heden ten dage bewonderen. Onder de oudſte Schryvers zyn die, welke te vooren van *Boëthius*, doch in laatere tyden de geene, welke van *Meiboom* uyt het Grieks in het Latyn zyn vertaald geworden (*i*). Deze is *Wallis* gevolgd, welke te Oxfort in Engeland in den Jaare 1699., de overige Griekſe Schryvers insgelyks in de Griekſe en Latynſe Taalen uytgegeeven heeft: *Glarean*, *Zarlin*, *Bontemps*, *Zacconi*, *Galilei*, *Gaffur*, *Berard*, *Donius*, *Bonnet*, *Tevo*, *Kircher*, *Froſchius*, *Artuſi*, *Kepler*, *Vogt*, *Neidhardt*, *Euler*, *Scheibe*, *Prins*, *Werkmeiſter*, *Fux*, *Martheſon*, *Mizler*, *Spies*, *Marpurg*, *Quantz* en andere meer, die ik of niet kenne, of my nu niet terſtond byvallen, zyn alle Mannen die door hunne Schriften over en wegens de Muzyk by de geleerde Waereld grooten Roem verworven hebben. Doch het zyn altemaal bloot theoretiſe Schriften. Wie practiſe Autheurs zoekt, kan 'er veele honderden, wanneer hy ſlechts de Woordeboeken van *Broſſard* en *Walther* een weinig doorbladerd, vinden. De eerſte heeft zyn Boek in het Frans de tweede in het Hoogduyts geſchreeven, en beide hebben zig daardoor geëerd gemaakt.

§. 6.

Nu zal ik met myn Onderzoek voortvaaren, en ondertusſchen *Mercurius* voor den Uytvinder der Snaar-Inſtrumenten uytgeeven; tot dat een ander meerder recht daar toe aantoond. De oude en nieuwe Schriften ſtemmen daarin volkomen overeen, dat, wanneer eens de buyten zyne Oevers getredene Nylſtroom gantſch Egyptenland overſtroomd had, doch eindelyk wederom binnen zyne Grenzen terug gekeerd zynde, *Mercurius* onder de uytgeſpoelde en op de Beemden en Velden terug gebleevene Dieren eene Schild-Pad gevonden had, in welkers Schild niets meer, als de uytgedroogde Nerven of Spanaderen

(*i*) *Marcus Meibomius* heeft *Ariſtoxenus*, *Euclides*, *Nicomachus*, *Alypius*, *Gaudentius*, *Bachius*, *Ariſtides Quintilianus* in het 9de Boek van *Martianus Capella*, *Anno* 1652. te Amſterdam, in de Griekſe en Latynſe Taalen, *in Quarto* uytgegeeven.

ren nog overig waren. Deze, wanneer ze by derzelver beroering, na de verſcheidenheid der Lengte en Dikte, ook verſcheidene Toonen van zig gaven, zouden *Mercurius* tot de Uytvinding van een diergelyk Inſtrument aanleiding gegeeven hebben (*k*). En dit was de zo beroemde Lier der Ouden, en het eerſte Snaar-Inſtrument (*l*), waar uyt naderhand, door vermeerdering der Snaaren, die aanvankelyk maar 3. à 4. waren, en door verandering der gedaante, veele andere Inſtrumenten zyn ontſtaan. Tot meerder bewys van het gezegde diend ons het Woord *Chelys*, door het welke men in 't Latyn eene Viool en dikwyls door *Chelyſta* eenen Speelman uytdrukt. Doch aangemerkt het zelve in den grond Grieks is, en χέλυς eene Schildpad heet (*m*), niet minder voor de Lier van Mercurius genomen word (*n*): wat doet ons dan nog twyffelen, of wel onze hedendaagſe Stryk-Inſtrumenten van *Mercurius*, van de gevondene Schildpad, en eindelyk van de een en andermaal genoemde Lier afſtammen.

§. 7.

Dat men wyders, zo als heden ten dage, de Inſtrumenten met Darmſnaaren beſpannen hebbe, daarvan vinden wy grondige Aanteekeningen (*o*). De Latynſe *Chorda*, Italiaanſe *Corda* en Franſe *Chorde*, zyn alle van het Griekſe Woord χορδὴ ontleend, het welk het eigentlyk Woord is, waarmede de Medicynen de Ingewanden of het Gedarmte benoemen (*p*); daar het tog in yder der zo even aangehaalde Taalen eene Snaar heet: dewyl namentlyk de Snaaren meeſtendeels uyt de Darmen der Dieren vervaardigd worden.

§. 8. Nu

(*k*) *Polydorus Vergilius. pag.* 51. *Roberti Stephani Theſ. Ling. Lat. ſub Voce Chelys.*

(*l*) *Dizionario Univerſ. di Efraimo Chambers ſub Voce Lyra. pag.* 187 & 188.

(*m*) *Joannis Scapulæ Lexicon Græco-Latinum.*

(*n*) *Rob. Steph. Theſ. Ling. Lat. loco jam cit.*

(*o*) *Homerus* uyt den Lof-Zang van *Mercurius*. „ Ε'πτα δὲ συμφώνυς ὄιων ἐτανύετο „ χορδάς: Doch hy heeft alleen zeven door eene exacte order onder zig overeen„ ſtemmende Snaaren, die van uytgerekte Schaaps-Darmen gemaakt zyn, geſpan„ nen." En *Horatius* getuygd van *Mercurius*: *Tuque Teſtudo reſonare ſeptem callida nervis.*

(*p*) *Dizion. Univerſ. di Efr. Chambers ſub Voce Corde. pag.* 212.

§. 8.

Nu blyft nog overig te onderzoeken: of ook de Klinktuygen der Ouden met eenen Strykſtok geſtreeken wierden. Wanneer wy *Glareanus* gelooven, zo is zelfs de lieve Lier op die wyze geſpeeld geworden; want hy zegt, terwyl hy van een Inſtrument *Tympani Schizan* genaamd, ſpreekt, de volgende Woorden: - - - *arcu, quo Lyræ Chordas hodie equinis ſetis, pice illitis, radunt verius quam verberant, pulſatur aut verritur potuis* (*q*). Wat is dit anders als een met Paerdehair beſpannene en met Pik beſmeerde Strykſtok? en wil het ons iets anders zeggen, als dat de Lier is geſpeeld of geſtreeken, of liever na hunne wyze gekratſt geworden? Daar vinden zig ook nieuwere Schriften die van deze meening zyn (*r*); en als wy het met *Tevo* houden, blyft ons geen twyffel meer overig. Ja hy leerd ons zelfs den Uytvinder der Viool en des Strykſtoks kennen, waar hy zegt: *De Viool is van* ORPHEUS *den Zoon van Apollo, en de Dichteres* SAPPHO *heeft den met Paerdehair beſpannenen Strykſtok uytgevonden, en was de eerſte welke na de hedendaagſe manier geſpeeld heeft* (*s*). Dat wy alzo na deze Uytſpraak *Apollo* de eigentlyke Uytvinding der Viool, de Dichteres *Sappho* de wyze om dezelve met den Boog te ſtryken, doch uyt den geheelen t'zamenhang der zaake *Mercurius* den Oorſprong aller Stryk-Inſtrumenten te danken hebben.

(*q*) *Glareanus in Dodecachordi Libro I. C.* 17. *pag.* 49. Hy ſchreef dit zyn ΔΩΔΕΚΑΧΟΡΔΟΝ in den Jaare Chriſti 1547.
(*r*) *Dizion. Univerſ. di Efr. Chambers. pag.* 188.
(*s*) *Tevo P. I. C.* 12. *p. II.*

GRONDIG ONDERWYS

IN HET BEHANDELEN DER

V I O O L.

EERSTE HOOFDSTUK.

EERSTE AFDEELING.

Van de oude en nieuwe muſicale LETTEREN en NOOTEN, als ook van de thans gewoonlyke Linien en Muzyk-Sleutelen.

§. 1.

Het is noodzakelyk dat een eerſte Aanvanger, alvoorens de Meeſter hem de Viool in handen laat, niet ſlechts het tegenwoordig maar ook de volgende Hoofdſtukken, volkomen in zyn geheugen prente: Vermits anderzints, wanneer de leergierige Scholier beide handen na de Viool uytſtrekt, het een en ander Stuk wel haaſt na het Gehoor af te ſpeelen leerd, den grond maar oppervlakkig beſchouwd, en onbedachtzaam over de eerſte Regelen heen ziet, hy alsdan ook zekerlyk het verzuymde nimmermeer nahaalt, en by gevolg zig zelfs daar door in den weg ſtaat, eenen volkomenen Graad der muſicale Weetenſchappen te bereiken.

§. 2. Alle

§. 2.

Alle onze erkentenis ontſtaat uyt het gebruyk der uyterlyke Zinnen. Daar moeten alzo nootwendig gewiſſe Teekenen zyn, welke door onze zieningskragt den wil oogenblikkelyk daar heen aandryven, om of met de natuurlyke Menſchen-Stem, of op onderſcheidelyke Klinktuygen na het onderſcheid der Teekenen ook verſcheidene Toonen voort te brengen.

§. 3.

De Grieken zongen na hunne Letteren, welke zy dan liggend, dan ſtaande, dan na de zyde, en ook omgekeerd daar neder zetteden. Zy hadden 'er omtrent 48., en bedienden zig van geene Linien, maar yder Zingaart had zyne byzondere Letteren, naaſt welke zy Punčten zetteden, om daar door de Tydmaat aan te toonen (*a*). Deze Punčten gaven de Ouden veel te doen, en hadden hoofdzakelyk drie à vierderlei beduyding, namentlyk: *Punčtums Perfečtionis*, *Diviſionis*, *Incrementi & Alterationis*.

§. 4.

De Paus *Gregorius* heeft de Letteren afgekort. Hy heeft de volgende zeven verkooren: A, B, C, D, E, F, G, en ze op 7. Linien gezet, na welkers Hoogte en Laagte men de verſcheidenheid der Toonen kon erkennen. Yder Linie had gevolglyk haare Letter; en na dezelve wierd ook gezongen.

§. 5.

Omtrent 500. Jaaren daarna quam *Guido*, en nam eene merkelyke Verandering voor. Hy beſpeurde dat het zeer moeijelyk

(*a*) *Gaffurius* in zyn *Pračtica Muſicæ. Lib.* 2. *C.* 2. men leeze ook *Marcum Meibomum.*

(*b*) *Zarlin. P.* 3. *C.* 70. *Glarean. Lib.* 3. *C.* 4. *Artuſi l'Arte del Contrapunto. p.* 71.

lyk viel de Letteren uyt te ſpreeken: hy veranderde ze alzo in 6. Syllaben; die hy uyt den eerſten regel, van den op het Feeſt van Joannes den Dooper gemaakten Lofzang ontleend had; namentlyk: ut, re, mi, fa, ſol, la:

ut queant laxis, *re*ſonare fibris,
*mi*ra geſtorum, *fa*muli tuorum
*ſol*ve polluti, *la*bii reatum
Sancte Joannes! (*c*)

§. 6.

Hier by bleef het niet; hy veranderde naderhand ook de Syllaben in groote Puncten, die hy op de Linien zettede, en de Syllaben of Woorden daar onder ſchreef. Ja hy ging nog verder; en het viel hem in de groote Puncten ook in de tuſſchenruymte te plaatzen (*d*). Daar door ſpaarde hy twee Linien: want hy verminderde de voormaalige 7. Linien tot op 5. Dit heet nu wel veel gedaan: Doch de Muzyk bleef wegens de gelyke Puncten nog langzaam en ſlaaperig.

§. 7.

Deze Zwaarigheid overwon, *Jean des Murs* (*e*). Hy veranderde de Puncten in Nooten; en daar door ontſtond eindelyk eene betere Indeeling en eene Tydmaat, die men te vooren niet had. Aanvankelyk verzon hy de volgende 5. Figuuren:

Maxima, *Longa*, *Brevis*, *Semibrevis*, *Minima* (*f*).

Men

(*c*) *Angelo Berardi* heeft het in eenen regel geſloten: *Ut relevet miſerum fatum ſolitosque labores.*

(*d*) Van deze Puncten is het Woord *Contrapunct* ontſtaan, welke wyze van Compoſitie een yder verſtaan moet, die een geſchikte Componiſt heeten wil.

(*e*) Wat *Guido* en *Jean des Murs* voor Lieden geweeſt zyn, heeft men reeds uyt de Inleiding kunnen zien.

(*f*) *Glareanus. L.* 2. *C. I.*

Men waagde het naderhand deze 5. Figuuren met nog twee anderen te vermeerderen: namentlyk met eene *Semiminima* en met eene *Fusa*; by voorbeeld, men maakte uyt de Minima eene Semiminima, met dezelve zwart uyt te vullen: of men liet ze wit; doch zy bequam boven een klein haakje: Op even die wyze wierd de *Fusa* zwart voorgesteld; doch boven door een klein haakje van de Semiminima onderscheiden: Of men liet ze ook wit; doch zy bequam 2. haakjes: De Instrumentisten namen eindelyk de vryheid ook zelfs de *Fusa* te verdeelen, en eene *Semifusa* te verzinnen. Daar toe hadden ze weinig moeite: Men streek de zwarte Noot tweemaal; of, als ze wit bleef streek men ze driemaal (*g*). Eindelyk is met den aanwasch der Jaaren ook de Muzyk geduurig aangegroeid, en met langzaame schreeden door veele moeite tot den hedendaagsen graad van Volmaaktheid (*h*) gesteegen.

§. 8.

Vyf Linien zyn het op welke wy nu onze Nooten zetten, en die ons als eene Trap het op- en afstygen der Toonen te kennen geeven. Daar worden zo wel onder deze 5. Linien als boven dezelve nog andere getrokken: Wanneer namentlyk de hoogte of laagte van het Instrument en de Melody zulks vereischt.

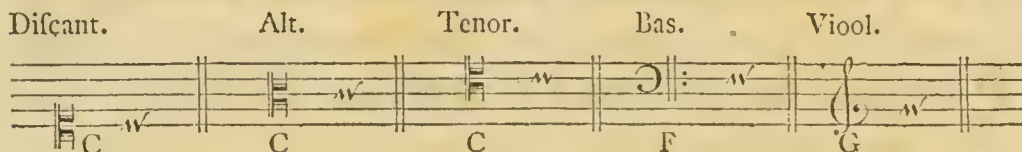
§. 9.

Yder Instrument word aan een Teeken gekend hetwelk men de

(*g*) *Glareanus*, *eodem loco.*

(*h*) Men stoote zig niet aan het woord, *Volmaaktheid.* Indien wy hetzelve naauwkeurig beschouwen en ziften, zo vinden wy zekerlyk nog Trappen boven ons. Doch geloof ik, als het waar is, dat de Griekse Muzyk de Ziektens kon geneezen: zo moeste onze hedendaagse Muzyk onfeilbaar zelfs de Lyken uyt het Graf terug roepen.

de Sleutel noemd (*i*). Deze Sleutel ſtaat altoos op eene Linie. Hy voerd eene zeekere Letter uyt welke wy het Gezang en het vervolg der Muzyk-Ladder erkennen. Men zal het aan zyne plaats klaarder zien. Hier zyn de Sleutelen:

De Diſcant, de Alt en de Tenor hebben hunnen Sleutel in (C) by gevolg wat hooger op gaat heet (d) (e) (f) enz. De Bas heeft hem in (F) wat nederwaards gaat heet alzo (e) (d) enz., doch opwaards (g) (a) enz. De Viool-Sleutel, heeft zyne ſtandplaats in (G), zo als wy by de Verklaaring der Letteren wyders zullen zien.

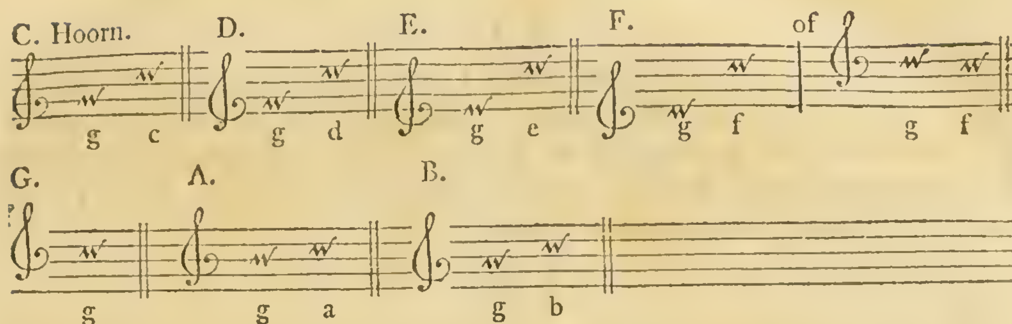
§. 10.

Doch de Viool kan zig dezes Sleutels niet alleen beroemen: want verſcheidene andere Inſtrumenten bedienen zig ook van denzelven, als daar zyn: De Trompet, het Waldhoorn, de Dwarsfluyt en alle diergelyke Blaas-Inſtrumenten. En niettegenſtaande zig de Viool gedeeltelyk door de hoogte en laagte, gedeeltelyk ook door zulke Paſſagen onderſcheidt, die haar alleen eigen zyn (*k*): Zo zou het echter zeer goed zyn, wanneer men ten minſten by de Trompet en by het Jagt- of Waldhoorn den Sleutel veranderde. Uyt deze Verandering kon men toch aanſtonds weeten of men eene C of D Trompet, en of men een c, d, f, g of a Hoorn enz. nodig heeft. Men kon het op de volgende wyze zetten:

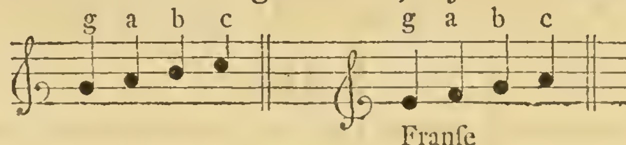
C. Hoorn.

(*i*) Het woord Sleutel is hier figuurlyk genomen. Want gelyk als een uyt Yzer gemaakte Sleutel het Slot, waar voor hy gemaakt is, ontſluyt; alzo opend ons de muſicale Sleutel den weg tot het Gezang, waartoe hy beſtemd is.

(*k*) Dit is een merkelyk Point, waarin zig meenigen Half-Componiſt in zyne natuurlyke Naaktheid vertoond. Men ziet terſtond uyt de Stelling of de Componiſt de Natuur van het Inſtrument kend. En wie zou niet lagchen, als men by voorbeeld op de Viool zulke loopjes, ſprongen en verdubbelingen afſpeelen zou, waartoe nog 4. andere Vingeren nodig waren?

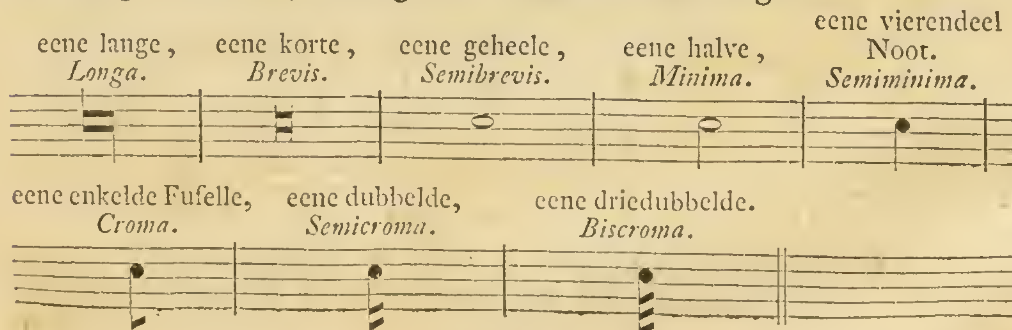

De Sleutel blyft altoos in G. en als men opwaards teld tot in de tusschenruymte waar de gewoonlyke C der Viool staat; zo weet men ook aanstonds welk Hoorn de Sleutel aantoond. Men heeft op die wyze in voorige tyden zeer dikwyls den Viool-Sleutel gantsche 3. Toonen laager gezet, om de gantsch hoog gezette Stukken gevoeglyker op het Papier te brengen. Alsdan wierd hy de Franse Sleutel genaamd; by voorbeeld:

§. 11.

De Nooten zyn musicale Teekenen, welke door hunne standplaats de hoogte en diepte, maar door hunne gedaante de lengte en kortheid, dat is, den duur der Toonen aanwyzen, die wy met de menschelyke Stem, of op daartoe vervaardigde Klinktuygen aan het Oor poogen te veraangenaamen. Hier zyn de tegenwoordige Nooten, midsgaders haare benaamingen.

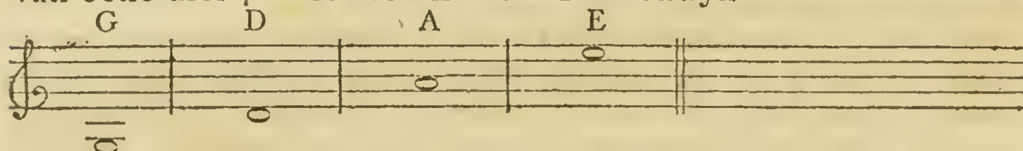

§. 12.

Men heeft de 7. gregoriaanſe Letteren, tot op dit ogenblik in de Muzyk behouden, door welke de Nooten na derzelver Standplaats, en gevolglyk de Toonen na de benaaming onderſcheiden worden. Zy zyn alzo de volgende: A, B, C, D, E, F, G, welke geduurig herhaald worden.

§. 13.

De Viool heeft 4. Snaaren, waarvan yder haare benaaming van eene dier 7. Letteren heeft. Namentlyk:

De kleinſte of fynſte Snaar heet (E); de allernaaſt dezelve iets dikkere (A); de volgende (D), en de ſterkſte heet (G).

§. 14.

Om nu meerdere Toonen uyt te brengen moet men de Snaaren met de Vingeren beleggen. Doch dit geſchied in de volgende ordre:

De onderſte en laagſte Snaar. De tweede Snaar.

G a b♮ c

los. 1 Vinger 2, 3, los. 1, 2, 3,

De derde Snaar. De vierde en fynſte Snaar.

A b♮ c d E f g a b♮

los. 1, 2, 3, los. 1, 2, 3, 4,

Men ziet hier gantſch klaar de met de capitale Letter geteekende 4. laage Snaaren, en na yder derzelve de met de Vingeren

ren op dezelve te neemene overige Toonen; die zig de Leerling zo diep als mogelyk in het geheugen moet prenten: daarmede hy zonder de Letteren by die Nooten te zien, en zonder veel nadenken terstond weet, welken Letternaam elke Noot voerd, zy mag staan waar ze wil. Niet minder diend hier wel aangemerkt te worden, dat de onder de 7. Letteren voorkomende, en met het teeken (♮) gemerkte B, of (b♮) altoos met de Letter (H) moet benoemd worden. Waarvan men de oorzaak aan zyne plaats lezen zal.

EERSTE HOOFDSTUK.

TWEEDE AFDEELING.

Van den Tact, of musicale Tydmaat.

§. 1.

De *Maat* maakt de Melody: bygevolg is zy de ziel der Muzyk. Zy verlevendigd niet alleen dezelve; maar houd ook alle haare Deelen in de behoorlyke order. De Maat bestemt de tyd, in welke verscheidene Nooten moeten afgespeeld worden, en is dat geene, wat verscheidene Liefhebbers, die anderzints in de Muzyk al redelyk ver gevorderd zyn, ook tegens hunne van zig zelfs hebbende goede meening, dikwyls nog ontbreekt; welk gebrek uyt de aanvankelyke verwaarloozing der Maat voortvloeid. Aan de musicale Tydmaat is by gevolg alles geleegen: en de Leermeester heeft zyne grootste moeite met geduld daartoe aan te wenden, dat de Scholier zulks met vlyt en opmerkzaamheid begrype.

§. 2.

De Tact word door het opheffen en nederslaan der hand aangeweezen; na welke beweeging zig alle de te gelyk zingende

en ſpeelende Perſoonen te richten hebben. En gelyk als de Geneesmeeſters de beweeging der Polsaderen, met den naam *Syſtole* en *Diaſtole* benoemen (*a*): alzo heet men in de Muzyk het nederſlaan *Theſis* en het opheffen der hand *Arſis* (*b*).

§. 3.

By de oude Muzyk was men van verſcheiden gevoelen: en alles was in diepe verwarring. Men wees den Tact door heele en halve Cirkelen aan, welke gedeeltelyk doorſneeden, gedeeltelyk omgekeerd en ten deele dan van binnen dan van buyten door een Punct onderſcheiden waren. Doch aangezien zulk beſchimmeld Tuyg wanneer ik hetzelve ook eene plaats in dit Boek vergunde, echter tot niets meer kan dienen: Zo worden de Liefhebbers aan de oude Schriften zelve geaddresſeerd (*c*).

§. 4.

De hedendaagſe Maat word in gelyke en ongelyke verdeeld, en aan het begin van yder Stuk aangetoond. De volle Maat heeft twee deelen (*d*); de ongelyke daar en tegen heeft drie deelen. Doch om de gelykheid begrypelyker voor den Scholier te maaken; zo word de gelyke of zogenaamde volle Maat in vier deelen ingedeeld, en daarom ook de Viervierendeel-Tact genoemd. Zyn Teeken is de Latynſe Letter C. Hier zyn alle thans gewoonlyke Soorten van Tacten.

De gelyke Tydmaat.

C	2 of 2/4	₵
De rechte of Viervierendeel-Tact.	De Tweevierendeel Tact.	De Allabreve.

De

(*a*) Συστολὴ, Διαστολὴ.
(*b*) Θέσις, Ἄρσις *Giuſeppe Zarlino*, *Cap.* 49. Het komt buyten twyffel van τίθημι, *pono*; en van αἴρω, *tollo*.
(*c*) Diergelyk geſprek vind men onder anderen by Glareaan, *L.* 3. *C.* 5, 6 & 7. Men leeze ook *Artuſi. pag.* 59, 67 & *ſeq.* en *Troſchium C.* 16.
(*d*) Dat de volle Maat hoofdzaakelyk maar tweedeelig zy, moet een goede Componiſt het beſt weeten: want hoe ſlecht loofd het Werk den Meeſter, als meenigen in het tweede en vierde Lid zyne Cadence ſluyt. Slechts in weinige en byzonder in Boere-Danſſen, of andere buytenſpoorige Melodyen word zulks verontſchuldigt.

De ongelyke Tydmaat.

$\frac{3}{1}$	$\frac{3}{2}$	$\frac{3}{4}$	$\frac{3}{8}$	$\frac{6}{4}$	$\frac{6}{8}$	$\frac{12}{8}$
De Geheele Tripel.	De Halve Tripel.	De Drie-vierendeel. Tact.	De Drie-achtendeel.	De Zes-vierendeel.	De Zes-achtendeel.	De Twaalf-achtendeel.

Deze ſoorten van Tacten zyn reeds toereikend om het natuurlyk onderſcheid eener langzaame en gezwinde Melody, eenigermaaten aan te toonen, en ook den geenen die den Tact ſlaat de nodige commoditeit te verſchaffen (*e*). Want in eenen Twaalfachtendeel-Tact word eene gezwindere Melody aangebragt, als in den Drieachtendeel-Tact; wyl deze in het gaauwſte Tempo niet kan geſlagen worden, zonder de Toezienders tot lagchen te beweegen: voornaamentlyk wanneer men de eerſte twee Vierendeelen met hoogere verheffing der hand afdeelen, en elk byzonder neêrſlaan wil; het geene in der daad zeer belagchelyk uytziet.

§. 5.

Over deze Tacten is de volle Maat de Hoofd-Tact, op welken zig alle de overige betrekken: Want het bovenſte Getal is de *Teller*, en de onderſte het *Noemer*. Men ſpreeke alzo: *Van de Nooten, waarvan vier op de volle Maat gaan, komen twee op den Tweevierendeel-Tact.* Men ziet daaruyt dat de $\frac{2}{4}$ Tact maar twee deelen heeft, namentlyk den Op- en Afſtreek. En dewyl 4. zwarte of Vierendeel-Nooten op de volle Maat gaan; zo moeten 'er gevolglyk twee op den $\frac{2}{4}$ Tact komen. Op deze wyze worden alle Tacten onderzocht. Want even zo ziet men by

(*e*) De Heeren Konſt-Richters, zullen 'er zig immers niet aan ſtooten, wanneer ik den $\frac{4}{8}$ $\frac{2}{8}$ $\frac{9}{8}$ $\frac{9}{16}$ $\frac{12}{16}$ $\frac{12}{24}$ $\frac{12}{4}$ Tact weg laate. In myne oogen zyn ze gantſch onnutte Meubilen; men vind ze in de nieuwe Stukken weinig of in 't geheel niet, en men heeft wezentlyk Maat-veranderingen genoeg om alles uyt te drukken, zo dat men de zo even aangehaalde wel kan miſſen. Wie ze bemind mag ze met huyd en hair neemen: Ja ik zou zelfs den gantſchen Tripel nog grootmoedig daar toe ſchenken wanneer hy my niet uyt eenige oude Kerk-Boeken nog ſtuurs en verwaand aanſchouwde.

by den heelen Tripel $\frac{3}{1}$, dat van de Nooten, waarvan eene op de volle Maat komt, noodzaakelyk drie op den $\frac{3}{1}$ Tripel komen moeten. Het welk men in de volgende Afdeelingen klaarder zien zal.

§. 6.

De *Allabreve* is eene afkorting van de volle Maat. Zy heeft maar twee deelen, en is niets anders als de in twee deelen gebrachtte Viervierendeel-Tact: dat gevolglyk twee Vierendeelen op een te ſtaan komen. Het teeken der Allabreve is de doorgeſtreekene Letter C. Men pleegd in dezen Tact weinige vercieringen aan te brengen (*f*).

§. 7.

Doch dit is echter ſlechts de gewoonlyke wiskonſtige Indeeling der Maat, hetwelk wy eigentlyk de Tydmaat en den Tactſlag noemen (*g*). Nu komt het nog op eene Hoofdzaak aan: namentlyk op de wyze der beweeging. Men moet niet ſlechts de Maat richtig en gelyk ſlaan kunnen: maar men moet ook uyt het Stuk zelve weeten op te maaken, of het eene langzaame of eene iets gezwindere beweeging vereiſcht. Men zet wel voor yder Stuk eigene daartoe beſtemde woorden, als daar zyn: *Allegro*, vrolyk; *Adagio*, langzaam, &c. Doch het langzaame zo wel als het vrolyke of gezwinde heeft zyne trappen. En wanneer ook zelfs de Componiſt de manier der beweeging door byvoeging van nog andere bywoorden duydelyker poogd te verklaaren; zo kan hy doch onmogelyk zyn oogmerk op het naauwkeurigſte beſtemmen, welke hy by den voordrag van het Stuk wil uytgedrukt weeten. Men moet het alzo uyt het Stuk zelve afleiden: en hier uyt kend men onfeilbaar de eigentlyke ſterkte van eenen Muzykkundigen. Elk melodieus Stuk heeft ten minſten eenen Zetregel, uyt welken men den aart der be-

(*f*) De Italiaanen noemen de volle Maat: *Tempo minore*, en de Allabreve: *Tempo maggiore*.

(*g*) *Tempus*, *Menſura*, *Tactus*. Lat. *Battuta*. Ital. *La Meſure* Franc.

beweeging, die het Stuk vereifcht, gantfch zeker kan erkenken. Ja dikwyls dryft het met geweld in zyne natuurlyke beweeging; wanneer men anderzints met naauwkeurige opmerkzaamheid daarop ziet. Men bemerke dit, en bedenke teffens ook, dat tot deze erkentenis eene lange ondervinding, en een doordringend oordeel vereifcht word. Wie zal my alzo tegenfpreeken, wanneer ik het onder de eerfte volmaaktheden der Toonkonft telle?

§. 8.

Men moet dienvolgens by de onderwyzing van eenen Leerling geene moeite fpaaren om hem de Maat recht begrypelyk te maaken. Daartoe zal zeer dienlyk zyn, wanneer de Leermeefter den Scholier dikwyls de hand tot den Tact voert; hem alsdan ook het een en ander Stuk van verfcheidenerhande Maat en afwiffelende beweeging voorfpeeld, en den Leerling gantfch alleen den Tact daar toe laat flaan: om te onderzoeken of hy de afdeeling, gelykheid, en eindelyk ook de verandering der beweeging verftaat. Gefchied zulks niet, zo zal de Aanvanger meenig Stuk reeds vaardig uyt het hoofd wegfpeelen, zonder een goede Maat te kunnen flaan. En wie zal het niet belachlyk vinden, wanneer ik hem zegge, dat ik zelve ymand gezien en gekend hebbe, die, niettegenftaande hy eene redelyk goede Viool fpeelde, echter den Tact, in 't byzonder tot langzaame Melodyen, onmogelyk flaan kon? Ja, dat hy veel meer, in plaats van de Vierendeelen met de hand onderfcheidentlyk aan te toonen, alle Nooten die men hem voorfpeelde met eene overeenkomftige beweeging der hand nagebootft, by uythoudende Nooten uytgehouden, by loopende insgelyks meede geloopen, en met een woord alle beweegingen der Nooten met gelyke beweeging der hand na het Gehoor uytgedrukt heeft? Waar komt dit anders van daan, als van dat men den Scholier aanftonds de Viool in handen laat alvoorens hy genoegzaam is onderricht geworden? Men leere hem alzo vooraf elk Vierendeel der Maat met ernft, met gelykheid, met geeft en yver recht flaan, uytdrukken en onderfcheiden; naderhand zal hy de Viool met nut en voordeel ter hand neemen.

§. 9.

De Aanvangers worden ook niet weinig bedorven, wanneer men ze aan het geduurig aftellen der Achtendeel-Nooten gewend. Hoe is het mogelyk, dat een Scholier, die van zynen Meester met zulke dwaalleeren word beangstigd, in eene maar iets gezwindere Tydmaat voortkome, wanneer hy yder Achtendeel-Noot afteld? Ja wat nog erger is! wanneer hy alle Vierendeel-Nooten en zelfs ook de halve Nooten in enkelde Fusellen in stilte afdeeld, met merkelyken nadruk des Strykstoks onderscheidt, en ook (zo als ik het zelfs gehoord heb) luydkeels teld, of zelfs met de voeten zo veele slagen neederstoot? Men wil zig wel verontschuldigen, en zeggen dat deze manier van onderwyzen slechts uyt nood gebruykt word: om eenen Aanvanger eerder tot eene gelyke indeeling der Maat te brengen. Doch zulke gewoontens blyven; de Scholier verlaat 'er zig op, en komt eindelyk zo ver dat hy zonder deze aftelling geene Maat na den eisch wegspeelen kan (*b*). Men moet hem alzo eerst de Vierendeelen recht zoeken by te brengen; en alsdan de onderwyzing zodanig inrichten dat de Aanvanger elk Vierendeel met naauwkeurige gelykheid in Achtendeelen, de Achtendeedeelen in Zestiendendeelen enz. kan veranderen. In de volgende Hoofdstukken zal het door Voorbeelden klaarder voor oogen gesteld worden.

§. 10.

Meenigmaal verstaat de Leerling de Indeeling wel, doch brengtze met de gelykheid der Maat niet naauwkeurig genoeg over-

(*b*) Men moet zekerlyk nu en dan op gantsch byzondere middelen bedacht zyn, wanneer men Lieden, die geene natuurlyke bekwaamheid bezitten, iets zal bybrengen. Even alzo moest ik eens, eene geheel byzondere Nooten-Verklaaring verzinnen. Ik stelde namentlyk de gantsche Nooten, als zogenaamde *Batzen* of 4 *Kreutzerstukken* (zynde in Frankfort aan de Main en elders gangbaare Muntsoorten) voor, de halve Nooten door halve Batzen, de vierendeel-Nooten door Kreutzers, de enkelde Fusellen door halve Kreutzers, de dubbelde Fusellen als Penningen, en eindelyk de driedubbelde Fusellen als *Hæller* (die nog van minder waarde als de Penningen zyn.) Schynt dit niet recht belachlyk? En zo belachlyk en eenvoudig het ook luyden mag, hielp het toch: Want dit Zaad had de wezentlykste overeenkomst met de Aarde, in welke het geworpen wierd.

overeen. Men zie hier by op het Temparament van den Scholier, anders word hy voor zyn leven lang bedorven. Een vrolyke, gaauwe, driftige Jongeling zal altoos eilen; een treurige, traage en koutzinnige daarentegen geduurig talmen. Laat men eenen Mensch die veel vuur en geest heeft, aanstonds gezwinde Stukken afspeelen, alvoorens hy de langzaame naauwkeurig en na de Maat weet voor te dragen, zo zal hem het spoeden zyn leven lang byblyven. Legt men in tegendeel eenen traagen en zwaarmoedigen Jongeling niets als langzaame Stukken voor, zo zal hy altoos een Speeler zonder Geest, een slaaperige en bedroefde Speeler blyven. Men kan alzo diergelyke gebreken, die uyt het Temperament voortkomen, door eene vernuftige Onderwyzing te gemoet komen. Den Driftigen kan men met langzaame Stukken terug houden en zynen geest allengskens daar door maatigen: doch de traage en slaaperige Speeler kan men met vrolyke Stukken opwekken, en eindelyk, met'er tyd, uyt eenen halfdooden eenen levendigen maaken.

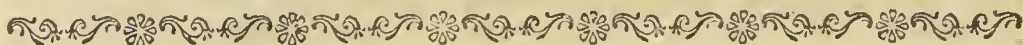
§. 11.

Men moet den Aanvanger in't geheel geene zwaare Stukken voorleggen, voor en al eer hy de ligte zuyver wegspeelen kan. Men moet hem wyders geene Menuëten of andere melodieuse Stukken geven, die hem ligt in het geheugen blyven: maar men laat hem aanvankelyk Tusschenstemmen van Concerten, waar Pausen in zyn, en met een woord zulke Stukken voor zig neemen, die hy met aandachtige opmerkzaamheid afspeelen en gevolglyk aan den dag leggen moet, of hy de hem voorgedragene Regelen verstaat of niet. By gebrek van zodanige onderwyzing zal hy zig aangewennen, alles na het gehoor, op luk of raak, aftespeelen.

§. 12.

De Scholier moet zig voornamentlyk bevlytigen, alles wat hy speeld in den zelfden Tempo te eindigen, waarin hy het begonnen heeft. Hy verhelpt daar door een zeer gemeen ge-

brek, dat men in veele Muzyk-Stukken, welkers einde veel gezwinder als den aanvang is, ontmoet. Hy moet alzo terſtond by aanvang eene zeekere bezadigdheid poogen machtig te worden; en byzonder wanneer hy zwaardere Stukken ter hand neemt, dezelve niet gaauwer beginnen, als hy zig onderſtaat de daarin voorkomende ſterkere paſſages richtig weg te ſpeelen. Hy moet die zwaare paſſages dikwyls en byzonder oeffenen; tot dat hy eindelyk eene genoegzaame vaardigheid bekomt, om het gantſche Stuk in eenen rechten en gelyken Tempo uyt te brengen.

EERSTE HOOFDSTUK.

DERDE AFDEELING.

Van den Duur der NOOTEN, PAUSEN en PUNCTEN; alsmeede eene Verklaaring aller muſicale Teekenen en Konſtwoorden.

§. 1.

De gedaante der hedendaags gebruykelyke Nooten, is in de voorgaande Afdeeling reeds voor oogen gelegd geworden. Nu zijn ook den Duur der Nooten, deſſelfs onderſcheid, de gedaante der Pauſen, enz. nog te verklaaren overig. Ik wil vooreerſt van de Pauſen ſpreeken; doch alsdan beide Nooten en Pauſen, met elkander vereenigen, en onder yder Noot de Pauſe zetten, die met dezelve in gelyke ſchikking ſtaat.

§. 2.

De Pauſe is een Teeken des Stilzwygens. Daar zyn 3. oorzaaken waarom men de Pauſen als eene noodwendige zaak in de Muzyk uytgevonden heeft. *Eerſtelyk, tot gemakkelykheid* der Zan-

Zangers en der Blaas-Inſtrumentiſten, om hen tyd te laaten zig een weinig uyt te ruſten en Aaſſem te haalen. *Ten tweeden*, *uyt Noodzaakelykheid:* wyl de woorden in de Zingſtukken hunne afloſſing vereiſchen; en wyl in meenige Compoſitie de een of andere Stem dikwyls ſtil moet houden, wanneer anders de Melody niet zal bedurven en onverſtaanbaar gemaakt worden. *Ten derden*, *tot Cieraad:* want gelyk als een beſtendig aanhouden aller Stemmen, de Zingende, Speelende en Toehoorende niets als verdriet veroorzaakt: alzo verwekt eene lieflyke afwiſſeling veeler Stemmen, en derzelver eindelyke vereeniging en t'zamenſtemming veel vergenoegen (*a*).

§. 3.

De *Sospiren* zyn ook eene ſoort van Pauſen. Men noemd ze Sospiren (*b*), wyl ze van korten duur zyn. Hier zal ik yder Pauſe onder de Noot zetten, met welke zy in den Duur overeen komt.

Longa.	*Breve.*	*Semibreve.*	*Minima.*
Een lange Noot.	Een korte Noot.	Een heele Noot.	De halve Noot. Doet 2 Vierendeelen.
Doet 4 Tacten.	Doet 2 Tacten.	Deze doet eenen Tact of 4 Vierendeelen. *NB.* In den $\frac{3}{1}$ Tripel word deze heele als eene Vierendeel Noot aangezien.	Komen 2 op de volle Maat.
			Een halve Pauſe.
Deze Pauſe doet 4 Tacten, het mag in eene gelyke of ongelyke Maat zyn.	Deze Pauſe doet 2 Tacten.	Deze Pauſe doet altoos eenen Tact, het zy in de gelyke of ongelyke Tyd-Maat. In den $\frac{3}{1}$ Tripel bekleed deze Pauſe de plaats eenes Vierendeels.	Doet eene halve Maat.

Se-

(*a*) Daar legt zeer veel aangelegen, of de Componiſt de Pauſe aan de rechte plaats weet aan te brengen of niet. Ja zelfs een kleine Sospir ter rechter tyd geplaatſt, kan veel doen.

(*b*) Van 't Italiaans, *Sospirare.* Zuchten

Semiminima.
De Vierendeel-Nooten.
Doet elke een Vierendeel.
Gaan vier op de volle Maat.

Croma.
De enkelde Fuſellen, of Achtendeel-Nooten.
Gaan twee op een Vierendeel.
Gaan acht op de volle Maat.

Een Vierendeel-Sospir.
Doet zo veel als eene Vierendeel-Noot.

Een Halfvierendeel of Achtendeel-Sospir.
Doet zo veel als eene Achtendeel-Noot.

Semicroma.
De dubbelde Fuſelle of Zeſtiendedeel-Noot. Gaan vier op een Vierendeel.
Gaan 16 op de volle Maat.

Een dubbelde of Zeſtiendedeel-Sospir.
Doed zo veel als eene Zeſtiendedeel-Noot.

Biscroma.
De driedubbelde Fuſelle, of 32ſtedeel-Noot. Gaan 8 op een Vierendeel.
Gaan 32 op de volle Maat.

Een driedubbelde, of 32ſtedeel-Sospir.
Doet zo veel als eene 32ſte deel-Noot.

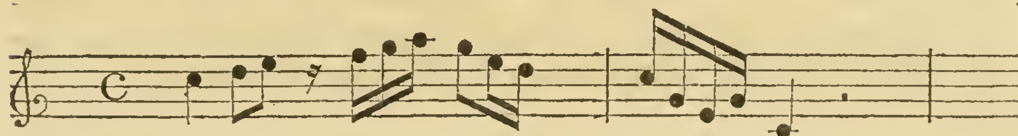
§. 4.

Den Duur der Nooten word hier gantſch duydelyk verklaard. Men ziet dat eene gantſche Noot, 2 halve, 4 vierendeel-Nooten,

ten, 8 enkelde Fuſellen of Achtendeel-Nooten, 16 dubbelde en 32 driedubbelde Fuſellen van eene waarde zyn; en dat zo wel de gantſche Noot, als de 2 halven, de 4 Vierendeel-Nooten, en de 8 enkelde Fuſellen, enz. yder voor zig een heele Maat of 4 Vierendeelen bedragen.

§. 5.

Gelyk nu echter deze verſcheidene ſoorten van Nooten, Pauſen en Sospiren in de hedendaagſe Muzyk, geduurig onder elkanderen vermengd worden, zo word tot meerdere duydelykheid tuſſchen elke Maat eene Linie getrokken: dat alzo de tusſchen twee Linien ſtaande Nooten en Pauſen altoos zo veel te zamen moeten uytmaaken, als de by aanvang des Stuks aangetoonde Maat vereiſcht. By voorbeeld.

De [c] is eene Vierendeel-Noot, by gevolg *het eerſte Vierendeel;* de [d] en [e] Nooten zyn twee eenmaal geſtreekene of Achtendeel-Nooten, en maaken alzo *het tweede Vierendeel* uyt; de dubbelde Sospir en de volgende 3 Nooten [f] [g] en [a] zyn te zamen vier Zeſtiendedeelen en dieswegen *het derde Vierendeel;* de [g] als eene Achtendeel-Noot en de twee dubbelde Fuſellen [e] en [d] maken *het vierde Vierendeel* uyt. Hier is eene Linie getrokken: want hier eindigd de eerſte Maat. De vier dubbelde Fuſellen [c] [g] [e] en weder [g] zyn het *eerſte Vierendeel* der tweede Maat; de Vierendeel-Noot [c] is *het tweede Vierendeel*, en de daarop volgende Pauſe bedraagd 2 Vierendeelen, want zy is een halve Pauſe, by gevolg het *derde* en *vierde Vierendeel.* Alsdan komt andermaal eene Linie, en hier eindigd de tweede Maat.

§. 6. Even

§. 6.

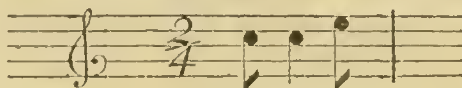
Even zo gaat het in de ongelyke Tydmaat toe; by voorbeeld:

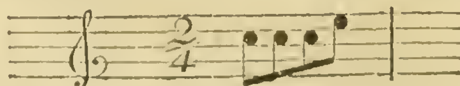
De eerſte Sospir bedraagd een Achtendeel, gevolglyk een half Vierendeel: men neemt alzo de daarop volgende Achtendeel-Noot [c] daar toe, zo heeft men het eerſte *Vierendeel*. De dubbelde Sospir met de tweemaal geſtreekene Nooten [g] [e] en [d] zyn *het tweede Vierendeel*. De eenmaal geſtreekene [c] en de dubbeld geſtreekene Nooten [d] en [e] maaken *het derde en laatſte Vierendeel* van den eerſten Tact uyt, die door de Linie van den tweeden word onderſcheiden. De achtendeel-Nooten [d] en [g] zyn het eerſte Vierendeel; en de twee Vierendeel-Sospiren zyn het tweede en derde Vierendeel des tweeden Tacts. En zo voort door alle Maatveranderingen.

§. 7.

Dikwyls worden de Nooten ook zo vermengd, dat eene of ook meerdere moeten verdeeld worden: by exempel:

De Achtendeel-Noot [c] doet hier maar een half Vierendeel: de naaſtvolgende Vierendeel-Noot [c] moet alzo aanvankelyk in gedachten, doch naderhand met den Strykſtok verdeeld, en het eerſte halve Deel tot de eerſte achtendeel-Noot [c], het tweede halve Deel daarentegen tot de tweede Achtendeel-Noot (e) gereekend worden. Wie dit niet genoeg inziet, die ſtelle zig de boven aangehaalde Nooten aldus voor,

en

en ſpeele ze ook, zo als zy hem hier voor oogen liggen. Daarna neeme hy de tweede en derde (c) met dezelfde gelykheid der Maat in eenen ſtreek; doch zo, dat de afdeeling der Nooten, door eenen nadruk des Strykſtoks by yder Noot beſpeurd worde; by voorbeeld:

Het welk men ook aldus doen kan, wanneer meerdere zulke aftedeelende Nooten na malkander volgen. By exempel:

Want vermits de twee Nooten (d) en (e) verdeeld moeten worden; zo kan men, om eene naauwkeurige gelykheid des Tempo's te bemachtigen, aanvankelyk glad weg;

Doch naderhand alzo ſpeelen:

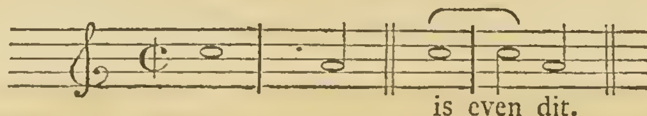
Waar de twee (d) Nooten in eenen Opſtreek, doch de twee (e) Nooten in eenen Afſtreek te zamen genomen en met goede gelykheid door eenen nadruk des Strykſtoks moeten onderſcheiden worden (*c*). Hoofdzaakelyk moet men zig bevlytigen het tweede deel van elke te verdeelende Noot niet te kort, maar met het eerſte deel gelyk te houden: Want deze ongelykheid by de verdeeling der Nooten is een zeer gemeen gebrek, hetwelk de Tydmaat uyt zyne gelykheid in het gezwinde dryft.

§. 8. Het

(*c*) Wanneer wy te zyner plaatze de muſicale Vercieringen afhandelen, zullen wy ook deze Nooten op eene gantſch andere wyze leeren voor te dragen.

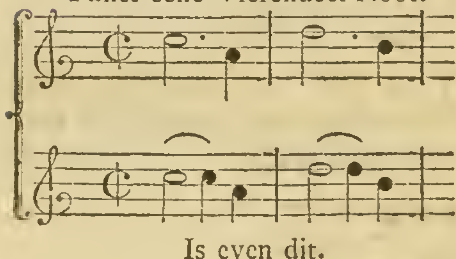
§. 8.

Het *Punct*, dat by eene Noot ſtaat, maakt de voorafgaande Noot de helft grooter; en de Noot na welke het Stipje of Punct ſtaat, moet nog half zo lang gehouden worden, als haare natuurlyke grootte bedraagd. By voorbeeld: Wanneer het Punct na eene heele Noot ſtaat, zo doet het eene halve:

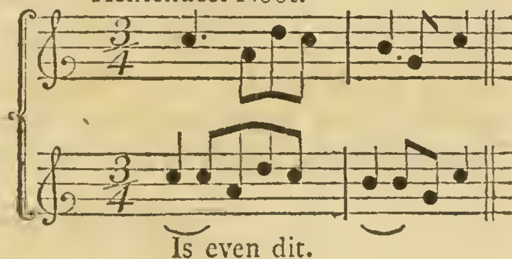
is even dit.

Na eene halve Noot doet het Punct eene Vierendeel-Noot.
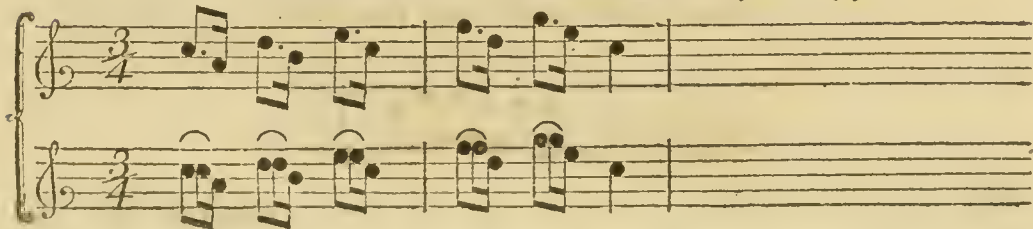

Is even dit.

Na eene Vierendeel-Noot eene Achtendeel-Noot.

Is even dit.

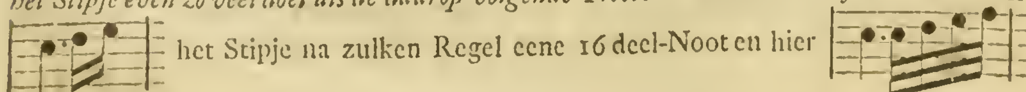
Na eene Achtendeel-Noot eene Zeſtiendendeel-Noot, enz. (*d*).

§. 9.

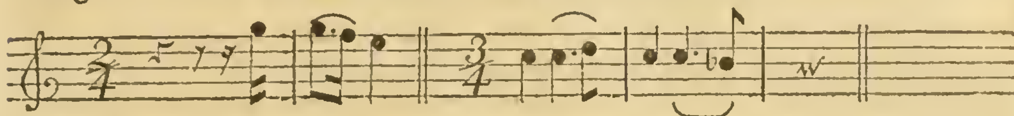
In langzaame Stukken word het Punct aanvangs met den Stryk-

(*d*) Ik kan onmogelyk inzien, hoe eenige hunne Stelling bewyzen, welke leeren: *Dat het Stipje even zo veel doet als de daarop volgende Noot.* Wanneer nu by voorbeeld hier

het Stipje na zulken Regel eene 16 deel-Noot en hier flechts eene 32 deel-Noot doet, zo zal een zulke Leermeeſter met zyne Reekening in de Maat ſlecht beſtaan.

Strykſtok door eenen nadruk verneemlyk gemaakt: om des te zeekerder in de Maat te blyven. Doch wanneer men zig eerſt met de Maat gemeen gemaakt heeft, zo word het Stipje door eene zig verliezende ſtilte aan de Noot gehouden en nooit door eenigen nadruk onderſcheiden. By voorbeeld:

§. 10.

In gezwinde Stukken word de Strykſtok by yder Punct opgeligt; gevolglyk elke Noot van de andere afgezonderd en ſpringend voorgedragen. By voorbeeld:

§. 11.

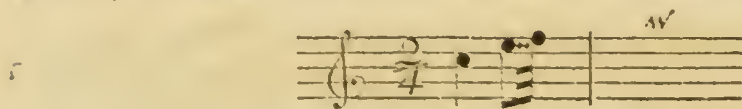
In langzaame Stukken ontmoet men eenige Paſſagen waar het Punct nog iets langer moet aangehouden worden, als het de reeds voorgeſchreevene Regelen ſchynen te vorderen: wanneer anders de Voordrag niet te ſlaaperig uytvallen zal. By voorbeeld, als hier

het Stipje in zyne gewoonlyke lengte gehouden wierd, zou het eens zo luy en recht ſlaaperig luyden. In zulke gevallen moet men de gepuncteerde Nooten iets langer uythouden; doch de tyd van langer uythouden moet men de na het Stipje volgende Noot, zo te zeggen, afſteelen.

Men houde dienvolgens in het laatſt bygebragt Exempel de Noot (e) met haar Stipje langer; doch de (f) Noot neeme men met eenen korten ſtreek zo laat, dat de eerſte der 4. (g) Nooten,

ten, na de exacte Tydmaat terstond daarop volge. Het Punct moet altoos iets langer aangehouden worden. Want niet alleen word de Voordrag daar door levendiger; maar ook het spoeden, een byna algemeen gebrek, daar onder ingetoomd: daar in tegendeel door het minder uythouden des Puncts de Muzyk zeer ligt in het spoedige vervald. Het waare zeer goed, wanneer deze langere Uythouding des Puncts recht bestemd en aangeteekend wierd. Ik ten minsten heb het reeds dikwyls gedaan, en myne Voordragsmeening met twee Puncten, benevens afkorting der daar op volgende Noot aldus aan den dag gelegd.

't Is waar, aanvankelyk vald het vreemd in de oogen: Doch wat schaad dat? De Stelling heeft haaren grond; en de musicaale Smaak word daar door bevorderd. Men beschouwe het ontleed: De Noot (e) is een Achtendeel, het eerste Stipje doed 'er de helft van, bygevolg een Zestiendendeel; het tweede Stipje doet de helft van het eerste, alzo een Twee-en-dertigstendeel; en de laatste Noot is driemaal gestreeken. Men ziet alzo door middel der twee Stipjes eene eenmaal gestreekene, eene dubbeld gestreekene en twee driemaal gestreekene Nooten, welke te zamen genomen een Vierendeel uytmeaken:

§. 12.

Men moet het dikwyls verzoeken, of de Scholier de met Puncten en Sospiren onder elkander vermengde onderscheidelyke Nooten in de Vierendeelen recht weet aftedeelen. Men moet hem verscheidenerhande Maatsoorten voorleggen, en hem niets anders laaten voorzig neemen, tot hy het nu voorgedragene in den grond verstaat. Ja de Leermeester handeld zeer vernuftig, als hy den Aanvanger veelerhande Veranderingen

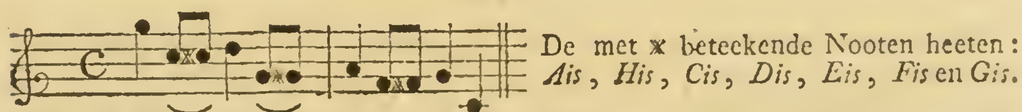
gen der Nooten in alle Soorten des Tacts opschryft en om het begrypelyker te maaken, het eene Vierendeel naauwkeurig onder het ander zet.

Hier is een Voorbeeld over de volle Maat, het geene de Scholier nu slechts bestudeeren, en alsdan eerst speelen moet, wanneer hy het Hoofdstuk van den Strykaart geleerd heeft.

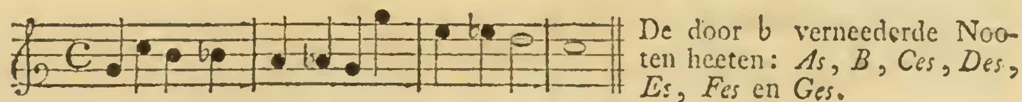
NB. *Tot deze Bladzyde behoord de achter byliggende Tabelle.*

§. 13.

Nu komen wy op de nog overige musicale Teekenen. Deze zyn het zogenaamde Kruysje (x), de B (♭) en de H (♮), het welk de Italianen de *B quadro* noemen. *Het eerste*, namentlyk het Kruysje (x) toond aan, dat de Noot, voor welke het staat, eenen halven Toon moet verhoogd worden. De Vinger word alzo eenen halven Toon voorwaards gerukt (*e*). By voorbeeld:

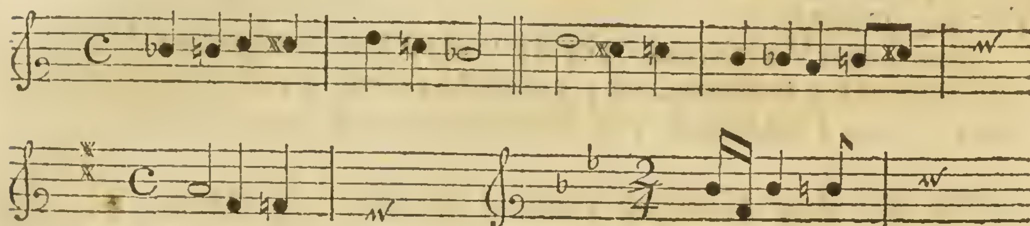
Het tweede, namentlyk de (♭), is een Teeken der verlaaging. Wanneer alzo een ♭ voor de Noot staat word de Vinger terug getrokken, en de Noot eenen halven Toon laager gegreepen (*f*). By voorbeeld:

Het derde Teeken, namentlyk het (♮), verdryft zo wel x als ♭, en roept de Noot in haaren eigentlyken Toon terug. Want het word altoos gezet, wanneer een dezer beide Teekenen kort voor-

(*e*) Het word van het Griekse (Δίεσις) *Diesis* genaamd. Ook *Signum Intensionis*.
(*f*) Dat is het *Signum remissionis*.

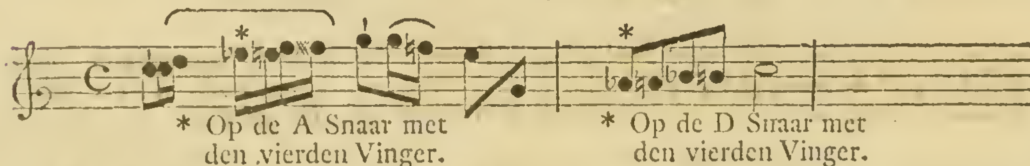
voorheen by dezelfde Noot, of voor by den Sleutel in den zelfden Toon ſtaat (g). By voorbeeld:

Hier word de eerſte Noot dieper of laager genomen, wyl voor dezelve een ♭ geteekend is; doch vermits de tweede Noot in denzelfden Toon ſtaande, en een ♮ voorafgaat, zo word by deze Noot de Vinger weder voorwaards gerukt, en de Noot in haaren natuurlyken Toon genomen. In den tweeden Tact van dit zelfde Exempel word de tweede Noot (c), die door het × in de voorige Maat is verhoogt geworden, door het ♮ Teeken wederom verneederd, enz.

§. 14.

Wanneer het tot het ſpeelen van diergelyke Verhoogingen of Verlaagingen komt, zo gebeurd het, dat zy dikwyls op de leege Snaaren vallen: alwaar de op de leege Snaaren te ſtaan komende Nooten altoos met den vierden Vinger op de naaſte diepere Snaar moeten gegreepen worden. In het byzonder wanneer het eene Verlaaging is. By voorbeeld:

Wanneer een × voorſtaat op dezelfde Snaar met kan men ook wel de Noot den eerſten Vinger neemen: Doch

(g) *Signum Reſtitutionis.* De geene welke het ♮ Teeken in hunne Compoſitie niet willen gebruyken, die hebben het niet by het rechte end. Gelooven zy het niet, zo mogen zy 'er my om vraagen.

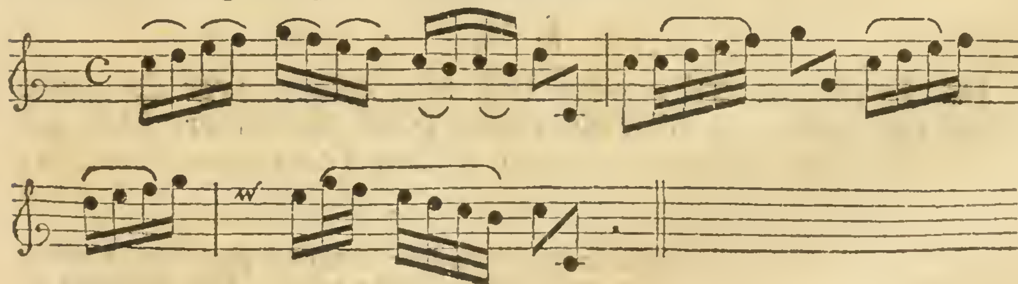
Doch het is altoos beter wanneer men ze met uytſtrekking van den vierden Vinger, op de neevenſtaande laagere Snaar grypt.

§. 15.

Hier moeten wy ook van dat geene handelen, wat wy in de eerſte Afdeeling van dit eerſte Hoofdſtuk §. 14. aangemerkt hebben. Het Interval of de Tuſſchenruymte van (H) tot (C) maakt den natuurlyken grooteren halven Toon (*b*). Men moet alzo, om een onderſcheid te maaken, wanneer een (b) voorgeteekend is (B, C,) zeggen: daar en tegen wanneer het zonder (b) ſtaat de Letter (H) gebruyken. By voorbeeld: a, h, c. Men moeſt anders, wanneer het altoos (b) hiette, by de voorſtaande (b), deze (H) de (Bb) noemen. Deze benoeming der H geſchied by gevolg enkel en alleen, om het *Mi* van het *Fa* te onderſcheiden.

§. 16.

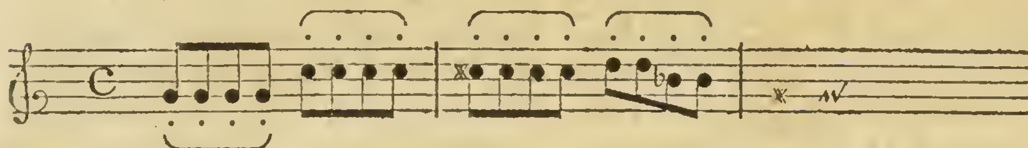
Onder de muſicale Teekenen is het *Verbindingsteeken* van geen gering aanzien: Offchoon het van meenigen dikwyls zeer weinig betracht word. Het heeft de gedaante van eenen halven Cirkel, welke over of onder de Nooten getrokken word. De Nooten welke onder of boven zulken Cirkel ſtaan, het mogen 2, 3, 4 of nog meer zyn, worden alle in eenen Streek met den Strykſtok te zamen genomen en niet afgezonderd, maar zonder opheffen of nadruk des Strykſtoks in eenen Streek aan malkanderen geſleept. By voorbeeld:

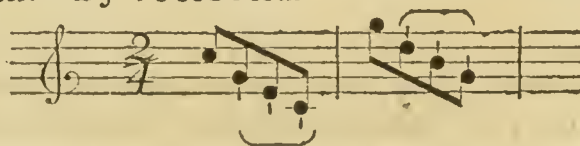
(*b*) *Hemitonium maius naturale.*

§. 17.

Ook worden onder den Cirkel, of, wanneer de Cirkel onder de Nooten ſtaat, over denzelven, onder of boven de Nooten dikwyls Stipjes gezet: Dit toond aan, dat de onder het Verbindingsteeken ſtaande Nooten niet ſlechts in eenen Streek met den Strykſtok, maar met eenen by elke Noot aangebragten geringen Nadruk in iets van elkander onderſcheiden moeten voorgedragen worden. By voorbeeld:

Doch zyn 'er in plaats der Punčten kleine *Streekjes* gezet: zo word by elke Noot de Strykſtok opgeligt; gevolglyk moeten alle de onder het *Verbindingsteeken* ſtaande Nooten, hoewel in eenen Streek, echter geheel van malkander afgebroken geſpeeld worden. By voorbeeld.

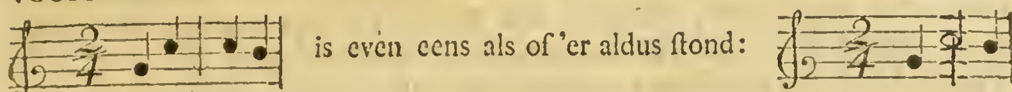
De eerſte Noot van dit Exempel komt in den Afſtreek; doch de drie overige worden met eene onderſcheidelyke opligting des Strykſtoks en met eenen ſterken Afſtoot van elkander afgezondert in den Opſtreek geſpeeld, enz. (*i*).

§. 18.

Dit *Verbindingsteeken* word ook niet zelden over de laatſte Noot der eene, en over de eerſte Noot der andere Maat getrokken. Zyn de beide Nooten in den Toon onderſcheiden, zo

(*i*) Veele Heeren Componiſten zetten diergelyke Teekenen gemeenlyk maar by den eerſten Tact, wanneer veele zulke gelyke Nooten volgen: Men moet alzo zo lang daarmeede voortvaaren, tot eene Verandering aangetoond word.

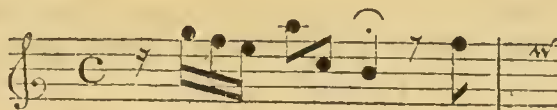
zo worden zy na den eerſt in de 16de §. gegeevenen Regel te zamen getrokken: Doch zyn ze in eenen Toon, zo worden zy zo te zamen gehouden, als of het ſlechts eene Noot was. By voorbeeld:

Het eerſte Vierendeel der tweede Maat word wel aanvankelyk door den nadruk des Strykſtoks, doch zonder denzelven op te ligten, van het laatſte Vierendeel der eerſte Maat in iets onderſcheiden en verneemlyk gemaakt; hetwelk maar geſchied om zig des te naauwkeuriger in de Maat te houden. Doch wanneer men eens in het Tempo zeker is: dan moet de tweede Noot, welke aan de eerſte gehouden word, nooit door eenen nadruk onderſcheiden, maar ſlechts op de wyze als men eene halve Noot gewoon is te ſpeelen uytgehouden worden (*k*). Men mag het nu op de een of andere wyze behandelen, zo moet men echter altoos bedacht zyn de tweede Noot niet te kort uyt te houden: want dat is een gewoonlyk gebrek, waardoor de Tydmaat uyt haare gelykheid gebragt en buyten de Tactſcheiding gedreeven word.

§. 19.

Wanneer een halve Kring over eene Noot alleen ſtaat, die een Stipje boven zig heeft: zo is het een teeken van uythouden. By voorbeeld:

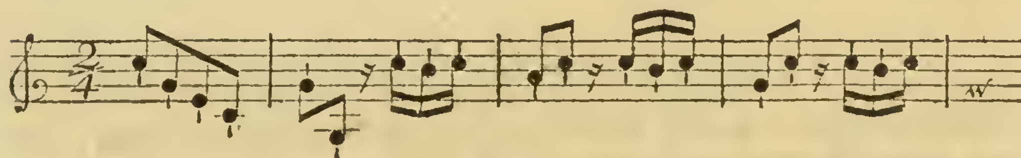
Een

(*k*) Het is erg genoeg, dat 'er Lieden zyn, die zig veel op hunne Konſt inbeelden, en echter geene halve, ja byna geene Vierendeel-Noot kunnen afſpeelen, zonder ze in twee deelen te verdeelen. Indien men twee Nooten hebben wilde zoude men ze zonder twyffel neerſchryven. Zulke Nooten moeten ſterk aangegreepen, en door eene zig allengskens verliezende Stilte, zonder nadruk, uytgehouden worden: zo als de klank eener Klok, wanneer zy ſterk aangeſlagen word, zig langzamerhand verlieſt.

Een zulk uythouden word wel naar eigen goeddunken uytgevoerd: doch het moet niet te kort nog te lang, maar met goede beoordeeling geſchieden. Alle de Zamenſpeelenden moeten elkander opmerken: om zo wel de uythouding te gelyk met elkander te eindigen, als ook om weder gelykvormig aan te vangen. Hier by is in het byzonder op te merken, dat men den Toon der Inſtrumenten recht uyttoonen laate, alvoorens men wederom aanvangt te ſpeelen; ook dat men daar na zie of alle Stemmen te gelyk, dan of de eene na de andere weder invallen moet; hetwelk men uyt de Sospiren, en uyt de Beweging van den Aanvoerder, op wien men altoos de oogen wenden moet, kan erkennen. De Italiaanen noemen dit Teeken, *la Corona.*

§. 20.

Meenigmaal zet de Componiſt eenige Nooten die hy yder met haaren eigenen ſtreek recht afgeſtooten en de eene van de andere afgezonderd wil hebben. In dit geval toond hy zyne voordragsmeening door *kleine ſtreekjes* aan, die hy boven of onder de Nooten zet. By voorbeeld:

§. 21.

Men ziet dikwyls in muſicale Stukken over een en andere Nooten de kleine Letter (t.) of ook (tr.) gezet: Dit toond eenen Triller aan. By voorbeeld:

Doch wat eigentlyk een Triller zy, zal aan zyne plaats wydloopig verhandeld worden.

§. 22.

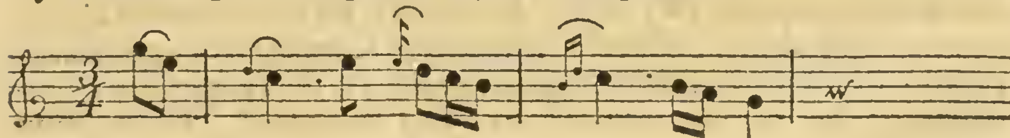
Om elke Maat zo wel als de muſicale Stukken zelfs in order te brengen en in te deelen, bediend men zig van verſcheidene ſtreeken. Elke Maat word door eenen ſtreek, zo als reeds §. 4. is aangetoond, die men den Maatſtreek noemd, onderſcheiden: Doch de Stukken zelfs meerendeels in twee deelen verdeeld, en waar de ſcheiding aangebragt word, met twee ſtreeken bemerkt, die aan weerskanten Punčten of kleine dwarsſtreekjes hebben; by voorbeeld :||: of ≡||≡ Hier door wil men aantoonen, dat elk Deel moet herhaald worden. Doch wanneer ſlechts een of twee Maaten te herhaalen zyn, zo word het aldus aangetoond:

Wat nu tuſſchen zulke ſtreeken ingeſloten is word nog eens herhaald.

§. 23.

De kleine Nooten, welke men, inzonderheid by de hedendaagſe Muzyk, voor de gewoonlyke Nooten ziet, zyn de zogenaamde *Voorſlagen* (*l*), die niet meede tot de Maat gereekend worden. Zy zyn, wanneer ze ter rechter plaatſe aangebragt worden, onſtrydig meede van de eerſte en voornaamſte muſicale cieraaden, by gevolg dubbeld waardig aangebragt en uytgevoerd te worden. Wy zullen dezelve byzonder afhandelen. Zy worden op de volgende wyze voorgeſteld:
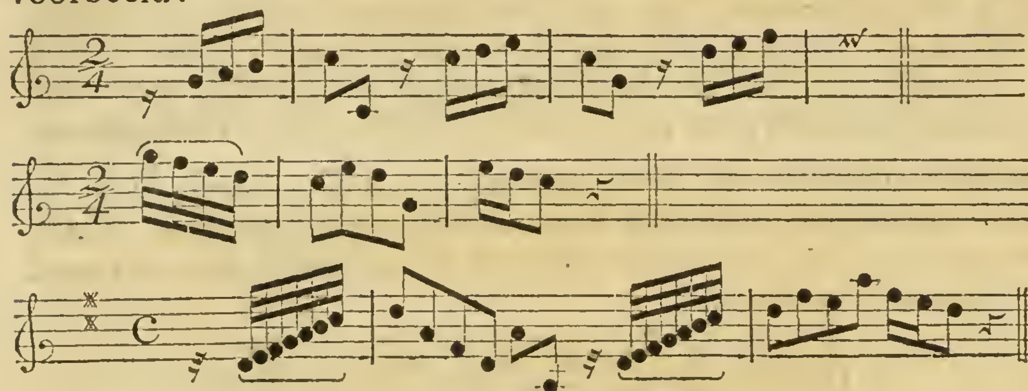

§. 24.

In het geziene Exempel zyn aanvankelyk ſlechts twee Zestien-

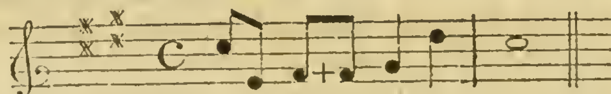
(*l*) De Italianen noemen het *Appogiature*.

tiendedeel-Nooten, gevolglyk maar een half Vierendeel; en echter volgd een Tactstreek. Dit noemt men den *Opstreek*, die als het waare den ingang in de daarop volgende Melody maakt. Deze Opstreek heeft dikwyls 3, 4, en ook meer Nooten; by voorbeeld:

§. 25.

Wanneer het in de Muzyk recht *Cromatisch* (*m*) toegaat, zo komt ook zomtyds op eene na den Toonaart, hoewel met een (x) verziene Noot nog een *Diesis*, het welk aldus (+) of ook zo (×) aangetoond word. By gevolg moet de door het gewoonlyk (x) reeds voorheen verhoogde Noot, nogmaals eenen halven Toon verhoogd worden; by voorbeeld:

Hier is het dubbeld (x) in *fis*, het welk, na dat de veele *Subsemitonen*, gevolglyk de veele gebrokene Clavieren tot gemakkelykheid der Cembalisten weggenomen en de *Temperatuur* uytgevonden is, nu de natuurlyke (G) voorsteld. Doch men neemt

(*m*) Vermits de verscheidene Toongeslachten der Ouden zyn veranderd geworden, zo heeft men maar twee Soorten verkooren: het natuurlyke naamentlyk *Genus Diatonicum*, het welk nog x nog b in zyn Gebied lyd; en het met (x) en (b) vermengde of *Genus Cromaticum*.

neemt niet den derden Vinger, maar men rukt den tweeden voorwaards (*n*). Dit zelfde gefchied by de dubbelde Verlaaging eener Noot, die door geen byzonder Teeken, maar flechts door twee (bb) aangetoond word. Want men neemt ook geenen anderen Vinger, als die, welke behalven dat op dezelfde Noot vald.

§. 26.

Aan 't einde van byna elke muficale Linie ziet men dit Teeken (𝆹), het welk de *Cuftos Muficus* genaamd, en maar aangebragt word om de eerfte Noot van de volgende Linie aan te toonen, en hier door, hoofdzakelyk in gezwinde Stukken, het oog eenigermaaten te hulp te komen.

§. 27.

Buyten en behalven alle de reeds aangehaalde muficale Teekenen, zyn 'er nog veele *Konftwoorden*, die om een Stuk na zyn rechte Tydmaat voor te dragen, en de Hartstochten na den zin van den Componift uyttedrukken onvermydelyk zyn. Ik zal ze in de volgende order aan den dag leggen.

Muficale Konftwoorden. (*o*)

Preftiffimo, toond het gezwindfte Tempo aan; *Prefto affai* is ten naaften by het zelfde. Tot deze zeer gezwinde Tydmaat word een ligte en iets korte ftreek vereifcht.

Prefto,

(*n*) Wanneer men tegenwoordig, nu de gebrookene Clavieren op het Orgel weggenomen zyn, alle Quinten rein en zuyver ftemd; zo veroorzaakt het by voortplanting door de overige Toonen eene onverdraaglyke Diffonance. Men moet uyt dien hoofde tempereeren, dat is: men moet de eene *Confonance* iets ontneemen en de andere iets toevoegen; men moet ze zo indeelen en de Toonen zodanig tegen malkanderen laaten zweeven, dat zy alle voor het gehoor aangenaam en verdraaglyk worden: En dit heet men de *Temperatuur*. Het zou te wydloopig zyn alle de wiskonftige Bemoeijingen van veele geleerde Mannen alhier aan te haalen. Men leeze *Sauver*, *Bumler*, *Henfling*, *Werkmeifter* en *Neidhardt*.

(*o*) *Termini Technici*. Men zou in der daad beter doen zig van zyne Moedertaal te bedienen, en men kon zo goed *langzaam* als *Adagio* op een muficaal Stuk fchryven: Maar moet ik juyft de eerfte zyn?

Presto, heet gezwind, en het *Allegro assai* is weinig daar van onderscheiden.

Molto Allegro, is iets minder als *Allegro assai*, doch is nog gezwinder als

Allegro, het welk wel een vrolyk, doch een niet overhaastend Tempo aantoond; in 't byzonder wanneer het door bywoorden gemaatigd word, als daar zyn: *Allegro má non tanto*, of *non troppo*, of *moderato;* het geene eigentlyk zo veel wil zeggen als dat men het niet moet overhaasten. Hier toe word wel een ligte en levendige, doch teffens ernstige, en geen zo korten streek vereischt, als by het gezwindste Tempo.

Allegretto, is iets langzaamer als *Allegro;* heeft gemeenlyk iets aangenaams, iets aardigs en boertends, en veel met de *Andante* gemeen. Het moet alzo zwierig en boertende gespeeld worden: welk zwierige en boertende men zo wel by dit als by andere Tempo's door het woord *Gustoso* duydelyker te kennen geeft.

Vivace, heet levendig, en *Spiritoso* wil zeggen dat men met geest en verstand speelen moet; *Animoso* is byna het zelfde. Alle deze drie Soorten zyn het midden tusschen het gezwinde en langzaame, het welk ons het musicale Stuk, waarby deeze woorden staan, zelfs beter aantoonen moet.

Moderato, gematigd, bescheiden; niet te gezwind en niet te langzaam. Dit wyst ons het Stuk zelve aan, uyt welkers voortgang wy de maatiging erkennen moeten.

Het *Tempo commodo* en *Tempo giusto*, leiden ons insgelyks tot het Stuk zelve terug. Zy zeggen ons dat wy het Stuk nog te gezwind nog te langzaam, maar in den eigentlyken en natuurlyken Tempo speelen moeten. Wy kunnen alzo de vereischte leiding van een diergelyk Stuk in het Stuk zelve zoeken en vinden; zo als in de tweede Afdeeling van dit Hoofdstuk reeds is gezegd geworden.

Sostenuto, is uythouden, of liever terughouden en het Gezang niet overhaasten. Men moet zig alzo in zulk geval van eenen ernstigen, langen en aanhoudenden streek bedienen, en het Gezang wel aan malkander hangen.

Maestoso, met majesteit, bedachtzaam, niet spoedig.

Stoc-

Stoccato of *Staccato*, geſtooten, toond aan dat men de Nooten wel van malkander afzonderen, en met eenen korten, afgebrokenen ſtreek, zonder ſleepen voordraagen moet.

Andante, gaande. Dit woord zegt ons reeds zelfs, dat men het Stuk zynen natuurlyken gang moet laaten; inzonderheid wanneer *ma un pocco Allegretto* daarby ſtaat.

Lente of *Lentemente*, gantſch gemakkelyk.

Adagio, langzaam.

Adagio peſante, een zwaarmoedig Adagio, moet een weinig langzaam en terughoudend geſpeeld worden.

Largo, een nog langzaamer Tempo, word met lange ſtreeken en met veele bezadigdheid afgeſpeeld.

Grave, zwaarmoedig en ernſtig, by gevolg zeer langzaam. Men moet ook inderdaad door eenen langen, eenigzints zwaaren en ernſtigen ſtreek, en door het beſtendig aanhouden en onderhouden der onder elkander afwiſſelende Toonen het Character van het Stuk uytdrukken, het geene met het woord *Grave* betyteld is.

Tot de langzaame Stukken worden ook nog andere woorden gebruykt, om de meening van den Componiſt nog duydelyker te verklaaren, als daar zyn:

Cantabile, zingbaar, dat is: Men moet het Stuk in eene zingende leiding poogen voor te dragen; men moet natuurlyk, niet al te konſtig en zo ſpeelen, dat men met het Inſtrument, zo veel mogelyk, de Zangkonſt nabootze; en dit is het fraaiſte in de Muzyk (*p*).

Arioſo, gelyk eene Aria. Het wil juyſt het geene zeggen wat ons het woord *Cantabile* zegt.

Amabile, *Dolce*, *Soave*, eiſſchen alle eene aangenaame, zoete, lieflyke en zachte uytvoering: waarby men de Stem maatigen en niet met den Strykſtok ſcheuren, maar met zachte afwiſſe-

(*p*) Meenige denken wonder wat zy voor fraaije dingen hebben uytgebroeijd, wanneer ze in een *Adagio cantabile*, de Nooten zodaanig krullen en verdeelen, dat zy uyt eene Noot een paar douzyn maaken. Zulke Nootenwurgers leggen daar door hunne bekrompene beoordeelingskracht aan den dag, en beeven wanneer zy eene lange Noot uythouden, of ſlechts een paar Nooten zingbaar afſpeelen zullen, zonder hun gewoonlyk, ongerymd, en belachlyk *fik-fak* daar onder te mengen.

wiſſeling van het zwakke en halfſterke, het Suk den vereiſchten cieraad geeven moet.

Meſto, bedroeft. Dit woord geeft ons vooraf te kennen, dat wy by het afſpeelen des Stuks eene natuurlyke of ten minſten gemaakte droefheid moeten poogen machtig te worden, om de treurigheid, welke de Componiſt in het Stuk zoekt uyt te drukken, by de Toehoorders gaande te maaken.

Affettuoſo, met gemaaktheid, wil dat wy de Affectatie, die in het Stuk ſchuyld, opzoeken, en by gevolg alles beweeglyk, indringend en roerend afſpeelen zullen.

Piano, heet ſtil, en *Forte* luyd of ſterk.

Mezzo, is te zeggen half, en word tot maatiging van het *Forte* en *Piano* gebruykt. Namentlyk *Mezzo forte* half ſterk; *Mezzo piano*, half zwak of ſtil.

Piu, heet meer. Dat alzo *Piu forte* eene meerdere ſterkte; *Piu piano* eene meerdere zwakte aantoonen.

Creſcendo, groeijend, wil ons zeggen, dat by het volgen der Nooten, by welken dit woord ſtaat, de Toon geduurig in ſterkte moet groeijen of toeneemen.

Decreſcendo, toond daar en tegen aan, dat zig de ſterkte van den Toon allengskens en meer en meer moet verliezen.

Wanneer *Pizzicato*, voor een Stuk of ook maar by eenige Nooten ſtaat, zo word zulk Stuk of zodanige Nooten doorgaans, zonder het gebruyk des Strykſtoks afgeſpeeld. De Snaaren worden namentlyk met den voorſten Vinger, of ook met den Duym der rechter Hand geſneld, of, zo als eenige zeggen, gekneepen. Men moet echter de Snaar, wanneer men ze ſlaat of ſneld, nooit van onder, maar van ter zyde vatten: want anders ſlaat ze door de terugkaatſing op den Hals der Viool en ſnart, of verlieſt terſtond den Toon. Den Duym zal men tegen den Kam aan het einde der Touche zetten en met het uyterſte des voorſten Vingers de Snaaren ſlaan, en den Duym maar alsdan daar toe gebruyken, wanneer men geheele t'zamenſtemmingen te gelyk grypen moet. Veele ſnellen altoos met den Duym; doch de voorſte Vinger is 'er beter toe geſchikt: vermits de Duym door het veele Vleeſch den Toon der Snaaren dempt. Men maake maar zelſs de Proeve.

Col

Col Arco, heet met den Strykſtok; het maakt indachtig dat men zig weder van den Strykſtok moet bedienen.

Da Capo, van den Aanvang, toond aan, dat men het Stuk van vooren af aan herhaalen moet. Doch wanneer

Dal Segno daarby ſtaat, dat is van het Teeken: zo zal men ook een Teeken bygezet vinden, het welk ons ter plaatſe voert, alwaar men de herhaaling moet beginnen.

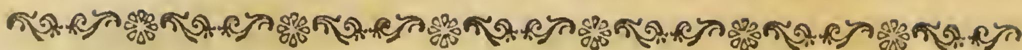
De twee Letteren *V. S.*, *Vertatur Subito*, of ook maar het woord *Volti* ſtaan gemeenlyk aan het einde van een blad, en wil zeggen: Men keere het blad ſchielyk om.

Con Sordini, met Dempers. Dat is: Wanneer deze woorden by een Muzyk-Stuk geſchreeven ſtaan, zo moeten zekere kleine *Opzetzeltjes*, die van Hout, Lood, Blik, Staal of ander Metaal gemaakt zyn, op den Kam der Viool geplaatſt worden, om daar door iets ſtils en treurigs beter uyt te drukken. Deze Opzetzeltjes dempen den Toon; waarom men ze ook Dempers, of liever *Sordini* noemd, van het Latynſche *Surdus* of Italiaanſche *Sorda*, verdoofd. Men doet zeer wel wanneer men zig by het gebruyk der *Sordini* zorgvuldig wacht de leege Snaaren te neemen: Want zy ſchreijen tegen de gegreepene te zeer, en veroorzaaken gevolglyk eene merkelyke ongelykheid van klank.

Uyt alle de even verklaarde Konſtwoorden kan men duydelyk zien, dat dezelve tot geen ander einde zyn verzonnen, als om den Speelenden daar door in den Affect te brengen, die in het Stuk zelve heerſcht: ten einde langs dien weg tot in de gemoederen der Toehoorders door te dringen en derzelver hartstochten gaande te maaken.

Men moet alzo, alvoorens men aanvangt te ſpeelen, het Stuk naauwkeurig nazien, en al het mogelyke by de hand nemen, wat maar eenigzints tot den vernuftigen en naauwkeurigen Voordrag van een welgezet Muzyk-Stuk noodzakelyk is.

HET TWEEDE HOOFDSTUK.

Hoe de Violinist de Viool houden en den Strykstok voeren moet.

§. 1.

Wanneer de Meester na een naauwkeurig onderzoek vind, dat de Scholier alle het reeds verhandelde wel begreepen en diep in zyn geheugen geprent heeft: alsdan moet hy hem de Viool (die eenigzints sterk bespannen zyn moet) in de slinker hand richten. Daar zyn hoofdzakelyk tweederlei manieren om de Viool te houden, die, vermits men dezelve met woorden niet duydelyk genoeg kan verklaaren, tot meerder begrip in afbeeldingen hier voorgesteld zyn.

§. 2.

De eerste manier om de Viool te houden, heeft iets aangenaams en bezadigds in zig. *Fig. I.* De Viool word namentlyk gantsch ongedwongen aan de hoogte der Borst, zydwaards, en zo gehouden, dat de streeken des Strykstoks meer in de hoogte als naar den kant gaan. Deze stelling of houding is buyten twyffel in de oogen der Toezienders ongedwongen en aangenaam; doch voor den Speelenden eenigzints moeijelyk en ongelegen: vermits by snelle beweegingen der hand in de hoogte, de Viool geene vastigheid heeft, by gevolg onvermydelyk verschuyven of wel wat nog erger is vallen moet; wanneer door eene lange oeffening het voordeel, dezelve tusschen den Duym en den voorsten Vinger te houden, niet bemachtigd word.

§. 3.

De tweede is eene bequaame manier. *Fig. II.* De Viool word namentlyk zo na aan den hals gezet, dat zy op het voorste deel der

Volmaakte Manier van 't houden der Viool. (zie de Tytel, L. Mozart zelven)

FIGUUR II.

over Bladz: 58.

Bekwaame Manier van 't houden der Viool.

der ſchouder eenigzints ruſt, en met het gedeelte waarop de (E) of de fynſte Snaar is, onder de kin komt: waardoor de Viool, zelfs by de ſchielykſte beweeging der op- en nederwaards loopende Hand, zonder de minſte verſchuyving aan haare plaats blyft. Men moet echter hier by zorgvuldig op den Arm des Scholiers acht geeven, daarmede de Elleboog by de voering des ſtreeks niet te zeer in de hoogte komt, maar geduurig naby of omtrent het Lyf gehouden worde. Men bemerke dit gebrek in de Afbeelding. Het laat zig zeer ligt aan, maar zeer bezwaarlyk afwennen. *Fig. III.*

§. 4.

De Greep of liever de Hals der Viool moet niet gelyk eenen Prengel in de gantſche hand gelegd, maar tuſſchen den Duym en voorſten Vinger zo genomen worden, dat hy aan eenen kant aan de ballen onder den voorſten Vinger, aan den anderen, aan het bovenſte gedeelte van het Duymlid aanſtaat, zonder het vel, dat binnen in de hand den Duym en voorſten Vinger te zamen hegt, eenigzints te beroeren. De Duym moet niet te veel boven het Grypblad of den Greep uytkyken: anders hinderd hy in het ſpeelen, en beneemt de (G) Snaar den klank. Doch het achterſte deel der hand (namentlyk tegen den arm) moet vry blyven, en niet tot een ſteunzel of ruſtplaats der Viool verſtrekken: want daar door zouden de Zenuwen, die den arm en de vingeren te zamen verbinden, aan malkander gerukt, ingeſpert, en gevolglyk de vierde of kleinſte Vinger verhinderd worden zig uytteſtrekken. Wy zien dagelyks de voorbeelden hier van aan zulke lompe Speelders, wien alles zwaarmoedig afgaat: om dat zy de Viool en den Strykſtok zo ongeſchikt houden, dat zy 'er zig zelfs door in den weg ſtaan.

§. 5.

De Strykſtok word, aan zyn onderſte deel, in de rechte hand, tuſſchen den Duym en tuſſchen, of ook een weinig achter het middelſte Lid van den voorſten Vinger, gehouden. Men kan

het nader zien in de Afbeelding, *Fig. IV.* De Pink moet altoos op den Strykſtok blyven ruſten, en nooit daar van weggenomen en vry gehouden worden: vermits dezelve tot maatiging des Strykſtoks, gevolglyk tot de nodige ſterkte of zwakte, door het nadrukken of nageeven, zeer veel bydraagd. Zo wel die, welke den Strykſtok met het eerſte Lid des voorſten Vingers houden, als deze, welke den kleinen Vinger geduurig van den Strykſtok weg laaten, zullen bevinden, dat de zo even voorgeſchreevene wyze veel bekwaamer is, om eenen regtſchapenen en manbaaren Toon uyt de Viool te brengen: wanneer zy maar niet te eigenzinnig zyn om het te onderzoeken. Doch men moet ook den voorſten Vinger niet te zeer op den Strykſtok uytſtrekken, en van de overige verwyderen. Men mag als dan den Strykſtok met het eerſte of tweede Lid des voorſten Vingers houden, zo is en blyft de uytſtrekking des Vingers altoos een hoofdgebrek: want daar door word de Hand ſtyf, dewyl de zenuwen als het waare ingeſpannen zyn. En de ſtreek word zwaarmoedig, plomp, ja recht ongeſchikt, wanneer men hem met den gantſchen Arm maakt. Men ziet dit Gebrek in de Afbeelding, *Fig. V.*

§. 6.

Wanneer nu de Scholier ook dit recht verſtaat: zo mag hy de in de eerſte Afdeeling van het eerſte Hoofdſtuk, §. 14. ingevoegde Muzykladder of A, b, c, onder geduurige betrachting der volgende Regelen beginnen af te ſpeelen:

Eerſtelyk, moet de Viool niet te hoog ook niet te laag gehouden, maar een middelweg ingeſlagen worden. Men houde alzo den Hals of het bovenſte deel der Viool met den mond, of ten hoogſten met de oogen gelyk. Doch men laate ze ook niet dieper zakken, en wel zo dat de hals der Viool met de Borſt gelyk komt. Hier toe word als by na noodzakelyk vereiſcht, dat men de Nooten, welke men voorneemens is af te ſpeelen, niet te laag legge, maar eenigzints nader aan het gezicht brenge, daar meede men zig niet nederbuygen, maar het Lyf recht houden moet.

FIGUUR III.

over Blàez: 60.

Kwaade Manier van 't houden der Viool.

Ten tweeden, brenge men den Strykſtok meer recht als zydwaards op de Viool: want hierdoor onderhoud men meer ſterkte, en komt het gebrek voor, dat eenige hebben, welke den Strykſtok zo ſcheef houden, dat zy, wanneer ze een weinig nadrukken, meer met het Hout als met het Paerdehair ſpeelen.

Ten derden, moet de Streek niet met den gantſchen arm gevoerd worden. Men beweege het Schouderlid weinig, den Elleboog ſterker, doch het Lid der Hand natuurlyk en ongedwongen. Ik zeg het Lid der Hand zal men natuurlyk beweegen; ik verſtaa hier door: zonder belachlyke en onnatuurlyke kromtens te maaken; zonder het te zeer uytwaards te buygen, of anders al te ſtyf te houden: maar men laate de Hand zakken, wanneer men den Strykſtok nederwaards trekt; doch by den opſtreek buyge men de Hand natuurlyk en ongedwongen, ook niet meer en niet minder als het de leiding des Strykſtoks vereiſcht. Voor het overige zal men ondervinden, dat de Hand by de maatiging van den Toon het meeſte doen moet.

Ten vierden, moet men zig terſtond by aanvang aan eenen langen ſtreek wennen. Men moet niet met het uyterſte des Strykſtoks, of met zekere ſnelle ſtreekjes voortſpeelen, en te naauwernood de Snaaren beroeren; maar altoos ernſtig ſpeelen.

Ten vyfden, moet de Scholier met den Strykſtok niet dan opwaards tot aan de Touche, dan wederom na beneeden aan den Kam, of zelfs overdwars ſpeelen; maar altoos aan eene van den Kam niet ver afgelegene plaats blyven, en aldaar den goeden Toon der Viool zoeken te vinden en uyt te brengen.

Ten zesden, moeten de Vingeren niet ten eenemaal uytgeſtrekt op de Snaaren gelegd, maar de Leeden derzelve boogwyze, doch de voorſte deelen der Vingeren ſterk neêrgedrukt worden. Zyn de Snaaren niet recht neêrgedrukt, zo klinken zy niet rein.

Men laate *ten zevenden* elken Vinger, wanneer men hem van de Snaar opheft, boven de Snaar, of om zo te ſpreeken, boven zynen Toon ſtaan. Men neeme zig wel in acht, dat men niet zomtyds eenen of meer Vingeren in de hoogte uytſtrekke, of by het opheffen derzelve geduurig met de hand te zamen rukke, den kleinen en ook wel zelfs de andere Vinge-

 ren,

ren, onder den greep of hals der Viool fteeke. Men houde liever de Hand altoos in eene evenmaatige gelykheid, en elken Vinger boven zynen Toon: om hier door zo wel de gezwindheid in 't fpeelen, als ook de zekerheid in 't grypen, en by gevolg de zuyverheid der Toonen te bevorderen.

De Viool moet *ten achtften* onbeweeglyk gehouden worden. Daar door verfta ik: dat men de Viool niet geduurig met yder ftreek heen en weer draaijen, en zig daar door by de Toefchouwers belachlyk maaken moet. Een vernuftige Leermeefter moet terftond by aanvang op alle diergelyke aanftootelyke gebreken zien, en altoos de gantfche ftelling des Leerlings wel betrachten, daar meede hy ook niet den kleinften misflag door de vingeren ziet: want van tyd tot tyd ontftaat 'er eene ftaale gewoonte uyt, die niet meer te ontwennen is. Daar zyn een meenigte zulker misftellingen. De gewoonlykfte derzelven zyn het beweegen der Viool; het heen en weer draaijen des Lichaams of des Hoofds; de kromming des monds of de inkrimping en opfchorting der Neus; byzonder wanneer een Stuk of eene Paffage eenigzints zwaar te fpeelen is; het fluyten, neurien en lispelen, of zelfs te verneemlyk fnuyven met den Aaffem uyt den Mond, Hals of Neus, by Affpeeling van de een of andere zwaare Noot; de gedwongene en onnatuurlyke verdraaijingen der rechter en linker Hand, inzonderheid des Elleboogs; en eindelyk de geweldige beweeging des gantfchen Lichaams, waar door ook dikwyls het Choor, of Vertrek waar men fpeeld, daverd, en de Toehoorders by het ontdekken van eenen zo moeijelyken Houthakker een van beide het zy tot lachen of tot meedelyden bewoogen worden.

§. 7.

Wanneer nu de Leerling, onder naauwkeurige involging der thans gegeevene Regelen, de Muzykladder, of het zogenaamde muficale A, b, c, heeft beginnen aftefpeelen; zo moet hy zo lange daarmeede voortvaaren, tot dat hy het zuyver en zonder de minfte fouten in ftaat is voor te dragen. Hier fchuyld werkelyk de grootfte misflag die zo wel van Meefters als Leerlin-

over Bladz: 62.

FIG. V. Kraade Manier.

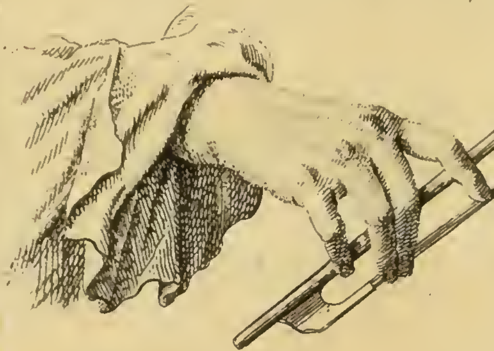
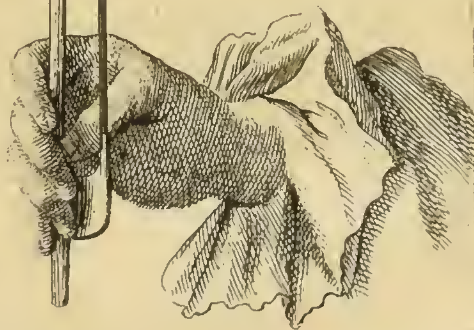

FIG. IV.

CVN 1765

lingen begaan word. De eerste hebben zomtyds het geduld niet om den tyd af te wachten; of zy laaten zig van den Discipel verleiden, die reeds geloofd alles gedaan te hebben, wanneer hy maar haast een paar Menuëten kan afkratzen. Ja dikwyls wenschen de Ouders, of andere over den Discipel gestelde Persoonen, maar haast een diergelyk ontydig Dansje te hooren, en denken als dan wonder hoe goed het Geld is aangewend. Doch, hoe zeer bedriegd men zig! Wie zig niet terstond by aanvang de geleegenheid der Nooten door het dikwyls afspeelen van het A, b, c, recht bekend maakt, en wie het niet door vlytig affspeelen der Muzykladder zo ver brengt, dat hem de uytstrekking en terugtrekking der Vingeren, zo als het elken Toon vereischt, reeds, om zo te spreeken, natuurlyk is, die zal altoos gevaar loopen valsch en onzeker te grypen.

§. 8.

Wil het nu de Scholier niet terstond gelukken, de Viool op de voorgeschreevene wyze vry te houden; want zy zyn niet alle van gelyke bekwaamheid en bevatting: zo laate men hem het Hoofd der Viool aan eene muur of wand houden; in het byzonder, wanneer hy de Viool, zonder vrees dat ze hem ontvalt, niet anders als met de gantsche hand en met nedergedrukte Vingeren houden kan. Men richte hem de hand, hoe hy de Viool tusschen den Duym en voorsten Vinger houden moet; hoe de Vingeren niet liggende, maar met derzelver middelste Leeden in de hoogte, staande op de Snaaren dienen gebragt te worden. In deze Stelling laate men hem, onder betrachting aller boven aangehaalde grondreegelen, de Muzykladder affspeelen; men herhaale deze oeffening beurtwyze dan vry, dan aan de wand; men brenge hem dikwyls te binnen, dat 'er zeer veel aan het houden der Viool geleegen, en het derhalven noodzakelyk is, zig daarop voornamentlyk toe te leggen, en vaare zo lang aldus voort, tot dat hy eindelyk in staat is zynen Taak vry af te speelen.

§. 9. De

§. 9.

De ondervinding leerd, dat, wyl de voorſte Vinger natuurlykerwyze altoos voorwaards tracht, de Aanvanger in plaats van het (F) *fa* of de bloote (F) met den voorſten Vinger op de (E) Snaar altoos het *fis* of de (F) *mi* neemen wil. Heeft zig de Scholier nu aangewend door het terugtrekken des voorſten Vingers de natuurlyke (F) op de (E) Snaar rein en zuyver te grypen: zo zal hy by (B♮) met den voorſten Vinger op de (A) Snaar, en by de (E) met den voorſten Vinger op de (D) Snaar, uyt gewoonte, ook willen terug grypen; daar doch deze twee Toonen, als de natuurlyke grootere halve Toonen, ook hooger moeten gegreepen worden. De Leermeeſter moet alzo by de onderwyzing inzonderheid op diergelyke dingen zien. Ja het zal noodzakelyk zyn, de Scholier zo lang uyt den C Toon te laaten ſpeelen, tot dat hy de in dezen Toon liggende natuurlyk grootere halve Toonen en de bloote (F) zuyver weet te grypen: anders zal men de eens ingewortelde gewoonte, onzeeker en valſch te grypen, bezwaarlyk of nooit afhelpen.

§. 10.

Ik kan hier zeekere dwaaze manier van onderwyzen niet onaangeroerd laaten, welke eenige Leermeeſters inſlaan, wanneer zy namentlyk op den Greep der Viool hunner Scholieren de op kleine Briefjes geſchreevene Muzyk-Letteren plakken, of wel zelfs aan de zyde des Greeps de plaats van elken Toon met eenen diepen ſnee of ten minſten met een ſchrapje bemerken. Heeft de Scholier een goed muſicaal Gehoor, zo behoefd men zig niet van diergelyke buytenſpoorigheden te bedienen: Doch feild het hem daar aan, zo is hy tot de Muzyk onbequaam, en hy zal met meer voordeel eene Draay-Orgel als wel eene Viool ter hand neemen.

§. 11.

Eindelyk moet ik nog aanhaalen, dat een Aanvanger altoos ernſtig, uyt alle krachten, ſterk en luyd, en nooit zwak en ſtil

ſpee-

ſpeelen, doch noch minder met de Viool onder den Arm leuteren moet. Wel is waar, in den beginne beleedigt de ruuwe Klank van eenen ſterken en nog ongezuyverden ſtreek de Ooren ongemeen: Doch door tyd en geduld, zal zig het ruuwe des Klanks verliezen, en men zal ook by de ſterkte de zuyverheid der Toonen behouden.

DERDE HOOFDSTUK.

Wat de Leerling in acht moet neemen alvoorens hy beginne te ſpeelen; alsmeede wat men hem allereerſt te ſpeelen moet voorleggen.

§. 1.
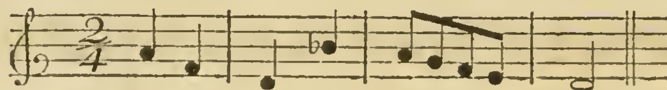
Voor het afſpeelen van een Muzyk-Stuk heeft men op drie dingen te letten: namentlyk, op *den Toonaart* van het Stuk; op *de Maat*, en op *de manier der Beweeging* die het Stuk vereiſcht, bygevolg op de bygezette Konſtwoorden. Wat de *Maat* is, en hoe men uyt de Woorden, die by een Stuk ſtaan, de *manier der Beweeging* kan erkennen; het een en ander is reeds in het eerſte Hoofdſtuk gezegt geworden. Nu moeten wy ook van den *Toonaart* ſpreeken.

§. 2.

In de hedendaagſche Muzyk zyn ſlechts *twee Toonſoorten*, de *weeke* en de *harde* (*a*). Men erkend ze aan de *Terce:* doch de *Terce*

(*a*) Een Violiniſt zal dit myn Onderwys van de Toonſoorten onfeilbaar nuttelyker zyn, dan wanneer ik hem veel van die der Ouden, als *Dorius*, *Phrigius*, *Lydius*, *Mixolydius*, *Oeolius*, *Jonius* en anderen, voorſchryve. Offchoon alle de hedendaagſche Toonſoorten ſlechts uyt de Toonladder (C) Duur en (A) Mol ſchynen verzet te zyn, ja werkelyk door byvoeging der (♭) en (✗) eerſt gevormd worden: waar komt het dan van daan dat een Stuk, hetwelk by voorbeeld van (F) in (G) overgezet word, nooit zo aangenaam in het gehoor valt, en eene gantſch andere werking in de gemoederen der Toehoorderen veroorzaakt? En waar komt het toch van daan, dat een welgeoeffende Muſicus by het aanhooren van een Muzyk-Stuk oogenblikkelyk den Toon van hetzelve weet aan te geeven, wanneer zy niet onderſcheiden zyn?

Terce is de derde Toon van even den Grondtoon, uyt welke het Stuk gaat, of in welken Toon het gezet is. De laatſte Noot van een Stuk toond gemeenlyk den Toon des Stuks, en de voor het Stuk gezette (✕) of (♭) daarentegen de *Terce* van den Toon aan. Is de Terce groot, zo is het de *harde Toonſoort*, doch is ze in tegendeel klein, zo is het de *weeke;* by voorbeeld:

Hier zien wy dat dit Exempel in (D) ſluyt. (F) is van de (D) de derde Toon, gevolglyk de Terce. Doch het is de pure en natuurlyke (F); want wy zien dat 'er geen Verhoogingsteeken vooraf ſtaat: alzo gaat dit Voorbeeld uyt de weeke Toonſoort, of uyt den *Moltoon*, vermits het de kleine Terce heeft.

De *Duurtoon* of het harde Gezang heeft de *grootere Terce;* by voorbeeld:

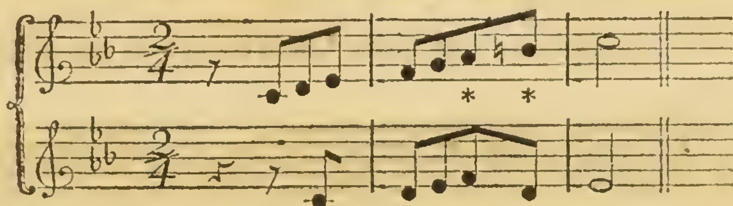
Dit Exempel ſluyt wederom in (D); doch voor het Maatteeken is een *Dieſis* in (F) en een in (C) aangebragt. Dit Exempel is alzo uyt de harde Toonſoort gezet: dewyl de (F) als de Terce van de (D) door het ✕ verhoogd is.

§. 3.

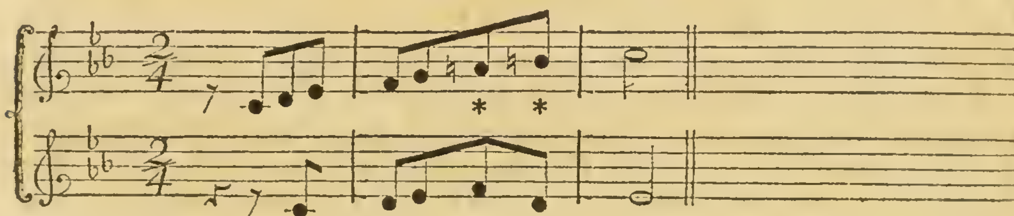
Men moet echter ook weeten, dat 'er van yder der twee Toonſoorten nog 6 anderen zyn, die echter ſlechts na de hoogte onderſcheiden worden. Want elke harde Toonſoort heeft van den Grondtoon aan gereekend in haare Toonladder de volgende Intervallen: De *groote Seconde*, de *groote Terce*, de *reine Quart* en *gewoonlyke Quint*, en eindelyk de *groote Zesde* en *Septime.* Yder Moltoon, of yder weeke Toonſoort heeft in haare Toonladder de *groote Seconde* en *kleine Terce*, de *zuyvere Quart* en *reine Quint*, de *kleine Zesde* en *kleine Septime:* Ofſchoon men hedendaags beter in 't *Opklimmen* de *groote Zesde*

en

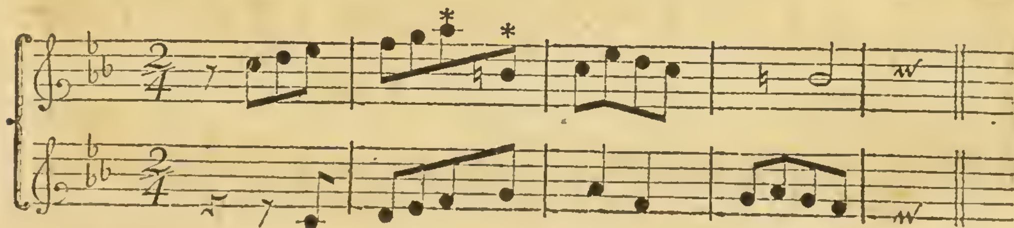
en *groote Septime*, en maar in het *Afklimmen* de *kleine Zesde* en *kleine Septime* gebruykt. Ja het maakt dikwyls eene ver aangenaamere Melody, wanneer men in het *Opklimmen* ook voor de *grootere Septime* de *kleine Zesde* neemt. By voorbeeld:

Zal dan dit niet beter luyden, en niet naauwkeuriger en natuurlyker in den Moltoon dryven, als het volgende?

Deze leiding is zeker voor eene Zangſtem niet natuurlyk. Maar alsdan word de Melody aldus ingericht. By voorbeeld:

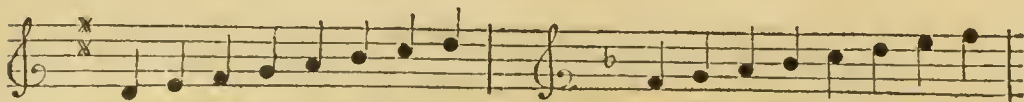
§. 4.

De bovenſtaande Intervallen van eenen *Duurtoon*, liggen in de Toonladder der C Duur reeds natuurlyk; en de afloopende Intervallen der *weeke Toonſoort* vind men in de diatoniſche Scala van A Mol: maar de overige Soorten der Duur- en Mol-

Toonen moeten eerſt door (x) en (b) gevormd worden. By voorbeeld:

Hier liggen de Intervallen eens Duurtoons in de diatoniſche Toonladder.

Hier wordenze door de voorafgezette (X) gevormd. En hier door de (b).

Wyl nu hieruyt volgd, dat men uyt de naaſt den Sſeutel-ſtaande (x) of (b), benevens de Sluytnoot, de Toonſoort van yder Stuk erkennen moet: zo zal ik hier de beteekeningen aller *Soorten* der *Mol-* en *Duurtoonen* nederzetten; alwaar in een gantſch eng begrip twee gelyk geteekende Toonſoorten onder elkander te zien zyn. Men zal echter zelfs wel ligt begrypen, dat by voorbeeld een in (C) ſtaande (x) door alle (C) der hooge, en laage Octaav', en eene in (H) ſtaande (b) door alle (H) der hooge en laage Octaav' enz. te verſtaan is.

C Duur. G Duur.

A Mol. E Mol.

D Duur. A Duur.

H Mol. Fis Mol.

E Duur.

E Duur. H Duur.

Cis Mol. Gis Mol.

Fis Duur. of overgezet, G b of Ges Duur.

Dis Mol. of overgezet, E b of Es Mol.

D b of Des Duur. A b of As Duur.

B Mol. F Mol.

E b of Es Duur. B Duur.

C Mol. G Mol.

F Duur.

D Mol.

De van eenen *Duurtoon* eene *Terce* afwaards ſtaande Toon is alzo een *Moltoon*, en zyn beide even eens geteekend. By voorbeeld: De laatſte *Toonſoort* hier is (F) *Duur*; de *Terce* afwaards is (D) *Mol*, en beide hebben eene (b) in de (H) voorgeteekend, om daar door de nodige Intervallen en gevolglyk de Toonſoort te vormen.

§. 5.

Meenig een gelooft dat een Violiniſt genoeg verſtaat, wanneer hy de groote en kleine Terce, en ſlechts in 't geheel de Quart, Quint, Zesde en Septime kend, zonder het onderſcheid der Intervallen te verſtaan. Men ziet reeds uyt het voorgaande dat het hem zeer nuttig is; doch komt het eens op de Voorſlagen en andere wilkeurige Verſieringen aan, dan ziet men ook de noodzaaklykheid. Ik zal ten dien einde alle de *enkele*, *grootere* en *kleinere wel-* en *kwalykluydende Intervallen* aanteekenen. De op de onderſte Linie ſtaande Noot zal den Grondtoon voorſtellen, van welke men na de bovenſte Noot tellen moet.

De Inklank heeft geene Toonwydte. — *Uniſonus non eſt Intervallum.*

De Seconde.

De kleinere. — 2 *Minor.*

Grootere. — 2 *Major.*

Vergrootte. — 2 *Superaddita.*

De Terce.

Kleinere. — 3 *Minor.*

Grootere. — 3 *Major.*

De Quart.

De verkleinde. — 4 *Minuta.*

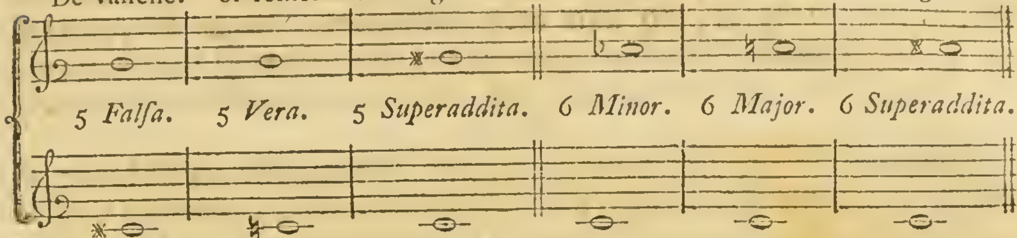
De waare of reine. — 4 *Vera.*

De groote of drietoonige. — 4 *Major vel Tritonus.*

De

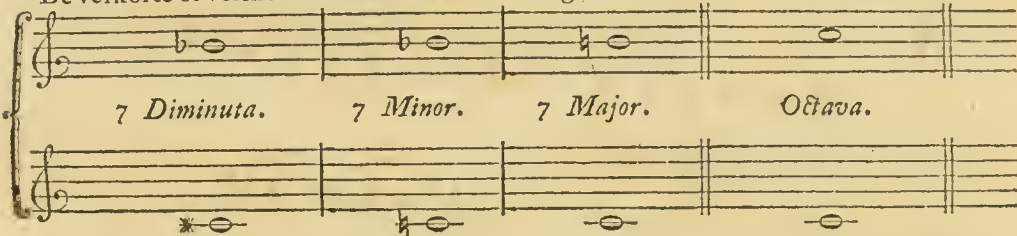
De Quint. *De Zesde.*

De valſche. De waare of reine. De vergrootte. De kleine. Grootere. De vergrootte.
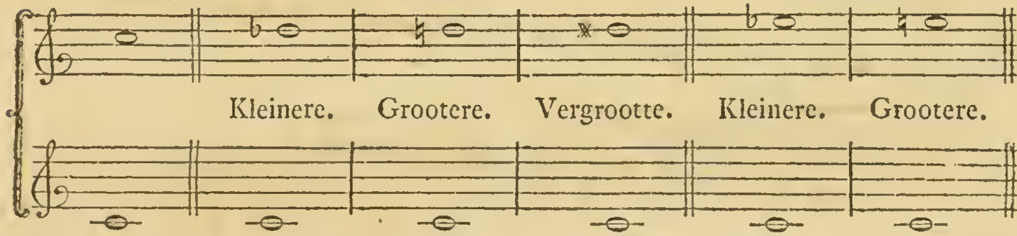

De Septime.

De verkorte of verkleinde. De kleinere. De grootere. *De Octaav'.*
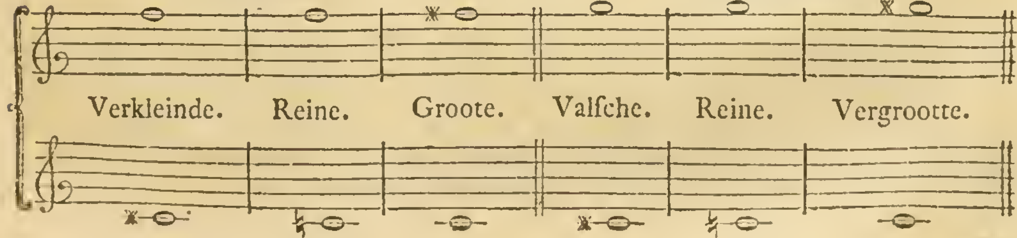

Deze noemd men de *enkele Intervallen.* Gaat het nu geduurig hooger zo heet men ze de *zamengezette Intervallen.* By voorbeeld: De *eenmaal zamengezette Intervallen.*

Octav. *Non.* *Decime.*

Undecime. *Duodecime.*

en

en alzo doorgaans. En echter blyft de grootere of kleine Terce, geduurig de reine, verkleinde en groote Quart, enz. of men ſchoon *Decime* en *Undecime* ſpreekt. Ja, wanneer de Grondtoon laag is, zo kan men met eene hooge Bovenſtem 2, 3 en viermaal zamengezette Intervallen daarop bouwen; die doch geſtadig de benaaming der enkele Intervallen behouden.

§. 6.

Daarmeede nu een Aanvanger alle *Intervallen* recht leere afſpeelen; zo zal ik hier een paar Toonladders ter oeffening nederzetten, waarvan de eene door de (♭) de andere door de (×) leid (*b*).

G Snaar. D Snaar.
1 2 3 4 1 2 3 4

A Snaar. E Snaar.
1 2 3 4 1 2 3 4
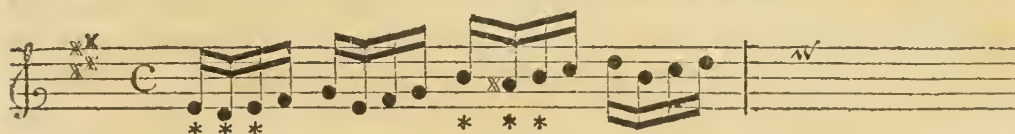
G Snaar. D Snaar.
1 2 3 4 1 2 3 4

A Snaar. E Snaar.
1 2 3 4 1 2 3 4

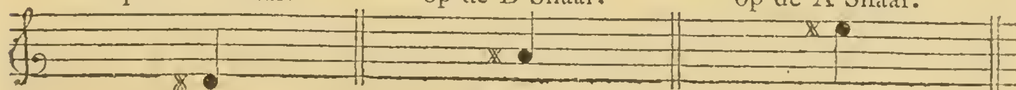
Boven

(*b*) Op het Clavier zyn *Gis* en *As*, *Des* en *Cis*, *Fis* en *Ges*, enz. een en dezelfde. Dat maakt de *Temperatuur*. Doch na de naauwkeurige ordening zyn alle de door de (♭) verlaagde Toonen een *Komma* hooger als de door het (×) verhoogde Nooten. By voorbeeld: *Des* is hooger als *Cis*; *As* hooger als *Gis*; *Ges* hooger als *Fis*, enz. Hier moet het goed Gehoor Richter zyn: En het waare waarlyk goed, wanneer men de Leerlingen tot den Klankmeeter (*Monochordon*) leidde.

Boven zyn de Snaaren aangemerkt; de Vingeren door de Cyffers aangeweezen; de ongeteekende Nooten worden leeg gespeeld, en gevolglyk blyft niets meer ter Verklaaring over, dan waarom in de tweede Toonladder het D✕, A✕, en E✕ met den vierden Vinger moeten gegreepen worden. 't Is waar eenige neemen deeze 3 Nooten met den voorsten Vinger; ook laat het zig in langzaame Stukken zeer wel doen. Maar in gezwinde Stukken, en byzonder wanneer de naaste Nooten (e) (h) of (f) terstond daarop volgen, is het in 't geheel niet doenlyk: wyl de eerste Vinger in zulk geval al te schielyk op malkander komt. Men neeme de proeve op volgende wyze.

Wie ziet niet, dat het te moeielyk is in gezwinde Tempo's den eersten Vinger hier by 3 Nooten na malkanderen te gebruyken? Men neeme alzo *Dis*, A✕ en E✕ met den vierden Vinger op de nevenstaande laagere Snaar.

§. 7.

Een Aanvanger handeld zeer vernuftig wanneer hy zich bevlytigd ook de pure D, A en E dikwyls met den vierden Vinger op de naast aanliggende laagere Snaar te grypen. De Toon word daar door gelyker: want de leege Snaaren schreijen sterker als de gegreepene. Ook word de Pink bruykbaarer en geschikter; want door de gestadige Oeffening bekomt hy met de overige Vingeren eene gelyke sterkte. Men kan aanvankelyk de leege Snaaren ook daar toe stryken; om te probeeren of de klank zuyver is.

§. 8.

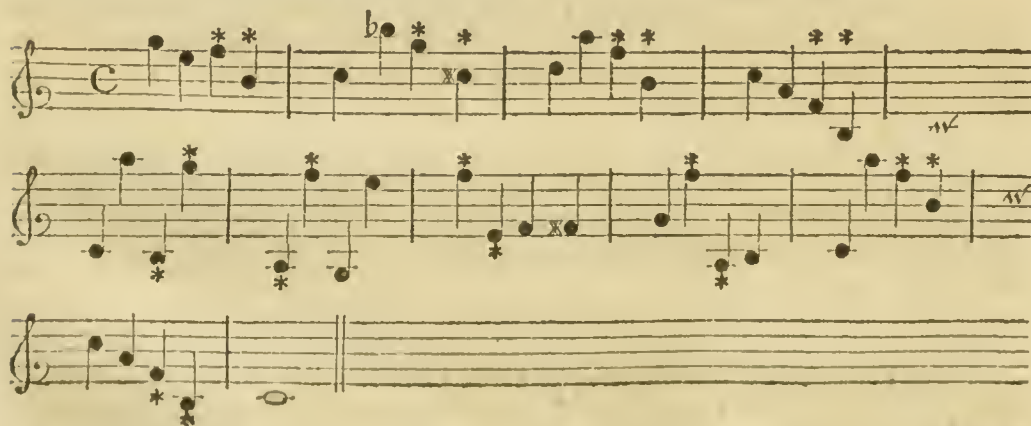
Wanneer men nu alles wat in dit Hoofdstuk is gezegt geworden recht verstaat, zo speele men de eerste 5 Linien der in de derde Afdeeling van het eerste Hoofdstuk staande Tabelle; om

K in

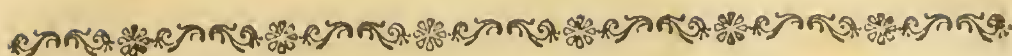
in eene recht gelyke Tydmaat de naauwkeurige Afdeeling der halve Nooten in Vierdedeelen, der Vierdedeelen in Achtedeelen, der Achtedeelen in Zestiendedeelen, enz. in de oeffening te brengen. Alsdan herhaale men het onderwys van het Punct of Stipje, mede in de derde Afdeeling van het eerste Hoofdstuk, en probeere dikwyls, naauwkeurig, de achste en negende Linie der Tabelle na de Maat aftespeelen. Eindelyk neeme men alle de in dit Hoofdstuk §. 4. aangebragtte Toonladders voor zich, en leere ze rein en na den eisch afspeelen. Doch op dat het ordentelyker en nader aan het begrip gebragt worde, zo kan men wel by (C Duur) en (A Mol) beginnen, en door de Toonladders, met den aanwas der Verhoogingsteekenen, tot op 6 (x) voortvaaren: daarentegen moet men naderhand ook de allerlaatst staande twee Toonladders, (F Duur) en (D Mol), tot het begin der met (b) voorgeteekende Toonsoorten, en herwaards door de zich geduurig vermeerderende Verlaagingsteekenen, tot op de 6 (b) terug speelen.

§. 9.

Tot besluyt van dit Hoofdstuk zal ik noch een klein voorbeeld aanhaalen, het welk men met groot Nut kan oeffenen: wyl daarin veele Nooten zyn, die wel terstond na malkander met denzelfden Vinger, maar niet in dezelfde Hoogte of Laagte, moeten afgespeeld worden. De Nooten zyn met (*) geteekend: en men herinnere zich wat in het voorgaande Hoofdstuk §. 9. is gezegd geworden.

HET

VIERDE HOOFDSTUK.
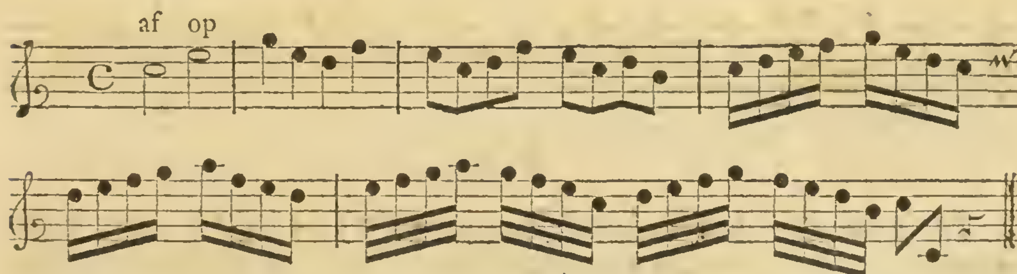
Van de Order des Op- en Afstreeks.

§. 1.

Aangemerkt de Melody eene geduurige afwisseling en vermenging, niet slechts der hooger en laager, maar ook der langer en korter Toonen is, welke door Nooten uytgedrukt en binnen eene zeekere Tydmaat bepaald zyn: zo moeten 'er ook noodzakelyk Regelen zyn, die den Violinist leeren, hoe hy namentlyk den Strykstok op eene wyze voeren moet; dat door eene regelmaatige Strykmanier de lange en korte Nooten, met gemak en in eene geschikte Order voorgedraagen worden.

§. 2.

Wanneer in de gelyke Tydmaat, als daar zyn de 4 en 2 Vierdedeelmaat, ook gelyke Nooten aftespeelen zyn; zo is 'er geene zwaarigheid. By voorbeeld:
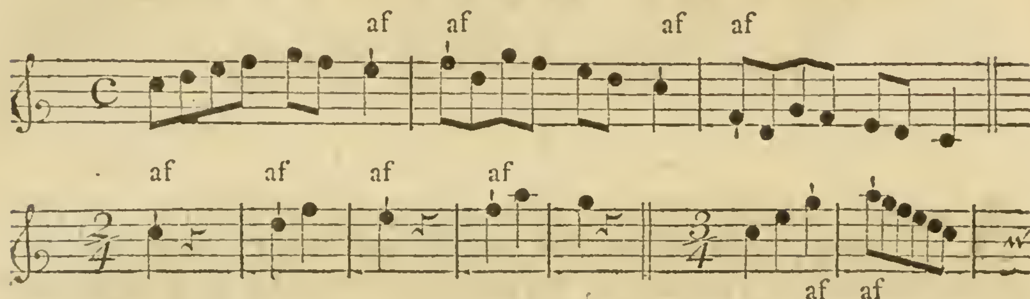

De eerste Noot word met den Afstreek, maar de tweede met den Opstreek genomen, en op die wyze vaart men geduurig voort.

§. 3.

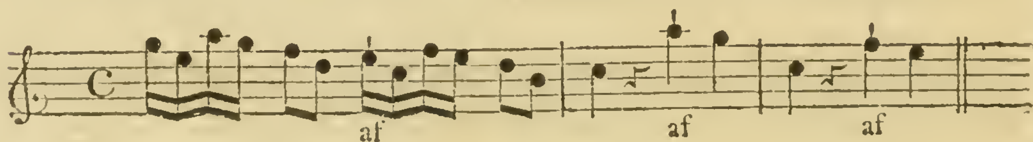
Het mag alzo de eerste en wel een Hoofdregel zyn: *Wanneer het eerste Vierdedeel eener Maat zonder Sospir begint, het zy*

in de gelyke of ongelyke Tydmaat: zo pooge men de eerſte Noot van elken Tact met den afſtreek te neemen; wanneer ook zelfs de Afſtreek tweemaal op malkander volgen zoude. By voorbeeld:

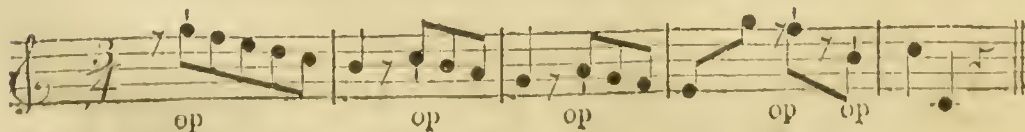
§. 4.
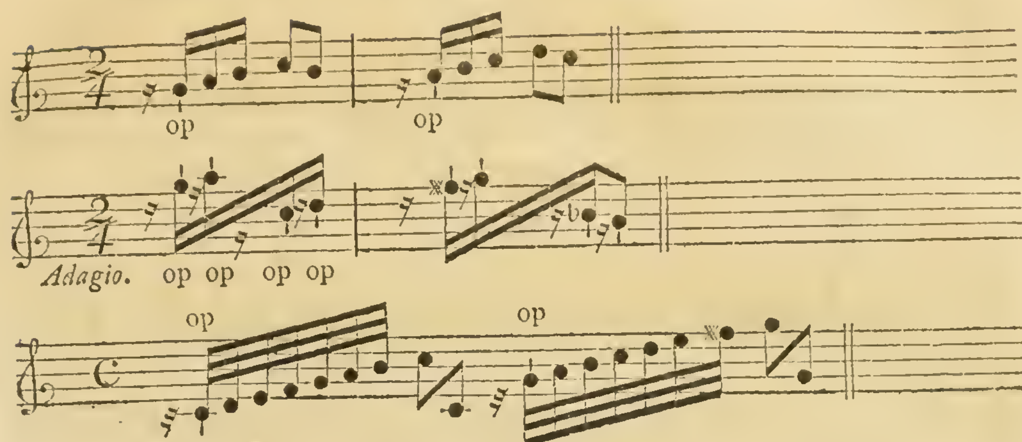
By deezen eerſten Regel maakt ſlechts het gezwindſte Tempo eene uytzondering. Doch hoe men eigentlyk den ſtreek inrigten moet, dat op het eerſte Vierdedeel van elke Maat de Afſtreek kome, zal het vervolg der Regelen leeren. Eene zulke inrichting des ſtreeks is des te noodzaakelyker; wyl in de volle of Viervierdedeelmaat het derde Vierdedeel ook altoos met den Afſtreek moet genomen worden, zo als wy in het eerſte Exempel reeds gezien hebben. Hier is noch een:

§. 5.

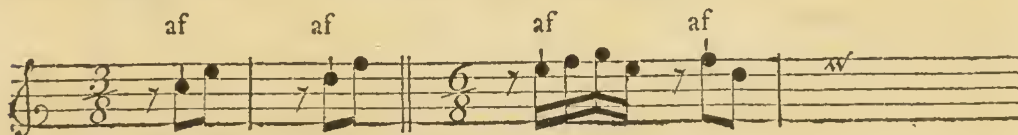
Na yder der drie volgende Sospiren (7) (7) (7) moet, wanneer ze by den aanvang eens Vierdedeels ſtaan, de Opſtreek gebruykt worden. By voorbeeld:

§. 6.

Doch wanneer de Achtedeel-Sospir (7) een heel Vierdedeel voorstelt; zo word de daar op volgende Noot afgestreeken. Dit grypt plaats in de $\frac{3}{8}$, $\frac{6}{8}$ en $\frac{12}{8}$ Maat. By voorbeeld:

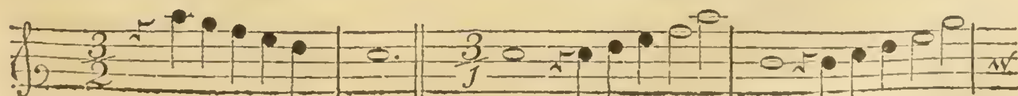

§. 7.

In de Allabreve word de Vierdedeel-Sospir maar als een half Vierdedeel betracht. Wanneer ze alzo by den aanvang eens Vierdedeels staat; zo moet de daarop volgende Noot met den Opstreek genomen worden. By voorbeeld:

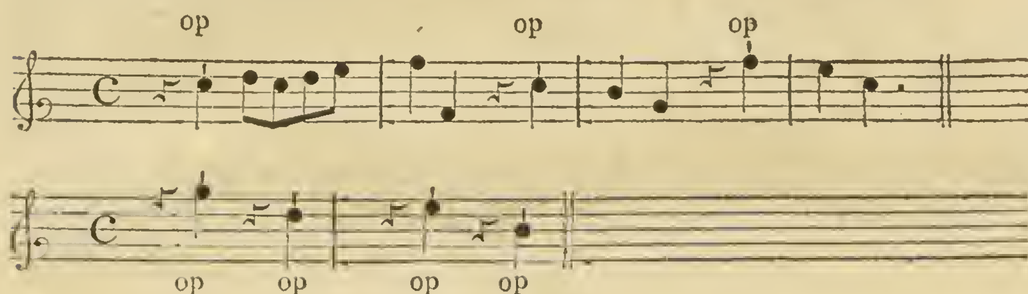

Dit geschied ook in den heelen en halven Tripel. By voorbeeld:
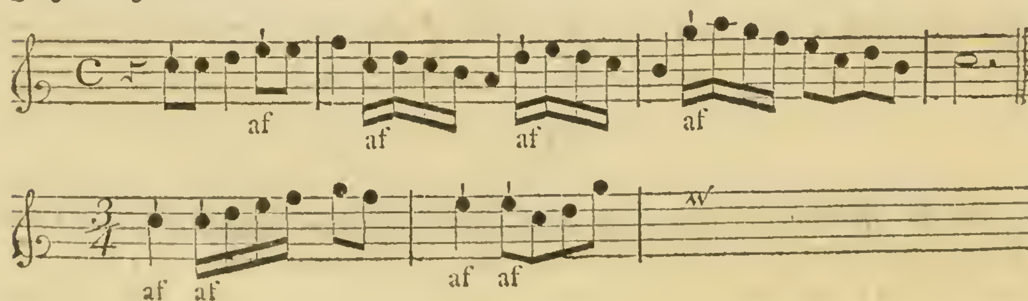

§. 8.

Het tweede en vierde Vierdedeel word meestendeels met den Opstreek gespeeld: inzonderheid wanneer in het eerste en derde Vierdedeel eene Vierdedeel-Sospir aangebragt is. By voorbeeld:

§. 9.

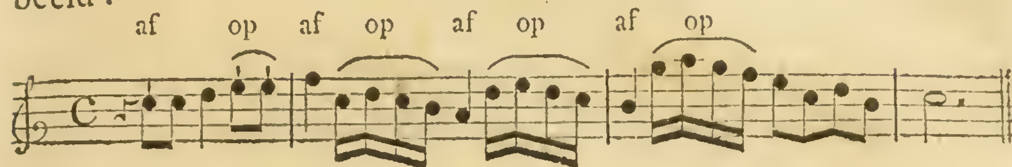
Elk Vierdedeel, wanneer het uyt twee of vier gelyke Nooten bestaat, word met den Afstreek begonnen, het zy in de gelyke of ongelyke Tydmaat.

§. 10.

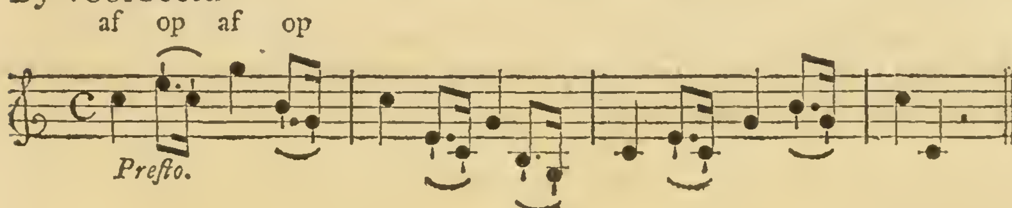
De gezwinde Tydmaat geeft hier wederom gelegenheid tot eene uytzondering. Want in het eerste Exempel der voorige *Paragraaph* zal men beter, wanneer het Tempo gezwind is, de twee (E) Nooten in eenen streek, doch alzo neemen: dat elke Noot door verheffing des Strykstoks verneemlyk van de andere onderscheiden word. Even alzo worden in het gezwindste Tempo de vier dubbelde Fusellen in de tweede en derde Maat beter

beter in eenen Opſtreek aan malkanderen geſleept. By voorbeeld:

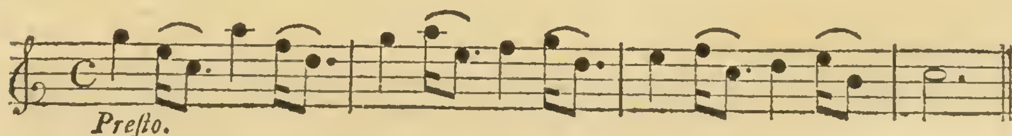
§. 11.

Twee Nooten in het tweede en vierde Vierdedeel, waarvan de eene gepunčteerd is, worden altoos met den Opſtreek, doch zo te zamen genomen: dat, wanneer het Stipje by de eerſte Noot ſtaat, de Strykſtok by het zelve opgeheeven, en de eerſte Noot van de laatſte merkelyk onderſcheiden, doch de laatſte zeer laat gegreepen word. By voorbeeld:

§. 12.

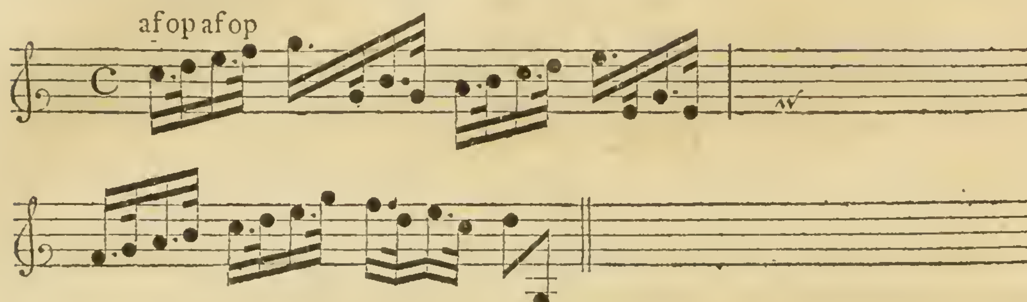
Is daar en tegen de laatſte Noot gepunčteerd, en de eerſte afgekort; zo worden ze beide door eenen ſnellen Opſtreek te zamen getrokken. By voorbeeld:

§. 13.

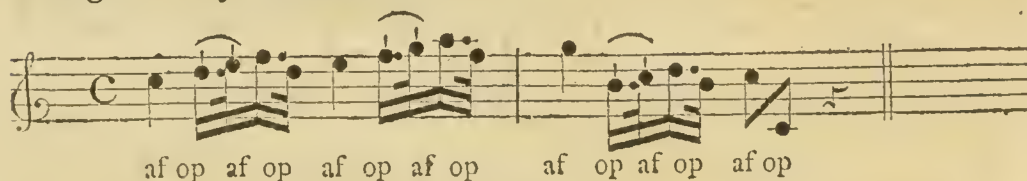
Wanneer 4 *Nooten in een Vierdedeel te zamen komen; zo word, wanneer de eerſte en derde Nooten gepunčteerd zyn, elke Noot met haaren byzonderen ſtreek, doch afgezonderd en alzo voorgedragen: dat de driemaal geſtreekene gantſch laat gegreepen, maar de daarop vol-*

volgende met eene spoediger Verandering des Streeks terstond daaraan gespeeld word. By voorbeeld:
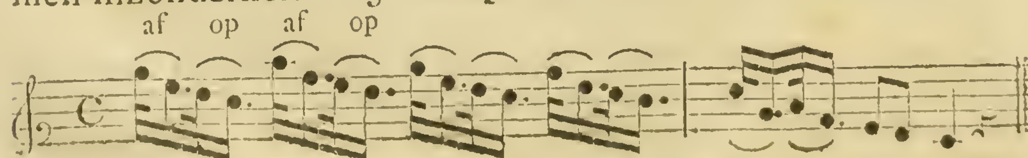

§. 14.

Doch valt de Opstreek toevallig op de eerste zulker vier Nooten; zo worden de eerste twee Nooten in eenen Streek te zamen, doch met verheffing des Strykstoks van malkander afgezonderd voorgedraagen: om daar door den Streek wederom in zyne Order te brengen. By voorbeeld:

§. 15.

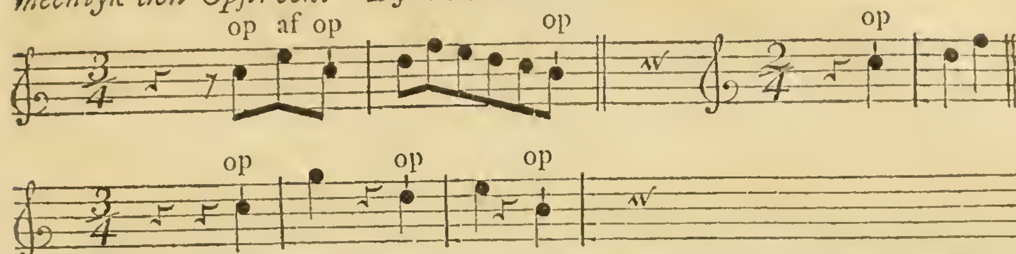
Wanneer 4. Nooten in een Vierdedeel zyn, waarvan de tweede en vierde gepunčteerd is; zo worden altoos twee en twee in eenen Streek te zamen genomen. Men moet echter de gepunčteerde Nooten noch te schielyk uytlaaten, noch by het Stipje nadrukken, maar dezelve gantsch zacht uythouden. Even dit heeft men inzonderheid in §. 12. op te merken. By voorbeeld:

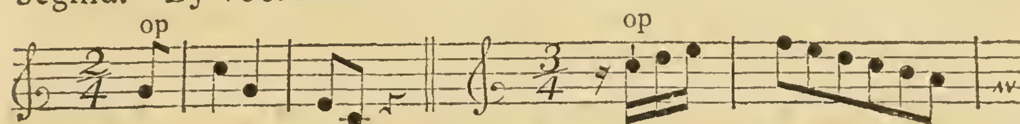
§. 16. *De*

§. 16.

De laatste Noot van elke Maat, ja van elk Vierdedeel heeft gemeenlyk den Opstreek. By voorbeeld:
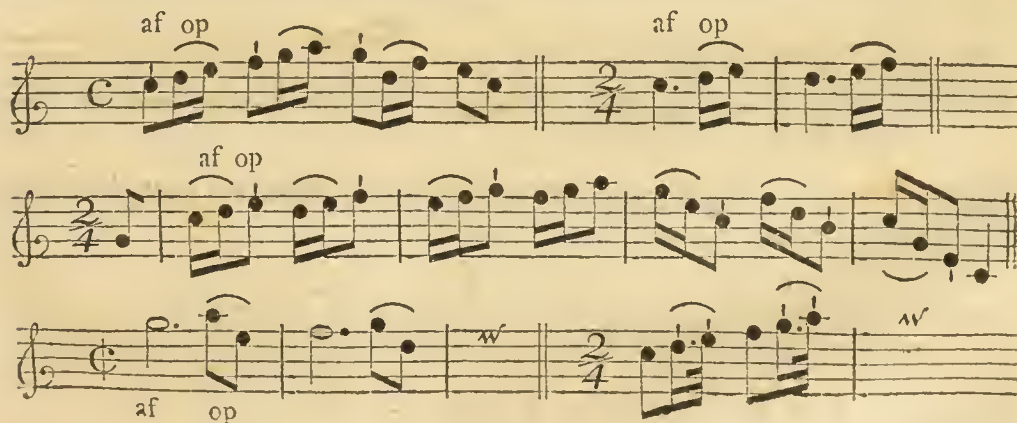

Zo als ook den zogenaamden *Opstreek* altoos met den *Opstreek* begind. By voorbeeld:

Wat nu eigentlyk de *Opstreek* zy, zal men in de 24. §. in de derde Afdeeling van het *eerste Hoofdstuk* vinden.

§. 17.

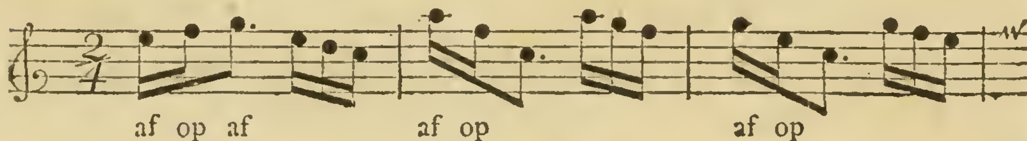
Wanneer drie ongelyke Nooten in een Vierdedeel te zamen komen, waarvan de eene langzaam en twee gezwinder zyn; zo worden de twee gezwinde in eenen Streek te zamen gesleept: Maar is eene der twee gezwinde gepunčteerd; zo worden zy wel in eenen Streek, maar afgestooten voorgedraagen. Hier zyn voorbeelden:

Diergelyke Figuuren worden echter ook dikwyls tot uytdrukkingen van eenen byzonderen muſicalen ſmaak op eene heel andere wyze voorgedragen : zo als wy in de *tweede Afdeeling* van het *zevende Hoofdſtuk* zien en leeren zullen. Ja daar zyn gevallen dat men ze uyt noodzaaklykheid anders voordraagen moet; om de Strykmanier in haare order te houden, of liever, om den Streek weder in order te brengen.

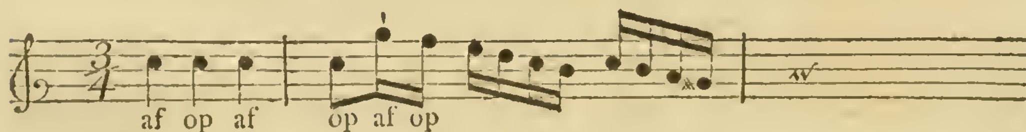
§. 18.

Wanneer by drie ongelyke Nooten de twee gezwindere of kortere vooraan ſtaan; doch na de daar op komende langere Noot onmiddelyk een Punct volgd: zo moet men elke der twee gezwindere Nooten met eenen byzonderen Streek afſpeelen. By voorbeeld:

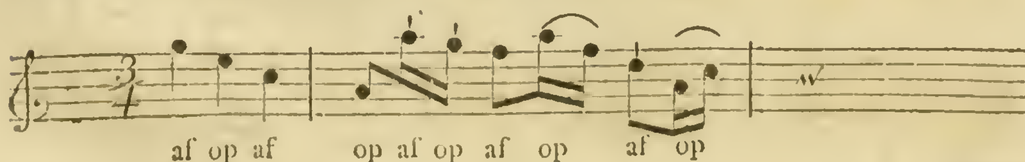

§. 19.

Men betrachte uyt dien hoofde als eenen algemeenen Regel: *Wanneer by eene lange en twee korte Nooten, de eerſte der twee korten met den Afſtreek genomen word; zo word yder derzelve met haaren byzonderen Streek geſpeeld.* By voorbeeld.

Doch komt de eerſte der twee gezwinde Nooten met den Opſtreek, zo blyft het by den Regel §. 17.

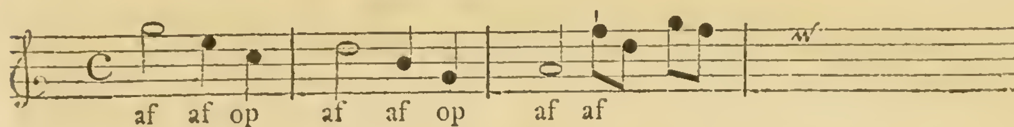

Hier

Hier is van beide een Exempel. Ik versta het echter altoos van de Figuuren, waar de lange Noot voor de twee kortere staat; en dit valt meerendeels in de Tripel-Tacten voor.

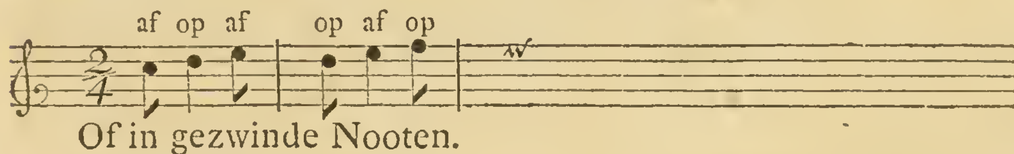
§. 20.

De na eene halve Noot in de volle Maat onmiddelyk volgende Noot word afgestreeken. By voorbeeld:
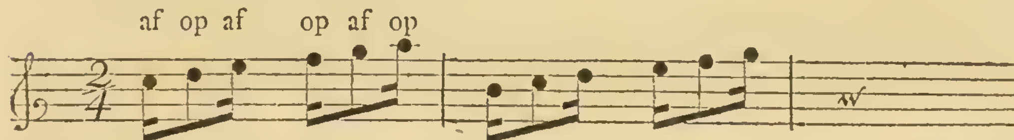

§. 21.

Wanneer 'er drie Nooten aftespeelen zyn, waarvan de middelste moet verdeeld worden; het welk reeds in de *derde Afdeeling* van het *eerste Hoofdstuk* is aangeroerd: *zo moet men naauwkeurig agt geeven, of meer diergelyke Figuuren terstond na malkander volgen. Zyn 'er meerdere, zo word de Streek, zonder zich aan de vooraf-gegeevene Regels te binden, na de voor oogen liggende Nooten heen en weer getrokken.* By voorbeeld:

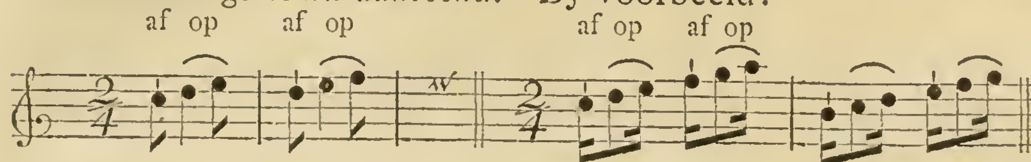
Of in gezwinde Nooten.

Men moet echter hierby opmerken, dat de middelste Noot wel in gedachten, maar niet in de uytvoering moet verdeeld worden: dat is, men moet de middelste, namentlyk de langere Noot, met den Strykstok iets sterker aangrypen, maar geenzints door eenen nadruk merklyk afdeelen; maar liever na vereisch der Tydmaat stil uythouden.

§. 22.

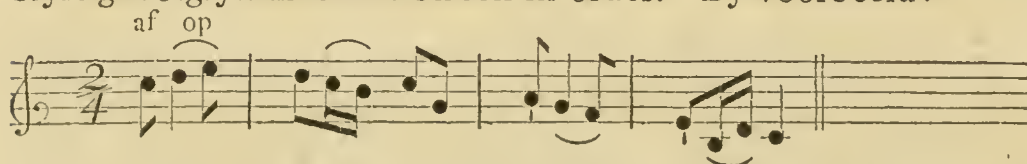
Het is heel wat anders, wanneer de Componist de Strykaart door een Verbindingsteeken aantoond. By voorbeeld:

Want hier verbind hy de tweede en derde Noot met elkander; zy worden alzo in eenen Opstreek te zamen gesleept. Doch men moet in zulke gevallen niet slechts de middelste Noot door eenen nadruk tweeleedig laaten hooren: maar men moet ook noch daar en boven de derde Noot gantsch zacht aan de tweede houden, zonder dezelve byzonder aan te stooten.

§. 23.

Altoos word 'er zo gespeeld, wanneer slechts eene Figuur van dien aart voorkomt: want men onderhoud hier door, na den Hoofdregel, den Afstreek by den aanvang eener Maat, en blyft gevolglyk met den Streek in order. By voorbeeld:

Men vergeete niet de middelste Noot met den Opstreek iets sterker aan te grypen; maar de derde Noot door een zich verliezend *Piano* zacht daar aan te sleepen.

§. 24.

Wanneer de tweede en derde Noot niet op eene Snaar kunnen gegreepen worden; zo moet men ze wel in eenen Opstreek neemen: maar de Strykstok word na de tweede Noot iets opgeligt. By voorbeeld: af op

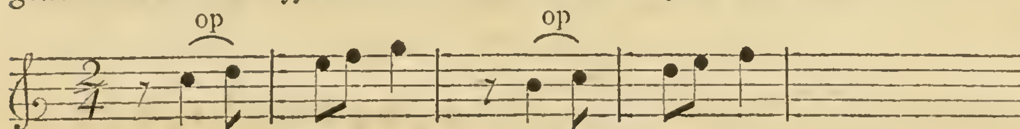
Dit

Dit geſchied ook by Nooten die op eene Linie of in eenen Toon ſtaan.

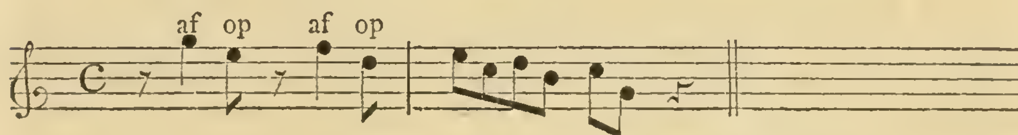

§. 25.

Dikwyls is in plaats der eerſte Noot een Sospir aangebragt. Dan kan men de tweede en derde te zamen hangen, of yder byzonder voordraagen. Wil men ze te zamen hangen, zo bediend men zich van den Opſtreek: daarmeede men by het eerſte Vierdedeel der volgende Maat den Afſtreek weder bekomt. By voorbeeld:

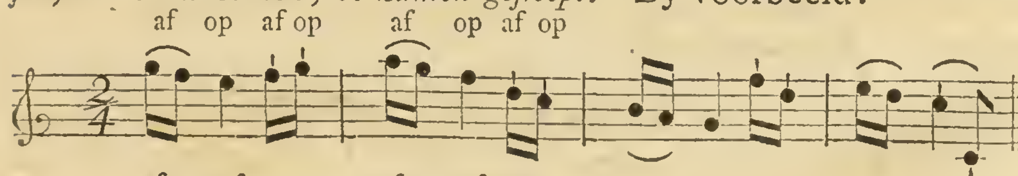

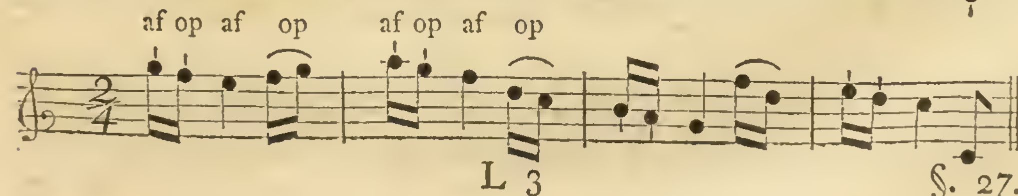
Wil men in tegendeel de Nooten afzonderen, en yder met haaren eigenen Streek afſpeelen; zo begint men met den Afſtreek. Hier volgd het voorbeeld:

§. 26.
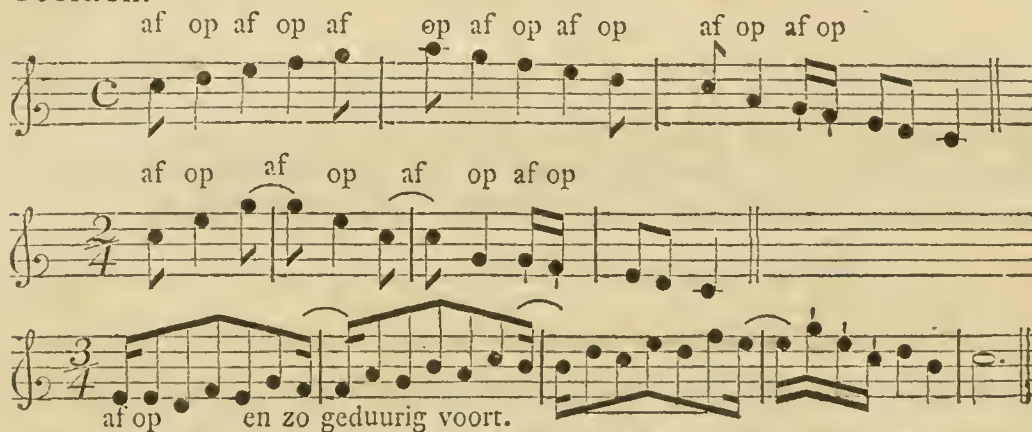
Wanneer voor en na de Noot, die men verdeelen moet, twee korte Nooten ſtaan; zo worden of de twee eerſte, of de twee laatſte, in eenen Streek, te zamen geſleept. By voorbeeld:
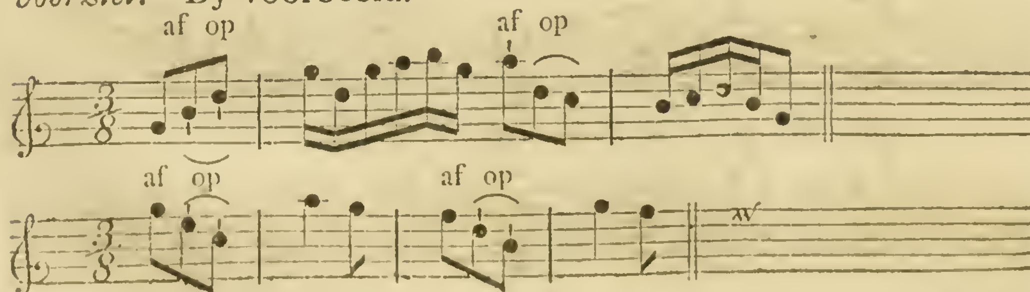

§. 27.

Daar zyn meenigmaal 3, 4, 5, *ja, door het Verbindingsteeken, geheele reijen zulker Nooten, welke na de Tydmaat moeten verdeeld worden. Zulke Nooten worden alle, zonder zich aan de voorige Regelen te binden, zo als ze voor oogen liggen, met den Op- en Afstreek weggespeeld.* Men bemerke de volgende Voorbeelden.

§. 28.

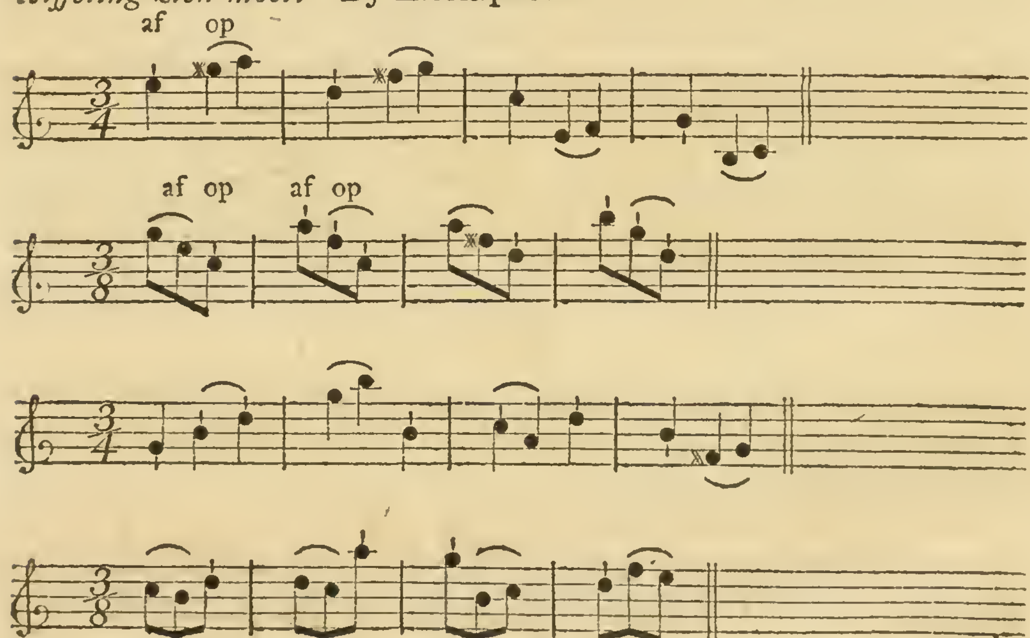
Een Aanvanger vind de grootste moeijelykheid in de Tripeltacten. Want vermits de Tydmaat ongelyk is, zo moet de Hoofdregel, in de 3. §., daar onder lyden; en men moet byzondere Regelen hebben, om daar door den Streek geduurig weder in order te brengen. Tot een nieuwe Hoofdregel mag verstrekken: *Wanneer in de ongelyke Tydmaat slechts Vierdedeelnooten voorkomen; zo moeten altoos van drie Nooten twee in eenen Streek te zamen genomen worden: Inzonderheid wanneer men in de volgende Maat gezwindere of anderzints vermengde Nooten voorziet.* By voorbeeld.

§. 29.

§. 29.

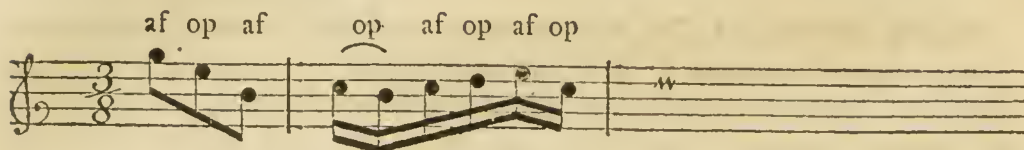
Nu is de Vraag: Of men de eerste of laatste twee Nooten te zamen sleepen moet? En nog eene andere Vraag is: Of, en wanneer men ze sleepen of afstooten moet? Beide komt op het zingbaare van een Stuk aan, en hangt van den goeden smaak, en van de naauwkeurige beoordeeling des Speelenden af, wanneer het de Componist aan te merken vergeeten, of zelfs niet verstaan heeft. Doch kan eenigzints tot een Regel dienen: *Dat men de digt te zamen staande Nooten meerendeels sleepen, maar de van malkander afgeleegene Nooten meestendeels met den Streek afgezonderd voordraagen, en hoofdzaaklyk op eene aangenaame afwisseling zien moet.* By Exempel:

§. 30.

Geschied het zomtyds toevallig, dat yder der 3 Vierdedeel Nooten met haaren byzonderen Streek is afgespeeld geworden; zo moet men terstond daarop bedacht zyn, den Streek in de daarop volgende Maat we-

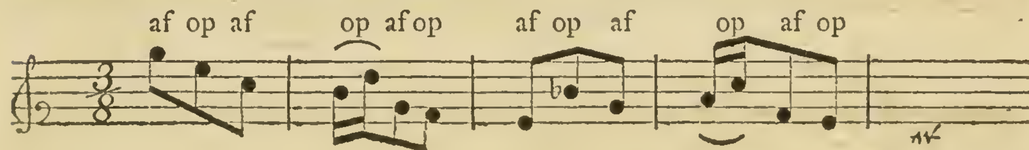
weder in order te brengen. Zyn in de volgende Maat nog zo veele Nooten. By voorbeeld:

zo moet men de eerſte twee in den Opſtreek te zamen neemen, maar de overige yder met haaren eigenen Streek afſpeelen.

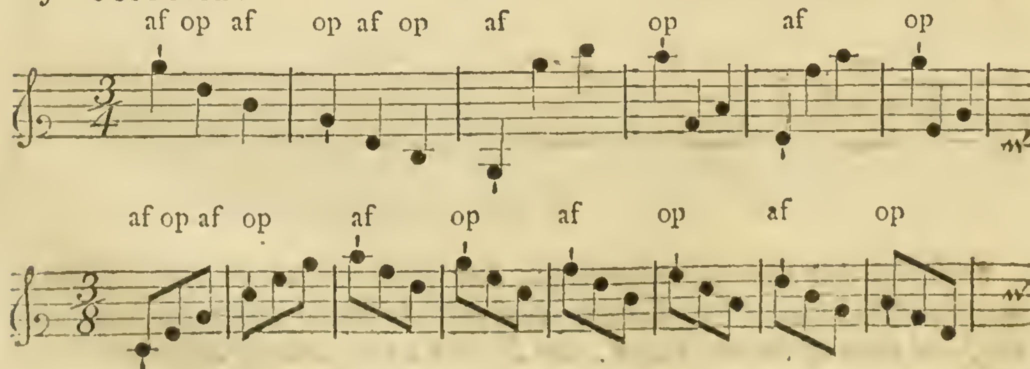
§. 31.

Wanneer na drie Vierdedeelnooten, yder met haaren eigenen Streek genomen, in het eerſte Vierdedeel der daarop volgende Maat twee Nooten ſtaan, doch in de twee andere Vierdedeelen weder 2. Vierdedeelnooten zyn; zo worden de twee Nooten des eerſten Vierdedeels in eenen Opſtreek geſpeeld. By voorbeeld:
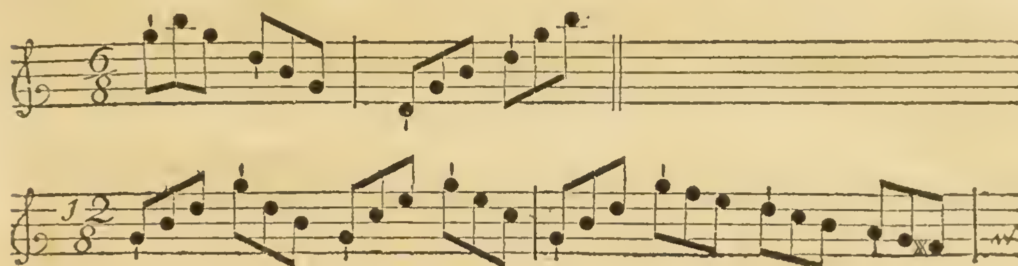

§. 32.

Men diend den Streek geſtadig heen en weer te trekken, wanneer door eenige Maaten na malkander Vierdedeelnooten gezet zyn. By voorbeeld:

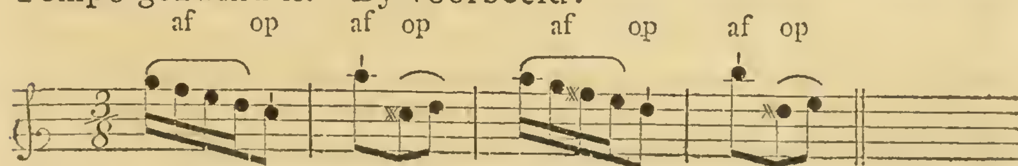
By

By het eerſte Vierdedeel der tweede Maat bekomt men wel altoos den Opſtreek: doch de Streek komt in de derde Maat terſtond weder in zyne order. Men onderſcheide de eerſte Noot van elk Vierdedeel door eenen ſterken aanſtoot met den Strykſtok; en in de $\frac{6}{8}$ Maat ſtoote men ook het *vierde Vierdedeel*, in de $\frac{12}{8}$ Maat het *eerſte*, *vierde*, *zevende* en *tiende Vierdedeel* ſterk aan. By voorbeeld:
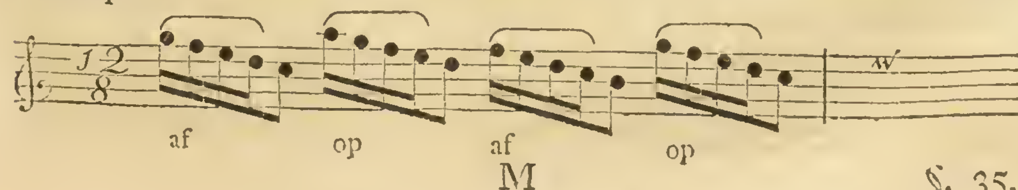

§. 33.

Wanneer in de $\frac{3}{8}$, $\frac{6}{8}$, of $\frac{12}{8}$ Maat, twee Vierdedeel- met vier Zeſtiendedeelnooten uytgevuld zyn, op welke eene Achtedeelnoot volgd; zo worden de twee Vierdedeel- of de vier Zeſtiendedeelnooten, in eenen Afſtreek te zamen gehaald. Inzonderheid wanneer het Tempo gezwind is. By voorbeeld:

§. 34.

In de gezwindſte Tydmaat, byzonder in den $\frac{12}{8}$ Tact, kan men zulke Figuuren ook zelfs in eenen Streek te zamen neemen. By Exempel:

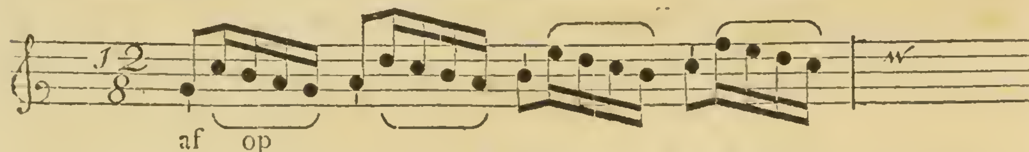
§. 35.

Deze Figuur is dikwyls omgekeerd: Te weeten de Achtedeelnoot ſtaat voor de vierde Zeſtiendedeelnooten. In zulk geval ſleept men de eerſte twee Zeſtiendedeelnooten in eenen Opſtreek te zamen; daarentegen word yder der twee laatſten met haaren byzonderen Streek geſpeeld. By voorbeeld:

§. 36.

Doch is het Tempo zeer gezwind, zo worden de vierdubbelde Fuſellen in den Opſtreek te zamen genomen. By voorbeeld:

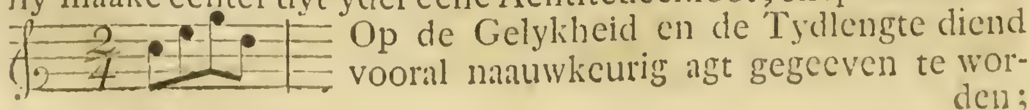

§. 37.

Nu kan de Leerling de in de *derde Afdeeling* van het *eerſte Hoofdſtuk* ingevoegde Tabelle naauwkeurig leeren afſpeelen: ten einde recht Maatvaſt te worden. Want ſtaat hy by geval nopens het voeren des Streeks in twyffel; zo mag hy zich in deeze Regelen omzien: doch kan hy wegens de vermenging verſcheidener Nooten in de Maat niet recht voortkomen; zo moet hy aanvankelyk uyt twee dubbelde eene maaken. By voorbeeld: daar waren in een Muzykſtuk de volgende Nooten af te ſpeelen:

zo neeme hy in plaatſe van de twee Zeſtiendedeelnooten, in het eerſte Vierdedeel de (E) en in het tweede de (D) Noot; hy maake echter uyt yder eene Achtſtedeelnoot, en ſpeelze alzo:

Op de Gelykheid en de Tydlengte diend vooral naauwkeurig agt gegeeven te worden;

den; en om daarin gelukkig te ſlaagen, zo ſleepe men by de herhaaling de tweede Noot alzo daar aan, dat hier toe niet meer tyd vereiſcht word als by het afſpeelen der Achſtedeelnooten noodig was. Even op die wyze moet de Leerling omtrent het eerſte en derde Vierdedeel der elfde Linie, en met het tweede en vierde Vierdedeel der twaalfde Linie in de *Tabelle* te werk gaan. Voor het overige, wil een Aanvanger mynen raad volgen, zo ſpeele hy de *Tabelle* niet alleen na de order der Linien weg; maar hy ſpeele ook de eerſte Maat terſtond naa malkander door alle Reijen, alsdan de tweede, vervolgens de derde, enz. om door de geduurige verandering der Figuuren recht Maatvaſt te worden.
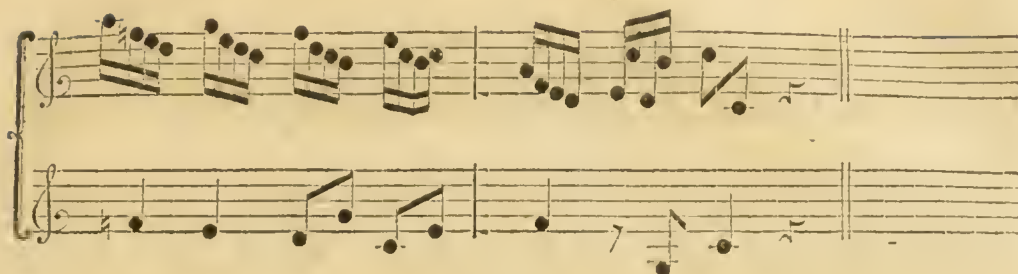
§. 38.

Op dat echter de Leerling terſtond iets ter oeffening der voorgeſchreevene Strykregelen by de hand hebbe; zo zal ik een paar Exempelen in verſcheidene Maatveranderingen laaten volgen, en met de gelyke Nooten een begin maaken, die door veele Tacten geduurig na malkander voortloopen. Even deze loopende Nooten, zyn dien Steen des aanſtoots, waar over meenigen Waanwyzen heen ſtruykeld, die echter door eigenliefde verblind, zich vaſt inbeeld, dat hy genoegzaam zeker en zonder afdwaaling weet voorttegaan. Meenigen Violiniſt, die anders niet onaardig ſpeeld, raakt by het afſpeelen zulker geduurig voortloopende gelyke Nooten zo zeer aan het hollen, dat hy, wanneer het eenige Maaten duurt, ten minſten een Vierdedeel vooruyt komt. Men moet, ten einde zich tegen zodanige gebreken te wapenen, zulke Stukken in den beginne langzaam, met lange uythoudende Streeken die geduurig op de Viool blyven, niet voortdryvend, maar terughoudend afſpeelen, en inzonderheid de twee laatſte van vier gelyke Nooten niet verkorten. Gaat het op deze wyze goed; zo probeerd men het iets gezwinder. Men ſtoot alsdan de Nooten met kortere Streeken, en men oeffend zich van tyd tot tyd meer en meer in de gezwindheid; doch alzo: dat men altoos zo eindigd, gelyk men begonnen heeft. Hier is het voorbeeld:

§. 23.

(5)

(3)

§. 39.

In dit en in alle de volgende Exempelen is eene tweede Viool als eene Onderſtem bygezet: op dat de Leermeeſter en Leerling dezelve by beurtwiſſeling met malkander afſpeelen kunnen. Om echter alles recht duydelyk te maaken; zo zyn de Strykregelen door Cyffers aangeweezen: gelyk reeds in de Tabelle, als ook in de Onderſtem des voorgaanden Exempels te zien is. Zy toonen de *Paragraaph* aan, in welke men de Regelen van de manier des Streeks naazoeken kan. Wanneer echter de Regel eens aangetoond is; zo word hy in het zelfde Exempel niet weder aangemerkt. Slechts dit moet ik noch indachtig maken, dat de Leermeeſter deeze voorgeſchreevene Exempelen zynen Scholier vooral niet voorſpeele: want hier door zou hy dezelve, ſlechts na het Gehoor en niet na den Grond der Regelen leeren af ſpeelen. De Leermeeſter laate hem veel meer elke Maat des Stuks in Vierdedeelen verdeelen; daar na de Maat ſlaan, en zegge hem, dat hy te gelyker tyd als hy de Maat ſlaat, de afdeeling der Vierdedeelen zich, door naauwkeurige betrachting des Stuks, in gedachten voorſtelle. Daar na mag hy beginnen te ſpeelen: waartoe de Leermeeſter de Maat ſlaan, en ſlechts waar het de nood vereiſcht met hem, doch de Onderſtem eerſt daartoe ſpeelen moet, wanneer de Diſcipel de Bovenſtem reeds goed en zuyver afſpeelen kan.

Hier zyn de Stukken ter oeffening. Hoe onſmaaklyker men ze vind, hoe meer het my zal vergenoegen: want ik meende ze ten minſten zo te maken.

(§. 5.)

(17) (5) (24)

(2)

(23)

(5)

(9)

(5) (17)

(23)

(5) (22) (17) (16) (27)

(5) (17)

(24)

(24)

(24)

(5)

(9)

(27)

(5)

(28)

(17)

Al-

(15) (14) (13)

Allegro.

(5) (17) (9)

(11) (12) (14)

(4) (8)

(17) (9) of 10.

(11)
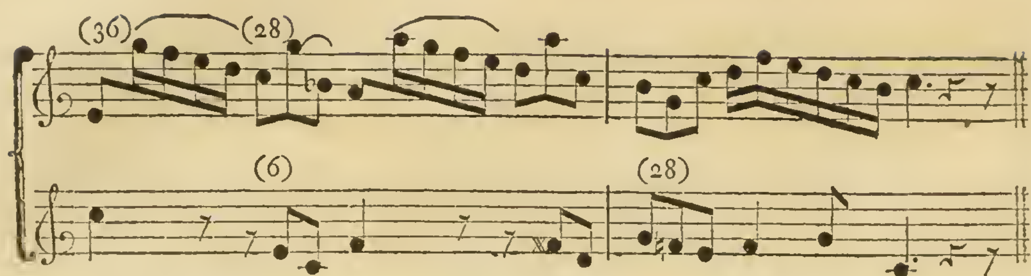
(4)

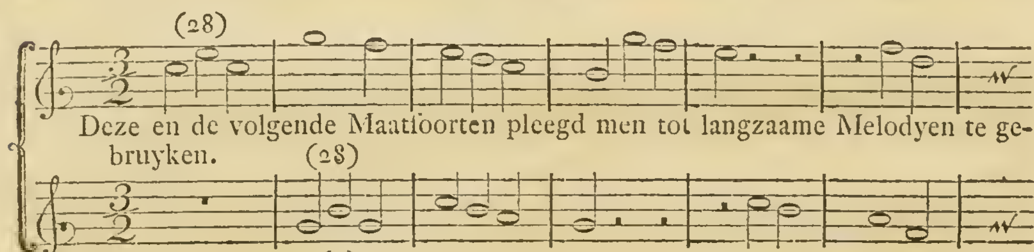
(17)

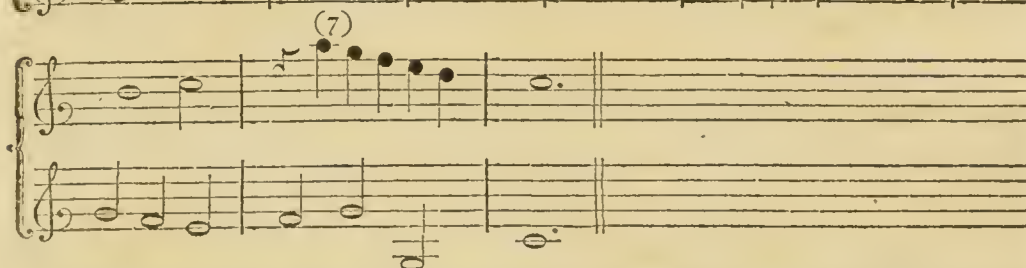
Allabr.

Dergelyke Loopjes worden zonder verandering met den Af- en Opſtreek geſpeeld.

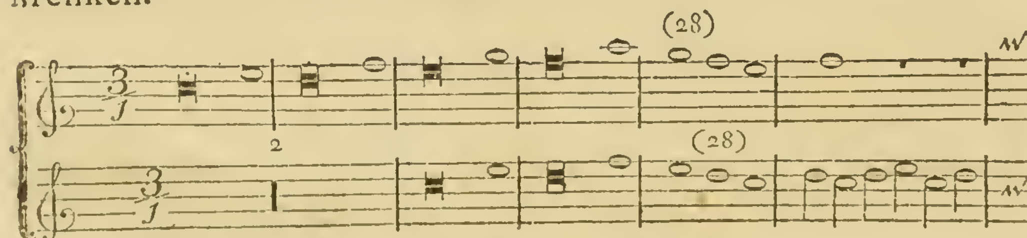
Men kan de 4, 5 en 6 Maat insgelyks na den Regel der 33. §. affpeelen. By voorbeeld:

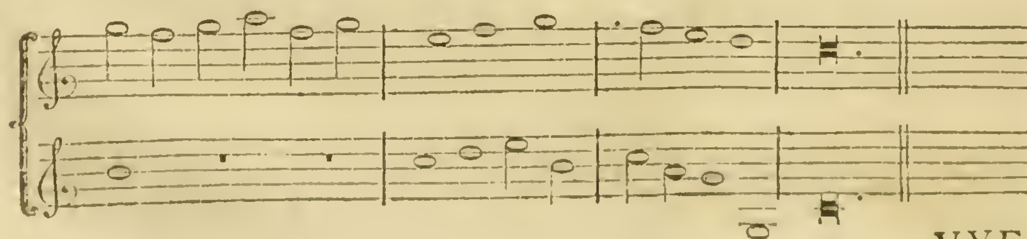

Men mag dus alle Nooten met langen Op- en Afſtreek afſpeelen, zonder daar door de Regelen der Strykmanier zeer te krenken.

VYFDE HOOFDSTUK.

Hoe men door eene geschikte maatiging des Strykstoks den goeden Toon op eene Viool zoeken en uytbrengen moet.

§. 1.

Het mag misschien zommigen toeschynen, als of de tegenwoordige Verhandeling aan de onrechte plaats aangebragt ware, en dat dezelve gevoeglyker in het begin des Boeks had kunnen ingevoegd worden; om den Leerling reeds by het grypen der Viool tot het voortbrengen van zuyvere Toonen bekwaam te maken. Doch wanneer men slechts overweegd, dat een Aanvanger om te speelen ook noodzaakelyk eene goede Strykmanier weeten moet; en wanneer men betracht, dat hy genoeg te doen heeft, om alle de voorgeschreevene Regelen naauwkeurig na te gaan, en met veele moeite en zorg zo op de Maat als op alle de overige Teekenen zien moet: zo zal men het my niet kwalyk neemen, dat ik deeze Verhandeling tot hier ter plaatze gespaard hebbe.

§. 2.

Dat men terstond by aanvang de Viool eenigzints sterk besnaaren moet, is reeds boven in het tweede Hoofdstuk §. 1. gezegt geworden; en wel daarom: op dat door het sterk neêrdrukken der Vingeren, en krachtig aanhouden des Strykstoks de Leden gesterkt en daardoor eenen sterker en manlyker Streek bemachtigd worde. Want wat kan wel haatelyker zyn, als wanneer men zig niet vertrouwd de Viool recht aan te grypen; maar met den Strykstok (die zomtyds maar met twee Vingeren gehouden word) de Snaar naauwlyks beroerd, en eene zo konstige opwaards wispeling tot aan den Kam der Viool voorneemt, dat men slechts hier en daar eene schraale Noot pypen hoord, gevolglyk niet weet, wat het zeggen wil: wyl alles slechts

na eenen droom gelykt (*a*). Men befnaare alzo de Viool iets fterker; men pooge altoos ernftig en manlyk te fpeelen, en eindelyk pooge men ook by de fterkte de Toonen zuyver voor te draagen; waartoe de afdeeling des Strykftoks in het zwakke en fterke het meefte zal bydraagen.

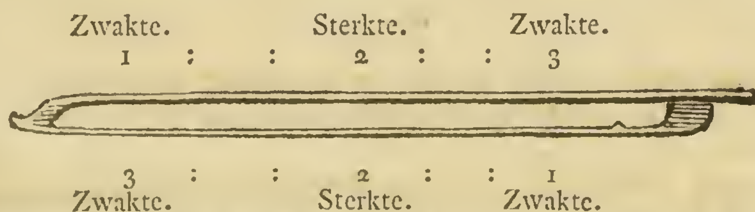
§. 3.

Elke ook op het fterkfte gegreepene Toon heeft eene kleine hoewel naauwlyks merklyke zwakte voor zich: anders zou het geen Toon, maar flechts een onaangenaam en onverftaanbaar geluyd zyn. Even deeze zwakte is aan het einde van elken Toon te hooren. Men moet alzo den Strykftok in het zwakke en fterke afdeelen, en gevolglyk door nadruk en maatiging die Toonen fraai en roerend weeten voortedraagen.

§. 4.

De eerfte Afdeeling kan deeze zyn: Men beginne den Afftreek of Opftreek met eene aangenaame zwakte; men verfterke den Toon door eenen ongemerkten zachten nadruk; men brenge in het midden des Strykftoks de grootfte fterkte aan, en men maatige dezelve langzaamerhand, door nalaating des Strykftoks, tot met het einde des Strykftoks zich ook eindelyk de Toon gantfchelyk verlieft.

Fig. I.

Men moet het zo langzaam oeffenen, en met eene zulke terughouding des Strykftoks, als het immers mogelyk is: om daar door

(*a*) Zulke Luchtviolinifte n zyn zo verwaand, dat zy geene zwaarigheid maaken de moeijelykfte Stukken *ex tempore* weg te fpeelen. Want hunne Fittery, of ze fchoon niets treffen, hoord men niet: Doch zulks heet by hun aangenaam fpeelen. De grootfte ftilte houden ze voor zeer fraai en roerende. Moeten ze luyd en fterk fpeelen; dan is de gantfche Konft op eenmaal weg.

door in ſtaat te worden in een *Adagio* eene lange Noot tot groot genoegen der Toehoorders rein en ſierlyk uyttehouden. Gelyk als het ongemeen roerend is, wanneer een Zanger zonder Adem te haalen eene lange Noot met afwiſſelende zwakte en ſterkte fraai uythoud. Men heeft echter hierby inzonderheid op te merken, dat men den Vinger der linkerhand met welken men de Snaar grypt, by de zwakte eenigzints oplaate, en den Strykſtok een weinig van den Kam verwydere: gelyk men in tegendeel by de ſterkte met de Vingeren der linkerhand de Snaaren ſterk neêrdrukken, doch den Strykſtok nader aan den Kam rukken moet.

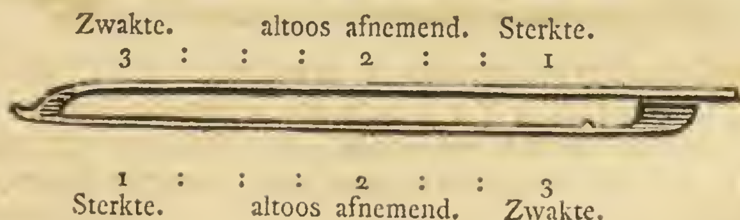
§. 5.

By deeze eerſte Afdeeling inzonderheid, gelyk ook by de volgende, moet de Vinger der linkerhand eene kleine en langzaame beweeging maaken; welke echter niet na de Snaar maar voor- en achterwaards gaan moet. Te weeten, de Vinger moet zich tegen den Kam voorwaards en weder tegen het hoofd der Viool terug, by de zwakte des Toons heel langzaam, maar by de ſterkte iets gezwinder beweegen.

§. 6.

De *tweede Afdeeling* des Strykſtoks mag op de volgende wyze gemaakt worden. Men beginne den Streek ſterk, men maatige denzelven geduurig ongemerkt, en eindige hem ten laatſten gantſch zwak.

Fig. II.

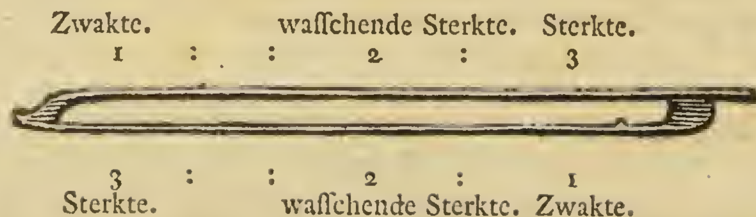
Ik begryp zulks zo van den Op- als Afſtreek. Het moet beide vlytig geoeffend worden. Deeze manier word meer by korte uythoudingen in de gezwinde Tydmaat, als in langzaame Stukken gebruykt.

§. 7.

§. 7.

De *derde Afdeeling* is de volgende. Men beginne den Streek met de zwakte; men verſterke denzelven langzaamerhand, en eindige hem met de ſterkte.

Fig. III.

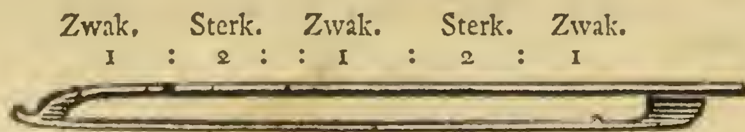

Ook dit moet met den Af- en Opſtreek geoeffend worden, het welk van alle Afdeelingen te verſtaan is. Men moet echter opmerken, dat men den Streek by de zwakte des Toons recht langzaam, by de aangroeijende ſterkte iets gezwinder, doch eindelyk by de ſterkte heel gezwind uythaale.

§. 8.

Men probeere de *vierde Afdeeling* met eene tweemaal aangebragtte ſterkte en zwakte in eenen Streek.

Fig. IV.

Men probeere het echter op- en afwaards. De Cyffer (1) wyſt de zwakte, de Cyffer (2) daar en tegen de ſterkte aan: De ſterkte heeft by gevolg ydermaal eene ſtille zwakte voor en na zich. Deeze hier maar tweemaal aangebragtte ſterkte kan tusſchen afwiſſelende zwakten vier, vyf en zes maal, ja noch meer in eenen Streek verneemlyk voorgedragen worden. Men leerd door de Oeffening deezer en der voorige Afdeelingen de zwakte en ſterkte in alle Deelen des Strykſtoks aantebrengen; by gevolg is het zeer nuttelyk.

§. 9.

§. 9.

Daar laat zich echter noch eene nuttiger Proef maaken. Men pooge naamentlyk eenen gantsch gelyken Toon in eenen langzaamen Streek uyt te brengen. Men trekke den Strykstok van het een einde tot het andere met eene volkomen gelyke Sterkte. Men houde echter den Strykstok na behooren te rug: want hoe langer en gelyker de Streek kan gemaakt worden, hoe meer men zynen Strykstok meester word, het welk tot de vernuftige afspeeling van een langzaam Stuk hoog noodzaakelyk is.

§. 10.

Door de vlytige Oeffening deezer Afdeelingen des Stuks word men geschikt den Strykstok te maatigen: en door de maatiging onderhoud men de zuyverheid des Toons. De op de Viool gespanne Snaaren worden door den Strykstok in beweeging gebragt; deeze beweegde Snaaren verdeelen de lucht, en daar door ontstaat de Klank en Toon, die de Snaaren by derzelver beroering van zich geven. Wanneer nu eene Snaar dikwyls naa malkander gestreeken, gevolglyk ydermaal uyt de voorige beeving in eene nieuwe, gelyke, langzaame, of ook gezwinde beweeging gezet word; naa dat naamentlyk de op malkander volgende Streeken zyn; zo moet noodzaakelyk elke Streek met eene zeekere maatiging zacht aangegreepen, en op zulke wyze genomen worden, dat ook de sterkste Streek de reeds in beeving gebragte Snaar gantsch ongemerkt uit de werkelyke in eene andere beweeging brengt. Dit wil ik eigentlyk van die zwakte verstaan hebben, van welke reeds §. 3. iets is indachtig gemaakt geworden.

§. 11.

Wanneer men zuyver speelen wil, komt het 'er ook veel op aan, dat men op de Stemming der Viool ziet. Is zy laag gestemd; zo moet men den Strykstok eenigzints van den Kam verwyderen; is zy in tegendeel hoog gestemd, zo moet men

denzelven nader aan den Kam brengen. Doch hoofdzaakelyk moet men zich by de (D) en (G) Snaaren altoos meer van den Kam verwyderen, als op de (A) en (E) Snaaren. De oorzaäk hier van is zeer natuurlyk. De dikke Snaaren zyn aan het einde waar ze op den Kam ruften niet zo ligt te beweegen; en wil men het met geweld doen; zo geeven zy eenen ruwen Toon van zich. Ik verftaa echter geene verre verwydering. Het onderfcheid is niet groot: en vermits alle Violen zich elkander niet volkomen gelyk zyn; zo moet men op elke de plaats zorgvuldig weten te zoeken, alwaar de Snaaren met zuyverheid in eene zachte of fterke beweeging te brengen zyn: hoe naamentlyk het zingbaare van een Stuk zulks vereifcht. Voor het overige moet men de dikke en laage Snaaren altoos fterker aantaften, zonder het gehoor te belédigen; want zy verdeelen en beweegen de Lucht langzaam en zwak, bygevolg klinken zy niet zo fcherp in de ooren: de fyne en fterk aangefpanne Snaaren zyn daar en tegen van eene fchielyke beweeging, en doorfnyden de lucht fterk en gezwind; men moet ze alzo meer maatigen, wyl ze fcherper in het gehoor vallen.

§. 12.

Door deeze en diergelyke nuttige waarnemingen moet men zich alle moeite geeven om de gelykheid des Toons te behouden; welke gelykheid echter ook by afwiffeling van het fterke (*forte*) met het zwakke (*piano*) altoos moet gepaard gaan. Want het *piano* beftaat niet daarin, dat men den Strykftok fchielyk van de Viool weg laate, en maar gantfch zacht over de Snaaren heen glye; waardoor eenen heel anderen en pypenden Toon ontftaat: Maar de zwakke moet dezelfde Klankaart hebben die de fterke had. Men moet alzo den Strykftok van het fterke zo in het zwakke voeren, dat altoos een goede, gelyke, zingbaare en, om zo te fpreeken, ronde en vette Toon gehoord word, welke door eene byzondere maatiging der rechterhand, doch voornaamentlyk door een zeeker aardig ftyf houden, en afwiffelend zacht nalaaten van het handlid moet bewerkftelligt worden: het welk men echter beter toonen als befchryven kan.

§. 13.

§. 13.

Yder, die de Zangkonſt eenigzints verſtaat, weet dat men zich op eenen gelyken Toon hoofdzaakelyk moet toeleggen. Want wie zou het toch gevallen, wanneer een Zanger in de laagte of hoogte dan uyt den hals, dan uyt de neus, dan door de tanden enz. zingen, of wel zelfs daar tuſſchen falſeteeren wilde? De gelykheid des Toons moet derhalven ook op de Viool niet ſlechts by de zwakte en Sterkte op eene Snaar, maar op alle Snaaren en met zulke maatiging betracht worden, dat de eene Snaar de andere niet overſchreeuwe en verdoove. Die een *Solo* ſpeeld handeld zeer vernuftig, wanneer hy de laage Snaaren zelden of in 't geheel niet laat hooren. De vierde Vinger of Pink op de Nevenſnaar zal altoos natuurlyker en fyner klinken: wyl de laage Snaaren tegen de gegreepene te luyd zyn, en al te zeer in de ooren dringen. Niet minder zal een *Solospeeler* alles, wat immers mogelyk is, op eene Snaar poogen uyt te brengen, om ſteeds in gelyken Toon te ſpeelen. De zulken zyn bygevolg in het geheel niet te pryzen, welke het *Piano* zo ſtil uytdrukken, dat zy zich zelfs naauwelyks hooren; nochte die by het *forte* zulk een geraas met den Strykſtok aanregten, dat men, byzonder op de laage Snaaren geenen Toon kan onderſcheiden, en niets anders als een onverſtaanbaar gedruyſch hoord. Wanneer nu ook het geſtadig invoegen van het zogenaamde *Flageolet* noch daar by komt; zo ontſtaat eene recht belachlyke, en, wegens de ongelykheid des Toons, eene tegens de Natuur zelfs ſtrydende Muzyk, by welke het zomtyds zo ſtil word, dat men de ooren ſpitzen moet; en onmiddelyk daarop mogt men de ooren wegens het ſchielyk en onaangenaam geraas wel toeſtoppen. Met dergelyke Speeltuygen mogen zich die, welke in Vaſtenavondstyd laſtige Vrolykmaakers voorſtellen, hooren laaten (*b*).

§. 14.

(*b*) Wie het *Flageolet* op de Viool wil laaten hooren, die doed zeer wel, wanneer hy zich eigene Concerten of Solo's daar toe laat opſtellen, en geene natuurlyke Vioolklanken daar onder mengt.

§. 14.

Tot gelykheid en zuyverheid des Toons is niet ondienstig, wanneer men veel in eenen Streek weet aantebrengen. Ja het loopt regtdraads tegen het natuurlyke wanneer men geduurig afzet en veranderd. Een Zanger die by elke kleine Figuur afzetten, adem haalen, en nu deeze en dan weder eene andere Noot byzonder voordragen wilde, zoude onfeilbaar elk een tot lagchen beweegen. De menschelyke Stem sleept zich heel ongedwongen van den eenen Toon in den anderen: en een vernuftig Zanger zal nooit verpoozen, wanneer het niet eene byzondere Uytdrukking, of de Af- en Indeelingen vereischen. En wie weet niet dat de Zangmuzyk altoos het oogenwerk aller Instrument-Speelers zyn moet: wyl men in alle Stukken 't natuurlyke, zo veel mogelyk moet poogen na te volgen? Men bemoeije zich derhalven, wanneer het zingbaare des Stuks geene verpoozing vereischt, niet alleen by de verandering des Streeks den Strykstok op de Viool te laaten en gevolglyk den eenen Streek met den anderen wel te verbinden; maar ook veele Nooten in eenen Streek en wel zo voortedragen, dat de te zamen behoorende Nooten wel aan malkander gesleept, en slechts door het *forte* en *piano* eenigzints van elkander onderscheiden worden.

§. 15.

Dit weinige mag voor een vlytig Naadenker genoeg zyn om door herhaalde Oeffeningen tot eene geschikte maatiging des Strykstoks te geraaken, en eene aangenaame Verbinding van het zwakke met het sterke, in eenen Streek, van tyd tot tyd voorttebrengen. Ik zoude hier ook eene nuttige betrachting ingevoegd hebben, die tot de oeffening om den Toon rein uyt de Viool te brengen niet weinig bydraagd, wanneer ik ze niet liever, wegens de *Dubbelgreepen*, en wegens de daartoe nodige *Applicatie* tot in de derde Afdeeling van het achtste Hoofdstuk verschooven had. Men zal ze in de 20ste Paragraaph vinden.

ZESDE HOOFDSTUK.

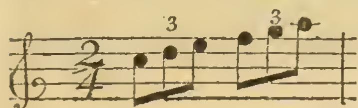
Van de zogenaamde TRIOLEN.

§. 1.

Een *Triole* is eene Figuur van drie gelyke Nooten, welke, vermits zy na de Tydmaat, onder welken zy ſtaan, maar als twee zyn aantezien, ook zodaanig onder zich moeten ingedeeld worden, dat ze alle drie geenen tyd meer vereiſchen als men tot het afſpeelen van twee derzelve noodig heeft. Daar is uyt dien hoofde by elke *Triole* eene overvloedige Noot, met welke zich de beide anderen zo moeten vergelyken dat de Maat niet het minſte daardoor veranderd word.

§. 2.

Hoe ſierlyk deze *Triolen* ook zyn, wanneer ze goed voorgedragen worden; zo elendig klinken ze, wanneer ze haaren rechten en gelyken voordrag niet hebben. Hier tegen gaan zig veelen te buyten, en wel ook de zulken, welke zich op hunne Muſicaale Weetenſchap niet weinig inbeelden, en echter by dit alles niet in ſtaat zyn, 6 tot 8 *Triolen* in de behoorlyke gelykheid afteſpeelen; maar integendeel of de eerſte of de laatſte twee Nooten gezwinder afſpeelen, en, in plaats

van zulke Nooten recht en gelyk af te deelen, op eene heel andere manier en wel aldus ſpeelen:

welk doch in het geheel wat anders zegt, en volſtrekt met de meening van den Componiſt ſtrydig is. Deze Nooten worden even daarom met de Cyffer (3) gemerkt, om dezelve des te
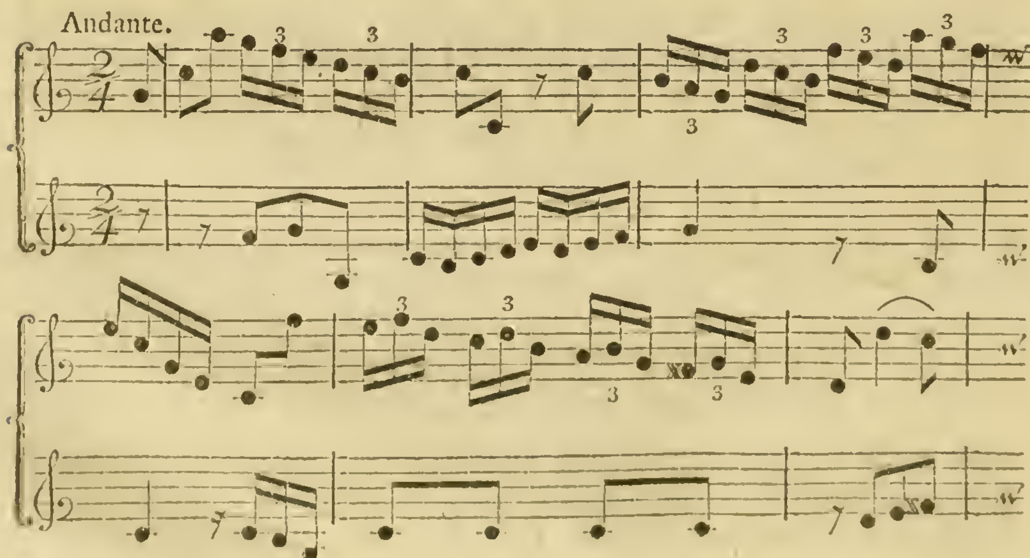
beter van anderen te kunnen onderſcheiden, en dezelve de vereiſchte, eigene, en geene andere uytdrukking te geeven.

§. 3.

Elke Figuur laat zich door de Strykmanier veelmaal veranderen, wanneer ze ook ſlechts in weinige Nooten beſtaat. Deze verandering word van eenen vernuftigen Componiſt meerendeels aangetoond, en moet by het afſpeelen van een Stuk naauwkeurig betracht worden. Want is het in zulke Stukken, waar meer dan eenen uyt eene Stem te zamen ſpeelen; zo moet het behalven dat wegens de gelykheid geſchieden, welke de Speelers onder zich te betrachten hebben: doch is het in een *Solo;* zo wil de Componiſt zyne Affecten daar door uytdrukken, of ten minſten eene behaaglyke afwiſſeling maaken. De *Triolen* zyn ook zulke veranderingen onderworpen, waarby de Strykſtok alles onderſcheid, wat men ter uytdrukking van het een of ander Affect noodig heeft, zonder de Natuur eener Triool tegen te zyn.
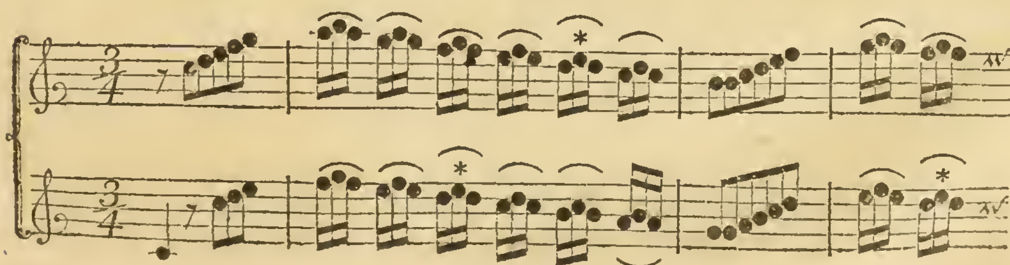
§. 4.

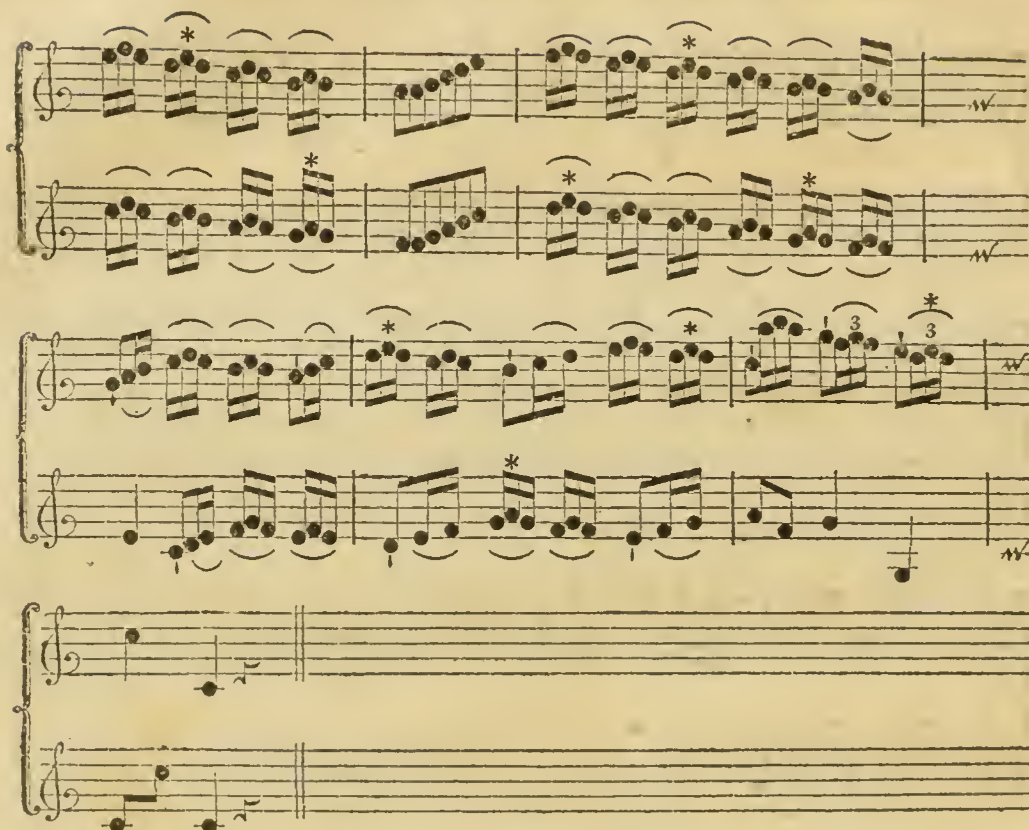
Aanvankelyk kan men elke Noot met haaren byzonderen Streek afſpeelen. Hier is een Exempel:

§. 5.

Wil men echter de eerste der twee *Triolen* met den Afstreek, en de tweede met den Opstreek te zamen sleepen; zo heeft men reeds eene verandering. Men beschouwe het Exempel, het welk men aanvankelyk heel langzaam, vervolgens van tyd tot tyd gezwinder oeffenen moet.

Niet ſlechts in dit Exempel waar de (*) teekenen zyn; maar ook in alle diergelyke gevallen moet in plaats der laage Snaaren de laagere Nevenſnaar met den vierden Vinger gegreepen worden. Men komt hier door de onbekwaame beweeging met den Strykſtok voor, en men bekomt eenen veel gelyker Toon; zo als wy reeds in de 13. §. des voorgaanden Hoofdſtuks gezien hebben.

§. 6.

De *Triolen* luyden heel anders, wanneer de eerſte Noot eener Triool met den Afſtreek gantſch alleen ſnel weggeſpeeld word; en de twee anderen daar en tegen in den Opſtreek te zamen geſleept worden. Echter moet by deze, by de voorgaande, en by alle volgende veranderingen, de gelykheid der Nooten

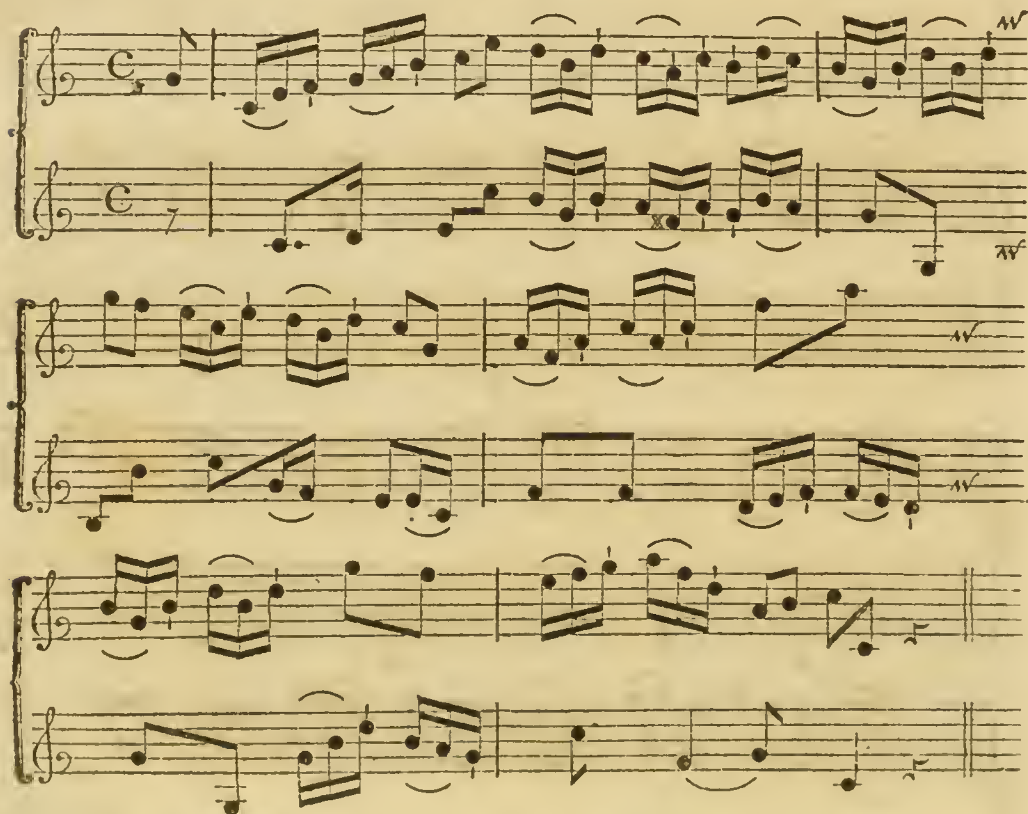
ten het eenig oogmerk des Speelenden zyn. Hier is het voorbeeld:

Daar kan ook in de plaats der eerfte Noot een Sospir ftaan; by voorbeeld:

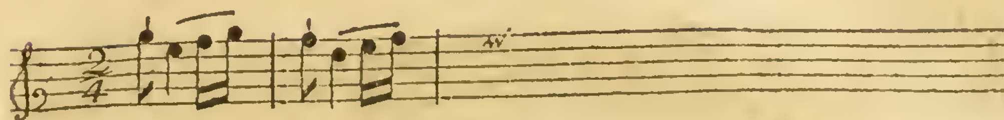
op

§. 7.

Men keere den Streek om, en ſleepe de twee eerſte Nooten in den Afſtreek, en ſtoote de laatſte in den Opſtreek, na de aanwyzing des volgenden Exempels.

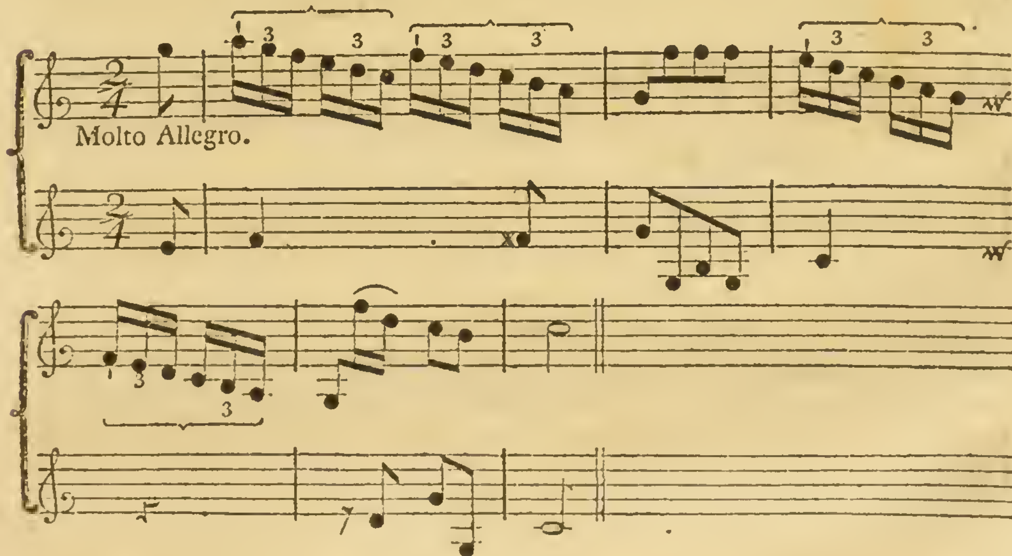
Hier moet ik indachtig maaken, dat men de eerſte Noot eener Triool in het voorgaande Exempel, §. 6., en de laatſte Noot van elke Triool in het tegenwoordig voorbeeld, wel ſnel wegſpeelen, doch niet met eene onmaatige Sterkte, en wel zo dwaaslyk afſcheuren zal, dat men zich daar door by de Toehoorders belachlyk maakt. De zulken, welke dit gebrek aan zich hebben, pleegen ook by zekere Figuuren, en wel by voorbeeld:

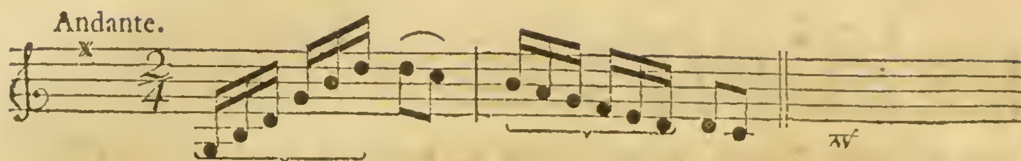
hier de eerste Noot, of ook over al, waar ze slechts eene Noot alleen beet krygen kunnen, dezelve zo poetzig af te haspelen, dat zy elk een reeds van het eerste oogenblik af aan tot lagchen beweegen.

§. 8.

In gezwinde Stukken moet men zomtyds twee Triolen, gevolglyk 6 Nooten, in eenen Streek te zamen neemen. Wanneer dus meer Triolen op malkander volgen; zo worden de eerste 6 Nooten met den Afstreek, doch de andere 6 met den Opstreek genomen. Men moet echter de eerste zulker 6 Nooten iets sterker aanstooten, de overige 5 heel zacht daar aansleepen, en alzo door de verneemlyke sterkte de eerste van de overige 5 Nooten onderscheiden. By voorbeeld:
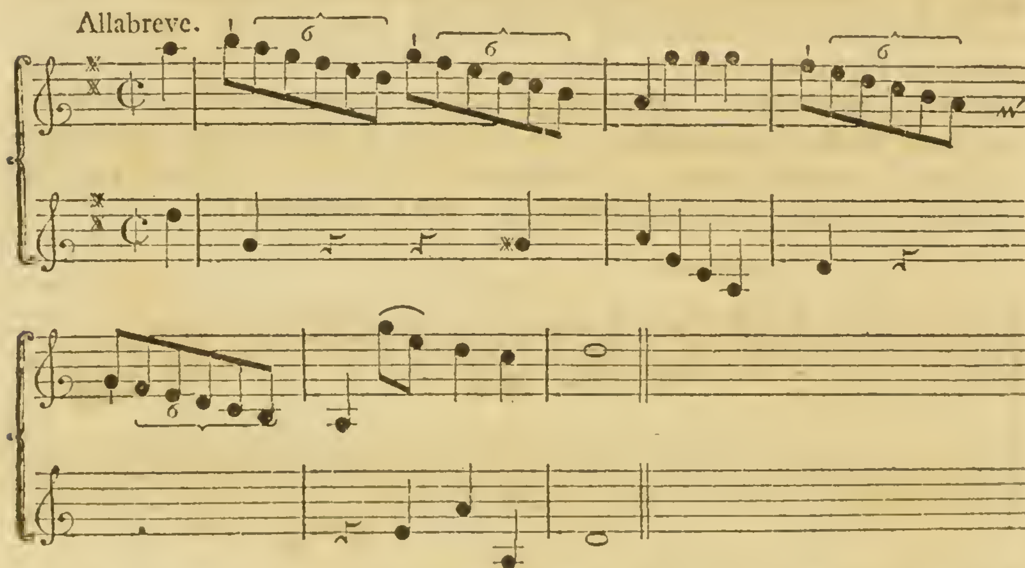

Het geschied echter ook dikwyls in langzaame Stukken. By voorbeeld:

§. 9.

Wil men nu eene zulke Passage met nadruk en geest afspeelen, zo neeme men de eerste Noot van 2 Triolen of van 6 Nooten met den Afstreek, doch de overige 5 sleepe men in den Opstreek aan malkander. By voorbeeld:

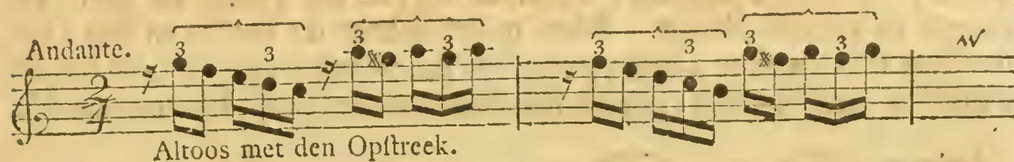

Op dat zich een Aanvanger ook aan de Triolen in eene andere Maatsoort, en aan de onderscheidene manier van schryven gewenne; zo zyn hier twee Triolen te zamen gehangen, met de Cyffer (6) beteekend, en in de *Allabreve Maat* aangebragt.

§. 10.

Wanneer in de plaats der eerste Noot van twee Triolen eene Sospir gezet is; zo worden de overige Nooten met goed gevolg in eenen Opstreek te zamen getrokken. In langzaame Stuk-

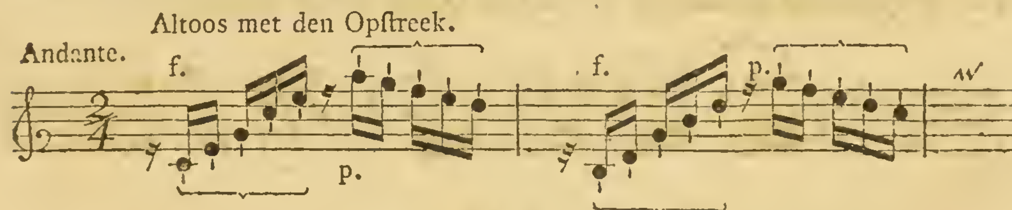
Stukken houd zig deeze manier ongemeen goed; inzonderheid wanneer de eerste twee Nooten iets sterker aangegreepen, en de overigen zonder den Strykstok natedrukken of op te heffen, gantsch stil en zacht daaraan gesleept worden. Hier is een voorbeeld:

Men kan het ook probeeren het eerste Vierdedeel met den Opstreek, het tweede met den Afstreek te neemen.

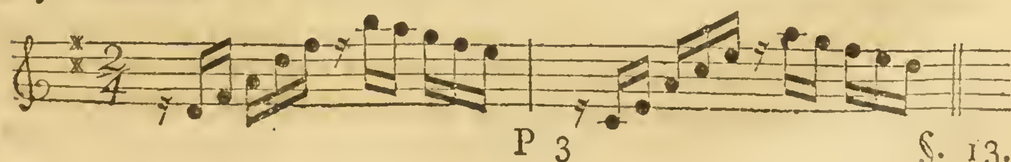
§. 11.

Eene Passage laat zich wel op de voorige wyze, doch weder heel anders voordraagen: wanneer men namentlyk de 5 Nooten in eenen Opstreek afstoot, en yder door eenen korten nadruk onderscheid. Zo als het voorige beweeglyk klinkt: zo is dit aardiger en heeft meer geest; inzonderheid wanneer het met sterkte en zwakte uytgesierd word. By voorbeeld:

§. 12.

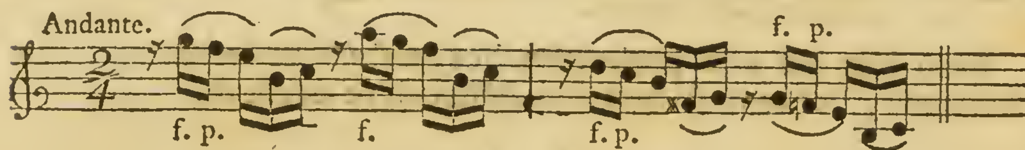
Wil men in tegendeel eene zulke Figuur recht verachtelyk en stuurs uytdrukken; zo stoote men elke Noot met eenen byzonderen Streek sterk en kort weg, hetwelk den gantschen Voordrag veranderd en van het voorige merklyk onderscheid. By voorbeeld:

 §. 13.

§. 13.

Wanneer twee Triolen, welke zingbaar gezet zyn, met eene Sospir beginnen; zo kan men ze zeer aardig en ſtreelend voordragen: wanneer men namentlyk de eerſte, tweede en derde Noot, in den Opſtreek, doch de vierde en vyſde in den Afſtreek te zamen ſleept. Men moet echter de eerſte in het Opſtryken iets ſterker aangrypen, en de overige allen, ook by de wending des Streeks, altoos ſtil daar aan ſleepen. By voorbeeld:

§. 14.

In een middelmaatig Tempo, welk niet te langzaam noch te ſpoedig is, kan men de eerſte Noot eener *Triool* met den Afſtreek alleen, doch de tweede en derde in den Opſtreek te zamen neemen; doch op die wyze: dat elke der twee laatſte Nooten afgezonderd gehoord worde. Dit moet door de Verheffing des Strykſtoks geſchieden. Men bezie het Exempel:

§. 15.

Men kan eene verandering maken, die men te gelyk van alle anderen onderſcheid: wanneer men wel drie Nooten, maar niet de gewoonlyke drie, te zamen ſleept; maar van elke Triool de tweede en derde Noot met de eerſte Noot der daarop volgende Triool of eene andere nakomende Figuur verbind. Men moet echter inzonderheid op de gelykheid der Triolen zien, en de ſterkte of den nadruk niet aan het begin maar aan het einde des Strykſtoks aanbrengen: anders valt deeze nadruk op de onrechte plaats, namentlyk op de tweede Noot; daar hy toch

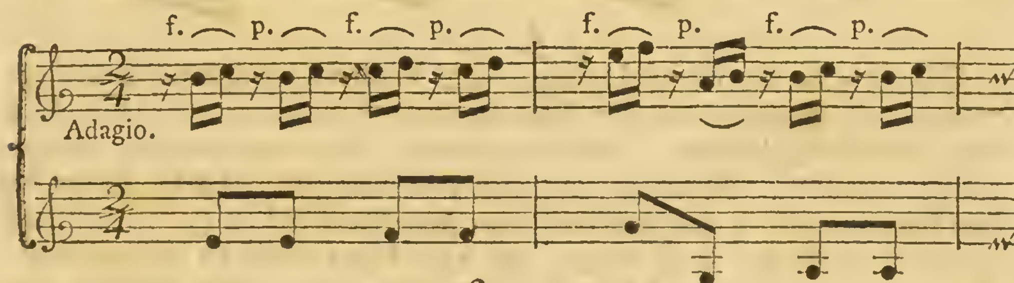
op

op de eerſte vallen moet. Het volgende Exempel zal het nader verklaaren:
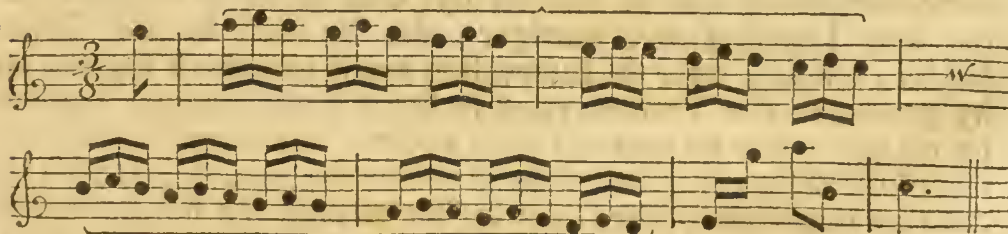

§. 16.

Ter navolging, of ter uytdrukking en verwekking der een of andere Hartstocht worden ook zulke Figuuren uytgevonden, door welkers Charactermaatig afſpeelen, men de Natuur het naaſte by komt. Wanneer, by voorbeeld, elke Triool met eene *Sospir* begint; zo kan een klaaglyk zuchten niet beter uytgedrukt worden, als wanneer de overige twee Nooten met afwiſſeling des *forte* en *piano* in den Opſtreek te zamen geſleept worden. Men moet echter den Streek met eene zeer maatige ſterkte beginnen, en gantſch ſtil eindigen. Men probeere het in het volgende Exempel:

§. 17.

Men kan ook veele Triolen in eenen Streek te zamen ſleepen; byzonder in het gezwinde Tempo. By voorbeeld:

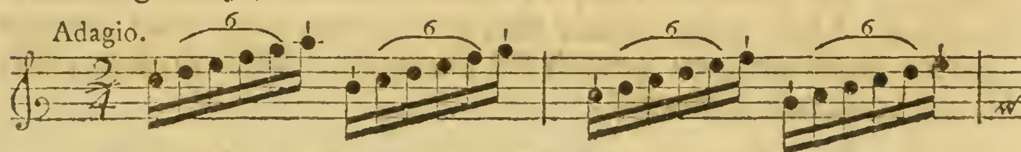

De eerſte 6 Triolen worden in den Afſtreek, maar de andere 6 in den Opſtreek, doch alzo geſpeeld: dat de eerſte Noot van elke

elke Maat door den nadruk des Strykſtoks met eene ſterkte bemerkt word. Men zal zich voor het overige ook noch wel herinneren, wat §. 5. nopens de met (*) bemerkte Nooten is gezegt geworden. In deeze Voorbeelden zyn ook zulke Loopjes; en men moet in 't geheel, wegens de laage Snaaren, nooit eene Snaar verlaaten; maar altoos den vierden Vinger gebruyken.

§. 18.

Wanneer men het nog anders afſpeelen wil, zo behoeft men maar de eerſte Nooten van twee Triolen alleen de vier volgende Nooten in eenen Sleepſtreek te zamen, maar de laatſte weder gantſch alleen af te ſpeelen: zo heeft men eene nieuwe verandering. By voorbeeld:

§. 19.

Dit zyn nu de veranderingen der *Triolen*, welke my thans byvallen. Zy kunnen in alle Maatſoorten gebruykt, en na vereiſch der omſtandigheden, dan byzonder, dan vermengd, aangebragt worden. Men zal my wel voorwerpen, dat ik de tot nu toe ingevoegde Voorbeelden niet meeſtendeel in (C) Duur had moeten zetten. 't Is waar, zy zyn byna allen in den zelfden Toon aangebragt. Maar is het dan niet beter gedaan dat een Aanvanger de diatoniſche Toonladder recht beſtudeerd, dan dat hy uyt meer Toonladders begint te ſpeelen, zonder eene derzelven van te vooren uyt den grond te verſtaan? Is het een Leerling niet nuttiger, dat hy zich in die Toonladder oeffend, waar de Intervallen reeds natuurlyk liggen, en hy gevolglyk alle Toonen goed in het gehoor bekomt; dan dat hy nu uyt deeze en dan uyt eene andere Toonſoort ſpeeld, alle plaatſen valſch grypt, daar door in verwarring geraakt, en dikwyls zelfs zo ongelukkig word, dat hy het valſche van het reine niet weet te onderſcheiden. Zulke Lieden komen gemeenlyk zo ver, dat zy eindelyk zelfs hunne Viool te ſtemmen verleeren. Hier van heeft men veele en levendige voorbeelden.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Van de veele veranderingen des Streeks.

EERSTE AFDEELING.

Van de veranderingen des Streeks by gelyke Nooten.

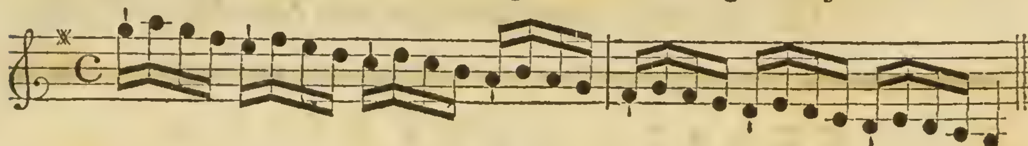
§. 1.

Dat de Streek alles onderſcheid, hebben wy reeds in de voorgaande Hoofdſtukken eenigzints ingezien. Het tegenwoordige zal ook geheellyk overtuygen, dat de Streek de Nooten het leven geeft; dat hy nu eene heel zedige, dan eene ſtuurſe, dan eene ernſtige, dan eene ſchertzende, nu eene ſtreelende, nu eene gezette en verheevene, nu eene treurige en dan weder eene vrolyke Melody hervoor brenge, en gevolglyk het zeekere middel zy, door wiens vernuftig gebruyk wy de eerſt aangetoonde Affecten by de Toehoorders te verwekken in ſtaat geſteld worden. Ik verſtaa, wanneer de Componiſt eene vernuftige verkiezing treft; wanneer hy de elke Melody eigene Hartstocht verkieſt, en den vereiſchten Voordrag recht weet aan te toonen. Of wanneer een wel geoeffende Violiniſt zelfs eene gezonde beoordeelingskracht bezit, die, om zo te ſpreeken, gantſch naakte Nooten met vernuft af te ſpeelen; en wanneer hy zich bevlytigd den Affect te vinden, en de hier volgende Strykſoorten aan de rechte plaats aantebrengen.

§. 2.

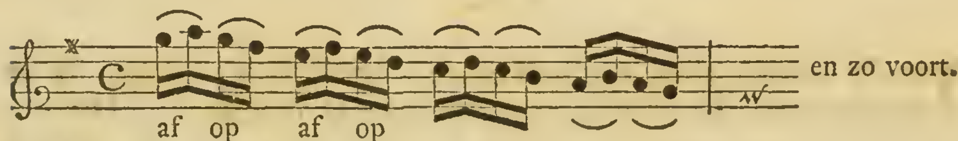
Gelyke na malkander voortloopende Nooten zyn reeds veele verandering onderworpen. Ik zal eene enkele Paſſage ten grond-

ſlag neemen, welke men aanvankelyk heel plat wegſpeelen, en elke Noot met haaren eigenen Streek byzonder mag voordragen. Men bevlytige zich eener naauwkeurige gelykheid, en bemerke de eerſte Noot van elk Vierdedeel met eene ſterkte, welke den gantſchen Voordrag verleevendigt. By voorbeeld:

§. 3.
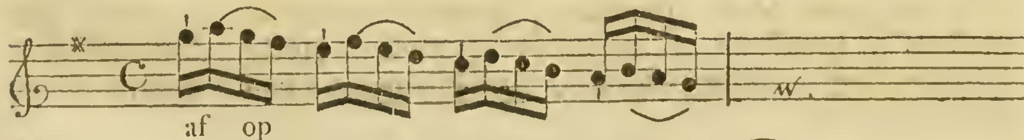
Wanneer twee en twee Nooten met den Af- en Opſtreek te zamen geſleept worden, zo heeft men terſtond eene verandering. By voorbeeld:

De eerſte der twee in eenen Streek te zamen komende Nooten, word iets ſterker aangegreepen, ook iets langer uytgehouden; doch de tweede heel ſtil en een weinig laater daaraan geſleept. Deeze Voordragswyze bevorderd den goeden Smaak door het zingbaare, en verhinderd het voortdryven door het terug houden.

§. 4.

Men neeme de eerſte Noot met den Afſtreek alleen; maar de drie volgende ſleepe men in eenen Opſtreek te zamen: zo heeft men eene tweede verandering. By voorbeeld:

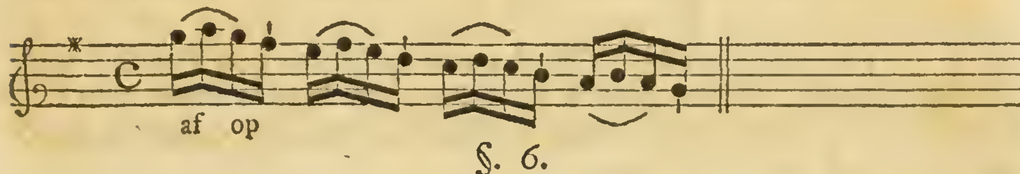
Men vergeete echter de gelykheid der 4 Nooten niet; anders mogten zomtyds de 3 laatſte Nooten zelfs als *Triolen* luyden, en aldus voorgedragen worden.

§. 5.

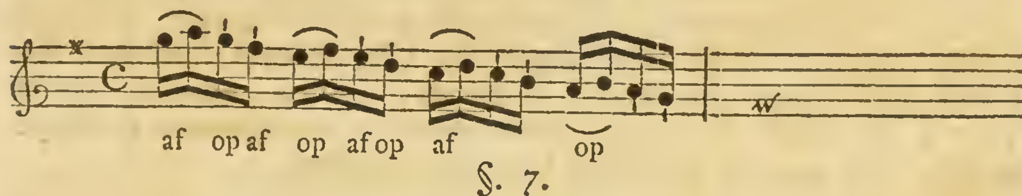
§. 5.

Sleept men de eerſte 3 Nooten in den Afſtreek te zamen, en neemt men de vierde in den Opſtreek afgezonderd en alleen; zo ontſtaat eene derde Verandering. Men houde echter geſtadig de gelykheid in het oog.

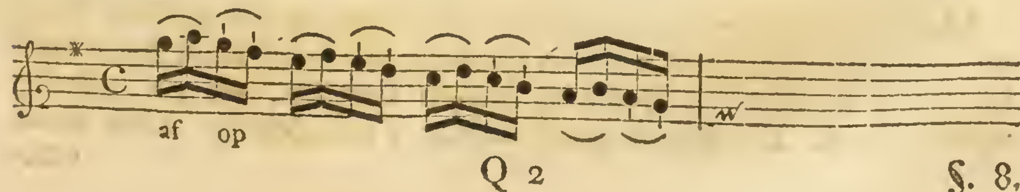
§. 6.

Eene vierde Verandering ontſtaat, wanneer de eerſte twee Nooten in den Afſtreek te zamen geſleept worden; yder der twee volgende daarentegen met haaren byzonderen Streek ſnel weggeſpeeld en afgeſtooten word. Deze manier word meeſtendeels in de gezwinde Tydmaat gebruykt; en het is als eene uytzondering der in de 9. §. des vierden Hoofdſtuks aangebragten Strykregel aantezien: wyl zich het eerſte Vierdedeel wel met den Afſtreek, doch het tweede met den Opſtreek enz. laat beginnen. By voorbeeld:
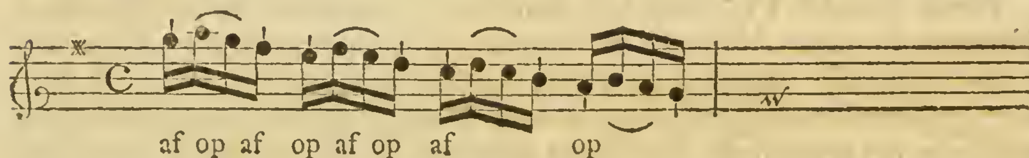

§. 7.

Neemt men nu de derde en vierde Noot ook in eenen Streek te zamen; doch alzo, dat de eerſte twee Nooten, gelyk in de voorgaande §., nederwaards geſleept, de twee laatſten echter in den Opſtreek met verheffing des Strykſtoks afgezonderd voorgedragen worden: zo heeft men eene vyfde Verandering. By voorbeeld:

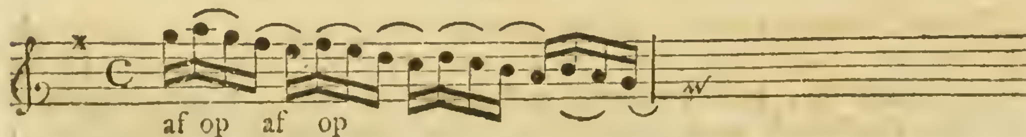
§. 8.

Men bekomt eene zesde Verandering, wanneer men de eerste Noot in den Afstreek gantsch alleen snel afstoot; de tweede en derde in den Opstreek te zamen sleept; doch de vierde in den Afstreek weder byzonder en snel wegspeeld. Ook hier begint het tweede en vierde Vierdedeel, tegenstrydig met de in de 9. §. des vierden Hoofdstuks voorgeschreeven Regel, met den Opstreek. Men speele de eerste en laatste Noot van elk Vierdedeel, met eenen snellen Streek; anders ontstaat eene ongelykheid der Tydmaat.

§. 9.
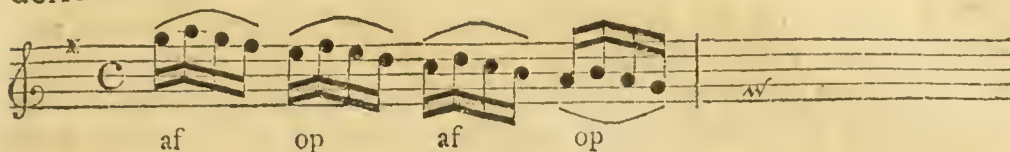
Eene zodanige Passage laat zich ook aardig voordraagen, wanneer men de eerste Noot met den Afstreek afstoot; de tweede en derde met den Opstreek te zamen sleept; doch de laatste met de eerste des volgenden Vierdedeels door den Afstreek in eenen Sleepstreek verbindt, en zo geduurig voort vaart, dat zelfs de laatste Noot aan de voorgaande gesleept word. Dit mag de zevende Verandering zyn.

§. 10.
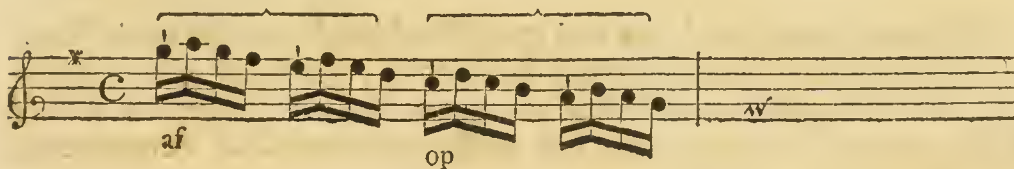
Men kan wyders de 4 Zestiendedeelnooten des eersten Vierdedeels in den Afstreek, de vier des tweeden Vierdedeels daar en tegen in den Opstreek te zamen sleepen, en zo gestadig voortvaaren. Dit maakt eene achtste Verandering. Men moet ech-

echter de eerſte Noot van elk Vierdedeel door de ſterkte onderſcheiden.
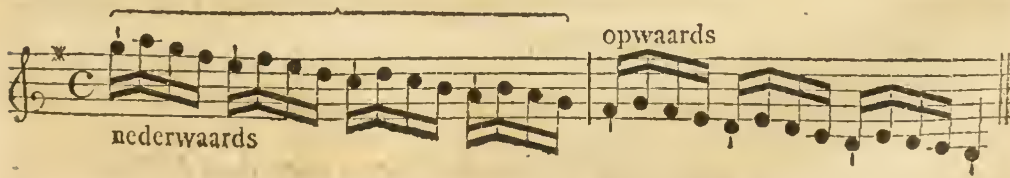

§. 11.

Het is aanſtonds eene nieuwe en negende Verandering, wanneer men het eerſte en tweede Vierdedeel, gevolglyk 8 Nooten in den Afſtreek; doch het derde en vierde Vierdedeel, als de andere 8 Nooten, in den Opſtreek doch alzo te zamen ſleept, dat de eerſte Noot van elk Vierdedeel door eenen ſterken nadruk des Strykſtoks bemerkt, en van de overige onderſcheiden word. De gelykheid der Tydmaat word hier door bevorderd; de Voordrag word duydelyker en veel levendiger; en de Violiniſt gewend zich daar door aan eenen langen Streek. Hier is het voorbeeld:

§. 12.

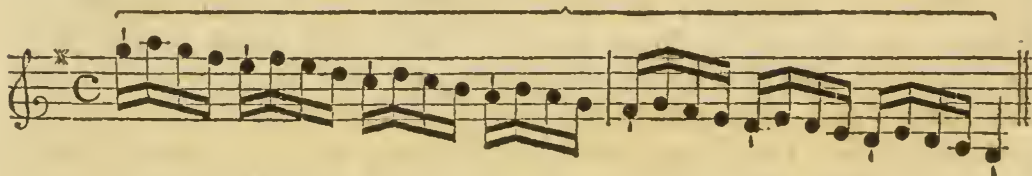
In eene recht gezwinde Tydmaat, en om eene nieuwe Oeffening en tiende Verandering te maaken, mag men ook zelfs eenen heelen Tact in eenen Streek wegſpeelen. Men moet echter ook hier gelyk in de voorgaande manier de eerſte Noot van elk Vierdedeel met eenen nadruk bemerken. By voorbeeld:

 §. 13.
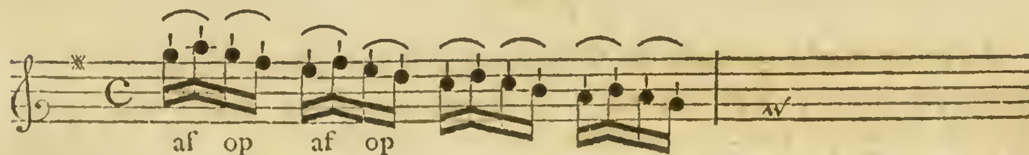
§. 13.

Wil men zich nu echter aan eenen recht langen Streek gewennen; en veele Nooten in eenen Streek met nadruk, duydelykheid en gelykheid leeren voordraagen, en gevolglyk zich van zynen Strykſtok recht meeſter maaken; zo kan men met groot nut deeze heele Paſſage in eenen enkelen Streek, dan op dan nederwaards afſpeelen. Men vergeeté echter niet by de eerſte Noot van elk Vierdedeel den nadruk aan te brengen, welke het een Vierdedeel van het ander duydelyk onderſcheiden moet. Dit is de elfde Verandering.

§. 14.

Wanneer men zich nu wel geoeffend heeft, om zo veele Nooten in eenen Streek te zamen te ſleepen, zo moet men ook leeren den Strykſtok opheffen en meer Nooten in eenen Streek afgezonderd voordragen: het welk eene twaalfde Verandering maakt. By voorbeeld:
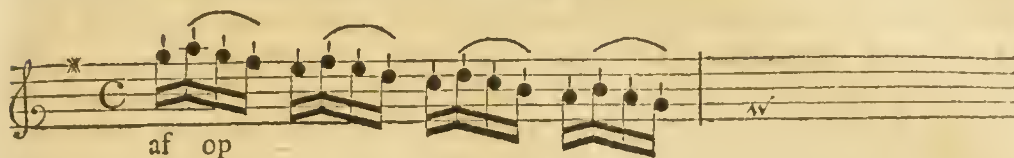

De eerſte twee Nooten worden wel in den Afſtreek, en de twee anderen in den Opſtreek genomen: doch zy worden niet geſleept; maar door de verheffing des Strykſtoks van malkander geſcheiden en afgeſtooten.

§. 15.
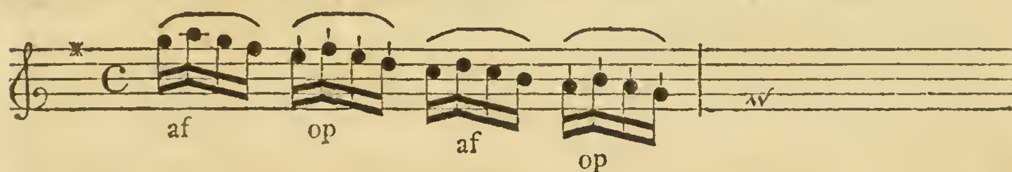
Even alzo kan men ook de eerſte Noot met den Afſtreek nemen;

men; de overige 3 daar en tegen in eenen Streek afſtooten. Het welk de dertiende Verandering zyn mag.

§. 16.

Wil men het ten veertiendemaal veranderen, zo behoeft men maar de 4 Nooten des eerſten Vierdedeels in den Opſtreek te zamen te ſleepen; de 4 Nooten des tweeden Vierdedeels daarentegen in den Opſtreek afgezonderd voordraagen. Men vergeete echter de gelykheid der Tydmaat niet: want by het tweede en vierde Vierdedeel kan men zeer ligt tot het ſpoeden geraaken. Hier is het Voorbeeld:

§. 17.

Heeft men in de *Paragraphen* 11, 12 en 13 zig geoeffend eene heele, ja zelfs twee Maaten, in eenen Sleepſtreek weg te ſpeelen; zo moet men ook veele Nooten in eenen Streek leeren afſtooten. Men ſleepe alzo het eerſte Vierdedeel in den Afſtreek; de 12 Nooten der overige 3 Vierdedeelen ſpeele men integendeel wel in eenen Opſtreek, men onderſcheide en verdeele ze echter door eene ſchielyke Verheffing des Strykſtoks. Hier heeft men eene vyftiende Verandering.
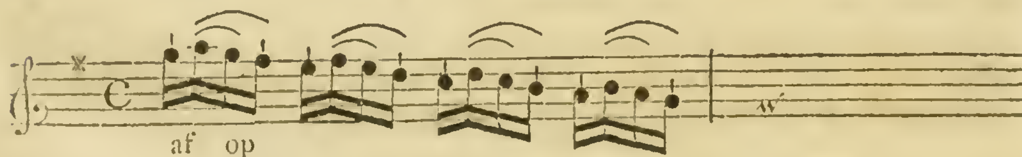

Deeze

Deeze Voordragswyze zal eenen Aanvanger zeer zwaar vallen. Daar behoord eene zeekere maatiging der rechterhand toe, en eene terughouding des Strykſtoks, die meer getoond, en door de oeffening zelfs gevonden, dan met woorden kan verklaard worden. De zwaarte eens Strykſtoks draagd veel daartoe by; niet minder de lengte of kortte. Een zwaare en lange Strykſtok moet ligter gevoerd, en maar weinig terug gehouden worden; een ligte en korte Strykſtok word meer nedergedrukt en meer terug gehouden. De rechterhand moet hierby een weinig ſtyf gemaakt, doch het aanhouden en naalaaten derzelve moet naar de zwaarte en lengte, of naar de kort- en ligtheid des Strykſtoks gematigd worden. De Nooten moeten in een gelyk Tempo, en met gelyke kracht uytgedrukt en niet overeilt, of, om zo te ſpreeken, verzwolgen worden. Maar byzonderlyk moet men den Strykſtok zo weeten in te houden, en zo te voeren, dat tegen het einde der tweede Maat nog zo veel kracht terug blyft, om de aan het einde deezer Paſſage ſtaande Vierdedeelnoot (G) aan denzelfden Streek met eene merkelyke ſterkte te onderſcheiden.

§. 18.

Eindelyk kan men ook nog eene zeſtiende Verandering maaken; wanneer men naamentlyk de eerſte Noot met den Afſtreek byzonder afſpeeld, en de 3 volgende wel in eenen Opſtreek te zamen neemt, doch de tweede en derde te zamen ſleept, de vierde daar en tegen door eene gezwinde verheffing des Strykſtoks afſtoot. By voorbeeld:

Doch deeze Voordragswyze is van beter gevolg, wanneer de Nooten meer van malkander verwyderd, of, zo te zeggen, ſpringende gezet zyn. By voorbeeld:

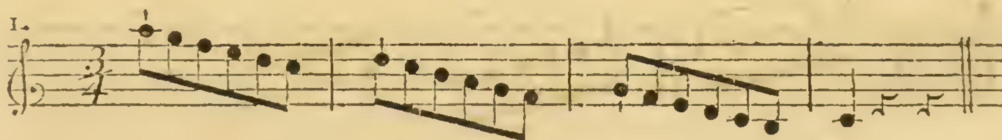
§. 19.
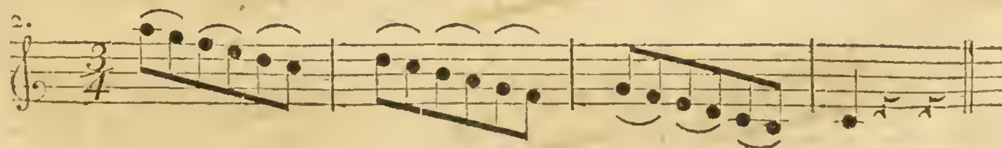

§. 19.

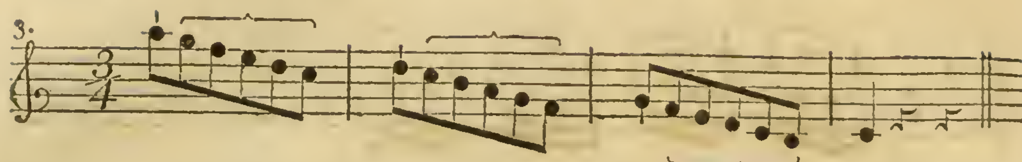
Men moet echter niet gelooven, dat men diergelyke Veranderingen slechts in de gelyke Tydmaat kan aanbrengen. In de ongelyke Tydmaat kan men dezelfde en nog veele anderen maaken. Ik wil, wat my byvalt, hier neêrzetten: Doch ik hoop, dat men uyt de voorgaande veele Voorbeelden en derzelver beteekenissen zo veel zal geleerd hebben, dat men de volgende Exempelen, zonder verdere verklaaring, na de daarop gezette Teekenen, zal kunnen wegspeelen. Ten overvloede wil ik nog zeggen, dat men yder der ongeteekende Nooten met haaren eigenen Streek afspeelen, de met kleine Streepjes gemerkte Nooten snel wegspeelen, de met den Halfcirkel beteekende Nooten in eenen Streek te zamen sleepen en de naast den Cirkel ook met kleine Streepjes bemerkte Nooten wel aan eenen Streek, maar met Verheffing des Streeks afgestooten, voordragen moet.

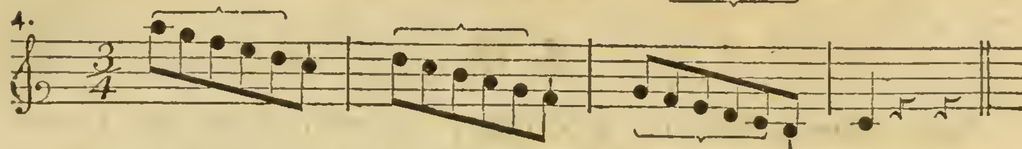
De eerste Noot van elk Vierdedeel word hier sterk aangegreepen.

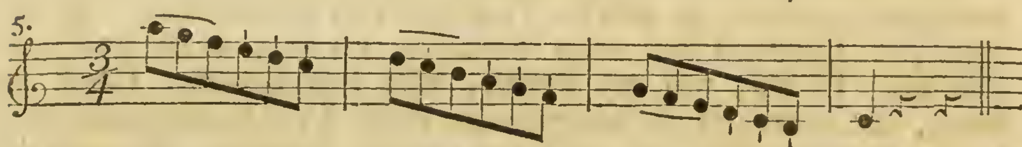

De Streek word hier gestadig heen en weêr, of op en af getrokken.

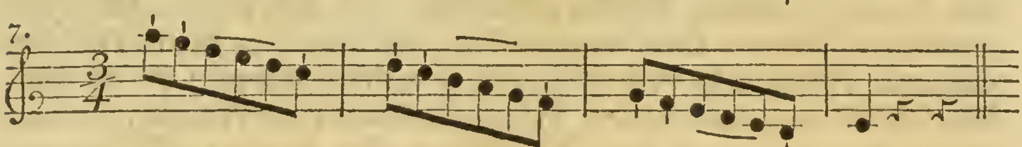

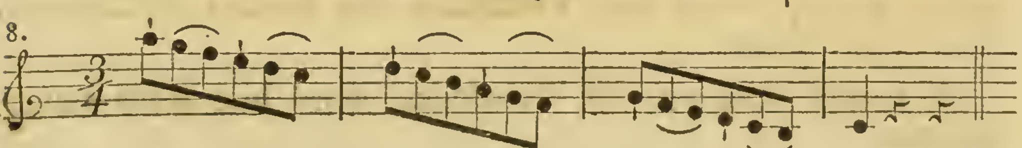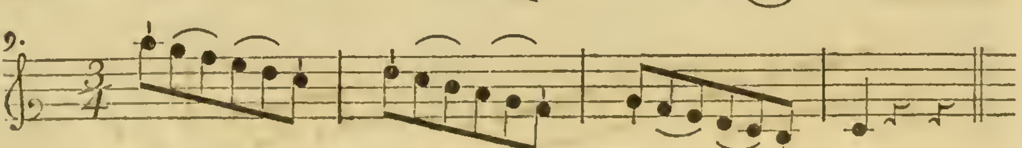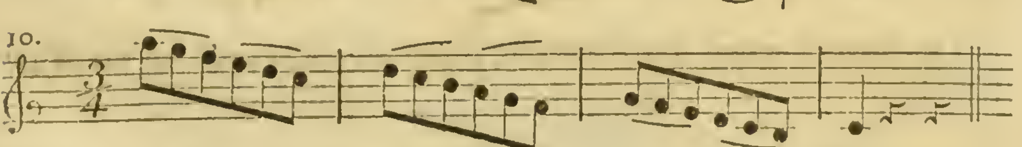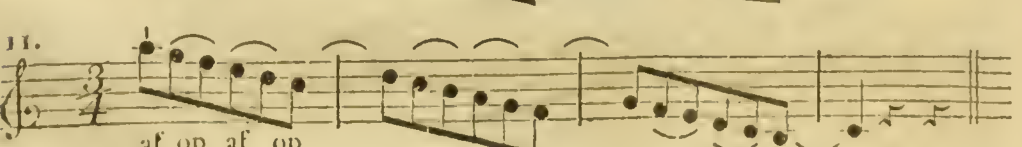

12.

12.
af op af op

13.

Aan eenen Op- of Afstreek.

14.
op af

15.

16.
op af

17.

18.

19.
op af

20.
op af

21.

22.

af

op

23.

af

op

24.

af

op

25.

af

op

26.

op op

af

27.

28.

29.

30.

31.

32.

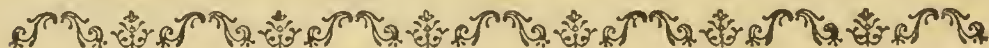
33.

34.
af op
af op af
op

§. 20.

Het is echter niet genoeg, dat men diergelyke Figuuren na de aangeweezene Strykmanier plat wegſpeele: men moet ze ook zo voordragen, dat de verandering terſtond in de ooren valt. Onſtrydig verdient diergelyk Leerſtuk, rakende den gouſtueuſen Voordrag, eene byzondere Verhandeling: namentlyk *van den goeden muſicalen Smaak.* Maar waarom zal men dan niet by goede geleegenheid ook iets van den goeden Smaak meedeneemen, en den Leerling aan eenen zingbaaren Voordrag gewennen? Een Aanvanger word daardoor bekwaamer de Regelen des Smaaks te zyner tyd beter in te zien; en de Leer-

meester heeft als dan maar halve moeite om hem dezelve eige te maaken. Wanneer nú in een Muzykstuk, 2, 3, 4 en nog meer Nooten door den Halfcirkel te zamen verbonden worden, dat men daaruyt erkend, hoe de Componist zulke Nooten niet afgezonderd, maar in eenen Sleepstreek, zingbaar, wil voorgedragen hebben: zo moet men de eerste zulker vereenigde Nooten iets sterker aangrypen, maar de overige heel zacht en geduurig iets stiller daar aan sleepen. Men probeere het in de voorige Exempelen; en men zal bevinden, dat de sterkte dan op het eerste, dan op het tweede of derde Vierdedeel, ja dikwyls zelfs op de tweede helft des eersten, tweeden of derde Vierdedeels valt. Dit nu veranderd onstrydig den gantschen Voordrag: en men handelt zeer vernuftig, wanneer men deze en diergelyke Passagen, inzonderheid de vierendertigste aanvankelyk recht langzaamer afspeeld; om zich de manier elker verandering recht bekend, doch daarna eerst door eene vlytige oeffening vloeijender te maaken.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

TWEEDE AFDEELING.

Van de Verandering des Streeks by Figuuren, die uyt verscheidene en ongelyke Nooten te zamen gezet zyn.

§. 1.

Dat een musicaal Stuk niet uyt altemaal gelyke Nooten te zamen gezet is, weet een yder. Men moet uyt dien hoofde ook leeren, hoe men de uyt ongelyke Nooten te zamen gevoegde Figuuren na de aanwyzing van eenen vernuftigen Componist afspeelen moet. Daar zyn 'er echter zo veel, dat het niet wel mogelyk is, zig dezelve alle te erinneren. Ik zal, alle die my byvallen, hier na malkander neêrzetten. Wanneer een

Aan-

Aanvanger deeze alle richtig wegſpeeld; dan zal hy zich in andere diergelyke Stellingen zeer ligt kunnen redden. Hier zyn ze:

1. (a) af op (b) af op

2. (a) af op (b) af op

punteert.

(c) af op

3. (a) af op (b) p. f. p. f. p. f. af op af op

4. (a) af op

(b) beter. af op af

5. (a) af op (b) f. p. f. p. f. p. f. p. af op af op

nog zingbaarder.

6. (a) (b) af op (c) af op

7. (a) (b)

af op af op

(c) 8. (a)

af op af op af op af op

By den Punt word de Strykſtok opgeheven.

(b) (c) (d)

af op af op

Word zonder den Strykſtok op te ligten geſleept en aanhoudend voorgedragen.

Naar den Punt word de daarop volgende Noot geheel laat genomen.

By den Punt word de Strykſtok opgeheven.

9. (a) (b) p. f. p. f.

af op af op af

10. (a)

(b)

11. (a) (b)

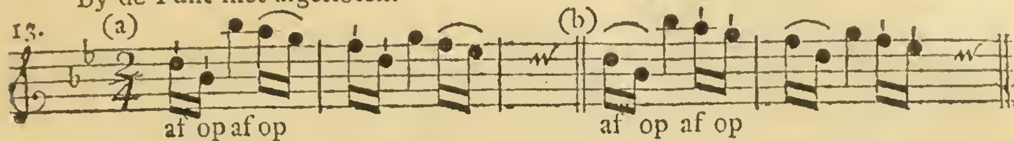
af op af op af

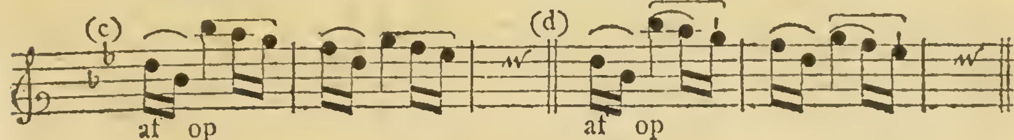
12. (a)

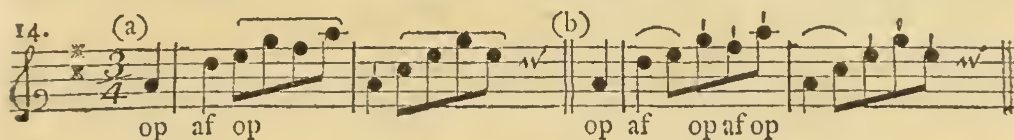
af op af
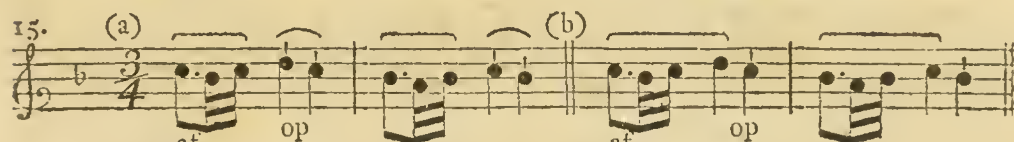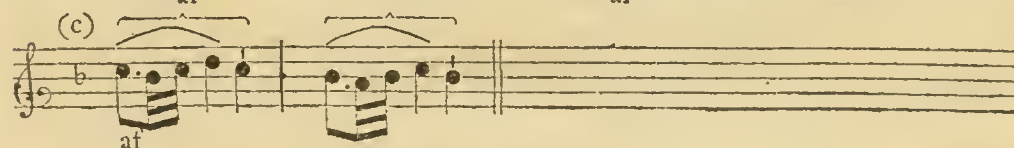

By de Punt niet afgestoten.
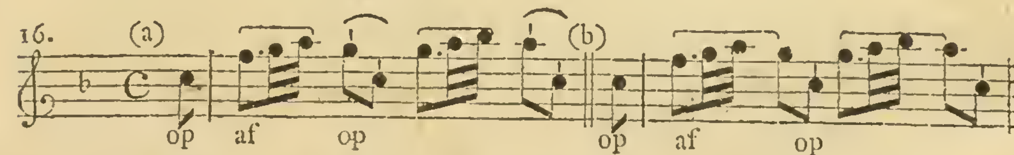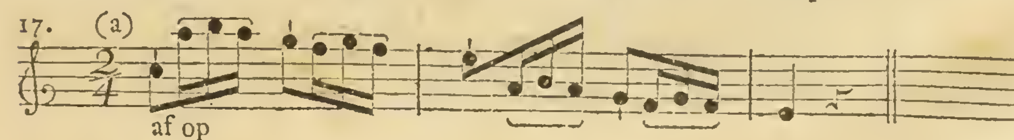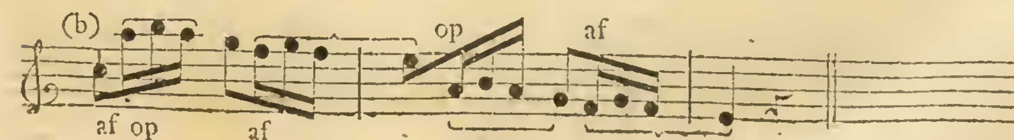

18. (a) af op (b) af op

(c) af op af op

19. (a) af op (b) af op af

20. (a) af op

(b) af op

(c) af op

21. (a) af op af op (b) af op

22. (a) (b) af op

(c) af op af op af op

23. (a)
af op
(b)
af op

24. (a)
af op
(b)
af op

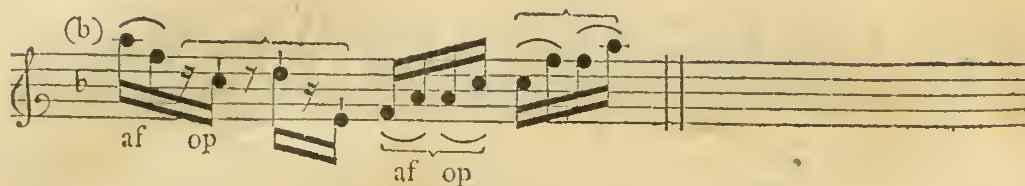
25. (a)
af op af
(b)
af op af op
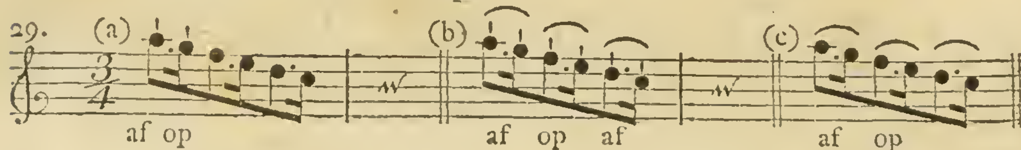
26. (a)
af op
(b)
af op af op
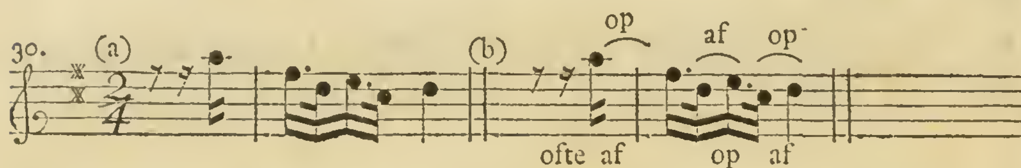
27. (a)
af op
(b)
af op
(c)

28. (a)
af op af op af op

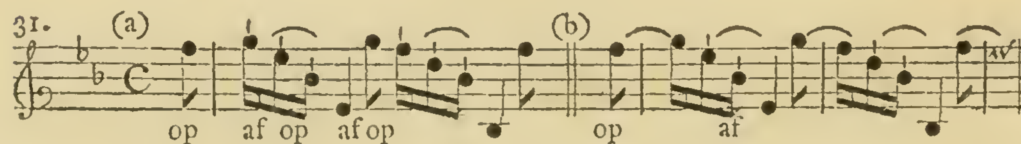
(b)
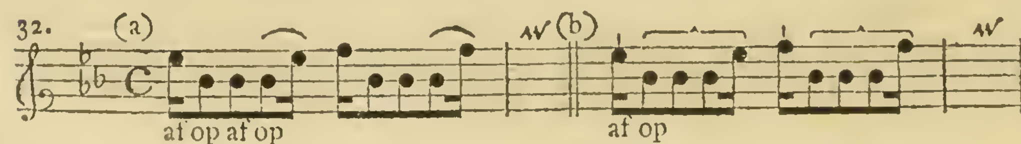

(b)
af op
af op

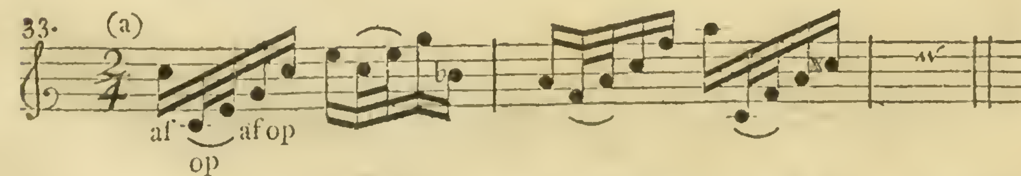

29.
(a)
af op
(b)
af op af
(c)
af op

30.
(a)
(b)
op
af op
ofte af
op af
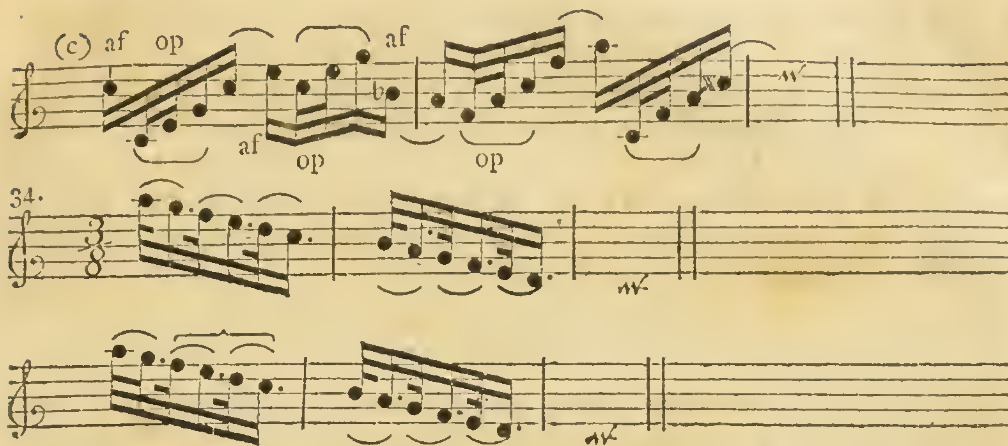

(c)
op
af op

31.
(a)
(b)
op
af op
af op
op
af

32.
(a)
(b)
af op af op
af op

33.
(a)
af
af op
op

(b) af op
af op

Hier worden meerder Nooten in eenen Streek des Strykſtoks voorgedragen.

§. 2.

Van alle deeze Paſſagien en derzelver Veranderingen wil ik de gelykheid der Tydmaat ten hoogſten aanbevolen hebben. Men kan zeer ligt in het Tempo dwaalen: en men ſpoed nooit ligter als by de gepunteerde Nooten, wanneer men den tyd des Punts niet uythoud. Men doet uyt dien hoofde altoos beter, wanneer men de na het Stipje volgende Noot iets laater aangrypt. Want by de Nooten, welke door de Verheffing des Strykſtoks afteſtooten zyn, word de Voordrag leevendiger; gelyk by N. 2. (c). N. 4. (a) en (b). N. 8. (a), (c) en (d). N. 12. (a). N. 24. (a) en (b). N. 26. altoos by de tweede gepunteerde Noot in (a) en (b). By geſleepte Nooten daarenteegen word de Voordrag voedzaam, zingbaar en aangenaam. Men moet echter de gepunteerde Noot niet ſlechts lang aanhouden; maar dezelve ook iets ſterk aangrypen, en de tweede verliezende en ſtil daar aan ſleepen, zo als by N. 8. (b). N. 12. (b). N. 22. (b) en (c). en de eerſte gepunteerde Noot in N. 26. (a) en (b). Wyders in N. 29. (c). en in 30. (c).

§. 3.

Even dit moet men by de Nooten betrachten, die een Punt na zich hebben, op welke twee gezwinde Nooten volgen, wel-

ke in eenen Sleepſtreek te zamen komen. Als by voorbeeld: in N. 15. by (a), (b) en (c). N. 16. (a) en (b). N. 18. (a), (b) en (c). N. 23. (a) en (b). N. 25. (a) en (b). N. 27. (a), (b) en (c). Men moet altoos het Stipje eerder te lang dan te kort houden. Daar door word het ſpoeden voorgekomen, en de goede Smaak bevorderd. Want wat men het Stipje te veel houd, dat word ongemerkt den volgenden Nooten afgedragen. Dat is, zy worden gezwinder afgeſpeeld.

§. 4.

Wanneer de tweede Noot gepunteerd is, dan moet de eerſte ſnel aan de gepunteerde Noot geſleept, doch het Stipje niet door eenen nadruk, maar door een zich verliezend zacht aanhouden voedzaam voorgedragen worden. Gelyk by voorbeeld: by N. 34. en N. 10. in (a) en (b) geſchied. By N. 30. in (b) geſchied het ook wel: maar ſlechts toevalligerwyze. Aan en voor zich zelfs word deeze Figuur zo afgeſpeeld, gelyk zy in (a) en (c) aangetoond is: ſlechts door de vertrekking des Streeks, welke den Voordrag veranderd, valt deze Figuur in de Regelen deezer Paragraaph.

§. 5.

De eerſte van twee, drie, vier of nog meer te zamen getrokkene Nooten moet altoos iets ſterker aangegreepen, en langer aangehouden; doch de volgende in den Toon zich verliezende iets laater daar aan geſleept worden. Echter moet het met zo goede beoordeelingskracht geſchieden, dat de Maat ook niet het minſte uyt haare gelykheid geraakt. Het iets langer aanhouden der eerſte Noot, moet door eene aardige indeeling der een weinig daaraan geſleepte Nooten het Gehoor niet alleen verdraaglyk, maar recht aangenaam gemaakt worden. Alzo zyn afteſpeelen de Voorbeelden N. 1. (a). N. 6. (b) en (c). N. 7. (a) en (c). N. 9. (a) en (b). N. 11. (a) en (b). N. 13. (a), (b), (c) en (d). N. 14. (a). N. 17. (a) en (b). N. 20. in het tweede vierdedeel beider Maat. N. 22. (b). N. 28. (a) en (b). en N. 33. in (a), (b) en (c).

§. 6.

§. 6.

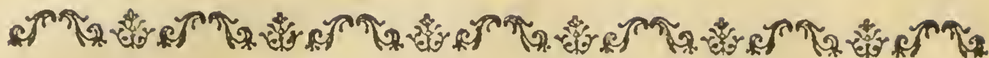
Even alzo moet men, wanneer ongelyke Nooten in eenen Sleepſtreek te zamen treffen, de lange voor al niet te kort, ja liever iets te lang uythouden, en zulke Paſſagen, na de in de voorige Paragraaph aangetoonde manier, met gezonde beoordeelingskracht zingbaar afſpeelen. Diergelyke zyn by voorbeeld: by N. 2. in (b) en (c). N. 4. (a) en (b). N. 5. (b). N. 7. (b). N. 8. (c) en (d). N. 13. (c) en (d). N. 14. (b). N. 20. (b) en (c). N. 21. (a) en (b). N. 32. (a) en (b).

§. 7.

Men moet ook zomtyds eene vooruytſtaande korte Noot aan eene volgende lange trekken. Waar de korte Noot altoos ſtil genomen, niet overhaaſt, en zo aan de lange geſleept word, dat de geheele ſterkte op de lange Noot valt. By voorbeeld: by N. 1. in (b). van (E) tot de (F) en in de tweede Maat van (C) tot de (D), by N. 3. in (b) van (D) tot de (C), van (B) tot de (A) en van (G) tot de (F). N. 30. (b). van (A) tot de (F) enz.

§. 8.

Dit is het nu wat my van zulke Paſſagen juiſt byvalt. Eene vlytige oeffening deezer weinige Voorbeelden zal een Aanvanger reeds zeer nuttig zyn. Hy zal daar door de vaardigheid machtig worden, om alle andere dergelyke Figuuren en Veranderingen, naar het Voorſchrift eens vernuftigen Componiſts, met Tempo, Geeſt en Uytdruk rein en zuyver weg te ſpeelen, en den Streek na believen te wenden, te veranderen en zo te voeren: dat, wanneer ook, ten aanzien des Streeks, de verwardſte Loopjes voorkomen, hy echter alles met gemak, naar de in het vierde Hoofdſtuk aangebragte Leerwyze, weder in order brengen zal.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Van de Applicatuuren.

EERSTE AFDEELING.

Van de zogenaamde heele Applicatuur.

§. 1.

Het ligt in de Natuur der Viool, dat wanneer men op de (E) Snaar boven de Noot (h) verder opwaards grypt, altoos nog goede Toonen kunnen voortgebragt worden: hetwelk ook van de overige 3 laagere Snaaren te verſtaan is. Wanneer nu hedendaags in de Muzykſtukken doorgaans boven de gewoonlyke 5 Linien nog andere 2, 3, 4 en nog meer derzelven gezien worden: zo moet noodzaakelyk ook eenen Regel zyn, naar welken de daar boven gezette Nooten moeten afgeſpeeld worden. En dit is het wat men *Applicatuur* noemd.

§. 2.

Daar zyn drie Oorzaaken, die het gebruyk der *Applicatuur* rechtvaardigen: De *Noodzaakelykheid*, het *Gemak* en de *Cierlykheid*. De *Noodzaakelykheid* doet zich voor, wanneer meer Linien boven de 5 gewoonlyke getrokken zyn. Het *Gemak* vordert het gebruyk der *Applicatie* by zekere Paſſagen, alwaar de Nooten zo uyt malkander gezet zyn, dat zy zonder moeite anders niet kunnen afgeſpeeld worden. En eindelyk bediend men zich van de *Applicatuur* tot *Cierlykheid*, wanneer digt te zamen ſtaande Nooten voortkomen, welke zingbaar zyn, en

ligt

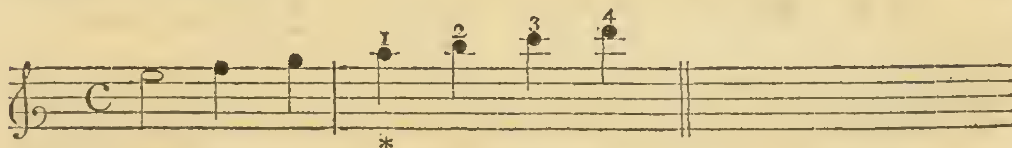
ligt op één Snaar kunnen afgeſpeeld worden. Men onderhoud hier door niet alleen de gelykheid des Toons, maar ook een beter te zamen hangenden en zingbaaren Voordrag. Voorbeelden hier van, zal men in het vervolg deezes Hoofdſtuks vinden.

§. 3.

De *Applicatuur* is drieërly: de *heele Applicatie*, de *halve Applicatie* en de *te zamen gezette* of *vermengde Applicatie*. Misſchien zyn 'er zommigen, welke deeze myne derde *Applicatie* als iets overvloedigs aanzien; wyl ze van de heele en halve te zamen gezet is. Doch ik weet voor zeeker, men zal ze by nadere betrachting, niet ſlechts nuttig, maar ook teffens noodzaakelyk vinden.

§. 4.

In de tegenwoordige Afdeeling word eigentlyk van de gewoonlyke, of zogenaamde *heele Applicatuur* geſprooken. In welke men namentlyk de Noot (a) op de (E) Snaar, welke anders met den derden Vinger gegreepen word, nu met den eerſten Vinger belegd: om die boven de gewoonlyke (h) noch hooger opwaards gezette Nooten met den tweeden, derden en vierden Vinger te kunnen afſpeelen. Men moet alzo dit klein Alphabet oeffenen:

in welke men by de Noot (a)* den eerſten Vinger weder neemt, die men eerſt by de (f) Noot had.

§. 5.

Deze manier om de Vingeren op te zetten noemt men de gewoonlyke of heele *Applicatuur*, wyl ze de algemeene *Vioolregelen* het naaſte by komt. De eerſte en derde Vinger word altoos

by de Nooten gebruykt, die op de Linien ſtaan; de tweede en vierde daarentegen valt op die Nooten, welke de tuſſchenruymte vervullen. Men erkend gevolglyk hieruyt voor het zekerſte wanneer men zig van deeze Applicatuur moet bedienen. Wanneer namentlyk de bovenſte of hoogſte Noot in de tusſchenruymte ſtaat, is het byna altoos een onfeilbaar teeken, dat geene andere als de *heele Applicatuur* plaats grype.

§. 6.

Daar komen echter dikwyls ſpringende Nooten voor; dat is: zulke Nooten die zeer ver uyt malkander ſtaan, waar men van de (E) Snaar terſtond in de (D) en ook zelfs in de (G) Snaar afſpringen, en ook aanſtonds weder terug gaan moet. Niet minder zyn 'er gezwinde Nooten, die van de hoogte in de laagte en van de laagte in de hoogte zo ſnel voortloopen, dat men ze buyten het gebruyk der *Applicatuur* naauwlyks uytbrengen kan. Men moet alzo de Applicatie op alle 4 de Snaaren, weten te gebruyken, en gevolglyk het hier onmiddelyk volgende Alphabet zuyver leeren afſpeelen.

G Snaar. D Snaar.
laag. 1 2 1 2 3 4 1 2 3 4 1 2 3 4 1 2 3 4
A Snaar. E Snaar.

Dat (c) op de (G) Snaar (*) in plaats van met den derden nu men den eerſten Vinger word genomen; de Hand blyft alsdan onverrukt in deeze houding; men hoord gevolglyk geene laage Snaaren meer: wyl men de anderzints laage Snaaren met den tweeden Vinger op de laagere Nevenſnaar neemt. By voorbeeld:
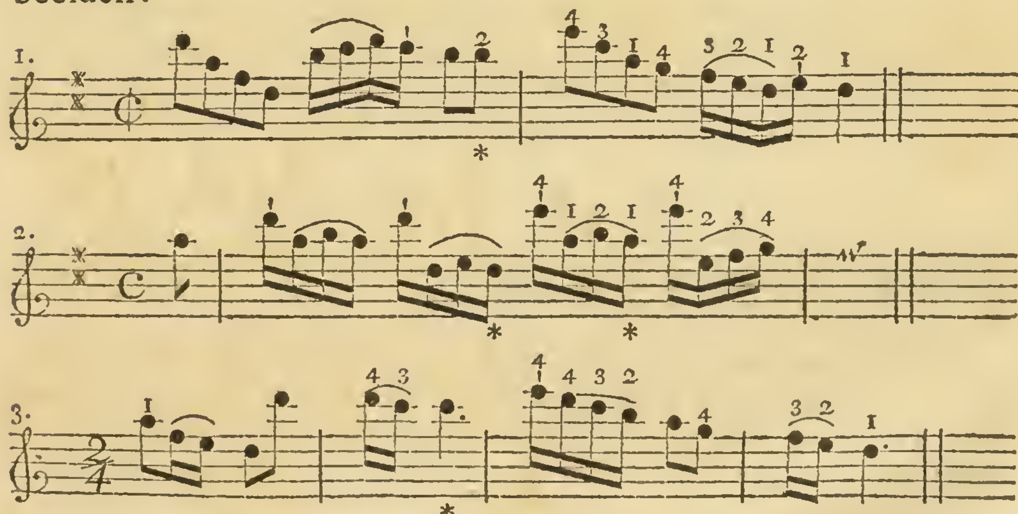
§. 7.

§. 7.

Men kan zich tot deeze Applicatuur niet eerder gefchikt maken, dan wanneer men de naafte befte Stukken, die men anders plat wegfpeeld, ter oeffening doorgaans in de Applicatie poogd af te fpeelen. Men maakt zich daar door de ligging der Vingeren recht bekend, en bekomt eene ongemeene vaardigheid. Het is niet heel zwaar, wanneer men zich maar een weinig moeite geeven wil. Want men kan de ligging der Vingeren in het Alphabet naazoeken.

§. 8.

Wanneer in eene Paffage de hoogfte Noot flechts een Toon hooger dan de hooge (d) ftaat, gevolglyk niet verder als tot in de (e) gaat; zo blyft men by de heele Applicatie, en neemt de Noot (e) met den vierden Vinger. In zulk geval word de Pink zomtyds tweemaal naar malkander gebruykt. Hier zyn Voorbeelden:
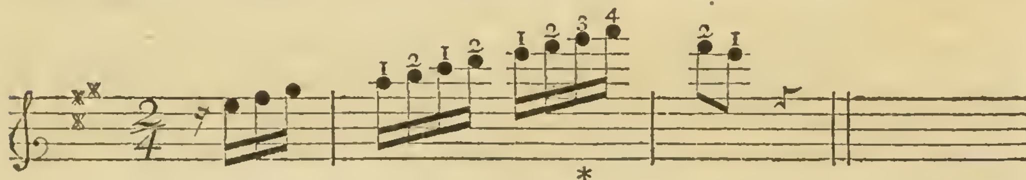

Men moet echter by het voorwaards rukken des Pinks niet ook de gantfche hand, gevolglyk alle Vingeren mede voorwaards beweegen; maar men moet de hand onverrukt in haare ligging laaten, en maar den Pink alleen uytftrekken. Dit gefchied
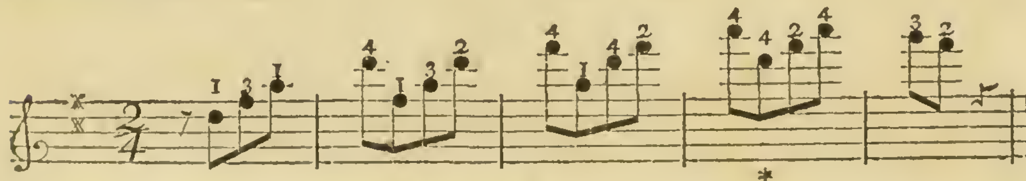
ſchied gevoeglykſt, als men den Vinger, met welken men de onmiddelyk voor de (c) ſtaande Noot grypt, ſterk nederdrukt, en by het uytſtrekken des vierden Vingers niet oplaat. In het eerſte Voorbeeld is het de tweede Vinger *, in het tweede Exempel is het de eerſte *, en in het derde is het de derde * Vinger.

§. 9.

Zyn 'er meer Nooten boven de Noot (d) gezet; zo moet de hand veranderd worden. By gelyke Toon voor Toon na malkander geduurig opklimmende Nooten, die in (a) met den eerſten Vinger aanvangen, verwiſſeld men geduurig den eerſten en tweeden Vinger. By voorbeeld:

En zyn het zelfs opklimmende Nooten, die toch te vooren noch altoos een zesde terug treeden; zo begind men eene zulke Paſſage gemeenlyk ook altyd met den voorſten Vinger. By voorbeeld:
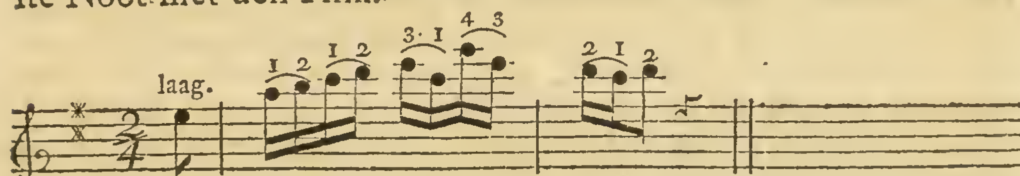

Doch men moet wel daarop zien, of de Paſſage noch verder in de hoogte opklimt, dan of dezelve weder terug gaat; of men den voorſten Vinger noch eens opwaards zetten moet, dan of men de hoogſte Noot met den Pink kan bereiken. Men zou de Plank ver mis wezen, by aldien men in het eerſte Voorbeeld de Noot (g) (*) met den voorſten Vinger neemen wilde: wyl men voorziet, dat de derde en vierde Vinger de twee hoogſte Nooten behalven dat reeds bereiken; de Paſſage echter by de twee Vierdedeelnooten (f) en (e) weder terug keerd. En even des-
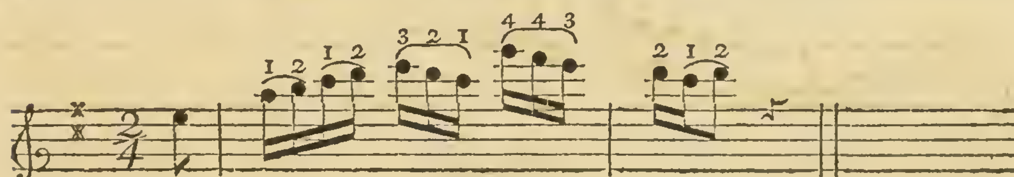
deswegen zou het ook een misſlag zyn, wanneer men in het tweede Exempel de (d) Noot (*) met den voorſten Vinger grypen, en alzo de hand nog eenmaal opwaards rukken wilde: daar de Paſſage in de vyfde Maat nooit op- maar afwaards gaat.

§. 10.

En wanneer ze ook zelfs nog eene Noot hooger klimt, dat, naar alle waarſchynlykheid, of eene nieuwe voortzetting der *Applicatuur*, of een vyfde Vinger vereiſcht wierd; de Paſſage echter na zulke Noot terſtond weder naar beneden gaat: zo laat men de hand in haare ligging, en neemt de bovenſte of hoogſte Noot met den Pink.
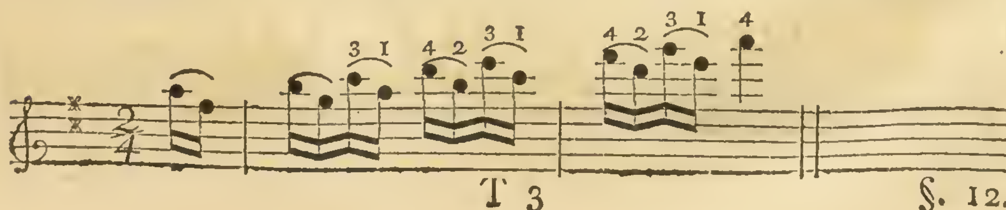

De vierde Vinger, of Pink, word zomtyds tweemaal naar malkander gebruykt. Men moet echter ook hier dat geene betrachten, wat eerſt aan het einde der 8. §. is erinnert geworden.

§. 11.

Alle Paſſagen beginnen juyſt niet met den voorſten Vinger. By veelen moet men den derden Vinger opwaards zetten, en met afwiſſeling des derden en vierden Vingers voortvaaren. By voorbeeld:

§. 12.

Veele vangen met den tweeden Vinger aan; dat is: men zet den tweeden Vinger allereerſt opwaards, en wiſſeld geſtadig met den derden en vierden af. By voorbeeld:

Men kon zeker reeds by de (a) Noot met den voorſten Vinger opwaards gaan: doch wyl de afwiſſeling des tweeden met den derden Vinger veel beter en natuurlyker ſtaat; zo vaart men beter by de (h) en (c) Noot in de hoogte met den tweeden en derden Vinger voort, gelyk men het beneden in de natuurlyke ligging by de Nooten (g) en (a) begonnen heeft. Ja wanneer het in zulke order nog verder boven de (d) Noot opwaards gaat: zo moet men altyd met den tweeden en derden Vinger afwiſſelen. By voorbeeld:

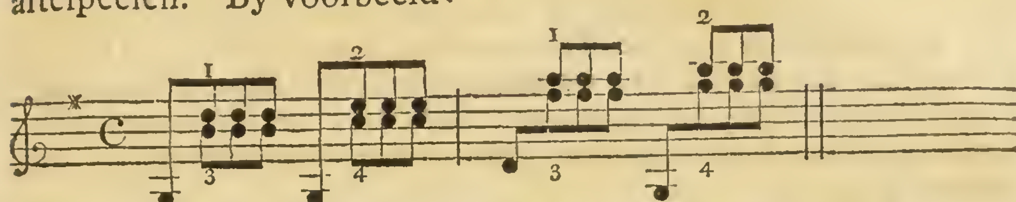
§. 13.

Daar zyn Paſſagen, die zonder het gebruyk der Applicatie zeer ongeleegen zyn te ſpeelen; die daarentegen in de Applicatie reeds, om zo te zeggen, in de hand liggen. By zulke Paſſagen bedient men zich van de Applicatuur, deels uyt noodzaaklykheid, deels om het gemak. By voorbeeld:

§. 14.

§. 14.

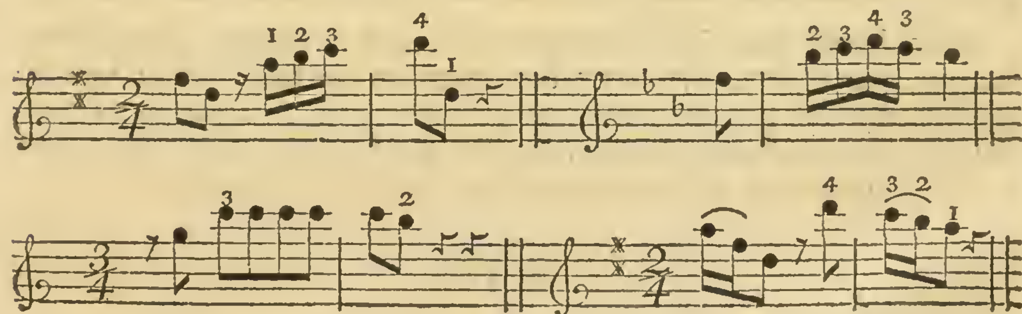
Veele Dubbelgreepen zyn niet anders, dan in de Applicatuur afteſpeelen. By voorbeeld:

Men kon wel in het tegenwoordig Exempel het tweede en derde Vierdedeel der eerſte Maat zonder Applicatuur afſpeelen; maar men moet wegens het vervolg in de Applicatie blyven: want al het onnodig heen en weer rukken met de hand moet men zorgvuldiglyk vermyden.

§. 15.

Zeer dikwyls moet men dan met den voorſten, dan met den tweeden, derden, of ook met den vierden Vinger, op luk of raak, in de Applicatuur opwaards klimmen. Daar word dus, eene ſterke oeffening toe vereiſcht, om de Toonen altoos zuyver te betrappen, zonder te laag nog te hoog te grypen. Men oeffene zich dienvolgens in de volgende en diergelyke Loopjes:
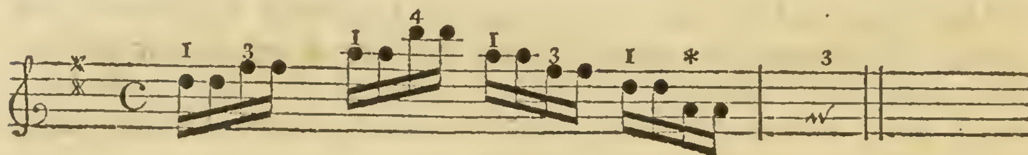

§. 16.

Zo lang het immers nodig is, moet men in de Applicatuur blyven. Men moet geduurig opmerken, of niet de een of an-

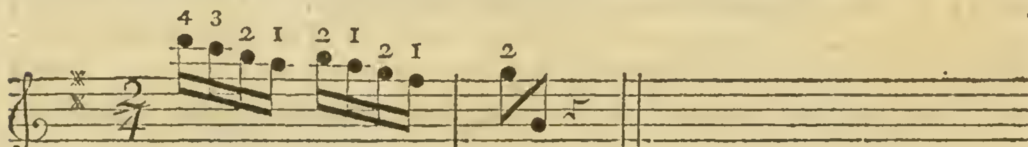
dere

dere hooge Noot, of ook eene andere Paſſage voorkomt, welke het gebruyk der Applicatuur vereiſcht. Is men nu echter der Applicatie niet benodigt; zo moet men niet oogenbliklyk, over hals en kop, naar beneeden rennen; maar eene goede en ligte geleegenheid afwachten, om eene zulke wyze naar beneeden te gaan, dat het de Toehoorders niet merken. Dit geſchied het gevoeglykſte, wanneer men eene Noot afwacht die met de laage Snaar kan genomen worden: waarby men onder het afſpeelen derzelve zeer gemakkelyk naar beneeden kan komen (*).

§. 17.

Men kan ook zeer gemaklyk naar beneeden komen, wanneer men gelyke Gangen met gelyke Vingeren afſpeeld. Het volgende Exempel zal zulks duydelyker verklaaren.

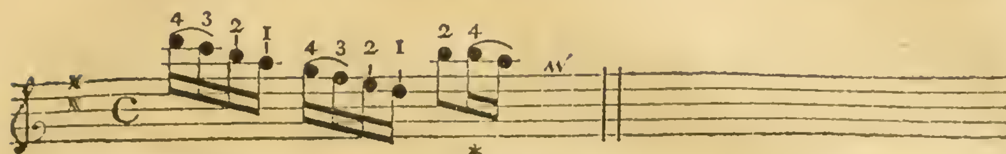

Men komt hier by de Noot (g) naar beneeden. Het is een natuurlyke Gang, die zeer bequaam in de hand valt: wyl de afwiſſeling des tweeden met den eerſten Vinger dikwyls na malkander voorkomt, en het teruggaan der hand verligt. Men kan deeze Paſſage ter oeffening nooit te dikwyls herhaalen.

§. 18.

Wanneer twee Nooten in eenen Toon ſtaan, zo heeft men insgelyks zeer goede geleegenheid naar beneeden te gaan. Men moet echter de eerſte Noot in de Applicatuur, de tweede in de natuurlyke ligging neemen. By voorbeeld (*).
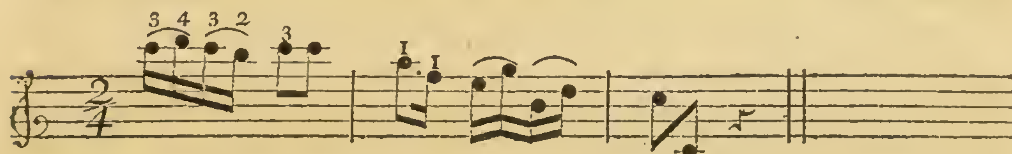
Op

Op deeze wyze zal men de reeds boven in de Applicatuur gehoorde Noot by de daarop gevolgde Verandering niet zo ligt valſch grypen; maar den vierden Vinger in dit Exempel zo veel zeekerder op de tweede (h) leggen: wyl de tweede Vinger de plaats reeds van te vooren in de Applicatuur heeft aangeweezen.

§. 19.

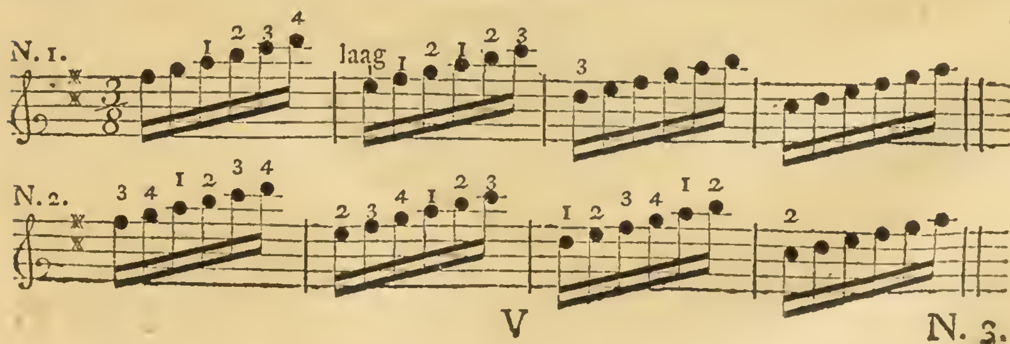
Naa een Punt kan men ook gevoeglyk naar beneeden gaan.
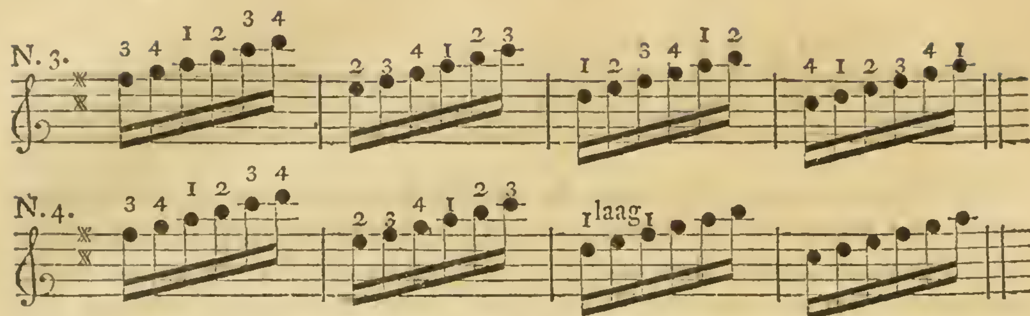

By het Stipje word de Strykſtok opgeheeven, en ondertusſchen de hand afwaards gerukt, gevolglyk de Noot (f) in de natuurlyke ligging genomen.

§. 20.

Opdat men zich nu in deeze *heele Applicatuur* op verſcheidenerhande wyze, op- en afwaards te gaan recht bekwaam maake; zo wil ik een Voorbeeld aanvoeren, welk men, na bygevoegde Voorſchrift, geſtadig oeffenen moet.

De eerſte wyze om deeze Paſſage afteſpeelen is ſlechts ter oeſſening hier ter needer gezet: daarmeede een Aanvanger door het afſpeelen van dit en andere zulker Voorbeelden eene ligtigheid in het op- en nederwaards gaan bekome. Want het neederwaards gaan by de (e) Noot in het eerſte Vierdedeel der tweede Maat, is onnoodig: wyl men by de (h) in het derde Vierdedeel derzelfde tweede Maat weder opwaards gaan moet. Het is alzo ſlechts een Exempel ter oeſſening. De Verandering N. 2. is reeds beter. Men begind terſtond in de Applicatie, en blyft in de hoogte tot in de vierde Maat: waar men by de eerſte Noot der vierde Maat (c) in de natuurlyke ligging terug gaat. De Verandering N. 3. mag men ter oeſſening doorgaans in de Applicatie afſpeelen. N. 4. Daarentegen is de beſte en ook gewoonlykſte wyze. De twee eerſte Taсten worden in de Applicatuur geſpeeld; de eerſte Nooten der derde Maat blyven nog in de Applicatuur; doch by de tweede als de laage (e) komt men naar beneeden, en het overige word in de gewoonlyke ligging zonder Applicatuur afgeſpeeld.

ACHT-

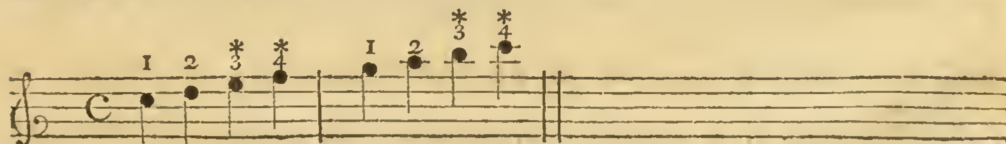
ACHTSTE HOOFDSTUK.

TWEEDE AFDEELING.

Van de halve Applicatuur.

§. 1.

Het word de *halve Applicatuur* genaamd : wanneer men de Noot (c) op de (A) Snaar, en de Noot (g) op de (E) Snaar, die men anders met den tweeden Vinger grypt, met den eerſten Vinger neemt; ten einde met den Pink de (c) Noot op de (E) Snaar te bereiken. Men noemt het de halve Applicatuur wyl het niet na den gewoonen Regel gaat. In de heele Applicatuur worden de Nooten, welke op de Linien ſtaan, gelyk als in de gemeene en gewoonlyke Muzykladder met den eerſten of derden; in deeze halve Applicatuur daar en tegen met den tweeden of vierden Vinger genomen. Volgens den gewoonlyken Speeltrant worden de Nooten, welke de tuſſchenruymte vervullen met den tweeden en vierden Vinger gegreepen; nu grypt men ze met den eerſten en derden. Hier volgd het Alphabet; men oeffene het vlytig, en vergeete niet de (h) (*) heel zuyver en niet te laag te grypen; doch de (c) (*) terſtond met den vierden Vinger daar aan te voegen. Even dit heeft men by de Nooten (e) en (f) met den derden en vierden Vinger op de (A) Snaar te betrachten *.

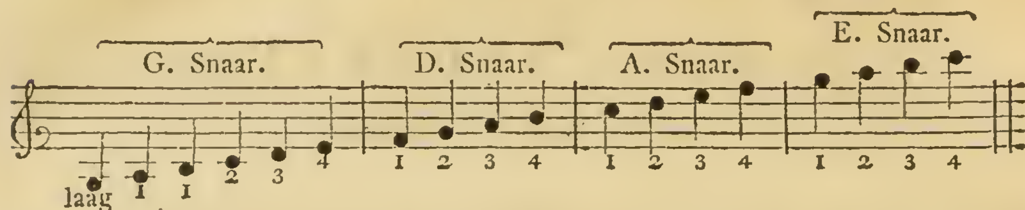

§. 2.
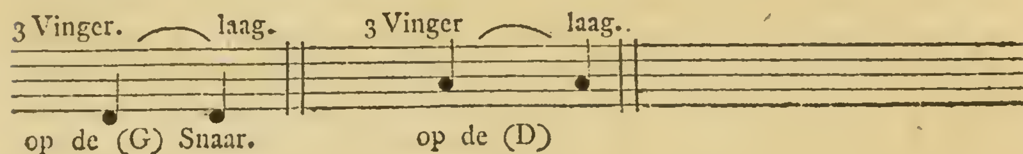
Gelyk zich de heele Applicatuur op alle Snaaren uytſtrekt; even zo word ook de halve Applicatie op alle Snaaren gebruykt.

 Men

Men moet echter inzonderheid den derden Vinger wel betrachten: want men loopt gevaar met denzelven geduurig valſch te grypen. Hier is het Alphabet door alle Snaaren.
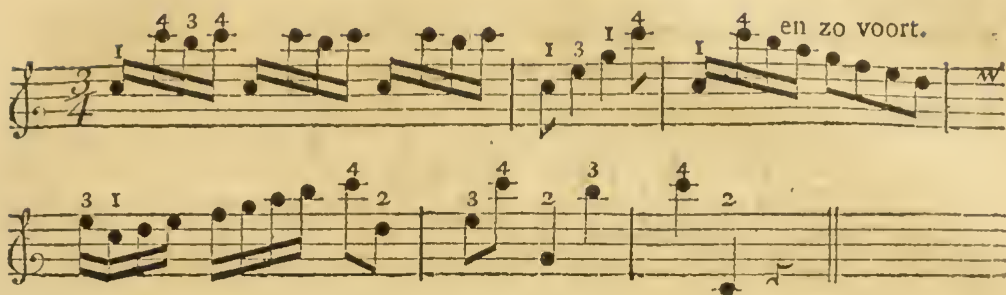

Op dat men het valſchgrypen met den derden Vinger voorkome, zo kan men den met den derden Vinger in de Applicatuur gegrepenen Toon tegen de voorwaards naaſt aanliggende hoogere en laage Nooten toetſen. By voorbeeld:

§. 3.
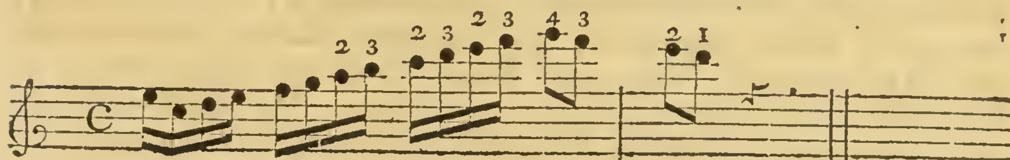
Deeze halve Applicatuur word meeſtendeels in Stukken gebruykt, die in (C) of (E), met de groote of kleine Terce, als ook by die, welke in (F), (B) en (A) gezet zyn; en wel by deeze laatſten, wegens de uytwyking in de Neventoonen. Men heeft hoofdzaakelyk te bemerken: of de Gang eener Paſſage de bovenſte (c) niet overſtyge; of de middelſte (c) ook voorhanden zy; en of de Quint hiervan, namentlyk de (g) ook nog daartoe voorkome. In deeze drie gevallen is de halve Applicatuur ſchier altoos noodzaakelyk. Hier is een Voorbeeld:

§. 4.
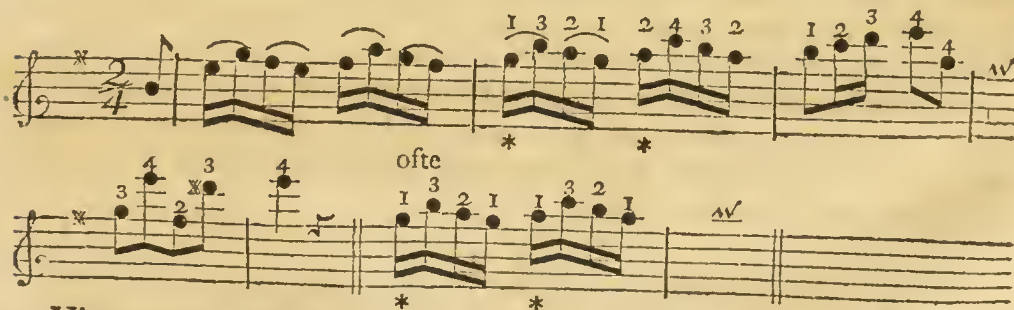

§. 4.

Ook in de halve Applicatuur kan men met den tweeden Vinger zomtyds even zo opwaards gaan, gelyk als het in de heele Applicatie geſchied; waarvan §. 12. in de voorgaande Afdeeling is geſprooken geworden. Byzonder wanneer de Paſſage iets verder opwaards loopt: dan is de afwiſſeling des tweeden en derden Vingers noodzaakelyk. By voorbeeld:
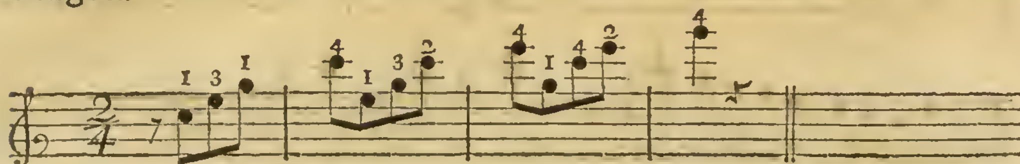

§. 5.

Met den voorſten Vinger gebeurd het inzonderheid in Paſſagen, die in (E) gezet zyn. By voorbeeld:

Hier word ſtap voor ſtap met den voorſten Vinger naar boven gegaan. Doch in de volgende Exempelen, waar de bo-

venſte Noot altoos een Zesde terug ſpringd, word elke Noot beneeden met den eerſten Vinger eene Terce hooger aangevangen.

§. 6.

Alle diergelyke Gangen zyn ligt afteſpeelen; wanneer men maar ſchielyk agt geeft: of de bovenſte en onderſte Noot eene Octaav' van malkander afſtaan. In de heele Applicatuur kent men het: wanneer de onderſte Noot op de Linie ſtaat; de bovenſte daarentegen in de tuſſchenruymte gezet is. Men ziet het terſtond in het eerſte Vierdedeel des §. 9. en in de voorige Afdeeling aangebragte tweeden Exempels by (d), (f), (a) en (d). In deeze halve Applicatuur geſchied juyſt het tegenovergeſtelde. De onderſte Noot ſtaat altoos in de tuſſchenruymte; de bovenſte daarentegen altoos op de Linie. Wy zien het in het eerſt boven aangevoerde Exempel (e), (e), (g), (c) enz.
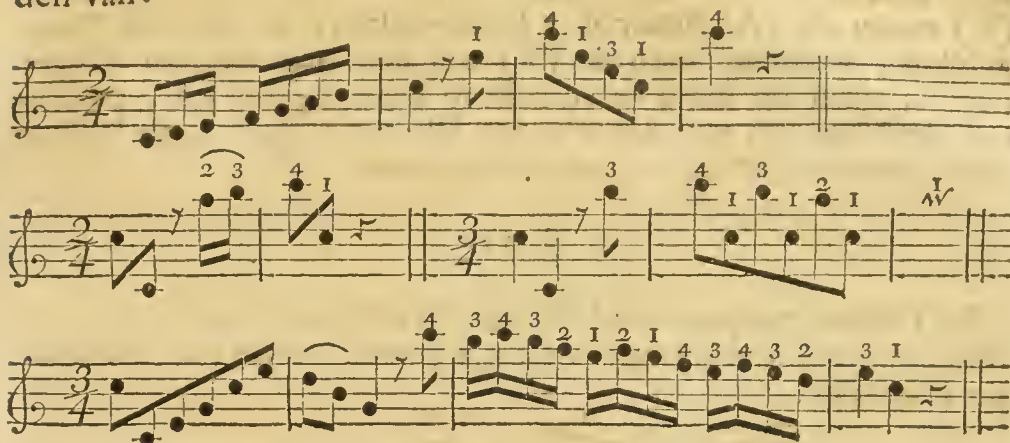
§. 7.

Men moet echter ook in deze halve Applicatuur zo als in de heele, op de hoogte eener Paſſage zien: of namentlyk de Gang noch hooger opwaards gaat, dan of men de hoogſte Noot behalven dat reeds kan bereiken. Men leeze ſlechts wat in de voorgaande Afdeeling aan het einde van §. 9. is erinnert geworden: want even dit heeft men ook in deze Applicatuur naauwkeurig te betrachten; wanneer men zich anders met de Vingeren niet overklimmen wil.

§. 8.

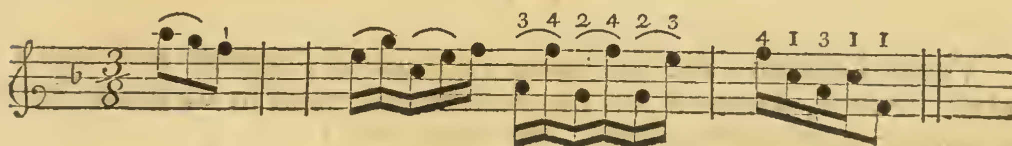
Niet minder word ook in deze Applicatie dan met den eerſten, dan met den tweeden, derden of vierden Vinger ſnel en op

op luk of raak opwaards gegreepen. Hier zyn 'er Voorbeelden van:

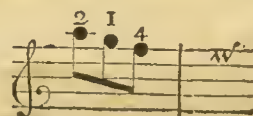

§. 9.

Heel gemeene Gangen word dikwyls gemakswegen in deze halve Applicatuur afgespeeld. By voorbeeld:

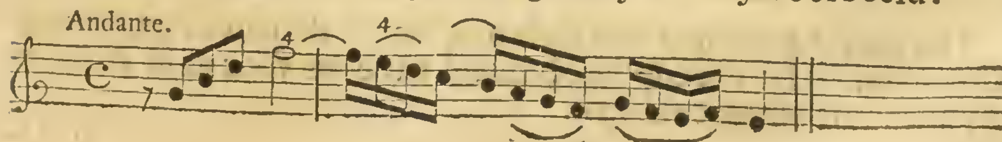

Doch men handeld het allerzeekerste, wanneer men ook de eerste Maat terstond in de Applicatuur begind. By voorbeeld:

§. 10.

In langzaame Stukken word meenigmaal de vierde Vinger niet uyt noodzaakelykheid, maar wegens den gelyken Toon, gevolglyk wegens de cierlykheid gebruykt. By voorbeeld:

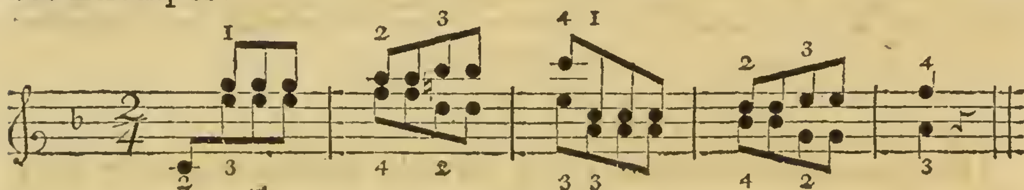

De

De halve Noot (f) konde zekerlyk wel op de (E) Snaar met den voorſten Vinger genomen worden. Doch aangemerkt de (E) tegen de (A) Snaar al te ſcherp klinkt; zo word de Toon gelyker, wanneer men de (f) wel met den vierden Vinger neemt, maar de hand onverrukt in haare ligging laat, en alzo ook de Noot (e) met den vierden Vinger grypt. Ja de Paſſage, hangt beter te zamen, en word zingbaarer.
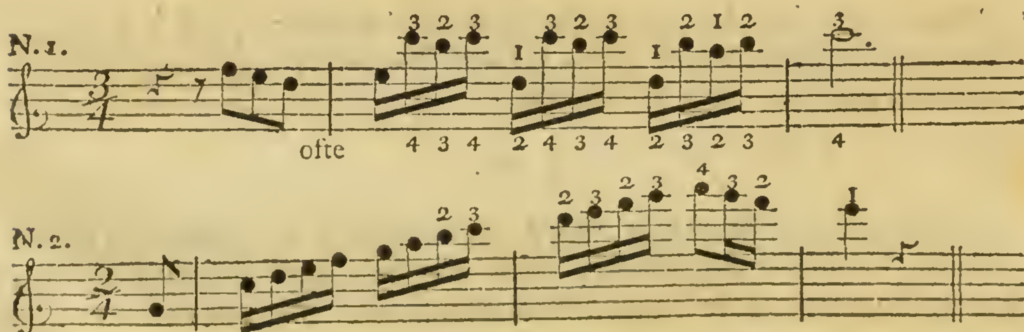
§. 11.

By Dubbelgreepen word de halve Applicatuur deels uyt noodzaakelykheid, deels echter ook uyt gemak gebruykt. Men zie het Exempel:

§. 12.

Veele Gangen, die de halve Applicatie ſchynen volkomen eigen te zyn, kunnen, en moeten meenigmaal in de heele Applicatuur geſpeeld worden. By voorbeeld:
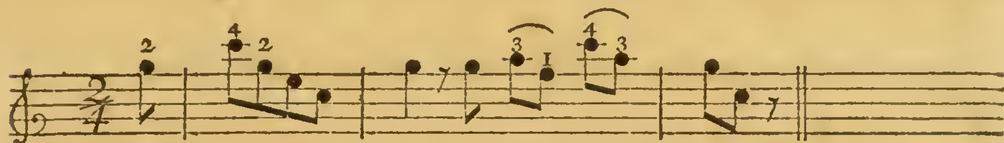

Het eerſte Exempel laat zich ook wel in de halve Applicatuur afſpeelen. Het tweede integendeel wil eens voor al in de heele Applicatuur afgeſpeeld zyn.

§. 13.

§. 13.

Wanneer in eene Passage de Noot (c) op de (E) Snaar maar alleen, en wel in eene *Terce*, *Quart*, *Quint* of *Zesdesprong* voorkomt; zo bediend men zich niet van de Applicatuur, maar men laat de hand in de natuurlyke ligging, en neemt de (c) Noot met uytstrekking des vierden Vingers. By voorbeeld:

Zomtyds komt zelfs, en wel in niet heel langzaame Stukken, de vierde Vinger tweemaal. By voorbeeld:

En veele Stukken kunnen of in de Applicatuur, of ook zonder dezelve afgespeeld worden. Hier is een Exempel. Men speele het in de halve Applicatuur: men oeffene het echter ook zonder Applicatuur; in welk geval men even dat geene te betrachten heeft, wat in §. 8. der voorige Afdeeling is erinnerd geworden.

§. 14.

By het teruggaan uyt deeze Applicatuur in de natuurlyke Vingerligging, heeft men even op die Regelen te zien, welke ik in §. 16, 17, 18 en 19. der voorgaande Afdeeling voorgeschreeven hebbe. Het is in 't geheel gemaklyker uyt deezė Applicatuur naar beneeden te komen; wyl ze naader aan de Vin-
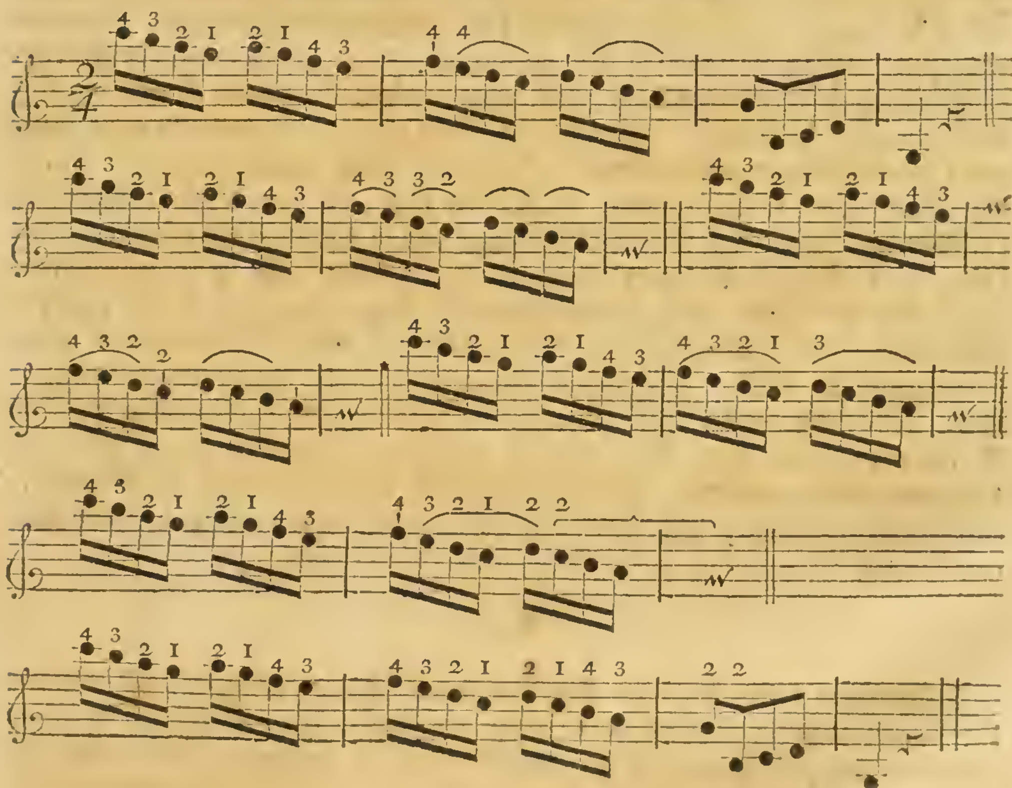
X ger-

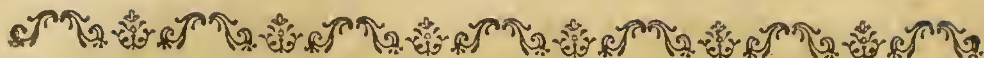
gerligging des gewoonlyken Speeltrants ligt, dan de heele Applicatuur, welke eene heele Terce verhoogd is; daar de halve Applicatuur maar eenen Toon hooger ſtaat. Uyt even die oorzaak kan men in alle geval by gezwinde voortloopende Nooten, by elke Noot naar beneeden gaan. Ik wil eene enkele Paſſage ten grondſlag leggen; men oeffene dezelve na het Voorſchrift: zo word men, als het waare, genoodzaakt by elke Noot naa believen afwaards te gaan.

Dit ſpeele men gantſch in de halve Applicatuur.

Het legd klaar voor oogen, dat by N. 1. reeds by de tweede Noot naar beneeden gegaan word; gevolglyk word de Pink tweemaal genomen. By N. 2. bekomt men den derden Vinger tweemaal, en gaat in (a) terug. By No. 3. treft het op de (g) Noot met den tweeden Vinger. By N. 4. treed men by de twee-
de

de (a) terug. By N. 5. komt men in (g) van het tweede Vierdedeel; doch by N. 6. in (f) naar beneeden. En eindelyk by N. 7. neemt men de eerſte Noot (f) der tweede Maat in de natuurlyke ligging. Vooral moet men daarby op de bygezette Strykmanier zien. Men moet altyd de Nooten aldaar beginnen aan malkander te ſleepen, waar men uyt de Applicatuur in de gewoonlyke Vingerligging terug gaat; om daar door het oor der Toehoorders te misleiden: opdat zy naamentlyk de verandering en het ſchielyk afwaards gaan der hand niet merken. Even zo kan men ook de eerſte Maat geheel in de halve Applicatuur afſpeelen, en eerſt in de tweede Maat op zo veelderleye manier naar beneeden gaan, als men in de eerſte Maat terug gegaan is. Ik zal het ter oeffening hier nederzetten, en alsdan tot de vermengde Applicatuur overſtappen.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

DERDE AFDEELING.

Van de tezamengezette of vermengde Applicatuur.

§. 1.

De *tezamengezette* of *vermengde Applicatuur* wil ik dien Speeltrant noemen, in welke dan de *heele* en dan de *halve Applicatie*, nu uyt noodzaakelykheid, nu tot gemak, en dan tot cierlykheid, na vereifch der omftandigheden gebruykt word. Men konde hiervan ontelbaare Exempelen bybrengen; die echter een vlytig Violinift, by het onderhanden neemen van verfcheidene Muzykftukken, ook van onderfcheidene Soort zullen voor oogen komen. Wie wilde toch alle de zomtyds met zeer veel moeite uytgeftudeerde Paffagen hier nederzetten? Geeft het dan niet Violiniften, welke in die van hun zelfs tezamengefmeede Solo's of Concerten alle maar bedenkelyke googchelaaryen inflikken? Geeft het niet anderen, die met de onduydelykfte Paffagen alle Toonladders doorkruyffen; de onverwachtfte, zeldzaamfte en wonderfraaifte Bokkefprongen aanbrengen; ja zulke walglyke Gangen onder malkander troggelen, die nog order nog t'zamenhang hebben? De Regelen die ik hier geeven kan zyn meeft al op ordentlyke goed gezette Compofitien gericht. De Exempelen zyn plat weg en eenvoudig gefchreeven, en het een en ander uyt goede Concerten ontleend.

§. 2.

Wanneer eene Paffage flechts eenen Toon ftygend of vallend herhaald word; zo pleegd men ze altoos met dezelfde Vinger aftefpeelen, welke men by den Voordrag derzelve aanvankelyk hadde; in het byzonder wanneer de Gang eene heele Octaav' door-

doorloopt, of ten minſten de eerſte en vierde Vinger by de Paſſage noodzaakelyk is. By voorbeeld:

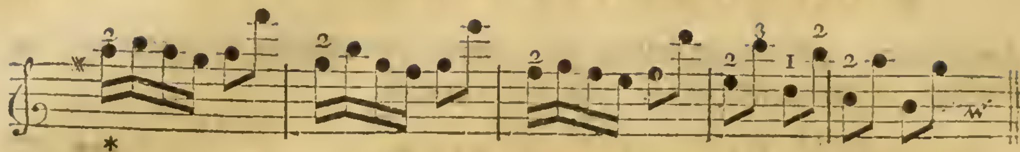
halve Applicatuur. heele Applicatuur. halve.

heele. halve.

heele. halve. heele.

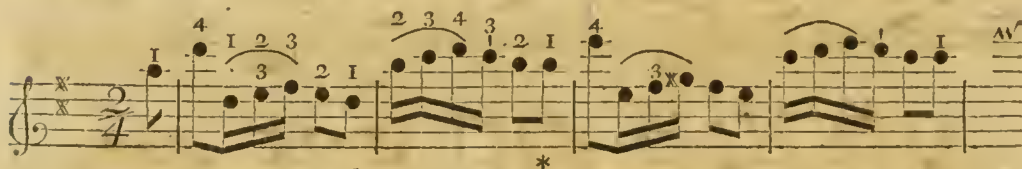
halve.
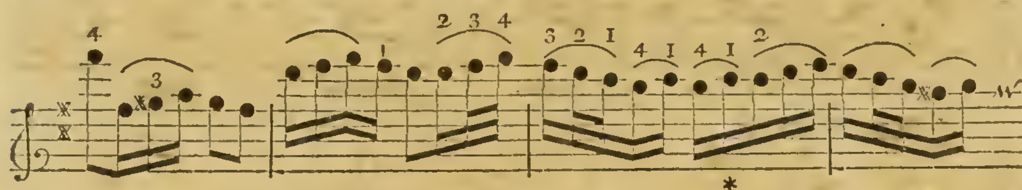
De Vingeren worden zo wel in dit als in alle de naavolgende Exempelen door Cyffergetallen, ſlechts het eerſtemaal door de gantſche Paſſage aangetoond; in het vervolg daarentegen word maar eene Noot bemerkt, waar men den Vinger opzet, of waar men met de hand weder terug gaat. Hier is nog een diergelyk Exempel; in welk men met den tweeden Vinger begind op en af te gaan (*).
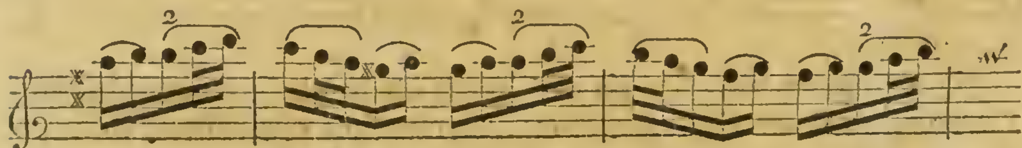

§. 3.

Zomtyds word eene Passage in denzelfden Toon waar men ze uytlaat weder aangevangen; mits dat slechts eenen anderen Vinger genomen word. By voorbeeld (*).
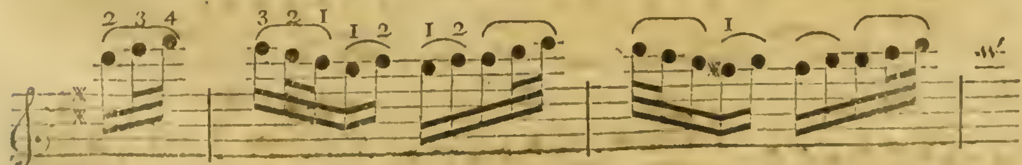

Men kan echter ook zo naar beneeden gaan. By voorbeeld:

§. 4.

§. 4.

Zeer dikwyls blyft wel dezelfde Paſſage: doch zy gaat niet trapswyze naar boven; maar door ſprongen. By voorbeeld:
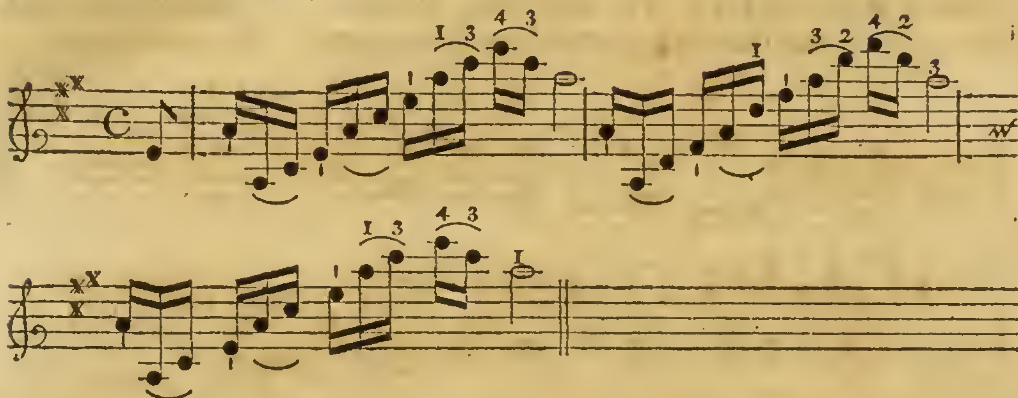
op de (A) Snaar.

§. 5.
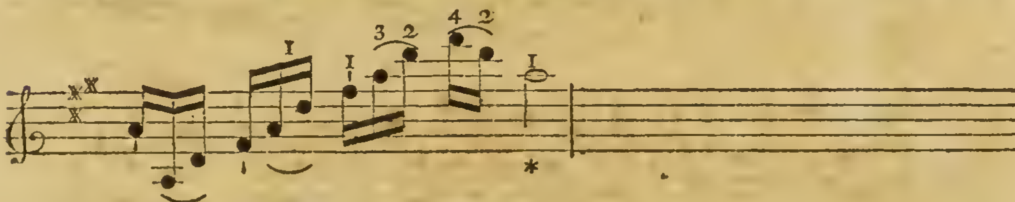
Men ontmoet echter ook Paſſagen, in welken de Toonen niet door eene ordentlyke afwiſſeling der Vingeren kunnen genomen worden. Dit zyn de zwaarſte Paſſagen. Men moet de daarin voorkomende Nooten, deels door ſchielyk opwaards rukken met de hand, deels door uytſtrekking der Vingeren, meeſt al op luk of raak, betrappen. Wie nu met der tyd iets byzonders op de Viool in zwaare Stukken wil aan den dag leggen, die moet Concerten van goede Meeſters zien magtig te wor-

den,

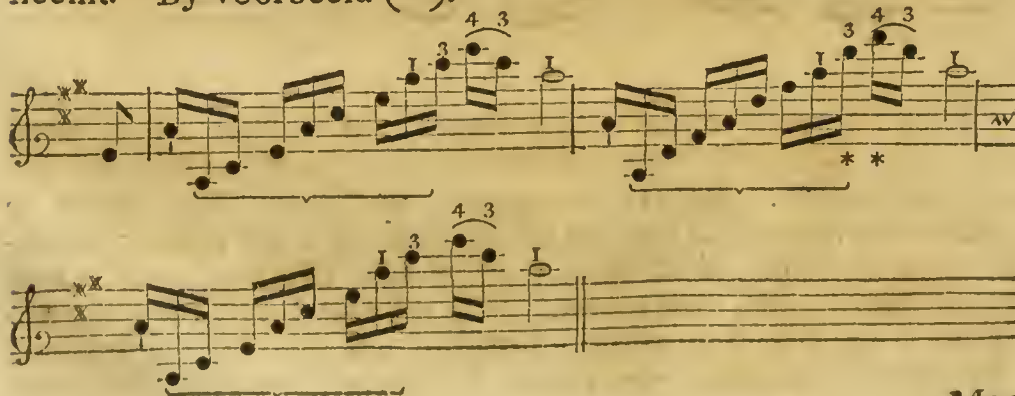
den, dezelve wel bestudeeren en vlytig oeffenen. Ik zal een paar Exempelen laaten volgen.

Men kan echter ook by de halve Noot der tweede Maat (*) met den Vinger in de heele Applicatuur terug gaan. By voorbeeld:
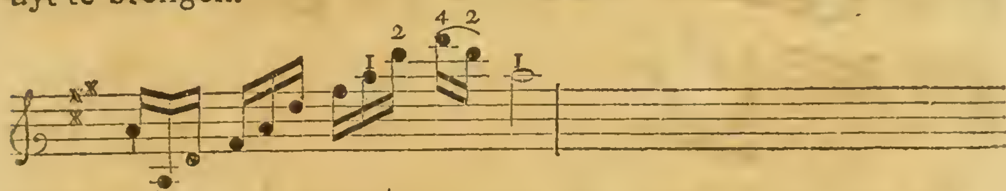

Wie eene groote hand heeft doed wel, wanneer hy in de heele Applicatuur blyft, en door uytbreiding der hand met den derden Vinger de Noot (d) en met den vierden de (f) Noot neemt. By voorbeeld (**).

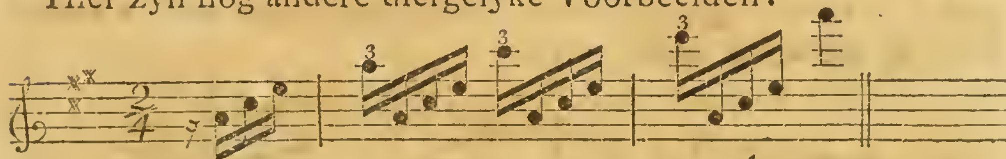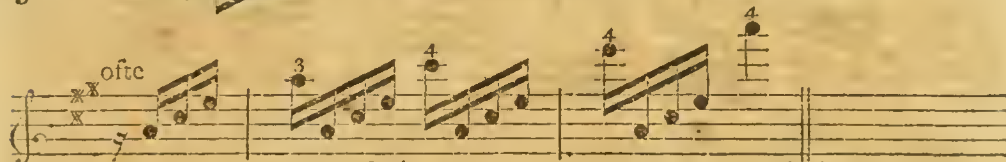

Men

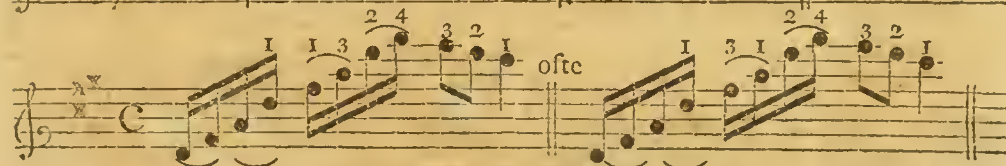
Men mag echter ook zelfs met den tweeden Vinger in de (d) Noot ſpringen; ja eene groote hand magze, zonder den voorſten Vinger van de (a) Noot weg te laaten, bereiken. Ik ſtel diergelyke dingen ter oeſſening hier neder. Men leerd daar door de Vingeren wel uytſtrekken: en wanneer men eene Pasſage op veelerlei wyze leerd afſpeelen, zo zet men zich in meerder zekerheid dezelve op de een of andere wyze richtig uyt te brengen.
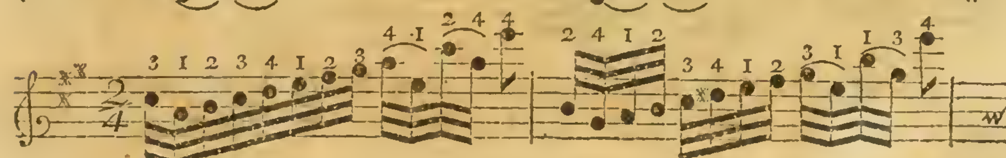

Hier zyn nog andere diergelyke Voorbeelden:
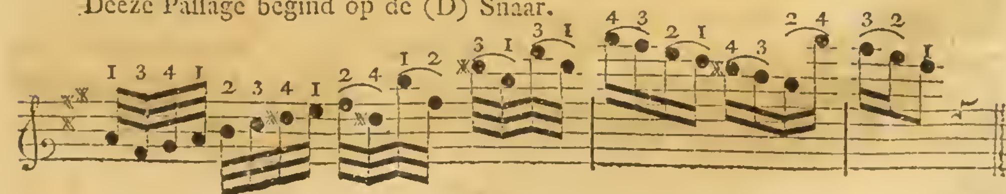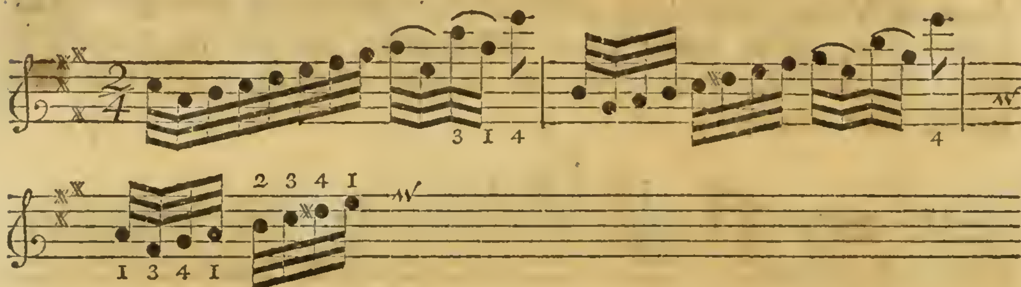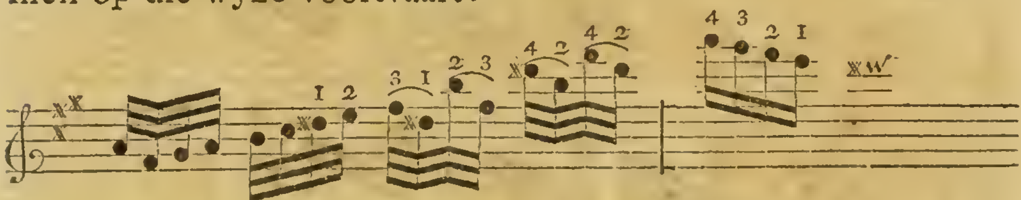

Deeze Paſſage begind op de (D) Snaar.

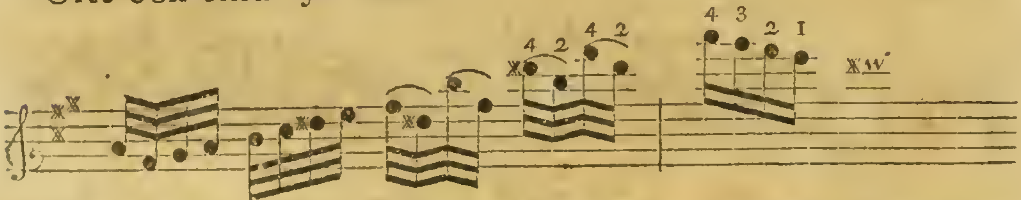
Gesteld zynde, men speelde het eerste Vierdedeel der eerste en tweede Maat zonder Applicatuur in de natuurlyke ligging; zo moet men het echter daarby niet laaten blyven steeken. By voorbeeld:

En waarom zal men het dan ook niet op de volgende wyze oeffenen? Het geschied niet zonder wezentlyk nut, wanneer men op die wyze voortvaart:

Ofte ook eindelyk aldus:

Men doed zeker het beste, als men in de Applicatuur blyft. De eerste Voordragwyze deezer Passage is alzo de natuurlykste: maar de overigen moet men wegens derzelver nuttigheid beoeffenen. Want meenigmaal zyn diergelyke snelle Spronggen onvermydelyk: En hoe is iemand dan te moede die zich niet geoeffend heeft? Even zo gaat het met de uytbreiding der Vingeren. Hier zyn nog Exempelen ter oeffening.
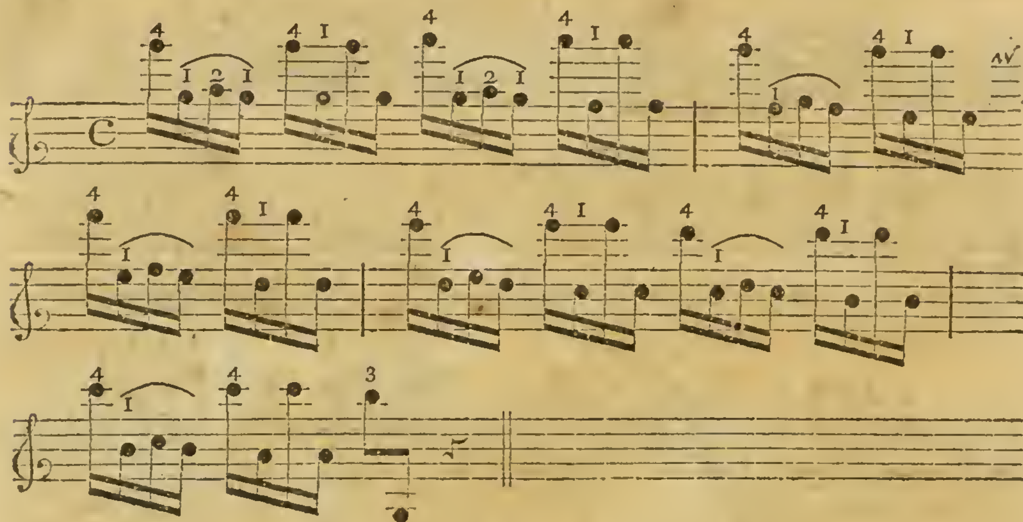
§. 6.

op de (A) Snaar.

§. 6.

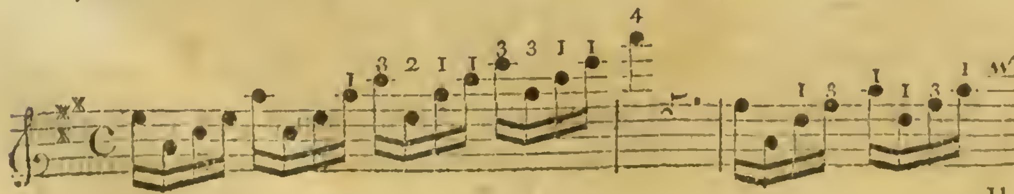
Gelyk men in alle Soorten der Applicatuur den Pink zomtyds zeer uytſtrekken moet; even zo moet men in de vermeng-

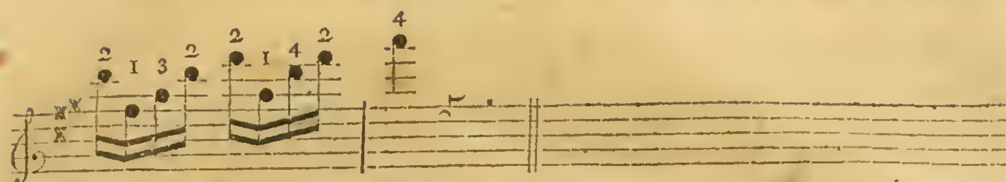
de Applicatuur ook dikwyls den voorſten Vinger terug trekken, zonder de ligging der overige Vingeren te veranderen. Hierby heeft men inzonderheid op den Pink te zien, welke men ſterk nederdrukken, en niet opheffen moet; of zich ſchoon de voorſte Vinger afwaards beweegd. Men bezie een Exempel:

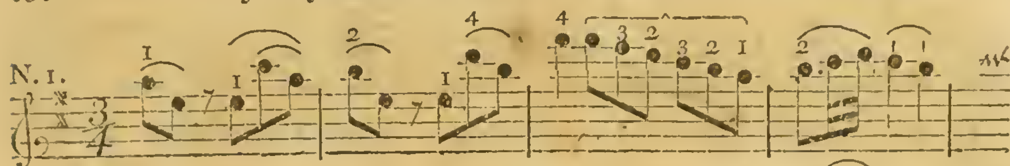
§. 7.
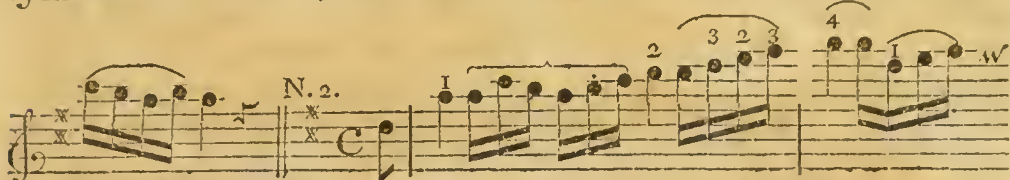
De Toonſoort, in welke eene Paſſage gezet is, moet men hoofdzaakelyk betrachten. En gelyk als eene Paſſage, of in eene Toonſoort blyft, of in de Neventoonen uyttreed; even zo moet men de hand na verandering der omſtandigheden dan veranderen en dan liggen laaten. Uyt de bygebragte Exempelen blykt klaarlyk, dat men meeſtal op de hoogſte Nooten den Pink, doch op de onderſten den voorſten Vinger moet brengen. Men moet uyt dien hoofde de overige Vingeren daarna inrichten. Wanneer men ſlechts op den omvang der Octaav' ziet; zo is het in 't geheel niet zwaar. By voorbeeld:

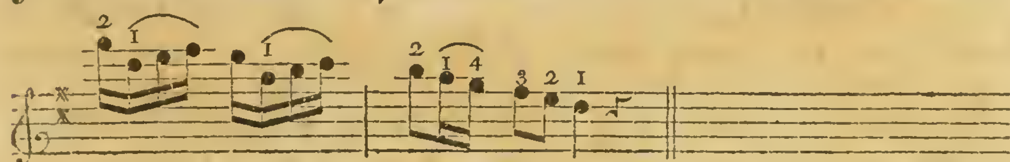

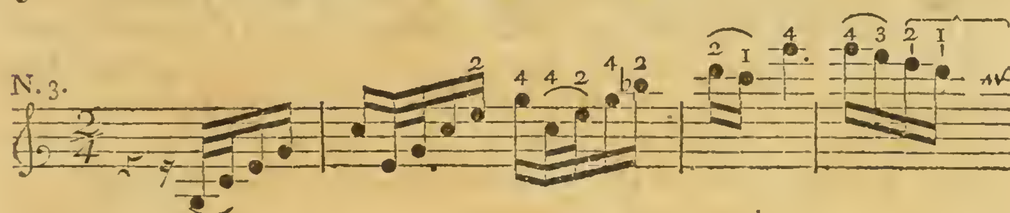

Ik wil nog een paar Voorbeelden laaten volgen, en dezelve tot meerder duydelykheid aan het einde eenigzints verklaaren:

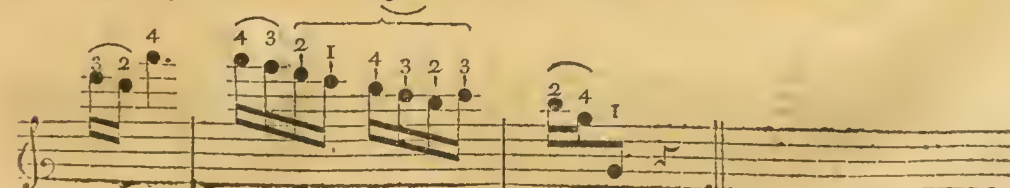

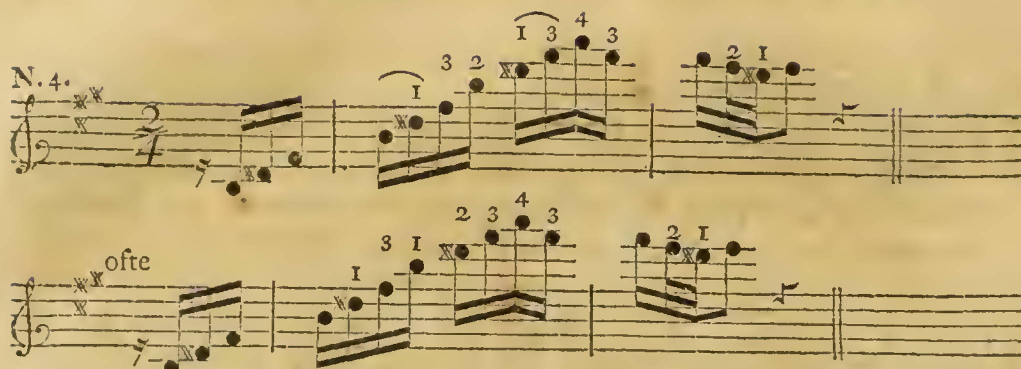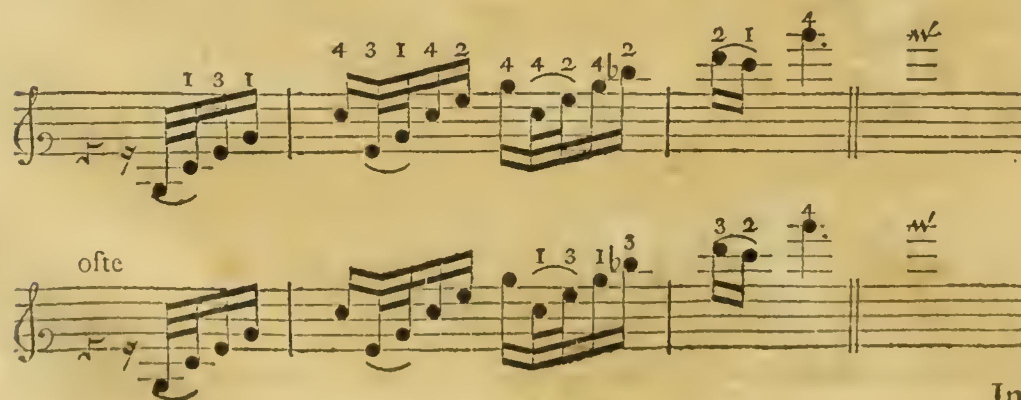

In het eerfte Exempel neemt men, naar den Regel, de bovenfte Noot (f) in de derde Maat met den Pink; doch men veranderd reeds in het derde Vierdedeel van even deeze Maat de gantfche hand, en men beweegdze afwaards: wyl de Paffage in (a) fluyt; waartoe de voorfte Vinger, om de overige Nooten met gemak te neemen volftrekt noodzaakelyk is.

In het tweede Exempel wiffeld men in 't laatfte Vierdedeel der eerfte Maat met den tweeden en derden Vinger, en rukt met de hand opwaards, om de hoogfte Noot (a) richtig te neemen: in het teruggaan daarentegen fpringd men altoos met den voorften Vinger tot op de onderfte Nooten (e), (c) en (a) terug.

De bovenfte Noot in het derde Exempel word andermaal met den Pink genomen, en men gaat, zonder de ligging der hand te veranderen, uyt de (c) door de kleine *Septime* tot in de (f). Wyl echter de eerfte en tweede Maat ook nog anders kan gefpeeld worden: zo wil ik het ter oeffening hier nederzetten.

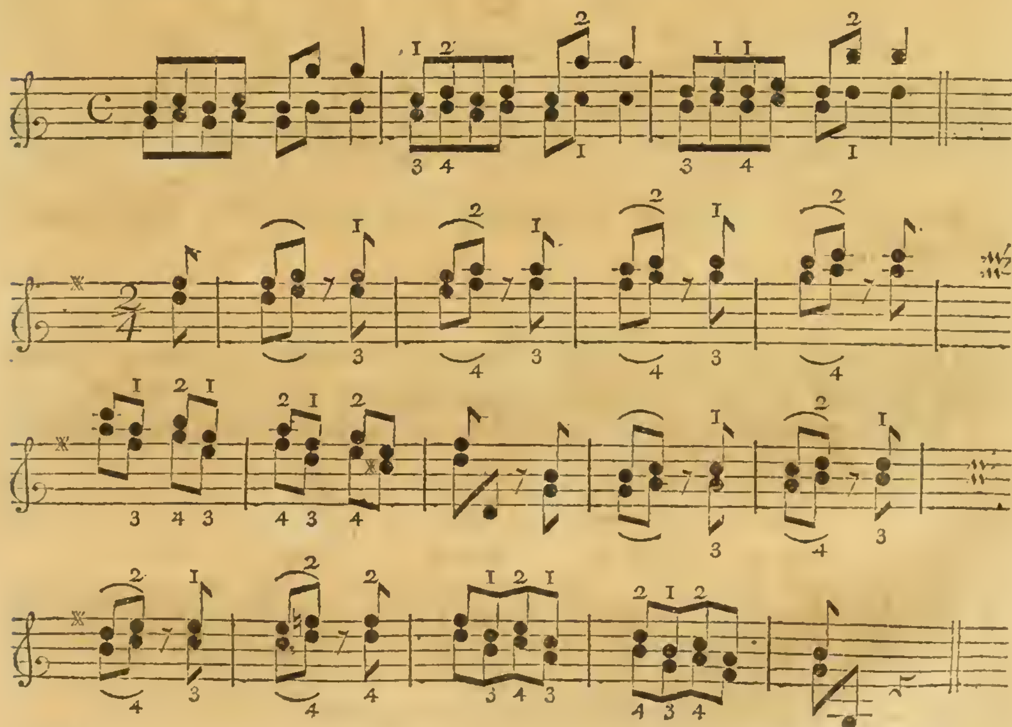

In

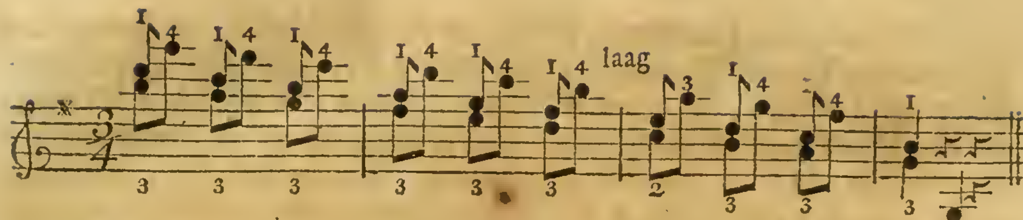
In het vierde Exempel word by het middelste en hooge *dis* de voorste Vinger gebruykt, ten einde het opwaards gaan daardoor te verligten, en door het uytstrekken des vierden Vingers de hoogste Noot te bereiken. Doch vermits by de laatste Noot op een na de voorste Vinger moet genomen worden; want zy is by het slot der Passage de laagere Noot: zo word by het opwaards grypen met den Pink in geenen deele de gantsche hand nagerukt; maar de vierde Vinger word slechts uytgestrekt, en de (a) Noot met den Pink, de (f) Noot echter weder met den derden Vinger genomen.

§. 8.

Daar zyn nog toevallen, alwaar de vermengde Applicatuur onvermydelyk is. By voorbeeld: by Dubbelgreepen kan men ze meenigmaal niet vermyden. Hier is een Exempel:
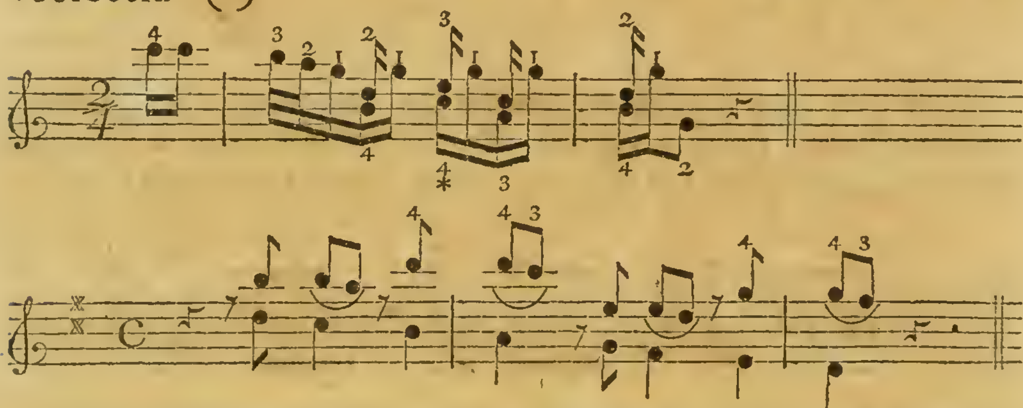

§. 9.

§. 9.

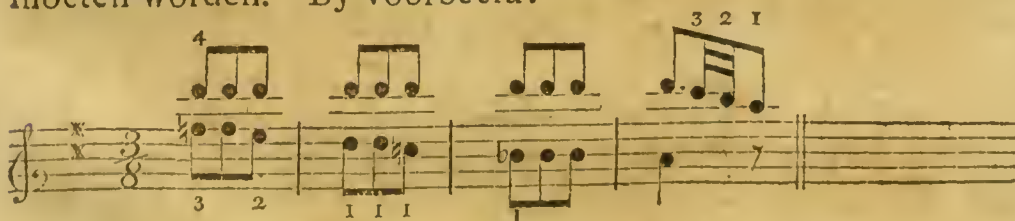
Ook in de Dubbelgreepen word dikwyls de vierde Vinger uytgeſtrekt; doch de hand blyft onverrukt in haare ligging. By voorbeeld: (*)

De onderſte Nooten worden doorgaans zonder Applicatuur geſpeeld.
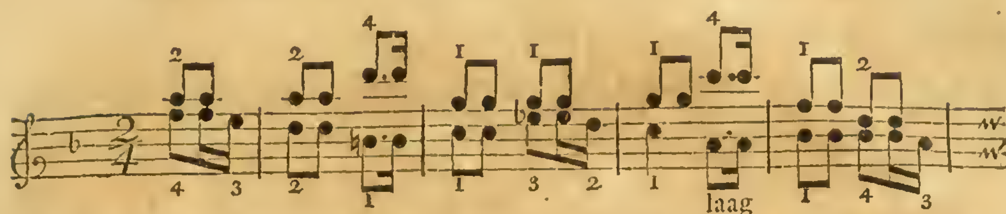
§. 10.

Ook word wel de voorſte Vinger afwaards bewogen; wanneer dan de derde of vierde Vinger liggen blyven, of aan hunne plaats richtig gebragt worden, of ook in vervolg nagerukt moeten worden. By voorbeeld:

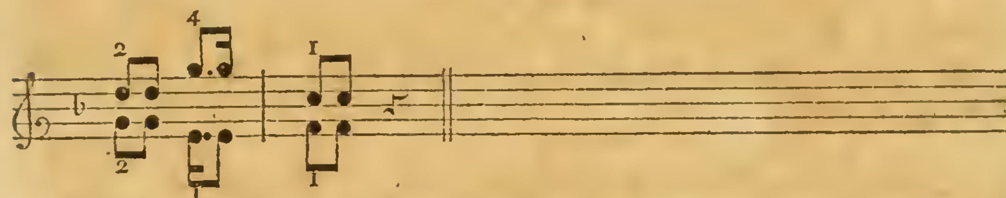

Hier blyft de vierde Vinger boven liggen.
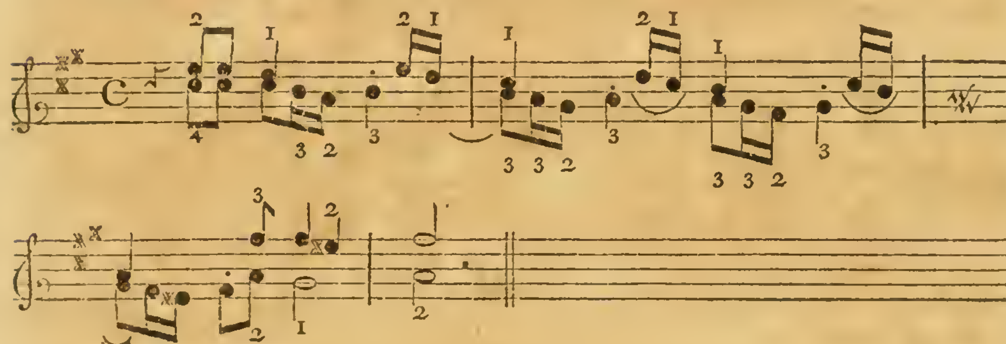
Men

Men moet hier poogen den Pink zuyver opwaards te zetten.
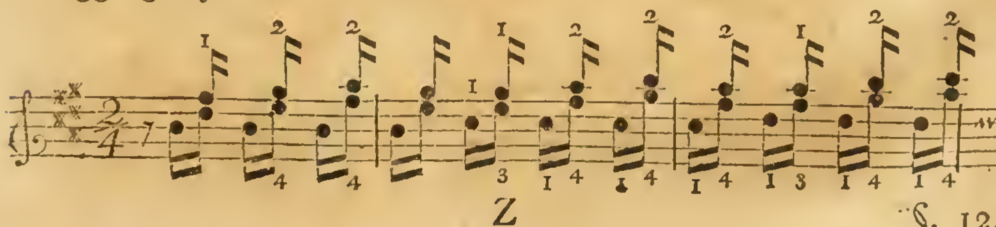

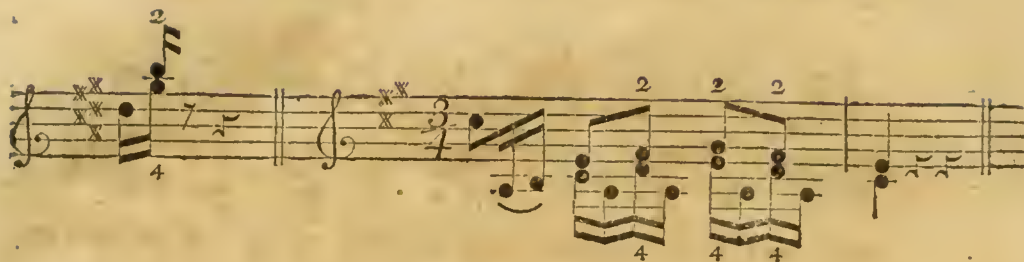
De derde Vinger word nagerukt.

§. 11.
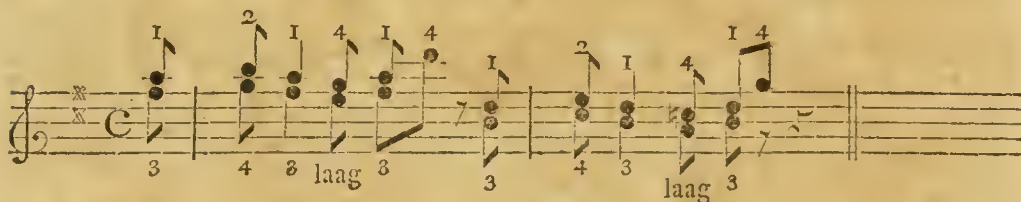
Ja men moet zomtyds twee Vingeren uytſtrekken, doch de hand niet veranderen. Gelyk by voorbeeld in de twee volgende Exempelen de tweede en vierde Vinger uyt de Applicatuur gantſch alleen opwaards in eene andere, en dan terſtond weder terug gaan; terwyl de eerſte Vinger echter geduurig in zyne ligging blyft.
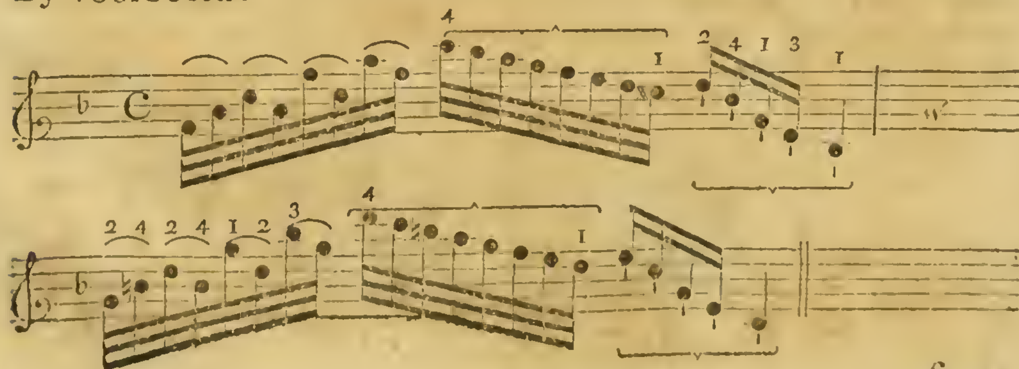

§. 12.

By eene of twee Nooten laat zich in Dubbelgreepen dikwyls de leege Snaar gebruyken: maar wanneer ik de waarheid zal zeggen, zo bevalt het my niet al te wel. De leege Snaaren zyn tegen de gegreepenen in klank te zeer onderfcheiden, en eeven de daaruyt ontftaande ongelykheid beledigt de ooren der Toehoorders. Men probeere het zelfs. Hier is een Exempel.
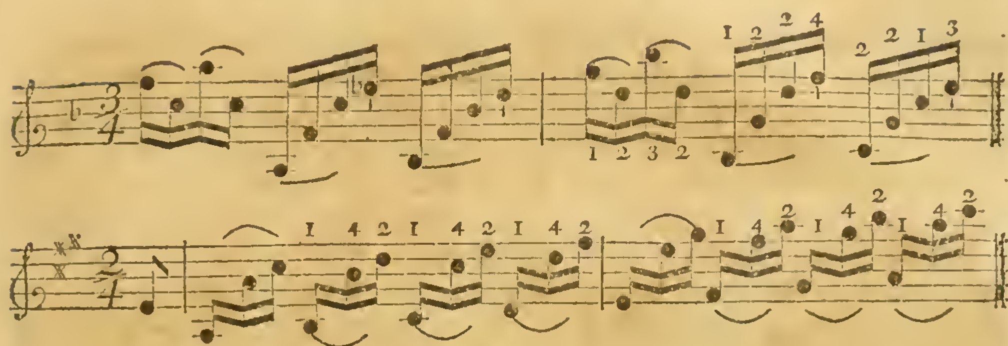

§. 13.

Men bediend zich echter ook van de vermengde Applicatuur tot gemak; om namentlyk alles nader aan malkander in de hand te bekomen, en het onnoodig op- en afklimmen te vermyden. By voorbeeld:

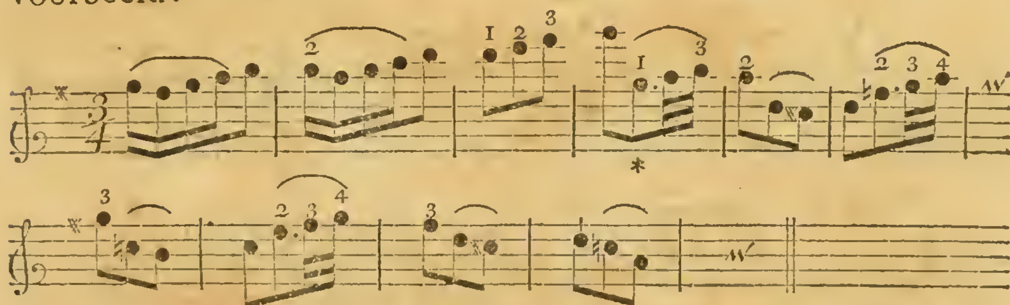

§. 14.

§. 14.

Veele Passagen konde men wel zonder het gebruyk der Applicatuur plat wegspeelen. Doch wegens de gelykheid des klanks gebruykt men de Applicatuur: gevolglyk uyt Cierlykheid. By voorbeeld:
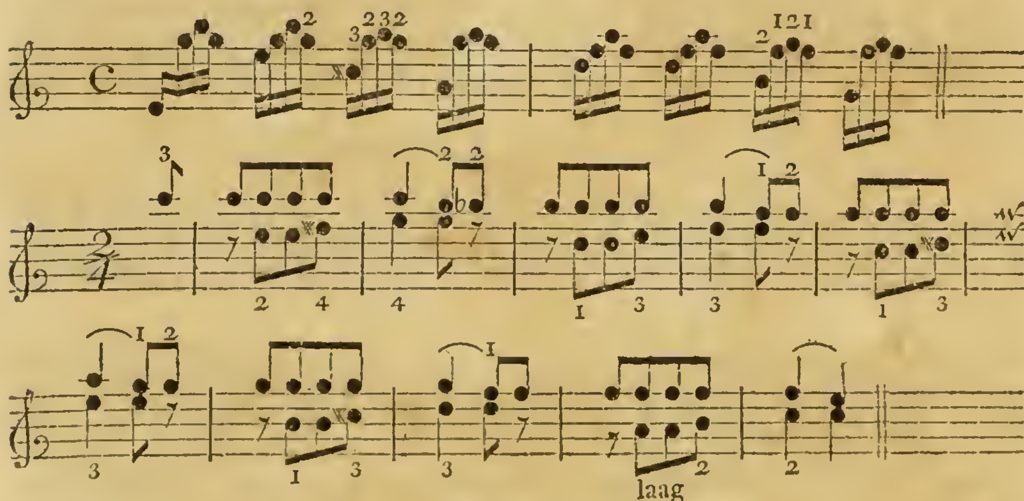

Men konde hier reeds by de (g) Noot (*) naar beneden komen; doch men blyft niet slechts daar boven; maar, na dat men in de vyfde Maat naar beneden gegaan is, zo gaat men in de zesde Maat weder naar boven. Even dit geschied in de zevende en achtste Maat. Daar nu, van de vierde Maat af aan, alles op eene Snaar gespeeld word; zo bekomt men door deeze gelykheid des klanks eenen aangenaamer Voordrag.

§. 15.

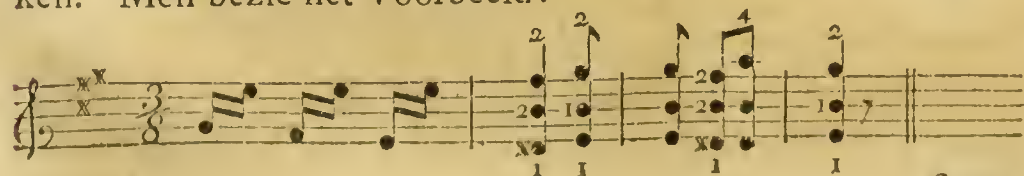
In deeze Afdeeling behoord ook die verlegging der Vingeren, welke men, na het gemeene Spreekwoord, de *Overlegging* noemd.

noemd. Men moet zich van deeze manier zeer dikwyls in Dubbelgreepen, of ook by ſnel voortloopende Nooten bedienen: wanneer namentlyk twee Nooten te zamen, of wel terſtond na malkander treffen, die wel na de legging met gelyke Vingeren moeſten genomen worden, doch door de Verhoogings- en Verlaagings-Teekenen malkander zo tegen zyn; dat men yder derzelve met haaren byzonderen Vinger afſpeelen moet. In zulke gevallen word in plaats des derden Vingers de vierde, in plaats des tweeden de derde, en in plaats des eerſten de tweede Vinger genomen, en deeze over den anderen heen gelegd. Daar van daan komt dan ook het woord *Overlegging*. Men moet echter en vooral rein grypen. Hier zyn Exempelen:

§. 16.

Daar zyn nog eenige andere Figuuren, waar telkens drie Nooten over malkander ſtaan, die men in eenen Streek op eenmaal te zamen neemen moet. Daar moet men nu meenigmaal met de gantſche hand ook zelfs uyt de natuurlyke ligging terug wyken. Men bezie het Voorbeeld:

§. 17.

§. 17.

De Regelen deezer vermengde Applicatuur zyn ook die, uyt drie Nooten bestaande overige Greepen, meestendeel onderworpen. By voorbeeld:

N. I.

laag

N. II.

N. III.

N. IV.

Hét eerste Exempel behoud door de gantsche Passage den eersten, tweeden en vierden Vinger. De andere twee N. I. staande Voorbeelden gaan door de vermengde Applicatuur. By N. II. is de *Overlegging* aangebragt, waarvan eerst in §. 15. is gesproken geworden. In de twee Exempelen onder N. III. steekt de uytstrekking des vierden Vingers, die wy voorheen
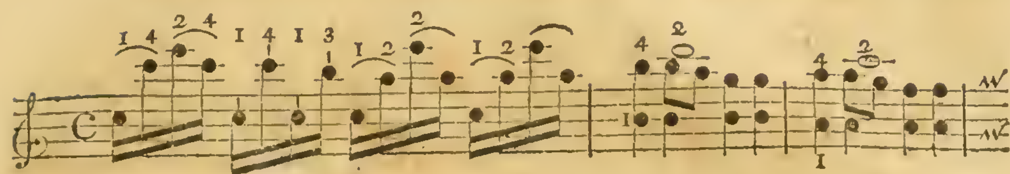
 in

in §. 9. reeds gedacht hebben. En eindelyk word na de in de tiende Paragraaph aangetoonde manier in het Voorbeeld N. IV. de voorſte Vinger terug getrokken.

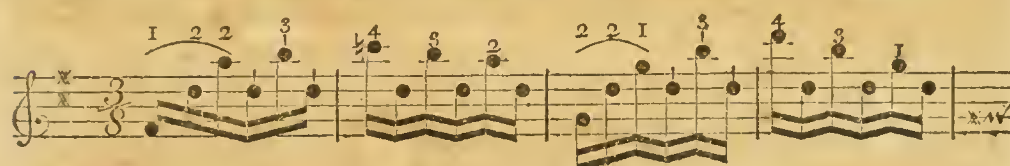
§. 18.

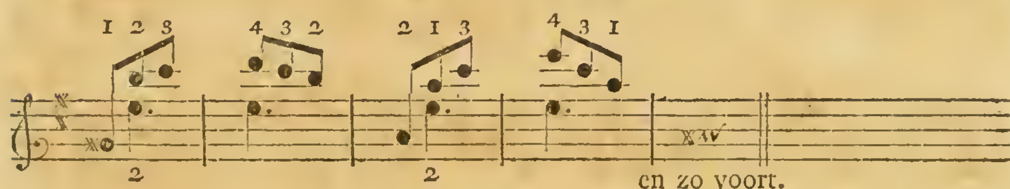
Nu komen wy nog op eenen Speeltrant, by welken men zich meeſtendeels der vermengde Applicatuur moet bedienen. Het zyn die geene *gebrookene t'Zamenſtemmingen*, welke men *Arpeggio* (*a*), derzelver Voordrag derhalven *Arpeggeeren* noemt. De wyze deezer *gebrookene Accorden* voortedragen, word deels van de Componiſten aangetoond; deels van de Violiniſten na eigen goeddunken gemaakt. By deeze geleegenheid wil ik te gelyk ook een en andere Verandering, die my gezwind byvalt, nederzetten. Hier zyn ze:
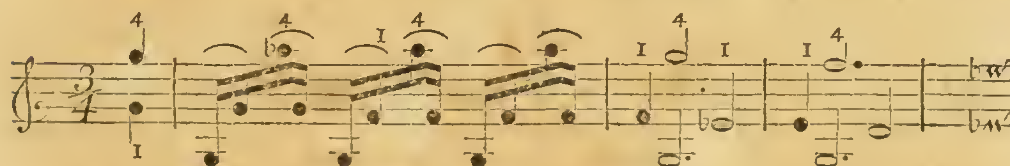
(*a*) Het komt van het woord Harp (*Arpa*). Het heet alzo *Arpiggeeren* (van *Arpeggiare*) op Harpentrant ſpeelen; dat is: de Toonen niet te gelyk, maar ontleedt voordraagen.
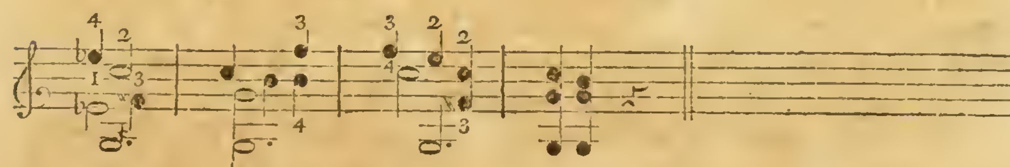

1 4 2 4 1 4 1 3 1 2 2 1 2
4 2 1 4 2 1
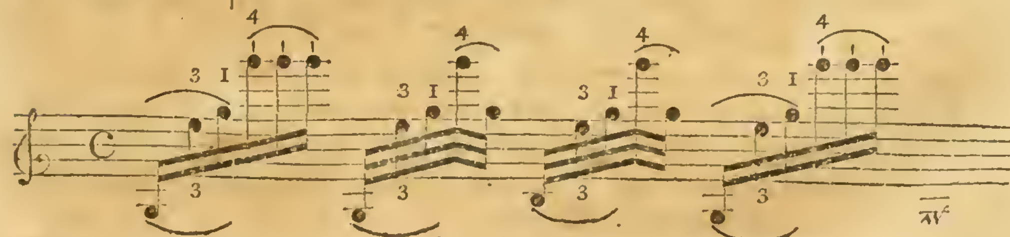

4 2 4 2 2
1 1

1 2 2 3 4 3 2 2 2 1 3 4 3 1

1 2 3 4 3 2 2 1 3 4 3 1
2 2
en zo voort.

4 4 1 4 1 4 1 1 4
1

4 2 3 3 2 2
1 3 4 4 3

4 3 1 4 3 1 4 3 1 4 3 1
3 3 3 3

§. 19.

Altemaal (E) laag.

§. 19.

In deeze Voorbeelden vind men de *Overlegging*; alsmede het uytſtrekken en terughaalen van eenen, en ook zomtyds van twee Vingeren te gelyk. Men vind wyders het ordentlyk op- en afwaardsgaan door de vermengde Applicatuur, en eindelyk vind men ook eenige Veranderingen in de *Arpeggeering*. Zo als het *Arpeggio* in de eerſte Maat van elk Exempel aangetoond is; zo moet men in vervolg der over malkander gezette Nooten voortvaaren. Deeze weinige Voorbeelden zyn waarlyk maar een ſlaauwe ſchets aller mogelyke Veranderingen, zo wel deezer Applicatuur, als der gebrookene Accorden: doch wanneer een Leerling deeze rein kan afſpeelen, zo heeft hy eenen zo goeden grond gelegd, dat hy weinig moeite vinden zal, om alles, wat hem in dien ſmaak voorkomt, wel haaſt richtig en zuyver voortedragen.
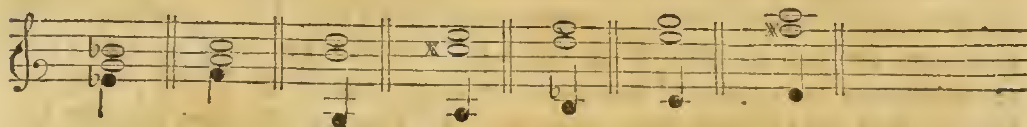
§. 20.

§. 20.

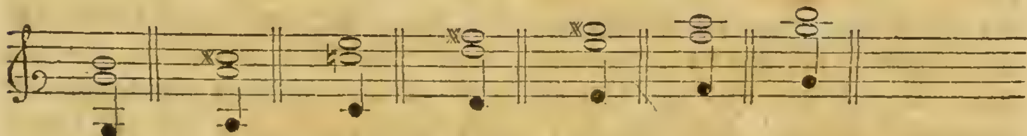
Tot besluyt van dit Hoofdstuk moet ik nog eene nuttige betrachting inlassen, die eenen Violinist by het afspeelen der *Dubbelgreepen* maaken kan: om met goede Toonen, krachtig en zuyver te speelen. Het is ontegenzeggelyk, dat eene Snaar, wanneer ze aangeslaagen of gestreeken word, eene andere haar gelykgestemde Snaar ook in beweeging zet (*b*). Dit is echter niet genoeg. Ik heb de Proef op de Viool gemaakt, dat by het t'zamenstryken van twee Toonen, ook zelfs dan de *Terce*, dan de *Quint*, dan de *Octaav'* enz. van zich zelfs op even het zelfde Instrument laat hooren. Dit diend nu tot eene onbedrieglyke Proef, waarmeede zich yder zelfs probeeren kan, of hy de Toonen rein en richtig weet te speelen. Want wanneer twee Toonen, zo als ik ze beneden aanwyzen zal, goed genomen en recht uyt de Viool, om zo te spreeken, uytgetrokken worden; zo zal men te gelyker tyd de Onderstem in een zeeker verdoofd en snarrend geluyd gantsch duydelyk hooren: zyn de Toonen daarentegen niet rein gegreepen, en de een of andere slechts een weinigje te hoog of te laag; zo is ook de Onderstem valsch. Men probeere het met geduld: en die geene, die in 't geheel daarmeede niet te regt kan komen, die speele aanvankelyk de zwarte Grondnoot, en brenge de Viool nader aan het gehoor, zo zal hy by het afspeelen der twee bovenste Nooten even deeze laage zwarte Noot daartoe snarren hooren. Hoe nader men de Viool aan het oor houd, hoe meer mag men den Streek matigen.

(*b*) Dat dit eene den Ouden reeds bekende Zaak was, zegt ons *Aristides Quintilianus Lib. 2. de Musica* met deeze Woorden: *Si quis enim in alteram ex duabus Chordis eundem Sonum edentibus parvam imponat ac levem stipulam; alteram autem longius inde tentam pulset, videbit Chordam stipula onustam evidentissime una moveri.* Daar laat zich ook eene andere Proef maaken. Men hange een Stryk-Instrument, wiens Snaaren niet al te zeer zyn uytgespannen, naby een Orgel; zo zal men, wanneer de Toonen, welke de leege Snaaren des Stryk-Instruments hebben, op het Orgel beroerd worden, te gelyker tyd de leege Snaaren ook, hoewel onberoerd, meede klinken hooren, of ten minsten eene sterke beweeging derzelve bemerken. Of men speele op eene niet al te sterk betrokkene, en een weinig laag gestemde Viool de (g) met den derden Vinger op de (D) Snaar; zo zal zich de leege (G) Snaar terstond van zelve beweegen.

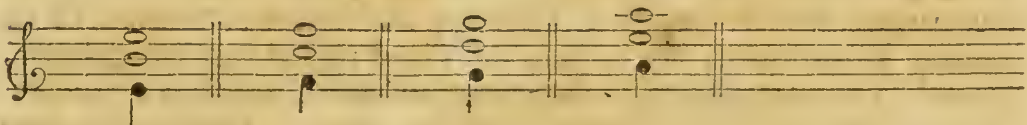
tigen. Vooral echter moet de Viool goed besnaard en rein gestemd zyn. Hier zyn eenige Proeven daarvan. Men ziet hier uyt hoe geweldig de *Harmonische Drieklank* (*trias Harmonica*) is. By voorbeeld: wanneer de twee Nooten eene *kleine Terce* van malkander afstaan; zo hoord men teffens de *groote Terce* of *Decime* daar by: Het maakt derhalven eenen weltezamenstemmenden *Drieklank*.

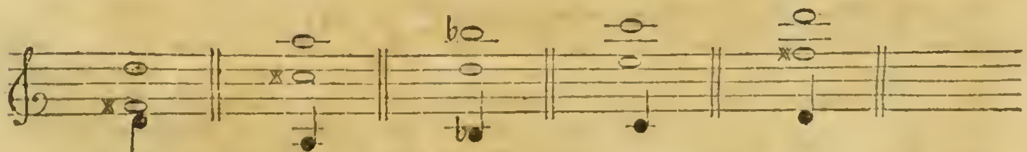
Wanneer daarentegen de twee Nooten eene grootere *Terce* bedraagen; zo hoord men de *Octaav'* tot de onderste Noot.

Staan de twee Toonen eene *natuurlyke Quart* van malkander; zo hoord men by de onderste Noot de *Quint*.

Zyn de twee Nooten eene *kleine Zesde* van malkander, zo hoord men de *grootere Terce*, of *Decime*.
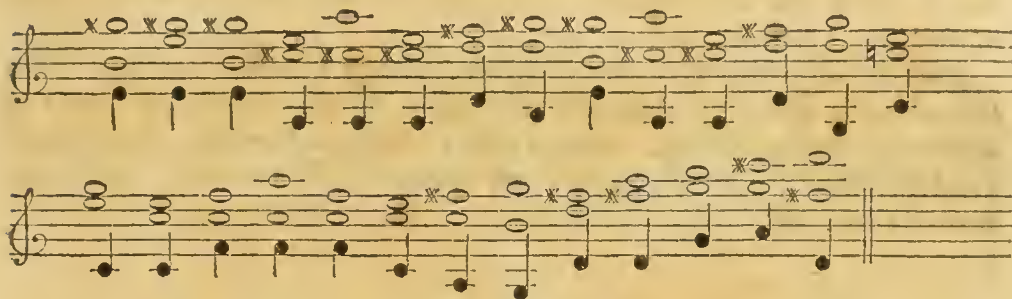

By de *grootere Zesde* klinkt de *Quint* 'er onder.

Men

Men hoord het nog duydelyker, wanneer men eenige Dubbelgreepen terſtond naar malkander neemt: want dan valt de Verandering deezer ſnarrende Toonen meer in de ooren. By voorbeeld:
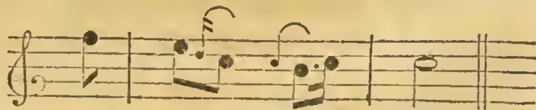

NEGENDE HOOFDSTUK.

Van de Voorſlagen, en eenige daartoe betrekkelyke Vercieringen.

§. 1.

De *Voorſlagen* zyn kleine Nooten, welke tuſſchen de gewoonlyke Nooten ſtaan, maar niet tot de Maat gereekend worden. Zy zyn van de Natuur zelfs daartoe verordend de Toonen met malkander te verbinden, en eene Melody daardoor zingbaarer te maaken. Ik zeg: *van de Natuur zelfs.* Want het is onbetwiſtbaar, dat zelfs een Boer zynen Boerendeun aldus met *Voorſlagen* beſluyt:

daar het toch in den grond maar zo heet:

De Natuur zelfs dwingt hem als met geweld daar toe. Gelyk als dikwyls de eenvoudigſte Boer in Figuuren en Beſluyten

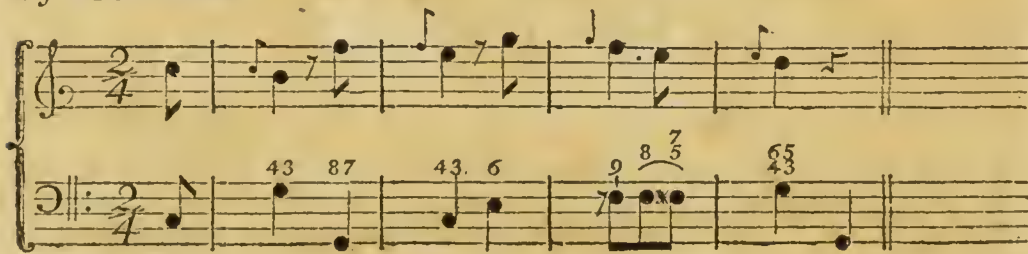
 ſpreekt

ſpreekt zonder het zelfs te weeten. De Voorſlagen zyn dan *Diſſonanten* (*a*); zomtyds zyn ze eene herhaaling der voorige Nooten; dan zyn ze weder eene Verciering eener eenvoudige Melody, en eene begeeſting eener ſlaaperige Paſſage; en eindelyk zyn ze dat geene, wat den Voordrag te zamen doet hangen.

Het is dienvolgens een Regel zonder Uytzondering: *Men ſcheide den Voorſlag nimmer van zyne Hoofd-Noot, en neeme ze altoos in eenen Streek.* Dat echter de navolgende, en niet de vooruytſtaande Nooten tot den Voorſlag behooren, zal men wel uyt het Woord *Voorſlag* zelve kunnen afneemen.

§. 2.

Daar zyn *af-* en *opklimmende Voorſlagen*, doch die beide in *aanſlaande* en *doorgaande* verdeeld worden. De *afklimmende Voorſlagen* zyn de natuurlykſten, wyl zy den waaren aart eens *Voorſlags*, naar de naauwkeurigſte Compoſitie regelen hebben. By voorbeeld:

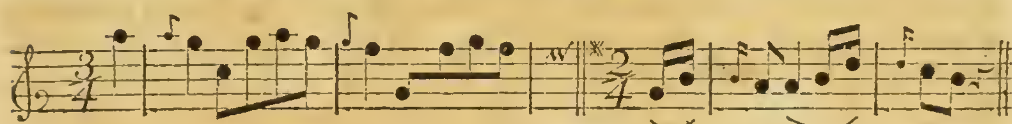

§. 3.

De *afklimmende Voorſlagen* zyn echter ook tweederlei: namentlyk de langen en korten. Van de langen zyn wederom twee

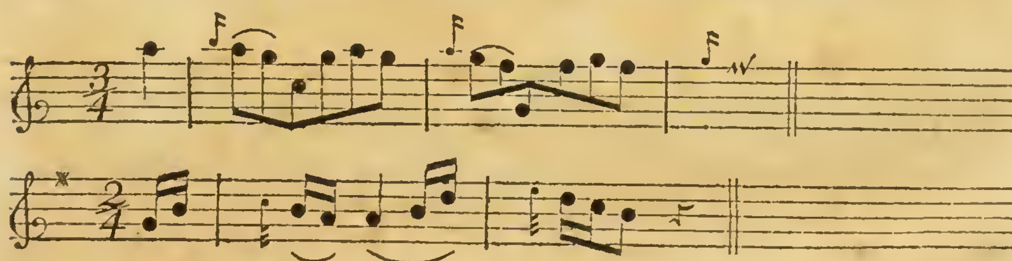
(*a*) Die geene, die niet weet, wat een *Diſſonant* is; dien zal ik het zeggen: Ja ik behoeve hem ſlechts de *Conſonanten* te noemen. De *Conſonanten* zyn den *Inklank*, de *groote* en *kleine Terce*, de *Quint*, de *Zesde* en de *Octaav*. De *Diſſonanten* zyn alle de andere Intervallen, die men in §. 5. des derden Hoofdſtuks mag nazien. De Afdeeling der *Con-* en *Diſſonanten*, en al het overige behoord tot de Zetkonſt.

twee Soorten, waarvan de eene langer als de andere is. Wanneer de *Voorſlag* voor eene Vierde-, Achtſte- of Zeſtiendedeel-Noot ſtaat, zo is hy als dan een langer Voorſlag; hy doet echter maar de helft der Noot die volgd. Men houd alzo den Voorſlag zo lang, of die tyd, welke de helft der Noot bedraagd; doch naderhand ſleept men de Noot gantſch zacht daaraan. Al wat de Noot verlieſt dat wint de *Voorſlag*. Hier zyn Exempelen:

Het word aldus geſpeeld.

Men zou vryelyk alle de *afklimmende Voorſlagen* in groote Nooten kunnen zetten en in de Maat verdeelen. Doch wanneer een Speeler daartoe komt, en hy niet weet, dat het uytgeſchreevene Voorſlagen zyn, ofte zo hy gewoon is alle Nooten te krullen, hoe ziet het alsdan zo wel om de Melody als Harmonie uyt? Ik wil 'er om wedden dat een zulke nog eenen langen Voorſlag daartoe ſchenkt, en het aldus zal ſpeelen:

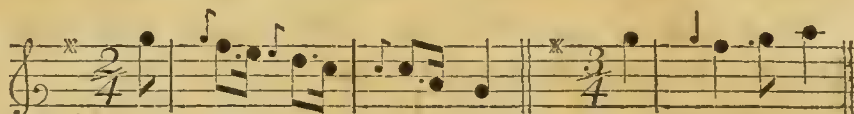
Het welk toch nooit natuurlyk, maar veel eer buytenſpoorig en verward ſtaat (*b*). Het is jammer, dat de Leerlingen zo ligt dit gebrek vervallen.

(*b*) *Neu deſis Operæ, nevæ immoderatus abundes. Horat. Lib. III. Sat. V.*

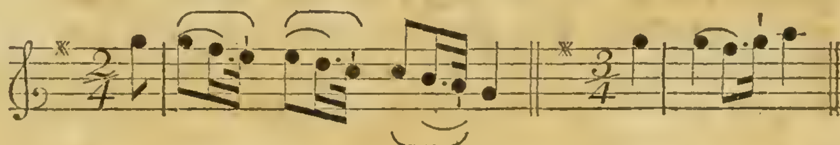
§. 4.

De tweede Soort der *lange Voorſlagen*, die men de langere Voorſlagen mag noemen, vindt men eerſtelyk by gepunćteerde Nooten; ten tweeden, by halve Nooten, wanneer ze in de $\frac{3}{4}$ Maat als aanvanklyk ſtaan, of wanneer in de Twee- of Vier-vierdedeelmaat maar eene, of ten hoogſten twee voorkomen, waarvan eene met den *Voorſlag* bemerkt is. In deeze gevallen word de *Voorſlag* langer gehouden. By de gepunćteerde Nooten houd men den *Voorſlag* zo lang, als de tyd der Noot bedraagd; in plaats des Punćts daarentegen neemt men eerſt den Toon der Noot, doch zo, als of een Punćt daarby ſtond: want men verheft den Strykſtok, en ſpeeld de laatſte Noot zo laat, dat door eene ſpoedige verandering des Streeks de daarop volgende Noot terſtond daar aan gehoord word. By voorbeeld:
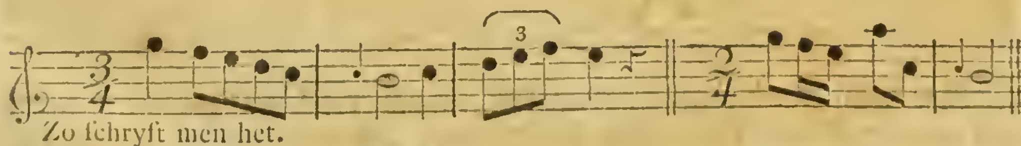
Zo ſchryft men het.

Doch aldus word het geſpeeld.

Wanneer men echter eene halve Noot, by de boven aangemerkte twee toevallen, met den *Voorſlag* wil afſpeelen; zo bekomt de *Voorſlag* drie deelen der halve Noot, en by het vierde deel neemt men eerſt den Toon van de halve Noot. By voorbeeld:

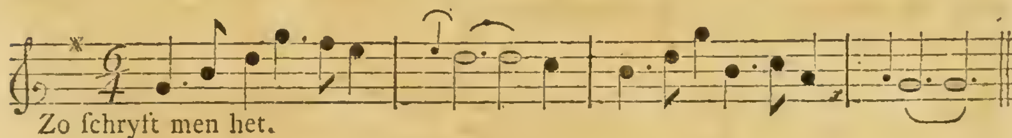

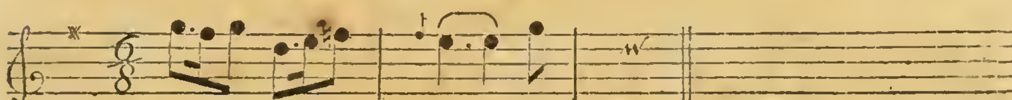

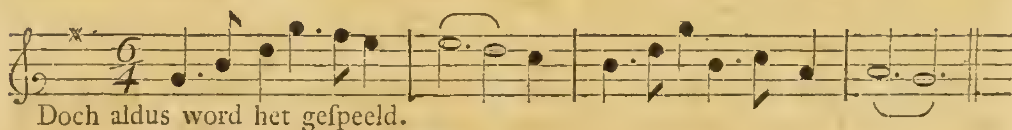
§. 5.

§. 5.

Daar zyn nog andere gevallen, waar men zich van den *langen Voorſlag* bediend, die echter allen onder den Speeltrant der gepunčteerde Nooten behooren. By voorbeeld: in de $\frac{6}{4}$ en $\frac{6}{8}$ Maat zyn zomtyds twee Nooten op eenen Toon aan malkander gebonden, waarvan de voorſte een Punčt na zich heeft: in zulk geval word de *Voorſlag* den gantſchen tyd uytgehouden, welke de Noot te zamen met het Punčt uytmaakt. By voorbeeld:

Zo ſchryft men het.

Doch aldus word het geſpeeld.
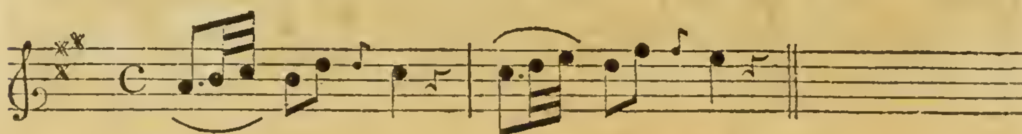

Even op deeze wyze houd men in het volgende Exempel den *Voorſlag* door het gantſche eerſte Vierdedeel uyt, en by het tweede Vierdedeel neemt men eerſt de Hoofdnoot en ſpeeld de overigen terſtond daar aan voort. Doch dit laat zich by halve Nooten niet altyd doen, zo als wy by de *korte Voorſlagen* zien zullen.

Zo word het geſchreeven.

Zo
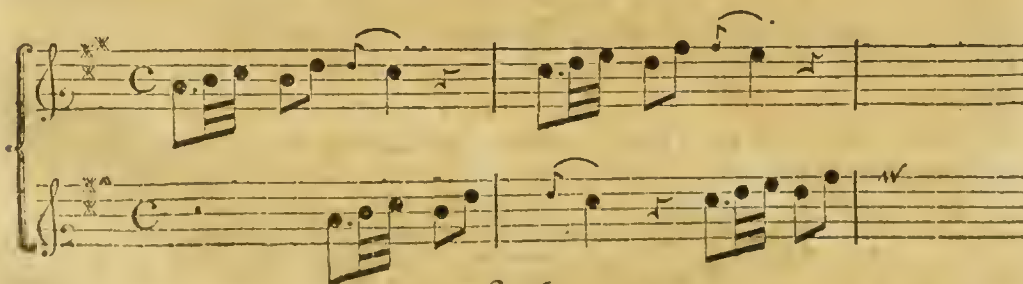

En meenigmaal staat een *Sospir* of zomtyds zelfs eene Pause ter plaatse, waar men toch nog de Noot hooren moet. Wanneer zich nu de Componist daarin heeft verzien; zo moet echter de Violinist wyzer zyn, en den *Voorslag* zo lang uythouden, als de volgende Noot geld, en by de Pause eerst in den Toon der Noot invallen. By voorbeeld:

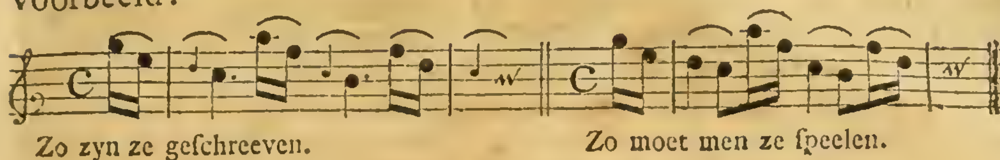
Doch daar toe word of een genoegzaam inzien in de Compositie, of eene gezonde Beoordeelingskracht vereischt; en dit myn onderwys is hoofdzaakelyk tot eenen Alleenspeelenden gerigt: want in Stukken van meer Stemmen konde het de Componist wegens de Voorttreeding der Onder- of Middelstem eigentlyk aldus verlangen. By voorbeeld:

§. 6.

De *lange Voorslagen* ontspringen echter niet altoos uyt de voor-
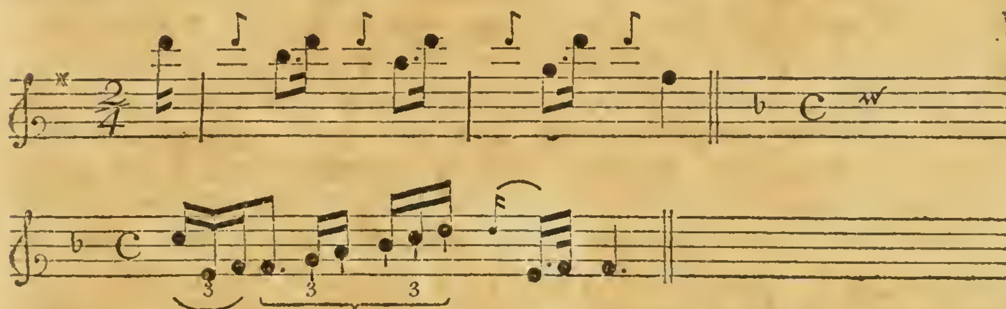
vorafgaande Nooten. Zy worden ook vry aangeſtooten. By voorbeeld:

Zo zyn ze geſchreeven. Zo moet men ze ſpeelen.

§. 7.

Zy komen ook niet altyd van den naaſten Toon, maar uyt alle Trappen. En daar maaken ze (*c*) de Figuur des *Ophoudens* in den voorigen Toon.

§. 8.

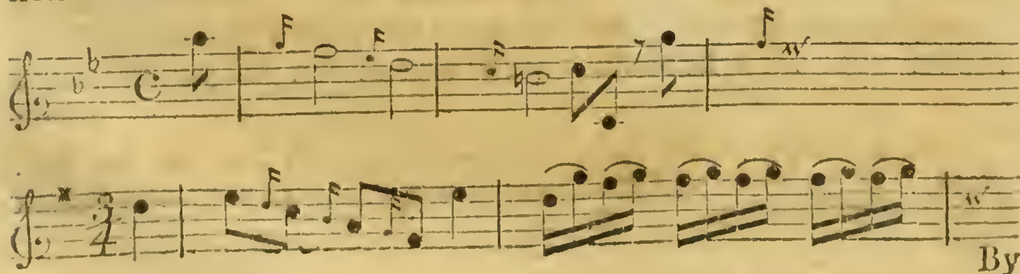
Vooral moet men betrachten, eerſtelyk: dat men by de *afklimmende Voorſlagen* nooit de laage Snaar ten *Voorſlag* gebruykt: maar dat men, wanneer de *Voorſlag* op eene zulke valt, denzelve altoos met den Pink op de naaſtaanleggende laagere Snaar neeme. Ten tweeden: moet de Sterkte des Toons, by de *lange* en *langere Voorſlagen*, altyd op den *Voorſlag;* maar de Zwakte op de Noot vallen. Het moet echter met eene aangenaame maatiging des Streeks geſchieden. Ook de Sterkte moet eene Zwakte voor zich hebben. Men kan eenen *langen Voorſlag*, waar-

(*c*) Dit is de *Figura retardationis*. Het eerſte Exempel is echter ook eene Herhaaling, welke men onder de Figuuren der Redekonſt teld, en met haaren rechten naam *Anaphora* noemd.
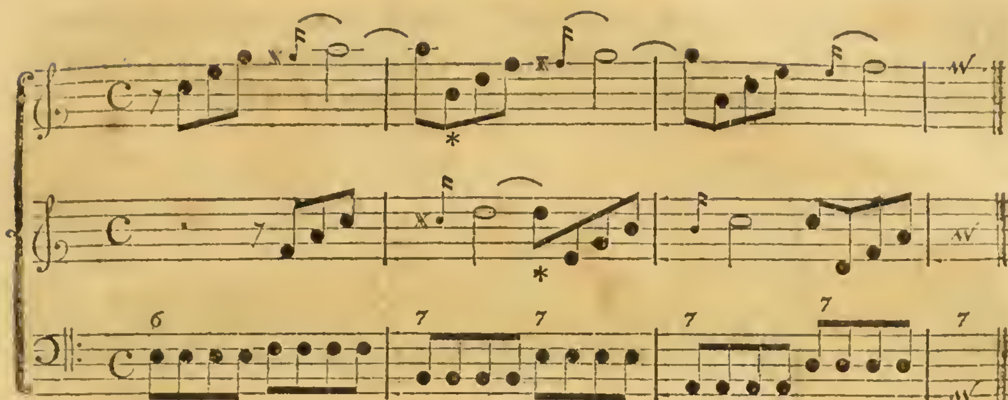
waarvan hier gesprooken word, heel ligt wat zagt aanstooten; den Toon aan de Sterkte gezwind groeijen laaten; in 't midden des *Voorslags* de grootste Sterkte aanbrengen, en alsdan de Sterkte zo verliezen, dat laatstelyk de Hoofdnoot gantsch *piano* daarin sluypt. Inzonderheid wachte men zich by de Hoofdnoot met den Strykstok natedrukken. Men moet slechts den Vinger, met welken den *Voorslag* gemaakt word, opheffen, doch den Strykstok zacht voortgaan laaten.

§. 9.

Daar zyn ook korte *Voorslagen*, by welken de Sterkte niet op den *Voorslag*, maar op de Hoofdnoot valt. De *korte-Voorslag* word zo gezwind gemaakt als mogelyk is, en word niet sterk, maar gantsch zwak aangegreepen. Men gebruykt deezen *korten Voorslag*, wanneer meer halve Nooten na malkander komen, waarvan yder derzelve met een Voorslagnootje beteekend is; of anders, wanneer ook meenigmaal slechts eene halve Noot volgd, die echter in eene zulke Passage steekt, welke terstond van eene tweede Stem in de hoogere *Quart* of in de laagere *Quint* nagebootst word; of wanneer men anderzints voorziet, dat door eenen *langen Voorslag* de regelmaatige Harmonie en gevolglyk ook de ooren der Toehoorders daar door beleedigt worden; en eindelyk wanneer in een *Allegro*, of ander vrolyk Tempo eenige Nooten traps wyze, of ook Terce wyze na malkander afklimmen, waarvan yder eenen *Voorslag* voor zich heeft; in welk geval men den *Voorslag* snel weg speeld, om het Stuk door het lang uythouden der *Voorslagen* de levendigheid niet te beneemen. Hier volgen de Voorbeelden, waarvan de Voordrag met lange Voorslagen veel te slaaperig klinken zoude.

By
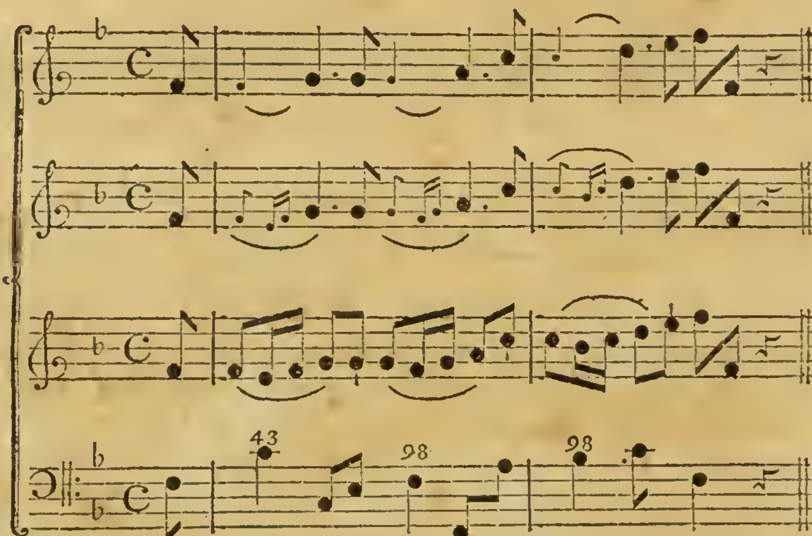

By deeze Septbindingen moeſt men wel altoos eerſt by de Achtſtedeelnoot (*) van den Voorſlag in de Hoofdnoot invallen, zo als §. 5. is gezegd geworden: maar wanneer eene tweede Stem daarby is, is 't in het geheel niet van myn ſmaak. Want, eerſtelyk valt de *Septime* eerſt met de Grondnoot in, en heeft haare rechte voorbereiding niet; offchoon miſſchien iemand zeggen mogt: Het gehoor word door het *Semitonium* des Voorſlags bedrogen, en door deeze ophouding, als eene cierlyke opſchorting, genoegzaam vergenoegd. Ten tweeden: vallen de Toonen in het eerſte half deel der Maat zo tegenſtrydig te zamen, dat, wanneer het niet recht ſpoedig weggeſpeeld word, de *Diſſonance* het gehoor onverdraaglyk is. By voorbeeld:

§. 10.

De *opklimmende Voorſlagen* zyn in 't geheel niet zo natuurlyk, dan de *afklimmende;* inzonderheid die, welke uyt den naaſten en wel uyt eenen heelen Toon voortvloeijen: wyl ze altoos *Diſſonanten* zyn. Doch wie is 'er die niet weet, dat de *Diſſonanten* niet opwaards, maar afwaards moeten geſpeeld worden? Men handeld dienvolgens zeer vernuftig, wanneer men eenige

Tusschennooten daartoe speeld, welke door de richtige oplossing der *Dissonanten* het Gehoor vergenoegen, en zo wel de Melody als Harmonie verbeteren. By voorbeeld:

Op deeze wyze valt de Sterkte op de eerste Noot des Voorslags, en de Hoofdnoot word zacht en zo daaraan gesleept, gelyk het reeds §. 8. is geleerd geworden. Men moet echter ook hier by den Grondnoot met den Strykstok niet nadrukken.

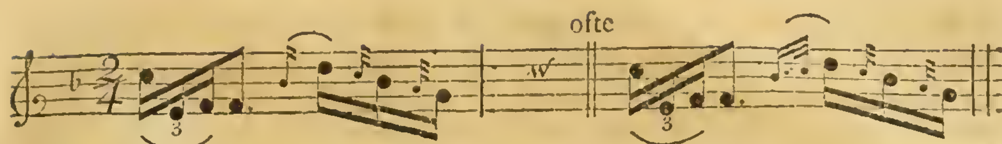
§. 11.

Men pleegd ook dikwyls den *opklimmenden Voorslag* van de *Terce* te maaken, wanneer zy schoon, naar het uyterlyke aanzien uyt den Neventoon voortvloeijen zoude. Men maakt hem in zulk geval echter meerendeels met twee Nooten. By voorbeeld:

Wanneer hy vry moet aangestooten worden geschied het gemeenlyk. By voorbeeld:

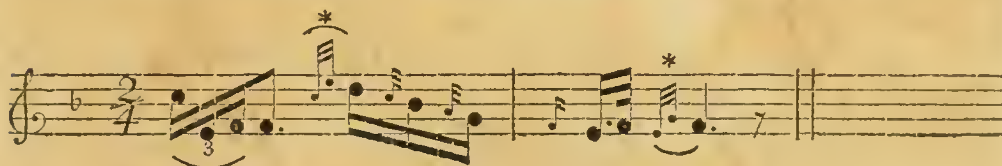
De

De eerste Noot van deeze *Voorslag* der *Terce* met twee Nooten, is met een Stipje voorzien; de tweede daarentegen is afgekort. En even zo moet deezen Voorslag ook gespeeld worden. Men moet namentlyk de eerste Noot iets langer houden; doch de andere te zamen met de Hoofdnoot zonder nadruk des Strykstoks gantsch zacht daar aan sleepen.

§. 12.

Men kan ook uyt den naasten Toon eenen *Voorslag* met twee Nooten maaken, wanneer men den boven de Hoofdnoot staande Toon daarby neemt. By voorbeeld:

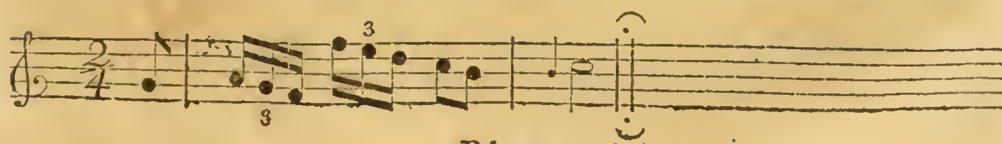

§. 13.
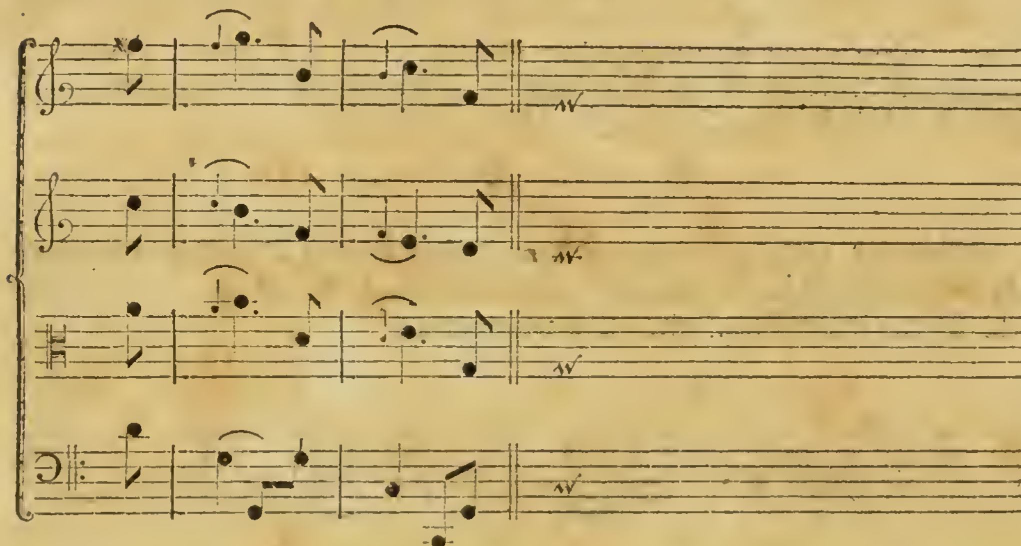
Wanneer men den *opklimmenden Voorslag* slechts met eene Noot en uyt den naasten Toon neemen wil; zo klinkt het goed, wanneer hy tegen de Hoofdnoot eenen halven Toon bedraagd. By voorbeeld:
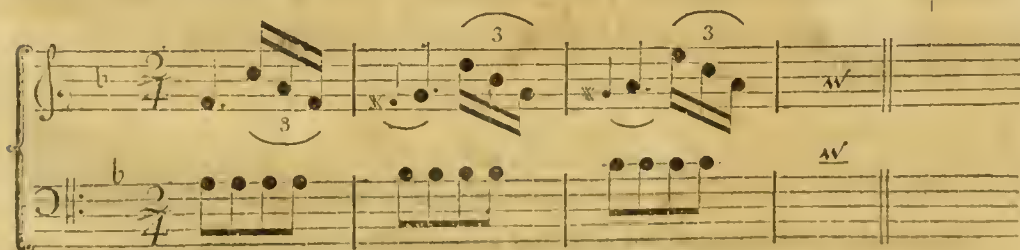

Daarom komt het zeer wel by eene Sluytnoot. By voorbeeld:

En de groote *Septime*, met de *Seconde* en *Quart* begeleidt, ſpreekt den opklimmenden halftoonigen Voorſlag het woord, en maakt eenen goeden indruk in de gemoederen der Toehoorders: inzonderheid wanneer die Voorſlagen by de overige Stemmen ook altemaal bygezet zyn, en in het affpeelen naauwkeurig betracht worden. By voorbeeld:

Zo komt echter de *vergroote Quint* ook nog daar toe, en zy verdeedigd het gebruyk des halftoonigen Voorſlags door zich zelfs. By voorbeeld:

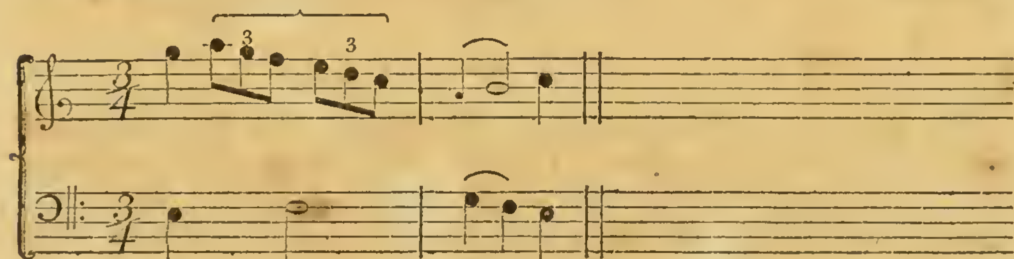

Men vergeete echter niet dat de Sterkte op den Voorſlag, doch de Zwakte op de Hoofdnoot vallen moet. Waarvan de Voordragswyze §. 8. is geleerd geworden.

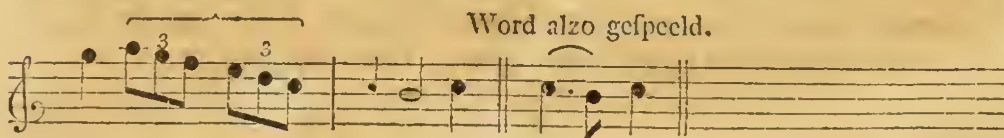
§. 14.

§. 14.

Het Vernuft en het Oor overtuygen ons alzo, dat een uyt den Neventoon voortvloeijende en opklimmende lange *Voorſlag* plat weggeſpeeld, zelden, doch de *halftoonige* altoos goed zy: wyl hy, 't zy hy vloeije uyt de grootere *Terce*, uyt de drietoonige *Quart*, of uyt de vergrootte *Zesde*, altyd of door de *vergrootte Quint*, of door de vergrootte *Seconde*, of door de groote *Septime* zich regelmaatig oploſt. Zulk één legt alzo zyn gering inzicht in de Regelen der Zetkonſt aan den dag, welke in zyne Compoſitie eenen *opklimmenden heeltoonigen Voorſlag*, in zulk eene Paſſage aanbrengt, die hem op het allernatuurlykſte van boven naar beneeden voert, en waar een ygelyk, zonder dat het 'er bygeteekend is, reeds zelfs eenen *afklimmenden Voorſlag* maaken zoude. By voorbeeld:

Heet dat niet den *opklimmenden Voorſlag* recht ongeſchikt (zo te zeggen) met de hairen herby trekken? daar het toch overeenkomſtig den aart der Paſſage, alzo heeten moet.

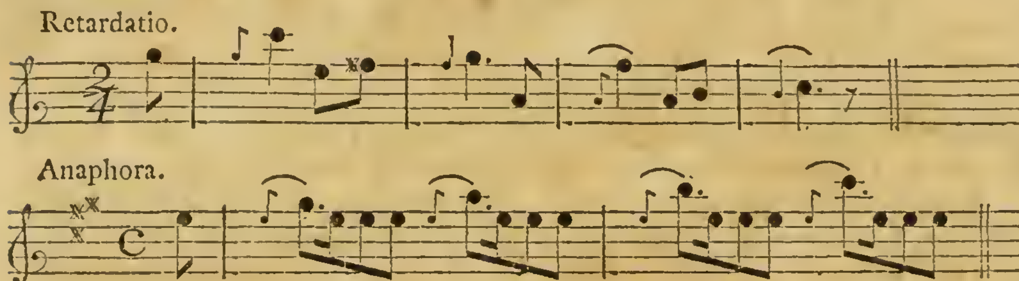

Want de *Voorſlagen* zyn niet uytgedágt om eene verwarring en hardigheid des Voordrags te veroorzaaken; zy trekken veelmeer ter ordentelyke t'zamenbinding, om alles daardoor zacht, zingbaarer en het Gehoor aangenaamer te maaken.

§. 15.

§. 15.

De *opklimmende Voorſlagen* worden ook dikwyls uyt afgeleegene Toonen herbygehaald, zo als by de *afklimmende Voorſlagen* geſchied, waarvan §. 7. is geſproken geworden. Hier is een Exempel:

Ook hier valt de Sterkte altoos op den Voorſlag, en word achtervolgens het in §. 8. gegeevene onderwys geſpeeld.

§. 16.

Dit waren nu allen *aanſlaande Voorſlagen*, die de Componiſt moet, of ten minſten kan en behoord aan te toonen: wanneer hy zich anders eene ſtreelende hoope eens goeden Voordrags zyner ontworpene Stukken maaken wil. En by dit alles word meenige goede Compoſitie zomtyds elendiglyk gepynigd. Nu komen wy op de *doorgaande Voorſlagen*, *Tuſſchenſlagen*, en andere dergelyke Vercieringen, by welken de Sterkte op de Hoofdnoot valt, en die zelden of nooit van den Componiſt aangetoond worden. Zy zyn derhalven zulke Vercieringen, die de Violiniſt naar zyne eigene gezonde beoordeeling aan de rechte plaats moet weeten aan te brengen. Hier volgen ze.

§. 17.

De eerſte zyn de *doorgaande Voorſlagen*. Deze *Voorſlagen* behooren niet in den tyd hunner Hoofdnoot, in welke zy vallen, maar zy moeten in den tyd der voorafgaande Noot geſpeeld worden. Men konde vryelyk haaren Voordrag door kleine Nooten

ten beſtemmen; maar dat zoude iets zeer nieuws en ongewoons zyn. Die het wil uytdrukken, zet het reeds in regelmaatig ingedeelde Nooten heen. Men pleeg deeze *doorgaande Voorſlagen* by eene rey Nooten aantebrengen, die eene *Terce* van malkander afſtaan. By voorbeeld:

Zonder Verciering. Zo konde men het Schryven.

af op af

Doch zo worden ze geſpeeld, en ook voor het beſte geſchreven.

De Zeſtiendedeelnoot word heel zacht en ſtil gegreepen, en de Sterkte yalt geheel op de Achtſtedeelnoot.

§. 18.

Men kan de *doorgaande Voorſlagen* ook by de Nooten aanbrengen, die trapswyze op- en afwaards gaan. By voorbeeld:

De naakte Nooten. Zo kon men het Schryven.

af op af

Zo ſpeeld men het.

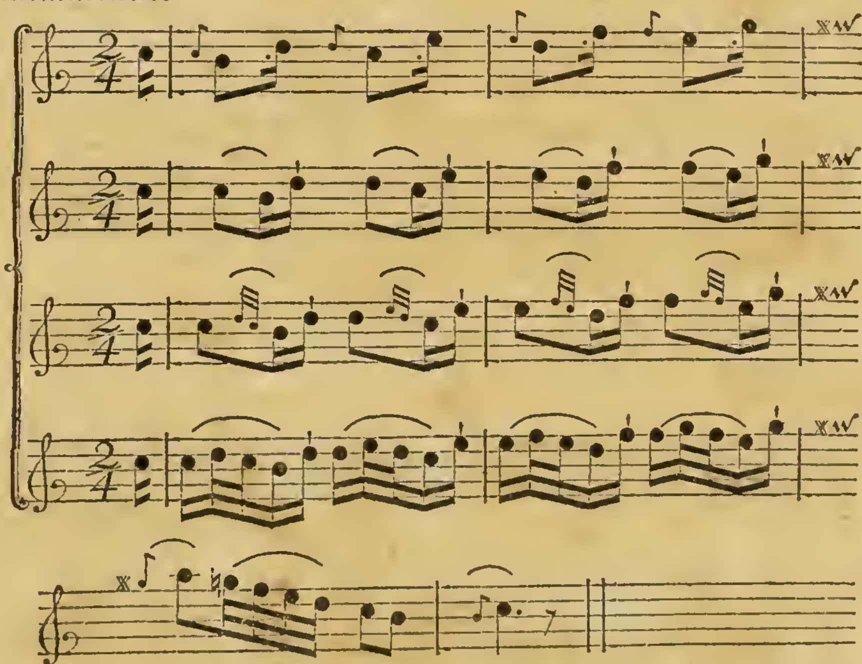
Zonder Verciering. De Voordragswyze aan te toonen.

af op
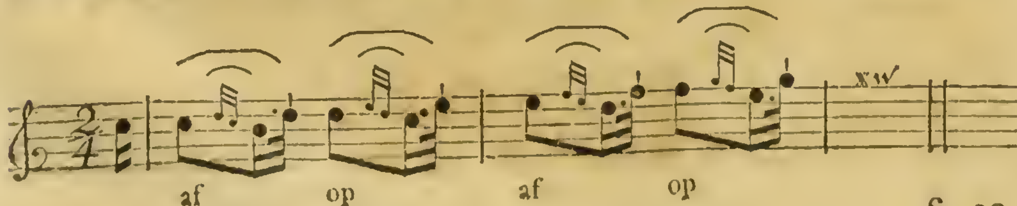
Zo word het geſpeeld en ook op de beſte wyze geſchreeven.

§. 19.

Onder de *doorgaande Voorſlagen* behooren ook de zulke willekeurige Vercieringen, welke ik *over-* en *onderſtygende Tuſſchenſlagen* noemen wil. Zy behooren tuſſchen den *Voorſlag* en de *Hoofdnoot*, en vallen gantſch zacht van den *Voorſlag* op de *Hoofdnoot* af. Men zie hunne gedaante en gantſche oirſpronk. Hier zyn de *afklimmende*.

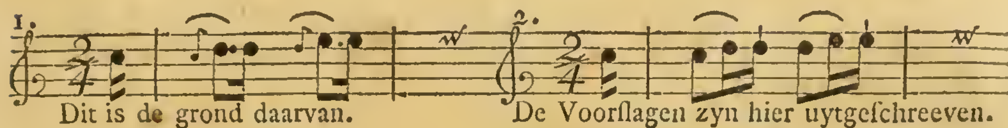
Wanneer men 't nu echter nog beter en recht levendig ſpeelen wil: zo moet men de eerſte Noot van elk Vierdedeel ſterk aangrypen, de overige Nooten zacht daar aan ſleepen, de Noot op-een-na gepunčteerd, en de laatſte ſpade; doch elk Vierdedeel in eenen Streek neemen. By voorbeeld:

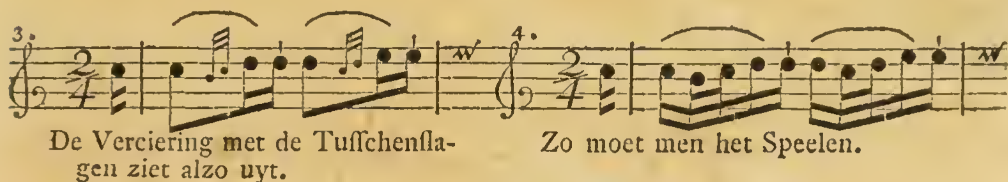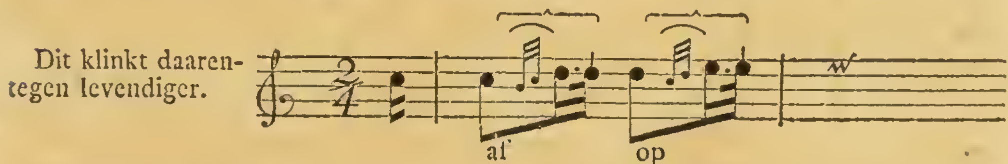

§. 20.

§. 20.

De *opklimmende Tusschenslagen* worden even aldus gespeeld, en men heeft het zelfde daarby waarteneemen. By voorbeeld:

Dat deeze *opklimmende Tusschenslagen* den eenen heelen Toon opklimmenden Voorslag te hulp komen, weet men uyt §. 10.

§. 21.

Het is zo klaar als den dag, dat een Violinist wel moet weeten te onderscheiden, of, en wat voor eene Verciering de Componist reeds uytgezet heeft; en of hy nog eene, of wat voor eene Verciering hy nog kan aanbrengen; wy zien het zonneklaar in de Exempelen des 19. en 20. Paragraaphs. Want hoe slecht zoude het luyden, wanneer de Violinist den van den Componist reeds opgeschreevenen en in de Maat verdeelden *Voorslag* nog met eenen afdaalenden langen Voorslag wilde vereeren. Het heet by voorbeeld:

Allegro.

Daar word echter flegts deeze onnodige Verciering aangebragt. Doch men verftaa my wel, ik fpreek van eenen langen Voorflag, op welken de Sterkte des Toons valt.

Hier kunnen de onbedreevene Speelers, welke alle Nooten verkrullen willen, de oorzaak inzien, waarom een vernuftig Componift zich ergerd, wanneer men hem de reeds uytgezette Nooten niet plat wegfpeeld. In de tegenwoordige Exempelen zyn de *afklimmende Voorflagen* reeds ter nedergefteld en in de Maat verdeeld. Zy zyn *Diffonanten* die zich fraai en ordentelyk oploffen, gelyk wy uyt de Onderftem en uyt de daar boven gezette Cyffers zien, welke men met haaren rechten naam de *Signaturen* noemd. Wie kan nu niet, als het waare, met handen taften, dat het zeer jammerlyk ftaat, wanneer men het natuurlyke met nog eenen langen Voorflag verderft? wanneer men den *Diffonant*, die voorheen reeds regelmaatig voorbereidt is, uytlaat, en eene andere ongerymde Noot in de plaats grypt? ja, wanneer men zelfs de Sterkte des Toons op den onnodig daartoekomenden *Voorflag* werpt, doch den *Diffonant* te zamen met de oploffing eerft ftil daaraan fleept; daar toch de

Dis-

Diſſonanten ſterk klinken, en zich by de oploſſing allengskens eerſt verliezen moeten?

Doch wat kan het de Leerling gebeeteren, als het zyn Leermeeſter zelfs niet beter verſtaat, en wanneer de Leermeeſter zelfs op goed geluk voortſpeeld, zonder te weeten wat hy doed? en nochtans wil dikwyls een zulke luk of raak Speeler nog daartoe een Componiſt heeten. Genoeg! men maake geene, of maar zulke Vercieringen, die nog de Harmonie nog Melody verderven. En in Stukken, waar meer als eenen uyt de zelfde Stem ſpeelen, neeme men alle Nooten zo, gelyk het de Componiſt heeft voorgeſchreeven. Men leere eindelyk eens goed leezen, alvoorens men met Figuuren wil omgaan: want meenig een kan een half dozyn Concerten ongemeen vaardig en zuyver wegſpeelen; doch komt het 'er toe, dat hy iets anders terſtond voor de vuyſt wegſpeelen moet, zo weet hy geene drie Tacten naar de meening van den Componiſt voortedraagen: wanneer ſchoon de Voordrag op het naauwkeurigſte beſtemd is (*d*).

§. 22.

Doch daar zyn nog eenige tot dit Hoofdſtuk behoorende Vercieringen, waarvan ik de eene den *Overworp*, de anderen eenen *Terugval* of *Afval*, de derde den *Dubbelſlag*, de vierde den *Halftriller* en de vyfde den *Naaſlag* noemen wil. De *Overworp* is eene Noot, die voor den *Voorſlag* aan de voorafgaande Noot gantſch ſtil aangeſleept word. Deeze *Overworp* word altyd in de hoogte, dan in den naaſten Toon, dan in de *Terce*, *Quart*, enz. ook nog in andere Toonen gemaakt. Men gebruykt hem, deels om den *opklimmenden Voorſlag* daardoor met den *afklimmenden* als den beſten *Voorſlag* te verwiſſelen; doch deels om eene Noot daar door levendiger te maaken. By voorbeeld:

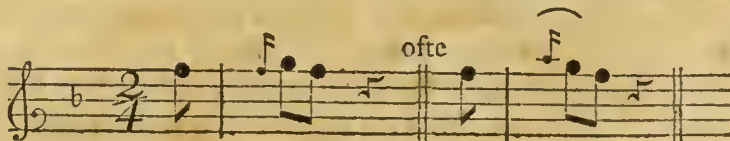
De

(*d*) Ik yvere voor de zuyverheid des Voordrags: men neeme het my derhalven niet kwalyk, dat ik de waarheid ſpreek. *Quid verum atque decens curo, & rogo, & omnis in hoc ſum. Horat.*

De naakte Nooten.

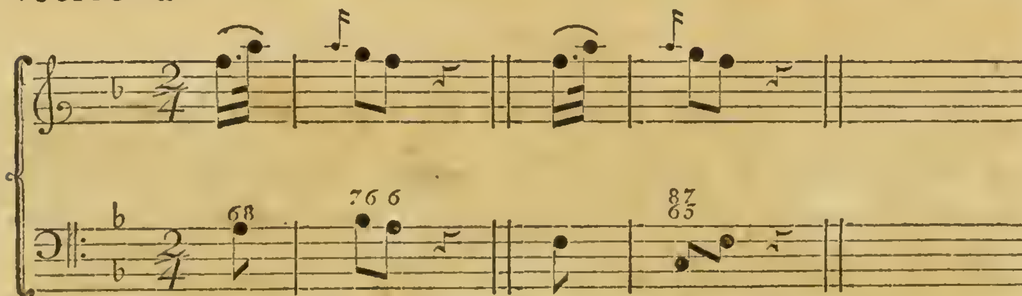
Met de op- en afklimmende Voorſlagen.
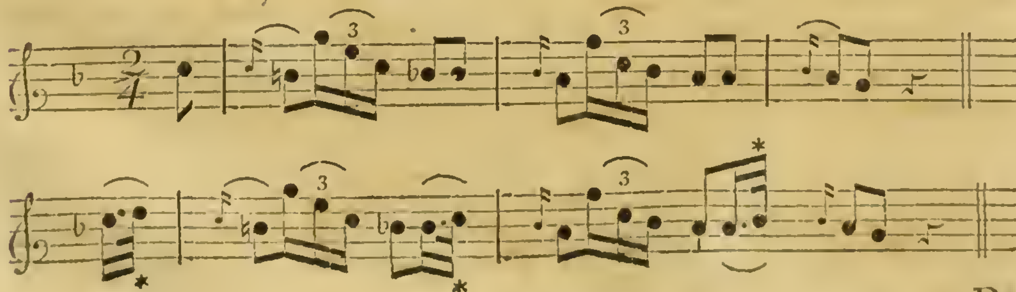

Zo moet men de eerſte Noot met eenen *Overworp* afſpeelen.
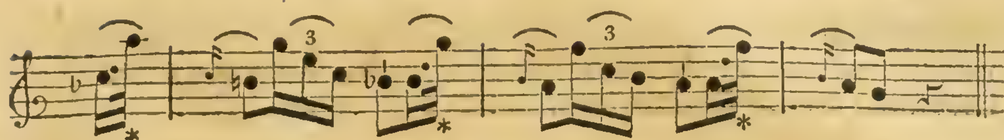

Niet alleen word de Voordrag daar door levendiger; maar men ziet ook, dat de Harmonie en Melody, en wel de eerſte door eene reguliere ſtelling, doch de tweede door eenen zingbaaren Voordrag verbeterd word. Men bezie het maar met de Onderſtem, alwaar men vinden zal, dat door den *Overworp* de regelmaatige Voorbereiding der *Septime*, of der *Zesde*, enz. gemaakt word: nadat namentlyk de Grondſtem gezet is. By voorbeeld:
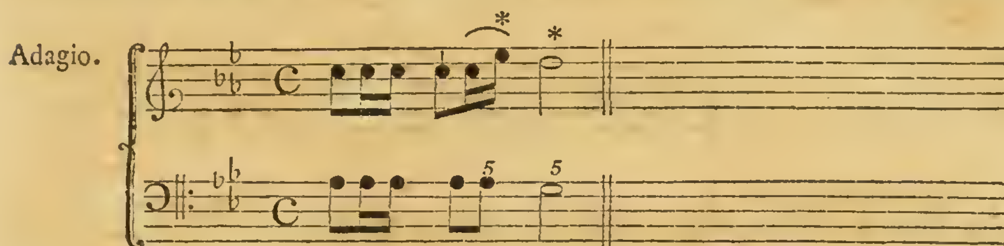

Doch men kan deezen *Overworp* ook in de naaſte, en ook in andere Toonen maaken. Ik wil eenige opſchryven (*).

§. 23.

De *Overworp* bevalt my integendeel in het geheel niet, wanneer de Bovenſtem met de Grondſtem uyt de *grootere Terce* in de *reine Quint* gaat. Want hieruyt ontſtaan *twee Quinten*, die toch uyt de goede Muzyk zyn verbannen. By voorbeeld: (*)

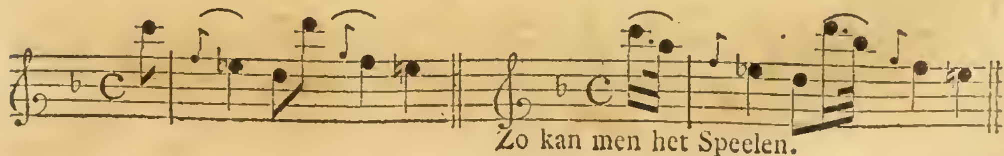

Een recht lange Voorſlag van de (e) in de halve Noot (d) kan het wel eenigzints bedekken.

§. 24.

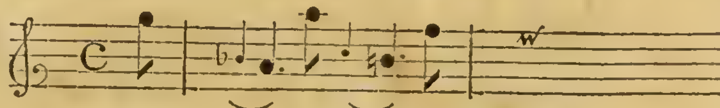
Gelyk als de *Overworp* opwaards gaat, zo valt even by dezelfde Noot de *Terug-* of *Afval* tegen de daarop volgende Noot of tegen den daarop komenden Voorſlag naar beneden. Dit geſchied, wanneer de onmiddelyk voor den Voorſlag ſtaande Noot zo ver verwydert, of ook zo droog en ſlaaperig gezet is, dat men door deeze Verciering de Vingeren beter te zamen hangen of levendiger maken moet. By voorbeeld:
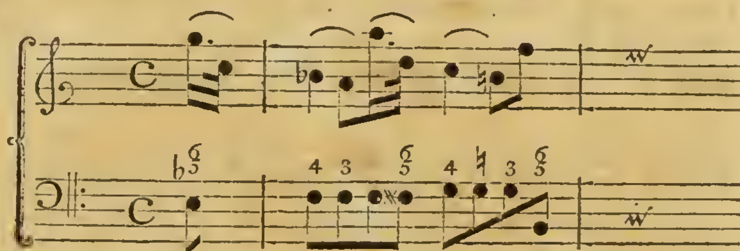

Men

Men valt ook op de naaſte Noot boven den Voorſlag naar beneden, of wel op de Noot des *Voorſlags* zelve, om eene Voorbereiding des *Diſſonants* te maaken. By voorbeeld:
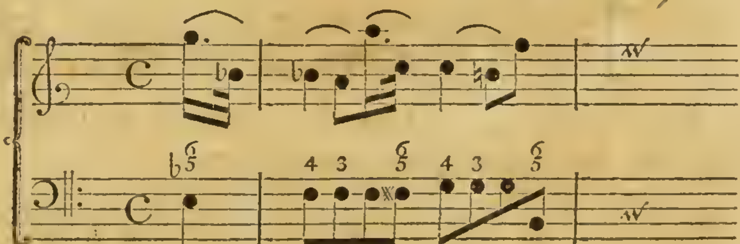
Zonder Verciering.

Met den Terugval op de naaſte Noot boven den Voorſlag.

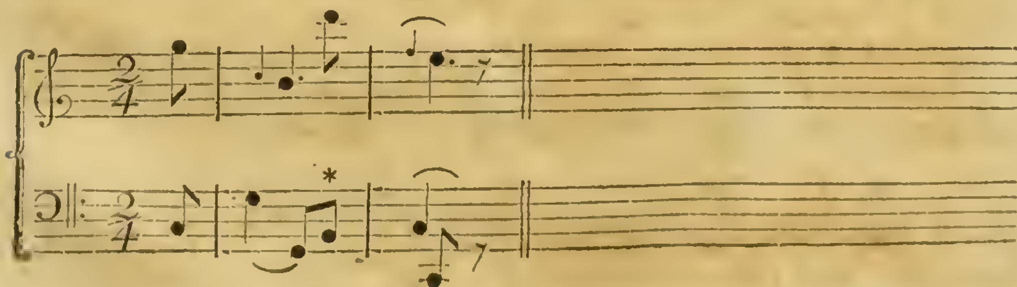

Met den Afval op den Toon des Voorſlags.

§. 25.

Eenen *Afval* op den *afklimmenden Voorſlag* zelfs kan men altyd maaken. Maar op de naaſte Noot boven denzelven laat het zich niet altoos doen. Het komt op de Grondnoot aan. By voorbeeld:
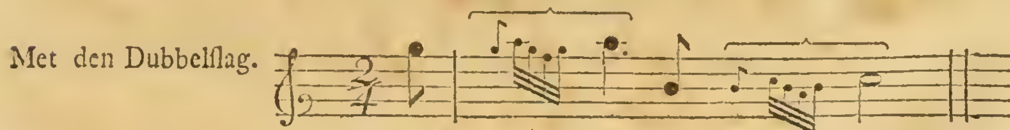

Wan-

Wanneer men by de eerste Noot eenen *Afval* in de (d) by voorbeeld maken wilde, zo was het wel de *Terugval* in den naasten Toon boven den Voorslag; doch het zou tot de Grondnoot (c) zeer jammerlyk klinken, en zo wel Melody als Harmonie bederven. By de tweede Noot, namentlyk by de * (d), is het daarentegen ongemeen goed: wyl de Terugval in de (g) de Zesde tot Grondtoon maakt. Daar men nu om de Harmonie niet te verderven by de eerste Noot niet in de (d), maar in (c), gevolglyk in den Toon des Voorslags vallen moet; zo mag men ook by de tweede Noot in de valsche Quint, namentlyk in de (f) afwaards gaan, om daar door de Voorbereiding der reine Quart te maaken. Nu besluyte een yder zelfs, of niet een oordeelkundig inzicht in de Zetkonst, tot den regulieren Speeltrant vereischt word?

§. 26.

De *Dubbelslag* is eene Verciering van vier gezwinde Nootjes, die tusschen den opklimmenden Voorslag en de daarop volgende Noot aangebragt, en aan den Voorslag aangehegt worden. De Sterkte des Toons valt op den Voorslag, by den Dubbelslag verliest zich de Sterkte, en de Zwakte komt op de Hoofdnoot. Men zie hoe den Dubbelslag is aantebrengen in het volgende Exempel:

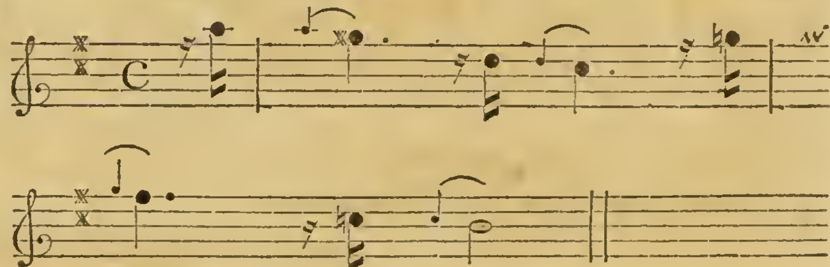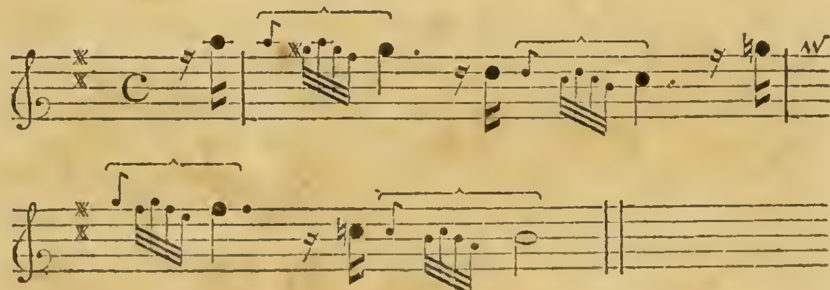

§. 27.

De *Halftriller* ziet ſchier even zo uyt; behalven dat hy omgekeerd is. Hy word tuſſchen den Voorſlag en de Hoofdnoot, doch zo gezwind aangebragt, dat hy gantſch overeenkomſtig in den Aanvang eenen Triller ſchynt; waarvan hy ook den naam heeft. De Sterkte valt hier ook op den Voorſlag; he't overige moet zich in den Toon verliezen. Hier is een Exempel:
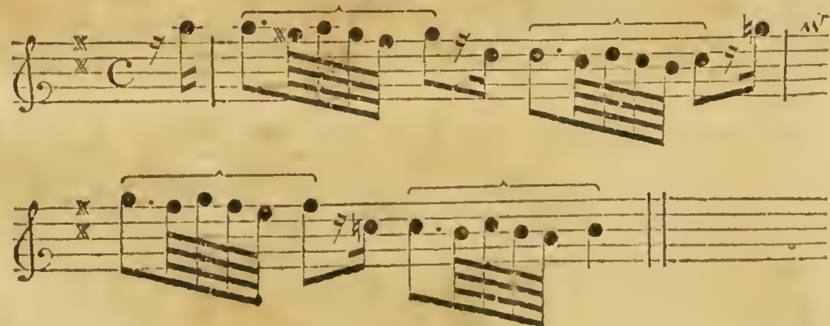
Maar met eenen Voorſlag.

Met den Halftriller.

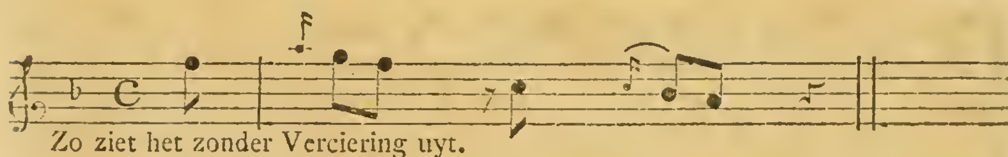
Zo moet men het ſpeelen.
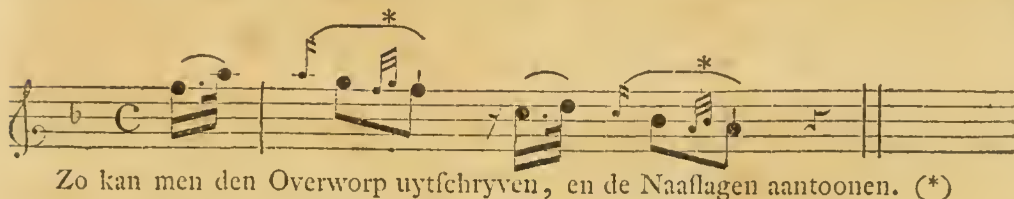

§. 28.

§. 28.

Nu wil ik tot besluyt deezes Hoofdstuks nog eene Soort der hier ter plaatse behoorende Vercieringen bybrengen, die ik *Naaslagen* noemen wil. Het zyn een paar gezwinde Nootjes die men aan de Hoofdnoot aanhangen kan; om in langzaame Stukken eenen Voordrag levendiger te maaken. By voorbeeld:

Zo ziet het zonder Verciering uyt.

Zo kan men den Overworp uytschryven, en de Naaslagen aantoonen. (*)

En zo word het gespeeld.

Deeze *Naaslagen*, *Tusschenslagen*, en alle de nu bygebragte *doorgaande Voorslagen* en Vercieringen moeten geenzints sterk aangestooten, maar gantsch zacht aan hunne Hoofdnoot aangesleept worden; waardoor zy zich ook van de *aanslaande Voorslagen*, by welken men de Sterkte aanbrengt, gantschlyk onderscheiden, en slechts daarin met dezelven overeenkomen, dat ze in den zelfden Streek aan hunne Hoofdnoot getrokken worden.

TIENDE HOOFDSTUK.

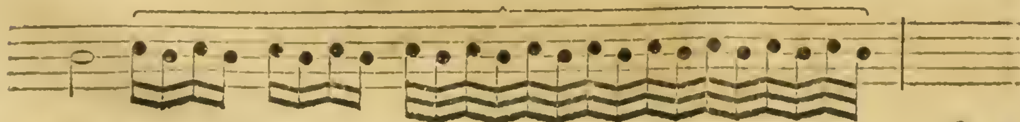
Van den TRILLER.

§. 1.

De *Triller* is eene regelmatige en aangenaame afwiſſeling van twee Nooten, die of eenen heelen, of eenen halven Toon van malkander afſtaan. De *Triller* is alzo hoofdzaakelyk tweederlei: namentlyk die met de *grootere* en die met de *kleinere Seconde*. En dezulken zyn ver het ſpoor byſter, die het aanſlaan der *kleinere Seconde* met het woord *Trilleto* van het aanſlaan der *grootere Seconde*, als den *Triller* (*Trillo*) onderſcheiden willen: daar doch *Trilleto* maar eenen korten Triller, maar *Trillo* daarentegen eenen volkomenen Triller aantoond; het zy hy van den heelen of halven Toon gemaakt is.

§. 2.
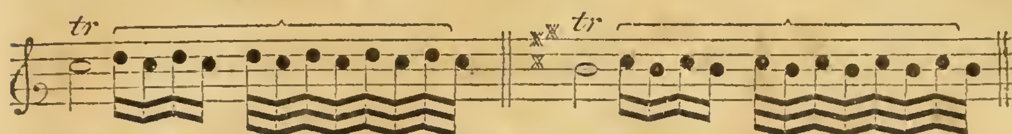
Dat men die Noot, by welke men eenen *Triller* moet aanbrengen, met eene kleine Letter (*tr*) bemerke, weeten wy uyt de derde Afdeeling van het eerſte Hoofdſtuk. Nu moet men den Vinger, met welken men eene zulke met (*tr*) beteekende Noot grypt, ſterk nederdrukken; en met den naaſten Vinger den boven deeze Noot ſtaande hoogeren, heelen of halven Toon aanſlaan, en weder op laaten, zo, dat deeze twee Toonen geduurig by beurtwiſſeling gehoord worden. By voorbeeld: Hier word de voorſte Vinger onverrukt en ſterk in (h) neêrgehouden: doch de tweede of *trilleerende Vinger* gantſch ligt in de pure (c) Noot op- en neêrgeſlagen; het welk men heel langzaam aldus oeffenen moet:

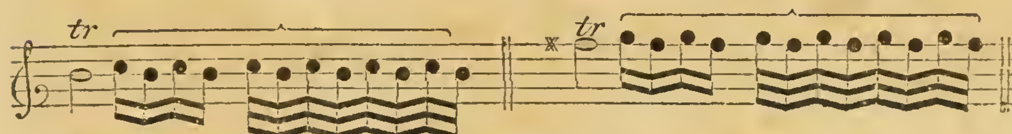
§. 3.

§. 3.

Ter plaatze daar de *Triller*, of met de *grootere* of met de *kleinere Seconde*, geſlagen word; zo heeft men naauwkeurig op de Toonſoort des Stuks te letten. Het is eene ſchandelyke misſlag, die zommigen begaan, welke niet alleen nooit daarna zien, of zy den *Triller* met de *grootere* of *kleine Seconde* ſlaan moeten; maar die den Triller of zelfs in de Terce of in den Tuſſchentoon op luk of raak maaken. Men moet derhalven den Triller nog hooger nog dieper aanſlaan, als de Toonſoort des Stuks vereiſcht. By voorbeeld:

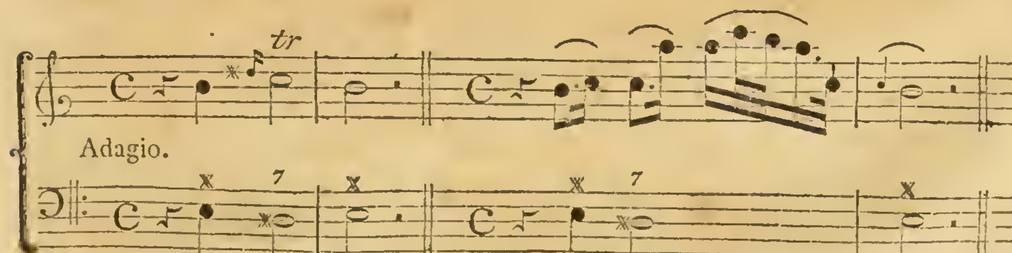
Met de grootere Seconde, of den heeltoonigen Triller.

Met de kleinere Seconde, of halftoonigen.

§. 4.

Daar is maar een geval, waarin het ſchynt als konde men den Triller uyt de kleine Terce of vergrootte Seconde maaken: En een groote Italiaanſche Meeſter leerd zyne Leerlingen zo. Maar ook in dit geval is het beter, als men den Triller in 't geheel weglaat, en daar voor eene andere Verciering aanbrengt. By voorbeeld:

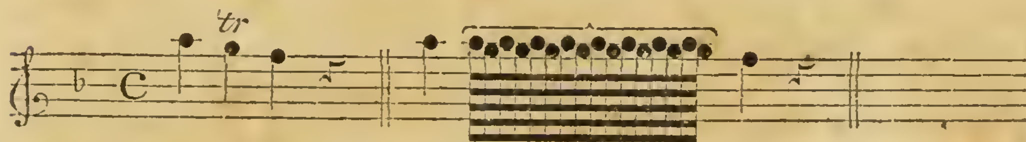

Hier klinkt de Triller zeer jammrhartig. — Is beter zonder Triller met eene andere Verciering.

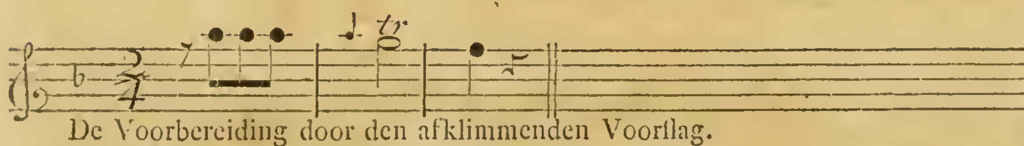
Ja ik zie in geenen deele, waarom men in dit geval den Triller niet met de eenvoudige natuurlyke (d) zou kunnen aanſlaan? Men probeere het maar zelfs.

§. 5.

Het begin en het einde eens *Trillers* kan op verſcheidenerhande wyze gemaakt worden. Men kan hem terſtond van boven naar beneeden beginnen te ſlaan. By voorbeeld:
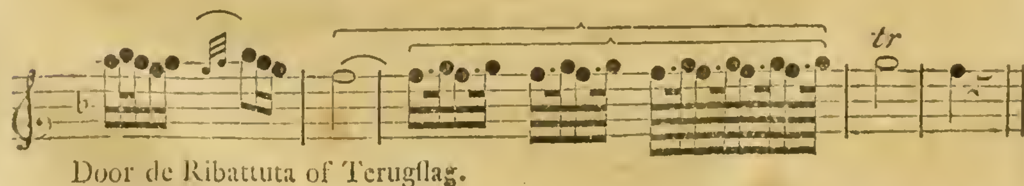

Men kan hem echter ook door eenen *afklimmenden Voorſlag*, die men iets langer uythoud, of door eenen opklimmenden Voorſlag met eenen *Overworp*, of door eene zulke terugſlaande beweeging voorbereiden, die men *Ribattuta* noemd, en welke men by het ſlot eener *Cadence* pleegd aantebrengen, indien men zich aan de Tydmaat niet behoeft te binden.

De Voorbereiding door den afklimmenden Voorſlag.

Door den opklimmenden Voorſlag met eenen Overworp.

Door de Ribattuta of Terugſlag.

§. 6.

§. 6.

Even alzo kan men den Triller het zy plat weg, of met eene Verciering beſluyten. By voorbeeld:

Zo ſluyt men het op 't gewoonlykſte en natuurlykſte.

tr

ofte.

Een Vercierd Beſluyt.

tr
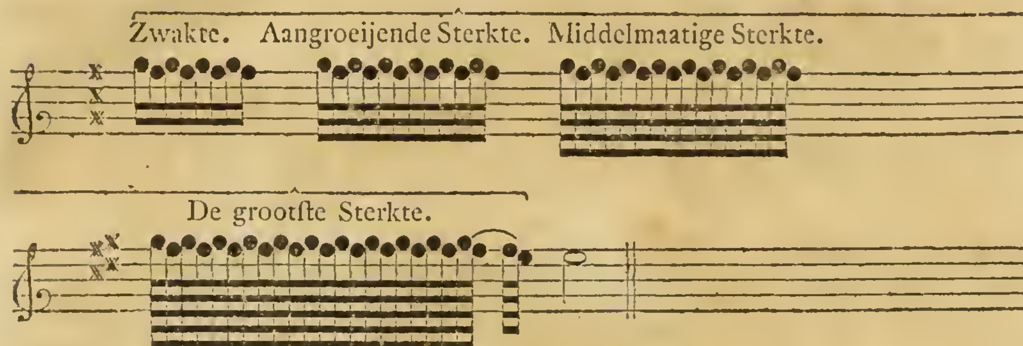
Men ſpeeld alle Trillers met eenen ſnellen Voor- en Naaſlag. By voorbeeld:

tr tr tr tr

§. 7.

De *Triller* laat zich na de gezwindheid in vier Soorten verdeelen: namentlyk in den *langzaamen*, *middelmaatigen*, *gezwinden* en *aangroeijenden*. De *langzaame* word in treurige en langzaame Stukken gebruykt; de *middelmaatige* in Stukken, die wel een vrolyk, doch teffens een gemaatigd en aardig Tempo hebben; de *gezwinde* in Stukken die recht levendig, vol geeſt en beweeging zyn, en eindelyk gebruykt men den *aangroeijenden Triller* meeſtal by de Cadencen. Deeze laatſte pleegd met

men ook met *piano* en *forte* uyttecieren: want hy word het allerfraaiſte op de hierby gevoegde wyze voorgedragen.

§. 8.

De *Triller* moet in 't geheel niet te gezwind geſlagen worden, anders word hy onverſtaanbaar, of eenen zogenaamden *Geittriller.* Wyders vermag men eerder op de fyne en hooggeſtemde Snaaren eenen gezwinder Triller ſlaan, dan op de dikke en laaggeſtemde Snaaren: wyl de laatſte zich langzaam, en in tegendeel de eerſte zich ſchielyk beweegen. En eindelyk moet men ook, wanneer men een *Solo* ſpeeld, de plaats waarneemen, waär men zyne Stukken voornemens is optevoeren. In een klein Vertrek, 't welk nog daarenboven behangen is, of waar de Toehoorders te naby zyn, zal een gezwinder Triller van betere werking zyn. Speeld men daarentegen in eenen grooten Zaal, waar het ſterk klinkt, of waar de Toehoorders ver af zyn: zo zal men met beter gevolg eenen langzaamen *Triller* maken.
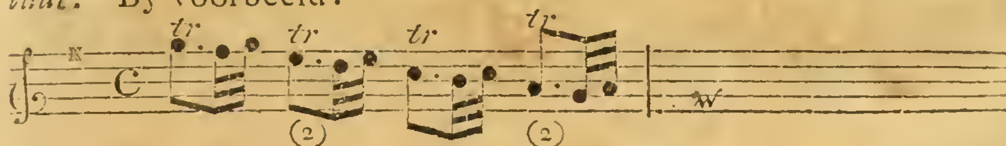
§. 9.

Men moet zich vooral oeffenen eenen langen *Triller* met terughouding des Streeks te maken. Want menigmaal moet men eene lange Noot uythouden, die met eenen *Triller* beteekend is: en het zou even zo ongerymd ſtaan daarby aftezetten, en den Strykſtok te veranderen; dan wanneer een Zanger midden in eene lange Noot wilde Adem haalen. Daar is ook niets haate-

telyker, dan wanneer by eene *Cadence*, waar men aan de Tydmaat niet gebonden is, de Triller zo ſnel en onverwacht afgebrooken word, dat de Ooren der Toehoorders meer beleedigd dan vervrolykt worden. In zulk geval word aan het Gehoor iets ontrukt, en men blyft daar over onvergenoegt, wyl men eene nog langere uythouding verwagt had; even gelyk als het de Toehoorders ongemeen hard valt, wanneer zy gebrek aan Adem by eenen Zanger beſpeuren. Daar is ook niets belachlyker, dan eenen boven de Maat langen *Triller*. Men ſlaa alzo den middelweg in, en maake eenen zulken *Triller*, die den goeden Smaak het naaſte by komt.

§. 10.

Alle Vingeren moeten door eene rechtſchaape oeffening tot den Trillerſlag teffens ſterk en bekwaam gemaakt worden. Men komt niet gezwinder daar toe, dan wanneer men de *Trillers* door alle Nooten oeffend, en inzonderheid den Pink niet laat ruſten. Deeze, om dat hy de zwakſte en kortſte der Vingeren is, moet door de geſtadige vlytige oeffening krachtiger, iets langer, geſchikter en bruykbaarder worden. Met den voorſten Vinger word nooit op de leege Snaar een Triller geſlagen, uytgenomen in den *Dubbeltriller*, waarvan wy in 't vervolg ſpreeken zullen; indien het zich ook niet anders doen laat. By den *enkelen Triller* neemt men in plaats der leege Snaar altoos den tweeden Vinger op de laagere Nevenſnaar in de heele *Applicatuur*. By voorbeeld:

§. 11.

De Voorſlagen moet men zo wel voor als na den *Triller* aan de rechte plaats, en in de behoorlyke lengte of kortheid weten aan te brengen. Wanneer een *Triller* midden in de Paſſage voorkomt. By voorbeeld:

Zo word niet alleen voor den *Triller* een Voorſlag gemaakt; maar de *Voorſlag* word door het halve deel der Noot gehouden: doch by het ander deel word eerſt de *Triller* aangebragt; zo als het hier uytgezet is.

Wanneer echter eene Paſſage met eenen *Triller* begind: zo word de Voorſlag naauwlyks gehoord, en hy is in zulk geval niets dan een ſterken aanſtoot des Trillers. By voorbeeld:
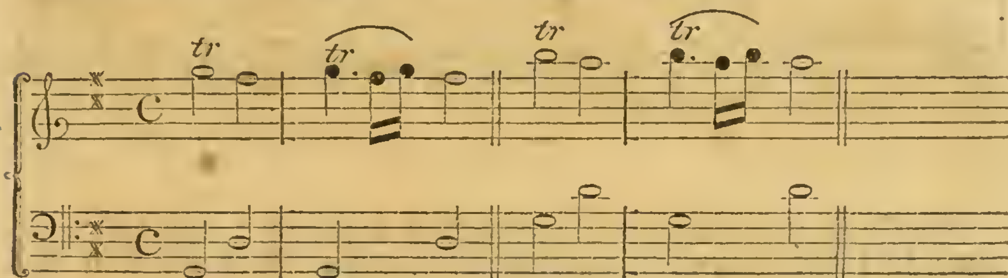
§. 12.

De op den *Triller* onmiddelyk volgende Noot moet ook niet altoos eenen *Voorſlag* voor zich hebben. By eene formeele Cadence, inzonderheid aan het einde eens Stuks, en die, zonder zich aan de Tydmaat te binden, na believen gemaakt word, by een Hoofdbeſluyt namentlyk word na den *Triller* voor de Sluytnoot nooit eenen Voorſlag gemaakt, de Noot mag ook van de *Quint* afwaards, of van de *grootere Terce* opwaards gaan. By voorbeeld:

§. 13.

Ook by de *Tuſſchencadencen*, die afklimmen en lang zyn, is het altoos beter, wanneer men door een paar Nootjes, die men als

als eenen *Naaſlag* aan den Triller aanhangt, en die men iets langzaamer voordraagd, teſſens in den Toon der Sluytnoot valt; dan wanneer men door eenen *Voorſlag* voor de Sluytnoot den Voordrag ſlaaperig maakt. Ik verſta het echter van lange, maar niet van korte Nooten, by welken den *Voorſlag* altyd kan aangebragt worden. Hier zyn lange *Tuſſchencadencen.*

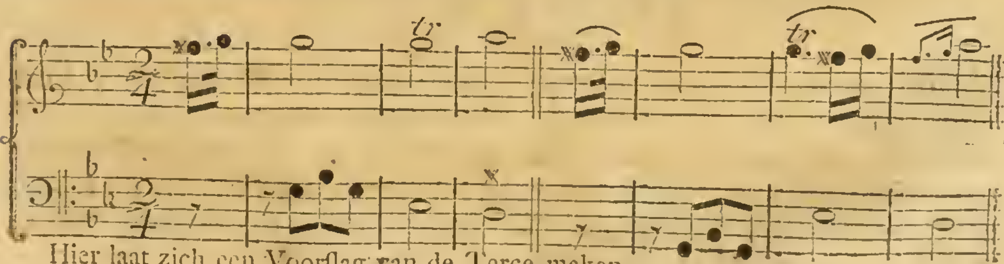

Het is echter nog fraaijer en zingbaarer, wanneer men de laatſte der twee kleine Nootjes nog eenen *doorgaanden Voorſlag* geeſt, die men heel zacht daar aan ſleept. By voorbeeld:

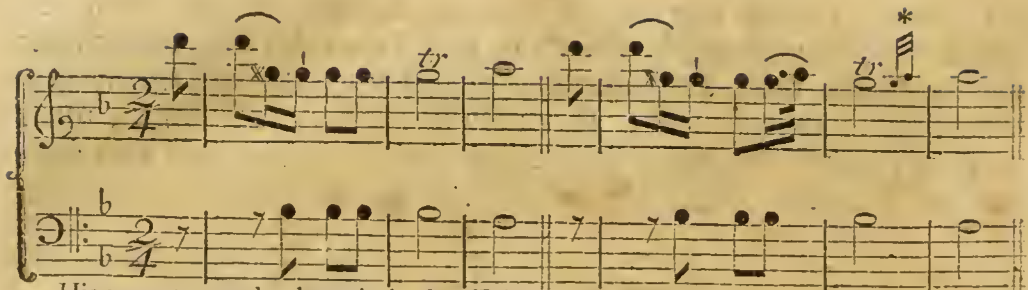

§. 14.

Daar en tegen moet men by de lange *Tuſſchencadencen* welke opklimmen, terſtond by het ſlot des *Trillers* in de Sluytnoot intreeden; of men moet den *Naaſlag* ſlechts met twee Nootjes neemen, en alsdan eenen *Voorſlag* uyt de *Terce* van twee Nooten maken: hetwelk men uyt de Grondnoot zien moet.

Hier laat zich een Voorſlag van de Terce maken.
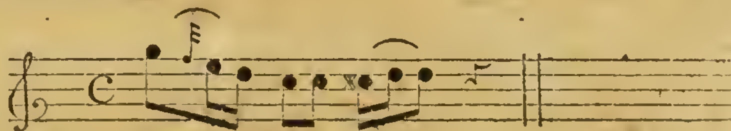

Hier moet men by het einde des Trillers eene Vooruytneeming of Vooraanſlaan der Sluytnoot aanbrengen. (*)

§. 15.

Nu ſtaan ook nog eenige Regelen te geven: wanneer, en waar de Trillers moeten aangebragt worden. Doch wie kan zich zo oogenbliklyk alle mogelyke Voorvallen erinneren, die zich in zo veele Zang- en Speelmelodyen openbaaren kunnen? Ik zal het doch probeeren, en eenige Regelen hier nederſchryven.

Men mag het wel voor zich als een Hoofdregel houden, van nooit een Gezang met eenen Triller te beginnen, wanneer het niet nadruklyk daarby geſchreeven is, of waar het niet een byzondere Uytdruk vereiſcht.

Hier is het ſlecht, als men met den Triller begind.

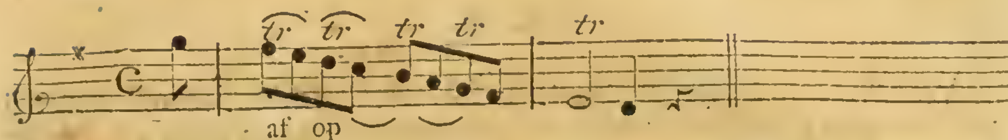
Maar hier is het goed.

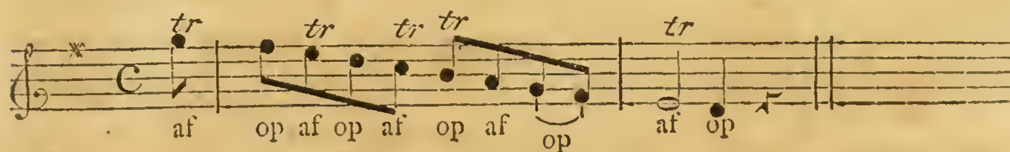
§. 16.

Men moet in 't geheel de Nooten niet met *Trillers* overhoopen. By veele trapswyze op malkander volgende Achtedeelnooten, of ook Zeſtiendedeelnooten, zy mogen geſleept of uytgeſtooten zyn, word altoos by de eerſte van tween de *Triller* aangebragt. In zulk geval valt de *Triller* op de eerſte, derde, vyfde en zevende Noot, enz. By voorbeeld:

Wan-

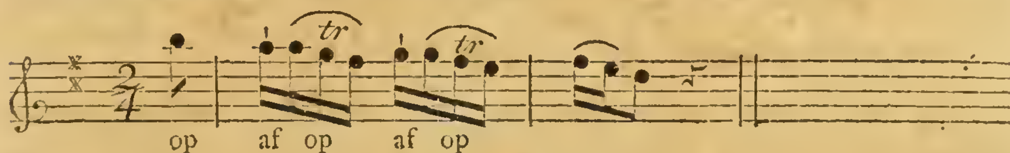

Wanneer men echter den *Triller* reeds by de Nooten des Opstreeks buyten de Maat aanvangt: zo komt de *Triller* op de *tweede*, *vierde*, en *zesde* Noot, enz. Deeze Voordragswyze staat nog vreemder, wanneer men ze, hoe het ook zy, met veranderde Streeken afspeeld. Men gebruykt ze echter maar in levendige Stukken.

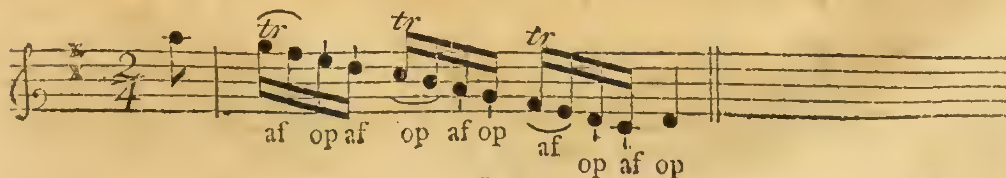
§. 17.

Wanneer men vier Nooten voor zich heeft, waarvan de eerste uytgestooten, maar de andere drie tezamengesleept voortedragen zyn; zo komt de *Triller* op de middelste der drie tezamengetrokkenen. By voorbeeld:

§. 18.

De eerste van vier gelyke Nooten kan men door den *Triller* van de overigen onderscheiden, wanneer men de twee eersten in eenen Streek te zamen sleept, doch yder der twee laatsten met haaren byzonderen Streek afspeeld. By voorbeeld:

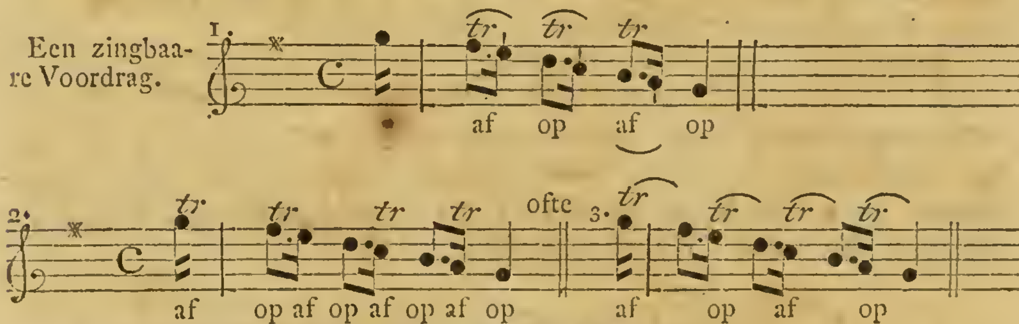
§. 19.

Wanneer men gepunćteerde Nooten zonder Voorſlagen wil voordragen; zo kan men by elke Punćt eenen kleinen *Triller* aanbrengen.

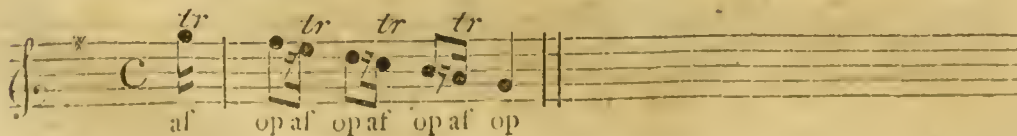
§. 20.

Men kan echter ook by gepunćteerde Nooten, het zy de eerſte of de laatſte met eenen *Triller* afſpeelen. By voorbeeld:

Deeze Voordrag behoord maar tot Speelmelodyen.

By het eerſte Exempel pleegd men niet elke Noot byzonder afteſpeelen; maar men neemt elk Vierdedeel in eenen Streek, doch zo, te zamen: dat by het Stipje de Strykſtok opgeheven, en de korte Noot aan het einde des Strykſtoks, ſtraks voor de wending, nog aan den zelfden Streek genomen word. In het tweede Exempel echter moet de Strykſtok by het Stipje geheel van de Viool weggelaaten worden; zo als ik het hier klaarder voor oogen leggen wil. By voorbeeld:

§. 21.

§. 21.

Onder de Muſicale Vercieringen, waarvan men zich hedendaags bediend, ziet men ook *op-* en *afklimmende Trillers*, welke reeds meeſtendeels aangetoond worden. Dezelve zyn eene rei trapswyzé op- en afſtygende Nooten, waarvan yder met eenen *Triller* vercierd word. Daar by is waarteneemen: eerſtelyk, dat men alle Nooten in eenen Streek neeme; of wanneer derzelver al te veel zyn, dat men by den aanvang der Maat, of in de volle Maat by het derde Vierdedeel, den Streek verandere. Ten tweeden, moet men den Strykſtok nooit geheel van de Viool weg laaten; maar men moet de trilleerende Nooten door eenen naauwlyks merklyken naadruk met den Strykſtok te gelyk voordragen. Ten derden moet de hulp des Strykſtoks met het voortrukken der Vingeren zich zo vereenigen: dat ze niet alleen altoos te gelyk met elkander voortſtappen; maar dat de Trillerſlag nimmer naalaate, anders zoude men de leege Snaaren daar tuſſchen hooren klinken.

Men laate alzo den Vinger met welken de Noot gegreepen word altyd op de Snaar; men rukke met de gantſche hand naa, en men verbinde de Toonen wel met malkander: de Vinger daarentegen, met welken men den *Triller* ſlaat, beweege men beſtendig en ligt.

§. 22.

Deeze op- en afklimmende *Trillers* kunnen of met den eerſten of met den tweeden Vinger gemaakt worden. By voorbeeld:

Met den eerſten Vinger.

tr tr tr tr tr tr tr tr tr tr tr tr tr tr

1 1 1 1 1 2 3 2 1 1 1 1 1

Met den tweeden Vinger.
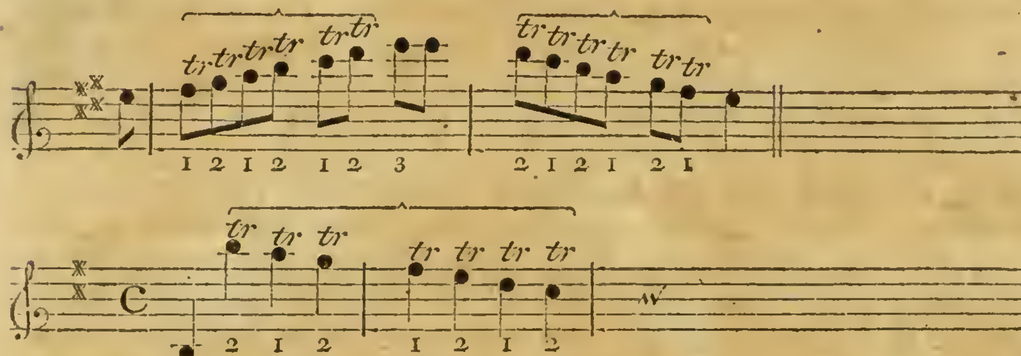
tr tr tr tr tr tr tr tr tr tr tr tr tr tr

1 2 2 2 2 2 3 2 2 2 2 2 1

§. 23.

§. 23.

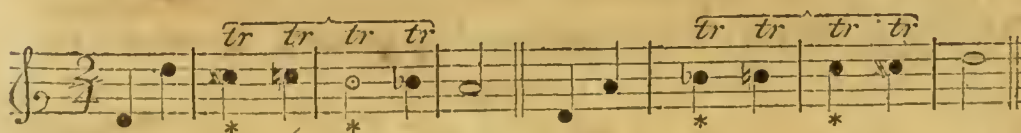
Men moet ze echter ook met afwiſſeling der Vingeren weeten voortedragen. By voorbeeld:

En zo kan men eene recht nuttige oeffening des op- en afklimmenden *Trillers* door de gantſche Toonladder met afwiſſeling der Vingeren op alle vier de Snaaren op- en afwaards dikwyls voorneemen. Ja ik beveel eene zulke nuttige oeffening eenen Leerling ten hoogſten.

§. 24.

Het is echter ook noodzaakelyk, dat men door de halve Toonen leere op- en afſtygen. By voorbeeld:

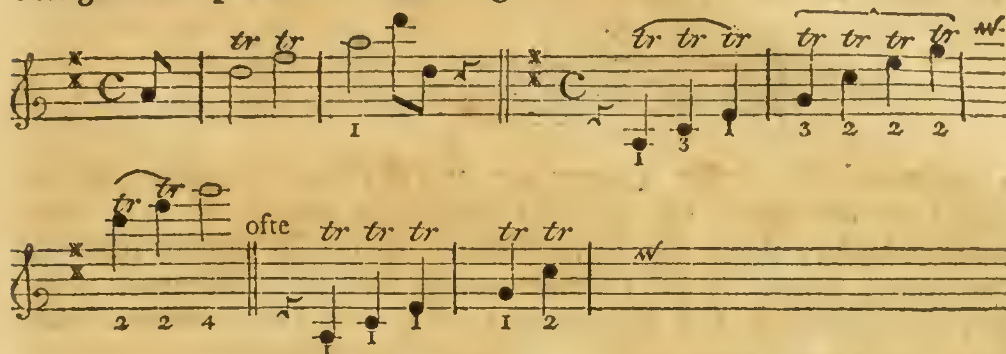

Hier moet de tweede en voorſte Vinger (*), zo wel in het neder- als opwaards-rukken ongemerkt veranderen; maar de trilleerende Vinger moet geſtaadig voortſlaan.

§. 25.
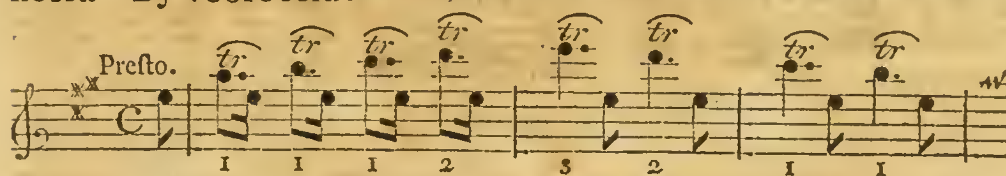
By ſpringende Nooten kan men ook wel geduurig met eenen *Triller* voortſtappen; doch het laat zich zelden, en maar meeſtal in

in Cadencen in een levendig *Allegro* aanbrengen. Hier zyn eenige Exempelen ter oeffening.

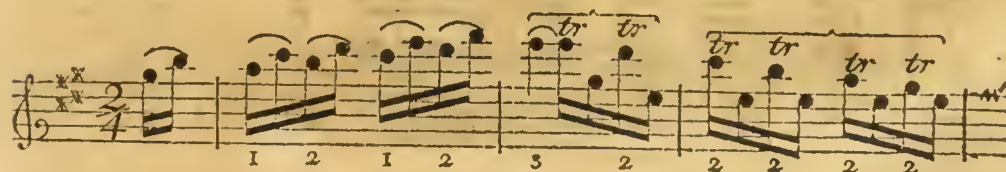

§. 26.

Daar zyn een ſoort van op- en afſtygende Trillers; alwaar elke Noot eenen gezwinden Afval op eene leege Snaar na zich heeft. By voorbeeld:

Men moet by zulke Gangen den Triller zo lang maaken, als of het maar eene Noot ware; en de *Afval* moet heel laat en naauwlyks gehoord worden. Voor het overige kan men elken Triller met eenen byzonderen Streek beginnen, of by gezwinde Nooten meer Figuuren in eenen Streek te zamen neemen. By voorbeeld:
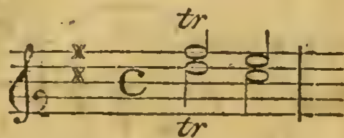

§. 27.
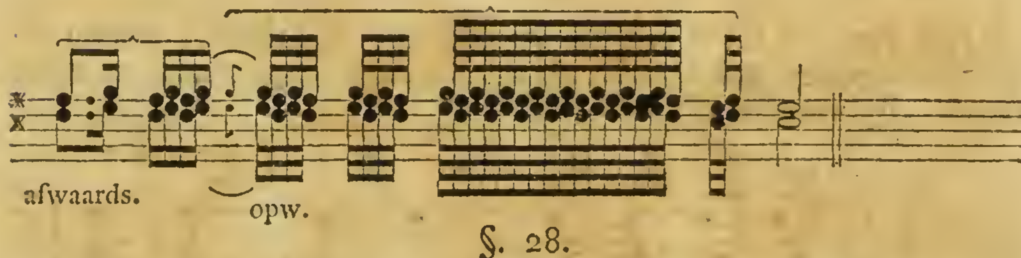
Het valt zomtyds voor, als twee Nooten boven malkander ſtaan, dat men by yder derzelve eenen Triller maaken moet.

 In

In zulk geval nu moet de *Triller* op twee Snaaren, en met twee Vingeren teffens geflagen worden. By voorbeeld:

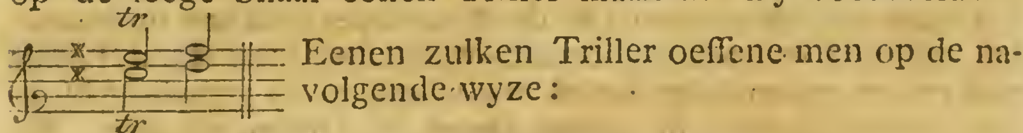

Hier word de eerfte Vinger op de (E) Snaar, namentlyk het (*fis*) en de derde op de (A) Snaar, te weeten de (d) fterk neêrgedrukt; doch de *Triller* word op de (E) Snaar met den tweeden, en op de (A) Snaar met den vierden Vinger te gelyker tyd geflagen. En dit noemd men eenen *Dubbeltriller*. Men kan hem op de volgende wyze het befte oeffenen.
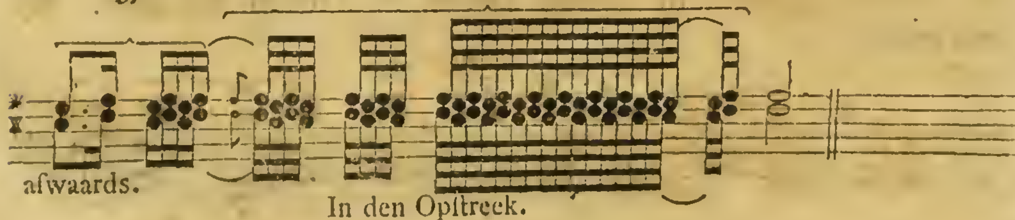

§. 28.

By den *Dubbeltriller* moet dikwyls ook de voorfte Vinger op de leege Snaar eenen Triller maaken. By voorbeeld:

Eenen zulken Triller oeffene men op de navolgende wyze:

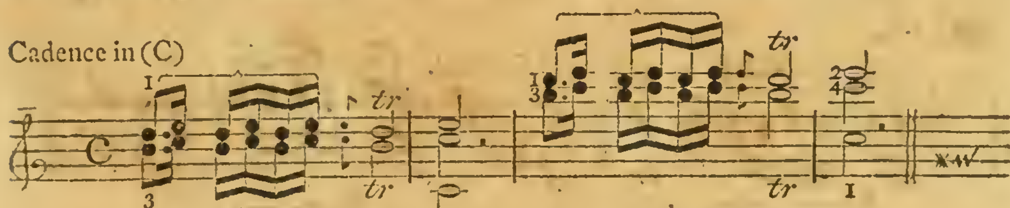
Byzonder moet men in den *Dubbeltriller* wel daarop zien, dat men niet valfch grype, en men moet zich bevlytigen, de Nooten met beide Vingeren te gelyk aan te flaan. Hier zyn eenige Nooten, die men met veel nut oeffenen kan. Men pooge echter

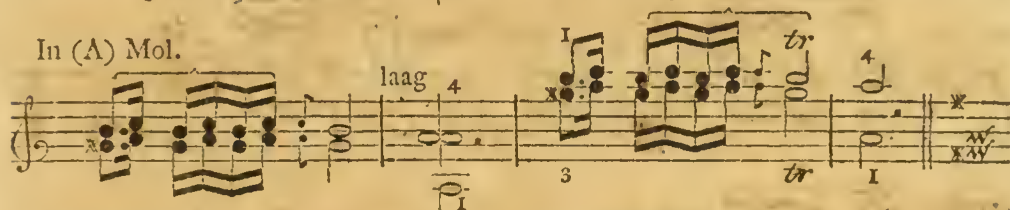
ter de zulken van tyd tot tyd geduurig gezwinder aftespeelen, zo bekomt men eene ligtheid met alle Vingeren.

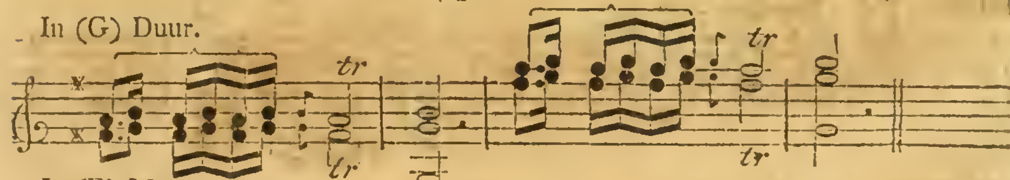

§. 29.
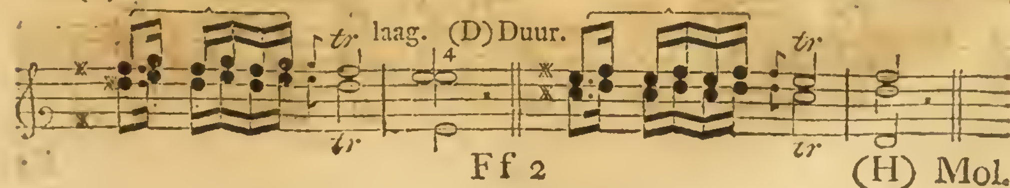
De *Dubbeltriller* word op alle Snaaren, en door alle Toonen aangebragt. Men moet hem alzo ook in de *Applicatuur* rein weeten voortedragen; alwaar altoos de Nooten met den eersten en derden Vinger gegreepen, de tweede en vierde echter tot den Trillerslag gebruykt worden. Ik wil het Slot met den *Dubbeltriller* ter oeffening uyt de meeste Toonen aangeeven.

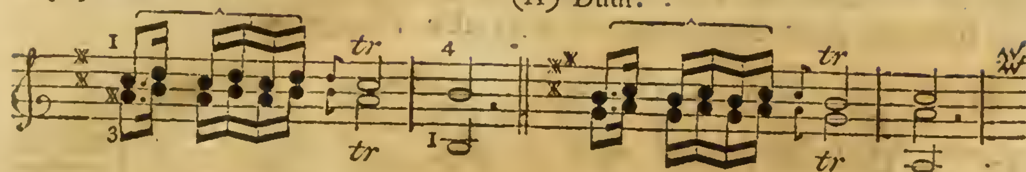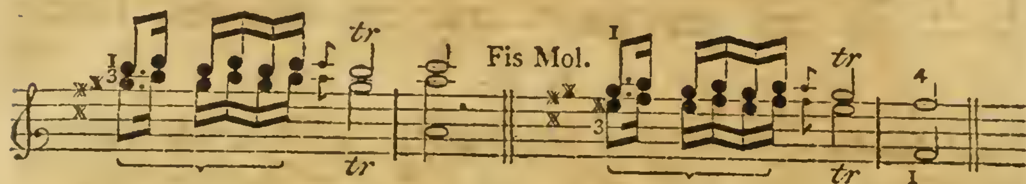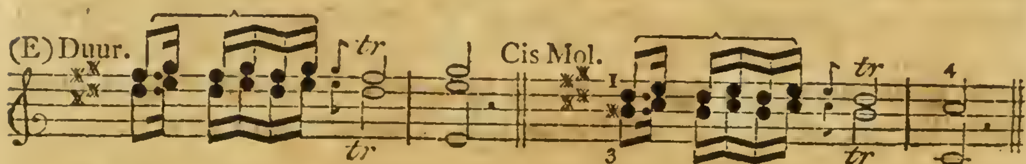

In (E) Mol.

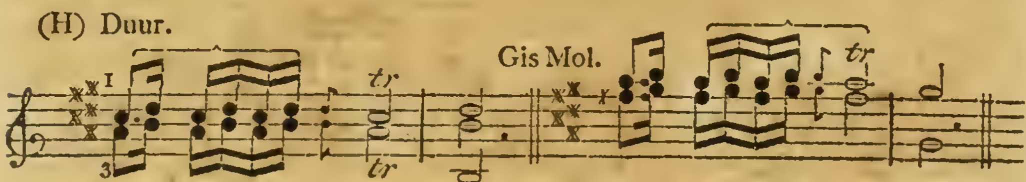

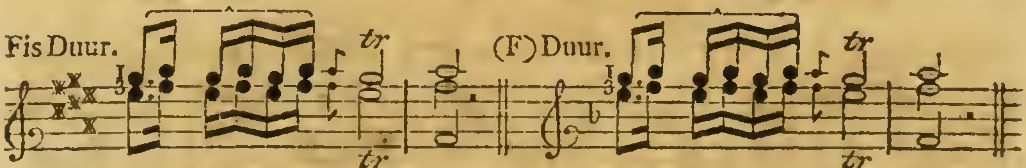
 (H) Mol.

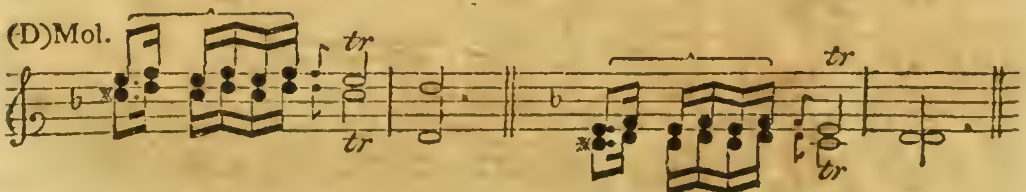

(H) Mol.
(A) Duur.
tr
tr
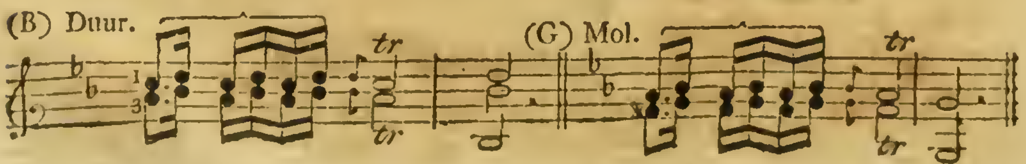

Fis Mol.
tr
tr

(E) Duur.
Cis Mol.
tr
tr

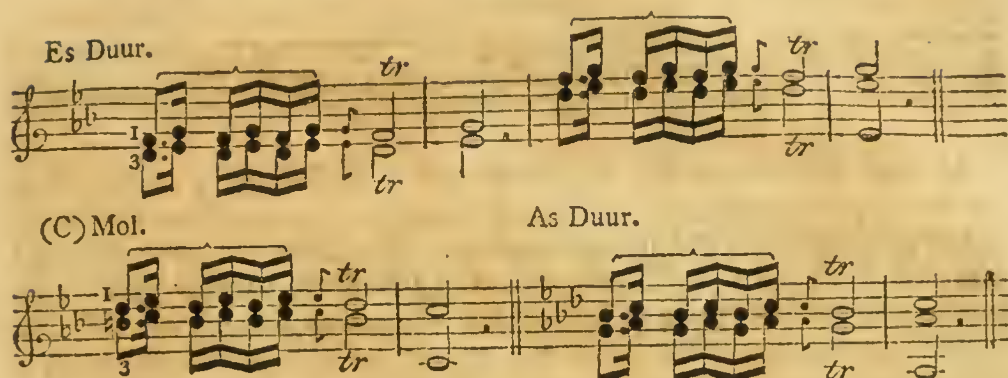

(H) Duur.
Gis Mol.
tr
tr

Fis Duur.
(F) Duur.
tr
tr

(D)Mol.
tr
tr
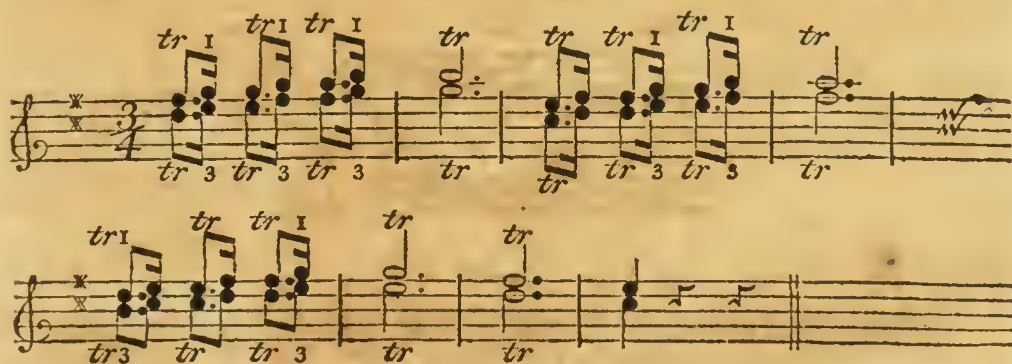

(B) Duur.
(G) Mol.
tr
tr

Es

§. 30.

De *Dubbeltriller* laat zich ook door veele Nooten trapswyze voordragen. Men handeld daarmede even als met den op- en afklimmenden Triller. Hier is een voorbeeld. Daarin word altoos met den eerſten en derden Vinger voortgegaan: uytgenomen wanneer op de hoogere Noot eene leege Snaar komt; waar men alsdan den Triller met den voorſten Vinger ſlaat.

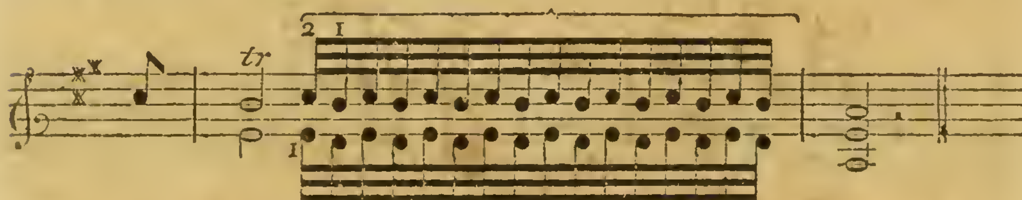

§. 31.

Daar is nog eenen *Dubbeltriller*, doch die niet in de *Terce*, maar in de *zesde* gemaakt word. Men noemd hem den *Zesdetriller*. Hy word zelden, en ſlechts by *Cadencen* tot eene verandering als iets byzonders aangebragt. Hy is van de volgende gedaante (*).
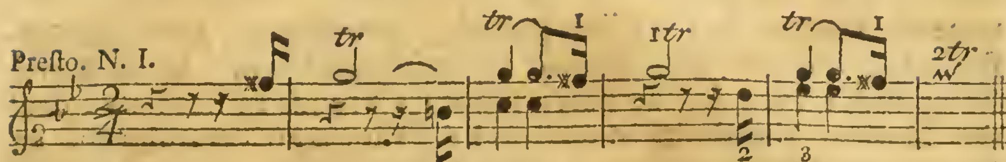

In het tegenwoordig Exempel word in de eerfte halve Maat by de (h) Noot alleen de Triller gemaakt, en de Noot (e) word maar platweg daartoe uytgehouden. Doch by de tweede halve Maat word by de (h) Noot met den tweeden Vinger van *cis* en beneeden by de Noot (d) met den voorften Vinger van (e) den *Triller* gemaakt. Wanneer nu echter in zulk geval de voorfte Vingers terftond na malkander, en wel in de fchielykheid eens Trillers, in (h) liggen, en men in (d) eenen Triller flaan moet; zo is 't maar al te handgrypelyk dat tot den zuyveren Voordrag des *Zesdetrillers*, eene byzondere vlytige oeffening hoogft noodig is. Slechts wil ik daarby erinneren, dat men den voorften Vinger nooit opheffen, maar door eene beweeging der gantfche hand flegts met het voorfte deel, en iets weinigs naar den kant aan de (d) Snaar brengen moet. Hier is het, zo veel mogelyk, ook in Nooten uytgedrukt.
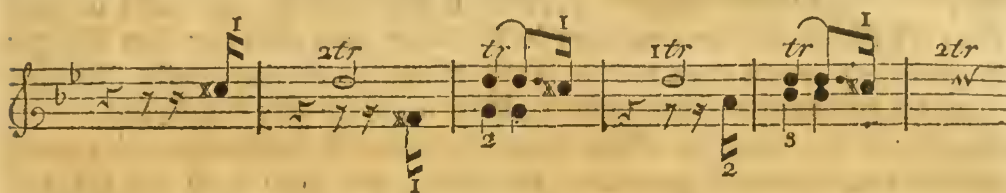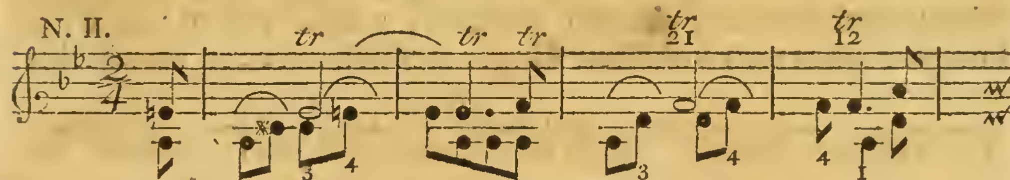

§. 32.
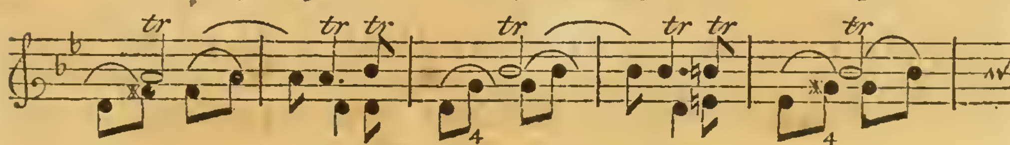
Nu komen wy nog op eenen Triller, die ik den *begeleidenden Triller* (*Trillo accompagnato*) noemen zal. Wyl hy van de Violiniften met nog andere Nooten, te gelyker tyd begeleid word. Ik zal een paar Voorbeelden daarvan aan de hand geven, welke uyt de Stukken van een der beroemfte Meefters van onzen tyd getrokken zyn. De laage Nooten moet men altyd met zulke Vingeren neemen, dat daardoor de voortzetting des Trillers, by de hooge Nooten niet verhinderd word. By voorbeeld:
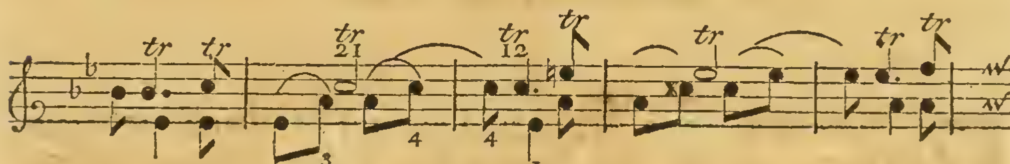
Prefto.

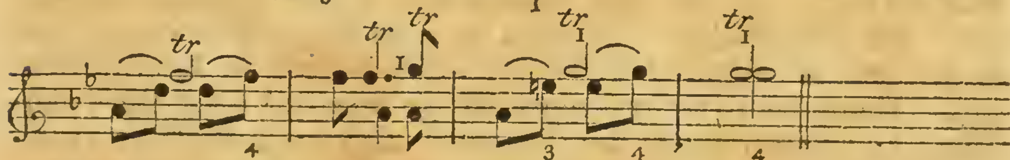

De Vingeren zyn hier overal, waar het immers noodig is, door Cyffers aangeweezen. In het eerste Exempel verwisseld men reeds de Vingeren in de vierde Maat, om door de volging der laagere Nooten niet verhinderd te worden den Triller, die boven by de halve Noot begint, geduurig voorttezetten. In het tweede Exempel moet men de laatste Achtstedeelnoot (e) door uytstrekking des Pinks op de (G) Snaar neemen; daar ondertusschen by de reeds liggende (e) Noot op de (D) Snaar de twee-

tweede Vinger den Triller gestadig voortslaat. Even dit geschied in de *zevende*, *negende* en *vyftiende* Maat. In de derde Maat moet men by de halve Noot (f) reeds in het halve deel des eersten Vierdedeels terstond de Vingeren veranderen, en in plaats des tweeden den eersten heen zetten, zo haast de eerste (d) Noot der onderstaande Nooten met den derden Vinger gegreepen word: om den Trillerslag by de bovenste Nooten niet te hinderen; het welk ook in de *elfde* Maat geschied. In de *vierde* en *twaalfde* Maat moet echter ook terstond weder eene snelle verandering gemaakt worden; en men zou de laagere Vierdedeelnoot niet neemen kunnen, wanneer men niet by de hoogere Noot den voorsten Vinger met den tweeden verwisselde.

ELFDE HOOFDSTUK.

Van den Tremulo, Mordente en eenige andere willekeurige Vercieringen.

§. 1.

De *Tremulo* is eene Verciering die uyt de Natuur zelfs ontspringt, en die niet slechts van goede Instrumentisten, maar ook van geschikte Zangers by eene lange Noot cierlyk kan aangebragt worden. De Natuur zelfs is hier de Leermeester van. Want wanneer wy eene slappe Snaar of Klok sterk aanslaan; zo hooren wy na den slag eene zeekere golfgelyke zweeving (*ondeggiamento*) des aangeslagenen Toons: en deezen beevenden Naaklank noemt men *Tremulo*, of ook de *Tremulanten*.

§. 2.

Men tragt deeze natuurlyke ziddering op de Strykinstrumenten naatebootsen, wanneer men den Vinger op eene Snaar sterk nederdrukt, en met de gantsche hand eene kleine beweeging maakt; die echter niet naar den kant maar voorwaards tegen den

den Kam en van daar weder terug gaan moet: waarvan reeds in het vyfde Hoofdſtuk eenige melding gedaan is. Want gelyk de terugblyvende beevende Klank eener aangeſlagene Snaar of Klok niet rein in eenen Toon voortklinkt; maar veel meer dan te hoog en dan te laag zweefd: even alzo moet men door de beweeging der hand voor- en achterwaards deeze tuſſchentoonige zweeving poogen naauwkeurig na te bootſen.

§. 3.

Dewyl nu de *Tremulo* niet rein in eenen Toon, maar zweevend klinkt, zo zoude men even daarom feilen, wanneer men elke Noot met den *Tremulo* wilde afſpeelen. Daar zyn zulke Speelers, die by yder Noot geduurig beeven, niet anders dan of ze de altoos duurende Koorts hadden. Men moet den *Tremulo* maar aan zulke plaatſen aanbrengen, waar hem de Natuur zelfs hervoor brengen zoude: wanneer naamentlyk de gegreepene Noot den Aanſlag eener laage Snaar was. Want by het ſlot eens Stuks, of ook wel by het einde eener Paſſage, die met eene lange Noot ſluyt, zoude de laatſte Noot onfeilbaar, wanneer ze op een Staartſtuk by voorbeeld aangeſlagen wierd, eenen goeden tyd naabrommen. Men kan dus eene Sluytnoot, of ook yder andere lang uythoudende Noot met den Tremulo vercieren.

§. 4.

Daar zyn echter een *langzaame*, een *aangroeijende*, en een *gezwinde Tremulo.* Men kan ze ter onderſcheiding omtrent aldus aantoonen:

De langzaame. *uuuu*

De aangroeijende. *UUuuuu*

De gezwinde. *uuuuuuuu*

De grootere Streeken mogen Achtſtedeelen, de kleinere daarentegen Zeſtiendedeelen voorſtellen: en zo veel ſtreeken 'er zyn, zo dikwyls moet men de hand bewegen.

§. 5.

Men moet echter de beweeging met eenen ſterken naadruk des Vingers maaken, en deezen naadruk altoos by de eerſte Noot van elk Vierdedeel; maar in de gezwinde beweeging op de eerſte Noot van elk half Vierdedeel, aanbrengen. Ten voorbeelde zal ik hier eenige Nooten zetten, die men zeer goed met den *Tremulo* afſpeeld; ja die eigentlyk deeze beweeging eiſchen. Men moet ze in de heele Applicatuur afſpeelen.

N. 1.

Zo moet men den Tremulo uytdrukken.

N. 2.

Zo maakt men de beweeging.

In het tweede Exempel N. 1. valt de Sterkte der beweeging altoos op de met de Cyffer (2) geteekende Noot: wyl ze de eerſte Noot des heelen of halven Vierdedeels is. In het Exempel N. 2. daar en tegen treft de Sterkte uyt even die oorzaak op de met de Cyffer (1) geteekende Noot.
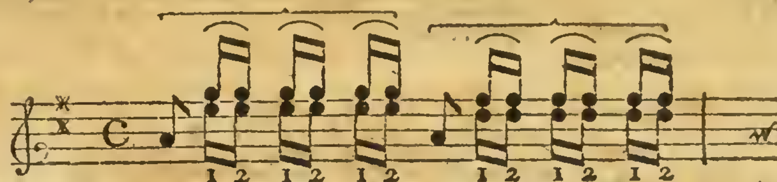
§. 6. Men

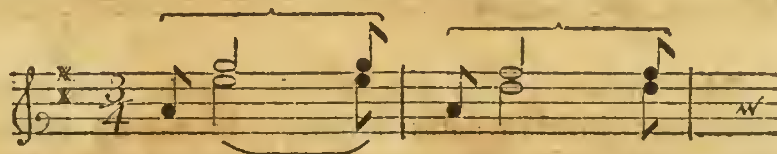
§. 6.

Men kan den *Tremulo* ook op twee Snaaren en alzo met twee Vingeren teffens maaken.
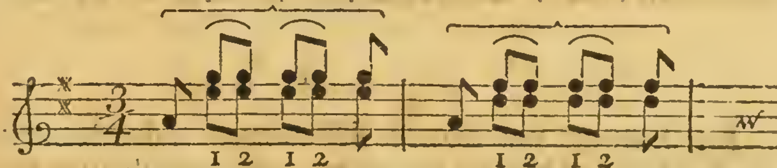

De sterkte der beweeging valt op de eerste Noot.

De sterkte valt op de tweede Noot.

§. 7.

Alvoorens men eene *Cadence* begint, die men by het slot eenes *Solo's* na eigen goeddunken daartoe maakt, pleegd men altoos eene lange Noot het zy in den Hoofdtoon of in de Quint uyttehouden. By zulke lange uythouding kan men altyd eenen aangroeijenden *Tremulo* aanbrengen. By voorbeeld, men kan by het slot van een *Adagio* alzo speelen:

afwaards opwaards af op af
Uyt den Hoofdtoon.

afwaards opwaards af op
Uyt den Quint.

af op af

Men moet echter den Streek met de zwakte beginnen, omtrent het midden aangroeijen, zo: dat de grootſte ſterkte op den aanvang der gezwindere beweeging valt; en eindelyk moet men den Streek wederom met zwakte eindigen.

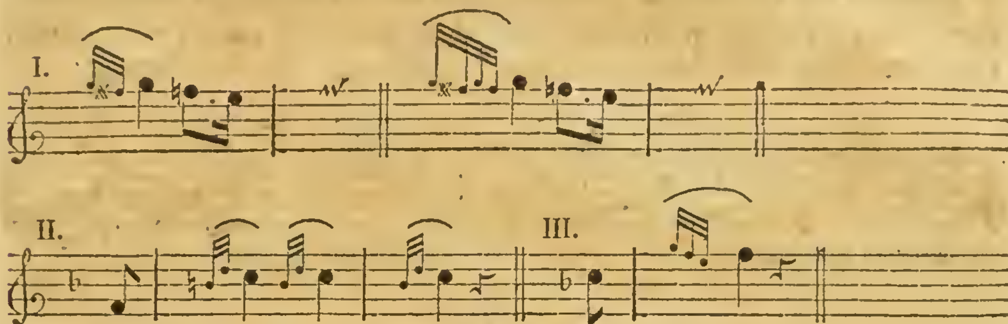
§. 8.

Nu komen wy op de *Mordente.* Mordente noemd men de 2, 3 en meer kleine Nootjes, die gantſch ſnel en ſtil de Hoofdnoot, zo te zeggen, aanvatten; zich echter oogenbliklyk weder verliezen, zodanig dat men de Hoofdnoot maar alleen ſterk klinken hoord. Na den gemeenen Spreektrant heet hy de *Mordant;* de Italianen noemen hem *Mordente*, en de Franſchen *Pincer.*

§. 9.

De *Mordant* word op driederlei manier gemaakt: Eerſtelyk komt hy uyt de Hoofdnoot zelfs. Ten tweeden uyt de twee hooger en laager liggende naaſte Toonen. Ten derden word hy

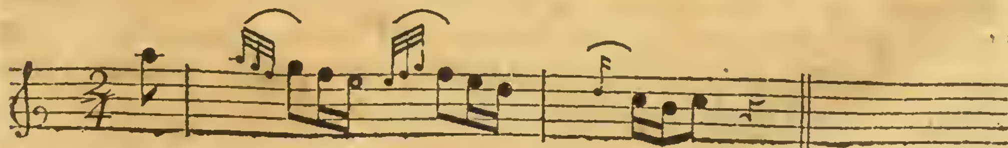
hy met drie Nooten gemaakt: alwaar de Hoofdnoot tusſchen de twee nabuurige Toonen aanſlaat. Hier zyn ze alle drie.

Zommigen willen wel de tweede Soort niet onder de Mordanten reekenen, maar deeze twee Nootjes door het woord *Aanſlagen* van de Mordanten onderſcheiden. Doch zy hebben echter alle eigenſchappen van eenen *Mordant.* Zy byten de Hoofdnoot ſtil en ſnel aan, en verliezen zich zo gezwind, dat men maar de Hoofdnoot hoord. En zyn ze dan niet *Mordenten?* Zy zyn wel iets zachter als de anderen: niet ten onrechte kon men ze daarom de hoflykſte Aanbyters noemen. Men kan de uyt de Hoofdnoot zelfs ontſpringende Mordenten ook ſlechts met twee Nooten voordragen; zo als wy boven zien, en de Voordrag word daar door veel zachter.

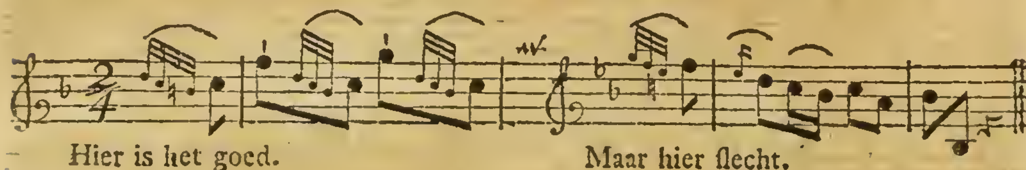
§. 10.

De derde Soort der Mordanten kan op tweederlei manier gebruykt worden, naamentlyk op- en afklimmend. Staat de laatſte Noot voor den *Mordant* laager als de volgende, waar de Mordant aangebragt word; zo maakt men hem opwaards: doch ſtaat de Noot hooger; zo word hy afwaards gemaakt. By voorbeeld:
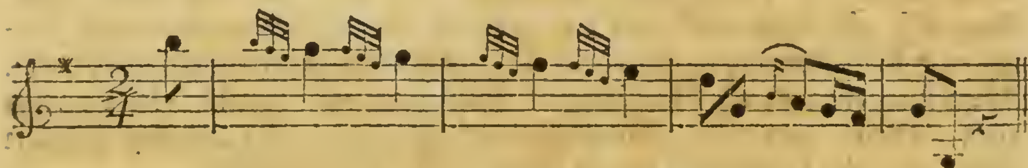

§. 11.

Men moet echter de Nooten niet met *Mordenten* overlaaden. En daar zyn maar weinige byzondere gevallen, waar men eenen Opſtreek met den Mordant kan beginnen. By voorbeeld:

§. 12.
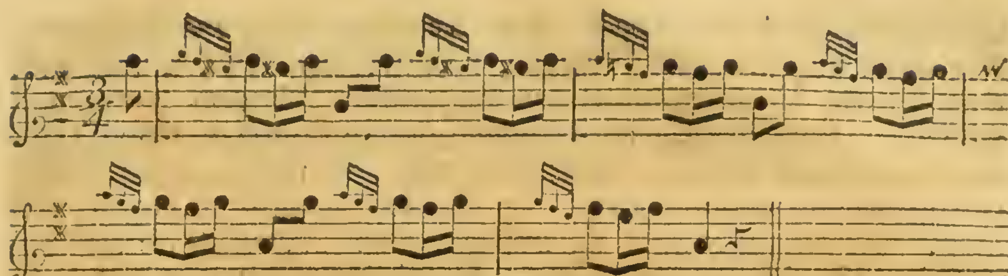
Ook by eenige trapswyze na malkander afklimmende *Mordenten*, ſpeeld men de Noot des Opſtreeks altoos beter zonder Mordenten. Want van den Opſtreek moet de *Accent* eerſt op de volgende Noot vlieten. By voorbeeld:

§. 13.

In het geheel moet men den Mordant maar gebruyken, wanneer men eene Noot eenen byzonderen naadruk wil geeven. Want de ſterkte des Toons valt op de Noot zelfs: de *Mordant* integendeel word gantſch zwak en heel gezwind aan de Hoofdnoot aangeſleept; anders zou hy geen *Mordant* meer heeten. Hy maakt de Noot levendig; hy onderſcheid ze van de overigen, en geeft den geheelen Voordrag een ander aanzien. Men pleeg hem alzo derhalven by ongelyke Nooten meeſtal by den aanvang eens Vierdedeels aantebrengen: want daarheen behoord eigentlyk de Naadruk. By voorbeeld:

§. 14.

§. 14.

Eindelyk moet ik nog erinneren, dat gelyk als by de Voorslagen, alzo ook hier de afklimmende *Mordant* altoos beter als de opklimmende is: en wel uyt dezelve oorzaaken die wy by de Voorslagen bygebragt hebben. Voor het overige bestaat de goede Voordrag van eenen *Mordant* in de gezwindheid; hoe gezwinder hy voorgedragen word, hoe beter hy is. Men moet echter het gezwinde niet tot in het onverstaanbaare dryven. Ook by den snelsten Voordrag moet men de Nooten verstaanbaar en regt uytdrukken.

§. 15.
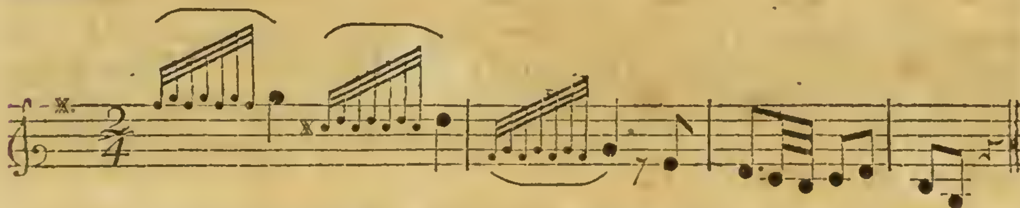
Daar zyn nog eenige andere Vercieringen, die meestal haare benaamingen van het Italiaansche hebben. Slechts het woord *Batement* is van Fransche afkomst: de *Ribattuta*, *Groppo*, *Tirata*, *mezzo Circulo* enz., zyn van Italiaansche geboorte. En offchoon men ze zelden meer hoord noemen; zo wil ik ze toch hier nederzetten: want zy zyn niet zonder nut; men kan ze nog wel gebruyken. Ja, wie weet, of ze niet meenig een uyt de verwarring helpen, en hem ten minsten eenig licht ontsteeken, om in 't toekomende met meer naauwkeurigheid te speelen? Het is toch elendig als men geduurig dus op luk of raak heen speeld, zonder te weeten wat men doed.

§. 16.

Het *Batement* is een Tezamenslag van twee naaste halve Toonen, welke Tezamenslag van den laageren halven Toon tegen den hoogeren in de grootste Schielykheid eenige maalen na

mal-
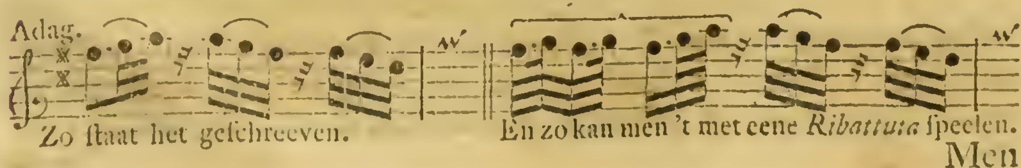
malkander herhaald word. Het *Batement* of deeze Tezamenslag moet nog met den *Tremulo*, nog met den *Triller*, nog met den uyt de Hoofdnoot voortvloeijenden *Mordant* vermengd worden. De *Tremulo* heeft veel overeenkomst met den *Tezamenslag*: maar deeze is veel gezwinder, word met twee Vingeren gemaakt, en overstygd den Hoofdtoon ofte de Hoofdnoot niet; daar in tegendeel de zweeving des *Tremulo's* ook tot boven den Hoofdtoon voortstapt. De *Triller* komt van boven op de Hoofdnoot: maar de *Tezamenslag* van onder, en wel altoos maar uyt den halven Toon. En de *Mordant* slaat in den Hoofdtoon aan: Het Batement in tegendeel begind in den laageren naasten *Semitoon*. Deeze *Tezamenslag* is van de volgende gedaante.

Men gebruykt dit *Batement* in vrolyke Stukken in plaats der Voorslagen en Mordanten, om zeekere anderzints laage Nooten met meer geest en recht levendig voortedragen. Het bygebragt Exempel mag hier van een getuyge zyn. Men moet het Batement echter niet te dikwyls, ja heel zelden, en maar tot verandering aanbrengen.

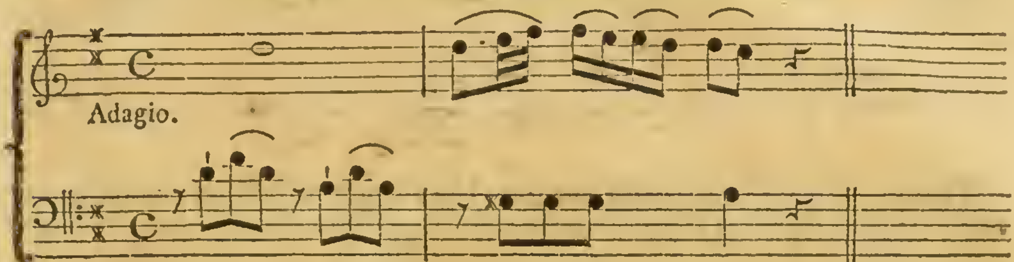
§. 17.

De *Terugslag* (*Ribattuta*) word by het uythouden eener recht lange Noot, en gemeenlyk voor eenen Triller aangebragt. Men zie maar op de vyfde Paragraaph des voorgaanden Hoofdstuks te rug, en by de *Dubbeltrillers* heb ik doorgaans eene korte *Ribattuta* voor aan gezet. Men kan den Terugslag ook anders aardig aanbrengen, by voorbeeld, in een *Adagio*.

Men

Men moet echter de *Ribattuta* met eene Sterkte beginnen, die zich in 't vervolg verlieſt. Hier is nog een Exempel:

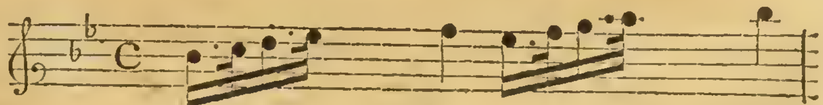

Zo kan men het met den Terugſlag vercieren.

§. 18.

De Verciering, welke men *Groppo* noemd, is eene verbinding van eenige een weinig uyt malkander ſtaande Nooten, welke verbinding door eenige gezwinde Nooten geſchied. Wanneer nu deeze gezwinde Nooten voor het op- of afklimmen alle ſlegts nog eenen Toon terug treeden, en deezen ſtilſtand maar maaken, om den Hoofdtoon niet te vroeg te bereiken; zo bekomenze daardoor, zo 't ſchynt, eene zo aardige Figuur, dat eenige het woord *Groppo* van 't Franſch en Engelſch (*Grape*) het welk eene *Druyf* heet; doch andere die benaming van het Italiaanſche woord (*Groppo*) een *Knop*, (*Groppare*) *Knoppen*, afleiden. Deeze Verciering ziet aldus uyt.

Zonder Verciering.

Met de Groppo opwaards.

Zon-

Zonder Verziering.

Met de Groppo afwaards.

Deeze Verciering moet men echter maar gebruyken wanneer men alleen ſpeeld; en ook maar ſlegts tot verandering, wanneer eene diergelyke Paſſage terſtond naar malkander herhaald word.

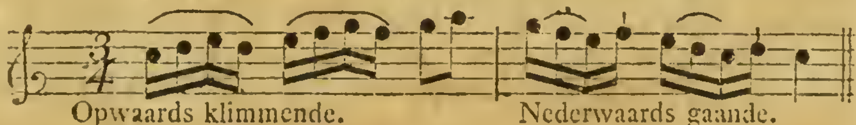
§. 19.

De *Cirkel* en *Halfcirkel* zyn weinig van de *Groppo* onderſcheiden. Zyn 'er maar vier Nooten, zo noemd men ze den *Halfcirkel:* zyn 'er echter acht Nooten, zo is het een heele *Cirkel.* Men pleegd deeze Figuur alzo te noemen, wyl de Nooten de gedaante eens Krings hebben. By voorbeeld:

Zonder Verciering.

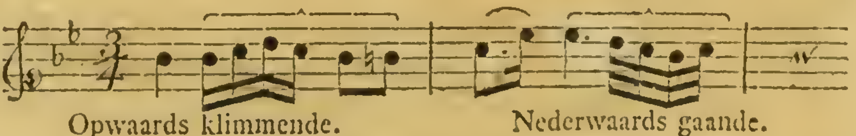
De Cirkel.

Zonder Verciering.

De Halfcirkel.

§. 20.

Dezulken, welke zeer op de Woordnaavorſching uyt zyn, hebben ook eene gewenſchte tegenwerping op het woord *Tira-*

ta,

ta, hetwelk eenige van het Italiaanſche *tirare*, daar het naamentlyk trekken heet, en zich tot vorming van zeer veele Spreekwoorden laat gebruyken; andere echter van *tirata* een *Schoot*, ofte *tirare*, *ſchieten*, afleiden: daar het reeds in den figuurlyken zin genomen word, en eigentlyk eene Italiaanſche ſpreekwyze is. Beide hebbenze gelyk. En daar de *Tirata* niets anders is dan eene rei trapswyze op of afſtygende Nooten, die tuſſchen twee andere Nooten, welke iets van malkander verwyderd ſtaan, wilkeurig aangebragt worden; zo kan 'er ook eene ſchielyke en langzaame *Tirata* zyn: Nademaal naamentlyk de Tydmaat gezwind of langzaam is; of naa dat die twee Nooten ver van malkander afſtaan. Is de *Tirata* langzaam? zo heet het een *Trek*, en komt van *tirare*, *trekken*: want men trekt het Gezang door veele Toonen van de eene Noot tot de andere, en men verbind de twee uyt malkander ſtaande Nooten door de tuſſchen dezelve liggende overige Intervallen. Doch is de *Tirata* gezwind? zo geſchied wel dezelfde verbinding: maar ze geſchied zo ſchielyk, dat men ze by eenen Pylworp of Schoot vergelyken kan (*a*). Hier zyn Voorbeelden:

Zonder Cieraad. Adagio. tr

Met eene langzaam afſtygende Tirata. tr

Zonder Cieraad. Adagio.

Met eene langzaam afſtygende Tirata.

Zon-

(*a*) Wat? Den Schoot uyt het Ryk der Muzyk te verbannen? — Dat wil ik niet wagen: want hy is zich niet ſlechts in de fraaije Konſten, maar in alle plaatſen ingedrongen. Ja waar men niets daar van weeten wil, dat ruykt het eerſt heel ſterk naar kruyd. *Quisque ſuos patimur Manes* —. VIRGIL.

Zonder Cieraad. Adagio.

Met eene afstygende gezwinde Tirata. Adagio.

Adagio. Zonder Cieraad.

Adagio. Met eene opstygende langzaame Tirata.

Molto Allegro. Zonder Verciering.

Molto Allegro. Met eene opstygende gezwinde Tirata.

Ei! is dat niet een Schoot?

§. 21.

Men kan echter de *Tiraten* nog op verscheidene andere wyzen aanbrengen. Ik zal 'er eenige aanhaalen. By voorbeeld:

Zonder Cieraad. Adagio.

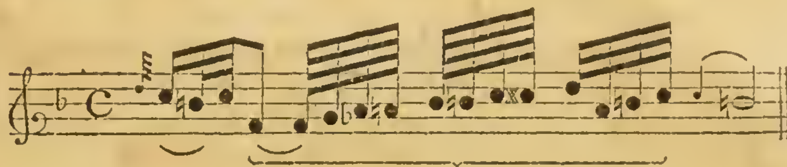
Eene langzaame Tirata met Triolen.

Zon-

Zonder Vercie-ring.
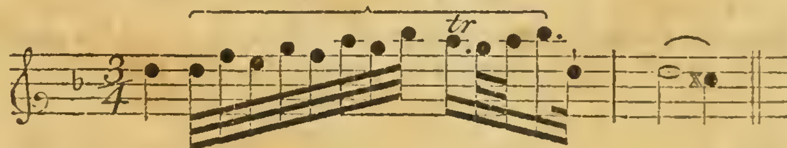

Met eene gezwinde Tirata door de Semitonen.

Zonder Cieraad.

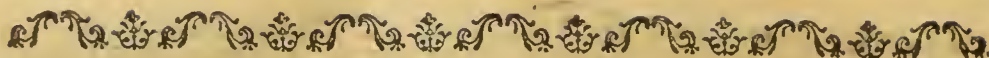

Met Tercegangen.

§. 22.

Alle deeze Vercieringen gebruykt men echter maar, wanneer men een *Solo* ſpeeld, en dan nog zeer maatig, ter rechtertyd, en ſlechts ter afwiſſeling van eenige dikwyls op malkander komende Paſſagen. En men zie naauwkeurig op 't Voorſchrift van den Componiſt: want by de Aanwending van zulke Vercieringen verraad men allereerſt zyne onweetenheid. Inzonderheid wachte men zich voor alle wilkeurige Cieraaden, wanneer 'er meer uyt eene Stem ſpeelen. Wat zoude het voor eene verwarring geeven, als elk naar zynen zin de Nooten verkrullen wilde? en zoude men niet eindelyk wegens de verſcheidene ongeſchikt ingemengde afſchuwelyke Schoonheden geene Muzyk meer verſtaan? Ik weet hoe bang het iemand word, wanneer men de zingbaarſte Stukken door onnodige Vercieringen zo erbarmelyk hoord verſtumpelen. Ik zal in het volgende Hoofdſtuk hiervan nog iets meer zeggen.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Van het richtig Nooten leezen en den goeden Voordrag in het geheel.

§. 1.

Aan de goede Uytvoering is alles geleegen. Deeze Stelling word door de dagelykſche Ondervinding beveſtigt. Menigen Halfcomponiſt is als buyten zich zelve van vergenoegen, wanneer hy zyne muſicale *Galimatias* van goede Speelers hoord voordragen, die den Affect, waaraan hy niet eens gedacht heeft, aan de rechte plaats weet aan te brengen, en de Characters die hem nooit ingevallen zyn, zo veel het mogelyk is onderſcheid, en gevolglyk de geheele elendige Sukkelary door eenen goeden Voordrag weet verdraaglyk in de ooren der Toehoorders te maaken. En wie is in tegendeel onbewuſt, dat zomtyds de beſte Compoſitie zo jammerlyk uytgevoerd word, dat de Componiſt veele moeite heeft zynen eigenen Arbeid te herkennen?

§. 2.

De goede Voordrag eener Compoſitie naa den hedendaagſchen Smaak is niet zo ligt, als zich zommigen wel voorſtellen, die zeer wel meenen te doen, wanneer zy een Stuk naar hunne Fantaſy recht zottelyk vercieren en verkrullen; en die van den Affect in het geheel geene aandoening hebben, welke eigentlyk in het Stuk moet uytgedrukt worden. En wie zyn deeze Lieden? Het zyn meeſtal de zulken, die, daar ze naauwlyks in de Maat een weinig goed voortkomen, zich terſtond aan *Concerten* en *Solo's* wagen, om (naar hunne domme meening) zich maar hoe eer hoe liever onder het getal der Virtuoſen intedringen. Meenigen brengen het ook zo ver, dat zy in eenige *Concerten* of *Solo's*, die ze wel geoeffend hebben, de zwaarſte

ſte Paſſagen ongemeen vaardig wegſpeelen. Deeze weetenze nu van buyten. Doch indien ze maar een paar Menuetten na het Voorſchrift van den Componiſt zingbaar voordragen, zó zyn zy 'er niet in ſtaat toe: ja men ziet het reeds in hunne geſtudeerde Concerten. Want zo lang zy een *Allegro* ſpeelen, zo gaat het nog goed; maar wanneer het tot het *Adagio* komt, daar verraaden zy hunne groote onweetenheid en hunne ſlechte beoordeelingskracht in alle Tacten des gantſchen Stuks. Zy ſpeelen zonder ſchikking en zonder uytdruk; het Zwakke en Sterke word niet onderſcheiden; de Vercieringen zyn aan de onrechte plaats, te veelvuldig, en meeſtendeels verward aangebragt; doch meenigmaal zyn de Nooten al te laag, en men merkt dat de Speelende niet weet, wat hy doen moet. Van zulke Lieden is ook zelden eene verbeetering te verhoopen; want zy zyn meer als ymand van de eigenliefde ingenomen; en die geene zou in hunne grootſte ongunſt vervallen, welke hun met een welmeenend hart van hunne misſlagen wilde overtuygen.

§. 3.

De Muzyk-Stukken van goede Meeſters richtig naar het Voorſchrift leezen, en naar den in het Stuk heerſchenden Affect afteſpeelen is ongemeen konſtiger, dan de zwaarſte Solo's en Concerten te ſtudeeren. Tot het laatſte heeft men even zo veel verſtand niet nodig. En wanneer men zo veel geſchiktheid heeft om de Applicatien uyt te denken: zo kan men de zwaarſte Paſſagen van zich zelfs leeren; indien maar eene ſterke oeffening daarby komt. Het eerſte daarentegen is niet zo ligt. Want men moet niet ſlechts al het aangemerkte en voorgeſchreevene naauwkeurig waarneemen, en niet anders, dan zo als het gezet is, afſpeelen: maar men moet ook met eene zeekere aandoening ſpeelen; men moet zich in den Affect ſtellen, die uyttedrukken is; en men moet alle de *Trekken*, de *Sleepen*, het *Afſtooten* der Nooten, het *Zwakke* en *Sterke*, en met één woord, alles wat maar eenigzints tot den vernuftigen Voordrag van een Stuk behoord, op eene zeekere goede wyze aanbrengen en voordraagen, die men niet anders, dan met eene gezonde beoordeeling door eene lange ervaaring leerd.

§. 4.

Men befluyt nu zelfs of niet een goede Orcheftfpeeler ongemeen hooger te fchatten zy, dan flegts een Solofpeeler? Deeze kan alles wilkeurig afhaspelen, en den Voordrag na zynen zin, ja na zyne hand inrichten: daar de eerfte den Smaak verfcheidener Componiften en vaardigheid bezitten moet, hunne gedachten en wyze van uytdrukken terftond inzien en regelmaatig weeten voortedragen. Deeze behoeft zich maar t'huys te oeffenen om alles rein uyttebrengen, en anderen moeten zich na hem richten: maar de eerfte moet alles van het blad weg, en wel dikwyls zulke Paffagen wegfpeelen die tegen de natuurlyke orde der Tydmaat aanloopen (*a*): en hy moet zich meeftal naa anderen voegen. Een Solofpeeler kan zonder groot inzicht in de Muzyk in het geheel zyne Concerten verdraaglyk, ja ook met roem affpeelen; wanneer hy maar eenen reinen Voordrag heeft: een goed Orcheftfpeeler echter moet veel inzicht in de geheele Muzyk, in de Zetkonft en in de verfcheidenheid der Characters, ja hy moet eene byzonder levendige gefchiktheid hebben, om zyn Beroep met eere voor te ftaan; inzonderheid wanneer hy met der tyd den Aanvoerer eens Orcheft zyn wil. Miffchien zyn 'er echter zommigen, welke gelooven, dat men meer goede Orcheft- als Solofpeelers vind? deeze zyn het fpoor byfter. Slechte Accompagniften zyn 'er zeker genoeg; goede daarentegen zeer weinig: want hedendaags wil alles Solo fpeelen. Doch hoe nu het met een Orcheft gefchapen ftaat, hetwelk uyt altemaal Solofpeelers beftaat, laat ik die Heeren Componiften beantwoorden, welke hunne Muzyk daarby opgevoerd hebben. Weinig Solofpeelers leezen goed: wyl zy 'er altoos naar hunne Phantafy iets onder te

(*a*) *Contra Metrum Muficum.* Hiervan hebbe reeds in de tweede Afdeeling des eerften Hoofdftuks §. 4. in de aanmerking (*d*) eene melding gedaan. En ik weet niet wat ik denken moet, wanneer ik eene Aria van meenigen thans zo zeer beroemden Italiaanfchen Componift zie, die zo tegen het muficale *Metrum* aanloopt, dat men denken zoude, een Scholier had ze gemaakt.

te mengen, en flechts op zich alleen, doch zelden ook op anderen te zien gewoon zyn (*b*).

§. 5.

Men moet derhalven niet Solofpeelen, alvoorens men niet recht accompagneeren kan. Men moet te vooren alle veranderingen des Streeks naauwkeurig weeten te maaken; men moet het zwakke en fterke aan de rechte plaats aan te brengen kundig zyn; men moet leeren de Characters der Stukken onderfcheiden, en alle Paffagen na haaren vereifchten eigenen Smaak voordragen, en met een woord, men moet eerft den Arbeid van veele gefchikte Lieden richtig en cierlyk leezen kunnen, alvoorens men aanvangt Concerten en Solo's te fpeelen. Men ziet terftond aan de Schildery, of den geenen die ze gefchilderd heeft een Meefter in het Teekenen geweeft is: even zo zou meenig een zyn Solo vernuftiger fpeelen, indien hy ooit eene *Symphonie* of een *Trio* naar den daarin vereifchten goeden Smaak voortedragen, of eene *Aria* met den rechten Affect te accompagneeren, geleerd had. Ik zal eenige korte Regelen dienaangaande laaten volgen; waarvan men zich by de uytvoering van een Muziekftuk met groot nut kan bedienen.

§. 6.

Dat men zyn Inftrument goed en rein met de overigen inftemmen moet, dat weet een iegelyk, en myne erinnering fchynd in zulk geval iets overvloedigs te zyn. Doch daar zyn zomtyds zulke, die de eerfte Viool fpeelen, die hunne Inftrumenten niet rein te zamen ftemmen, in dat geval vind ik hoogftnodig zulks hier te erinneren: en zo veel te meer, wyl zich alle de overige Meedefpeelenden daar na richten moeten. Wanneer men by een Orgel of Staartftuk fpeeld, zo moet men zich met

(*b*) Ik fpreek hier echter geenzins van zulke groote Virtuofen, die behalven hunne verwonderenswaardige Konft in het affpeelen der Concerten, ook groote Orcheftérfpeelers zyn. Dit zyn Lieden die wezentlyk de grootfte hoogachting verdienen.

met de Stemming daar na richten: doch zyn geene van beide tegenwoordig, zo neemt men den Toon van de Blaas-Inſtrumenten. Eenige Stemmen allereerſt de (A), andere integendeel de (D) Snaar. Beide doen wel, wanneer ze maar vlytig en rein ſtemmen. Slechts wil ik nog erinneren, dat de Snaar-Inſtrumenten in een warm Vertrek altoos laager, in de koude echter hooger worden.

§. 7.

Alvoorens men begind te ſpeelen moet men het Stuk wel doorzien en betrachten. Men moet het Character, het Tempo en de manier der Beweeging, welke het Stuk vordert, opzoeken, en zorgvuldig nazien, of niet eene Paſſage daarin ſteekt, die dikwyls by het eerſte aanzien niet veel te beduyden heeft, doch wegens de byzondere Voordragswyze juyſt niet gemaklyk afteſpeelen is. Men moet zich eindelyk by de uytvoering alle moeite geeven den Affect te vinden en richtig voortedragen, die de Componiſt heeft willen aanbrengen; en alwaar dikwyls het treurige met het vrolyke afwiſſeld; zo moet men zorg dragen elk naar zynen aart voortedragen. Met een woord: men moet alles zo ſpeelen, dat men 'er zelfs van aangedaan word (*c*).

§. 8.
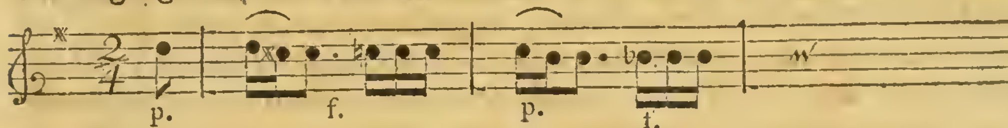
Uyt dit alles vloeid, dat men de voorgeſchreevene *Piano* en *Forte* op het naauwkeurigſte moet waarneemen, en niet geſtadig in eenen Toon voortlenteren moet. Ja men moet het Zwakke met het Sterke, zonder Voorſchrift, ook meeſtendeels aftewiſſelen en elk aan de rechte plaats weeten aan te brengen: want dit heet na de bekende Schilderſpreuk, *Licht* en *Bruyn*. De door (x) en (♮) verhoogde Nooten moet men altoos iets ſter-

(*c*) Het is ſlecht genoeg, dat meenig een nooit aan dat geene denkt, wat hy werkelyk doed, maar zyne Nooten (als het ware) in den droom weg ſpeeld, of wanneer hy maar voor zich zelfs ſpeelde. Zodanig een word het niet gewaar, of hy ſchoon een paar Nooten in de Maat vooruyt loopt: en ik wil 'er op wedden, hy zou het Stuk een paar Tacten eerder als anderen eindigen, wanneer hem niet de Meedeſpeelenden zyn vooruytloopen indachtig maakten.

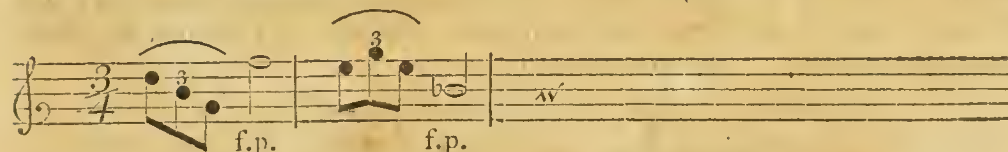
ſterker aangrypen, maar in het vervolg der Melody in den Toon weder afneemen. By voorbeeld:
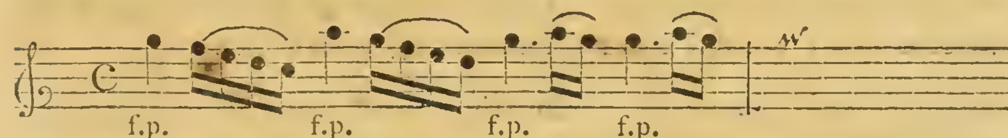

Even zo moet men eene door (♭) en (♮) aangebragte ſnelle Verlaaging door de Sterkte onderſcheiden. By voorbeeld:

Men pleegd halve Nooten, wanneer ze onder korte Nooten vermengd zyn, altoos ſterk aanteſtooten en in den Toon weder natelaaten. By voorbeeld:

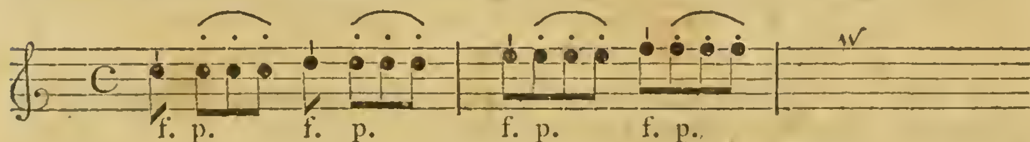
Ja meenige Vierdedeelnoot word ook op even deeze wyze geſpeeld. By voorbeeld:

En dit is die Uytdruk, welke de Componiſt eigentlyk begeerd, wanneer hy een *f.* en *p.*, namentlyk *Forte* en *Piano*, by eene Noot zet. Men moet echter, wanneer men die Noot ſterk aangeſtooten heeft, den Strykſtok niet van de Snaar weglaaten, gelyk zommigen zeer ongeſchikt doen; maar de Strykſtok moet voortgevoerd en de Toon nog geſtadig gehoord worden, behalven dat hy zich zacht verlieze. Men zie na wat ik op Bladz. 49. in de Aanmerking (*k*) erinnert heb.

§. 9.

Meeſtal valt het Accent (*d*), de Uytdruk of de Sterkte des Toons op de heerſchende of *aanſlaande Noot*, welke de Italiaanen *Nota buona* noemen. Deeze *aanſlaande* of *goede Nooten* zyn echter merkelyk van malkander onderſcheiden. De zonderling *heerſchende Nooten* zyn de volgende: *in elke Maat de het eerſte Vierdedeel aanſlaande Noot; de eerſte Noot der halve Maat of des derden Vierdedeels in de Viervierdedeelmaat; de eerſte Noot des eerſten en vierden Vierdedeels* $\frac{6}{4}$ *en* $\frac{6}{8}$ *Maat; en de eerſte Noot der eerſten, vierden, zevenden en tienden Vierdedeels in de* $\frac{12}{8}$ *Maat.* Deeze nu mogen die aanſlaande Nooten heeten, op welken altoos de meeſte Sterkte des Toons valt: wanneer anders de Componiſt geenen anderen Uytdruk gezet heeft. By het gewoonlyk accompagneeren eener Aria of Concertſtem, waar meeſtendeels maar Achtſte- en Zeſtiendedeelnooten voorkomen, worden zy thans meeſtal afgezonderd geſchreeven, of ten minſten in den beginne een paar Tacten met eenen kleinen Streek bemerkt. By voorbeeld:

Men moet op deeze wyze voortvaaren de eerſte Noot ſterk aanteſtooten, tot dat eene Verandering voorkomt.

§. 10.

De andere goede Nooten zyn die, welke wel altoos door eene kleine Sterkte van de overigen onderſcheiden zyn; doch by welken men de Sterkte zeer gemaatigd aanbrengen moet. Het zyn namentlyk de *Vierde- en Achtſtedeelnooten in de Allabreve Maat, en de Vierdedeelnooten in den zogenaamden halven Tripel; wyders de Achtſte- en Zeſtiendedeelnooten in de volle en ook in de* $\frac{2}{4}$ en

(*d*) Ik verſtaa hier door het woord *Accent*, geenzints dat de Franſchen *le Port de Voix*, waarover *Rouſſeau* in zyne *Methode pour apprendre à Chanter p.* 56, eene verklaaring geeven wil: maar eenen uytdruk (*Expreſſion*), Naadruk of *Emphaſis*, van het Griekſche ἐν, *in*, en φάσις, *apparitio*, *dictio*.

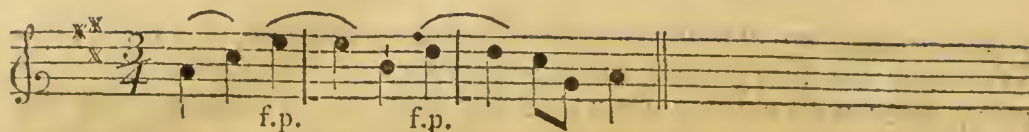
$\frac{2}{4}$ *en* $\frac{3}{4}$ *Maat; en eindelyk de Zeſtiendedeelnooten in de* $\frac{3}{8}$, $\frac{6}{8}$, enz. Wanneer nu diergelyke meerdere Nooten na malkander volgen, over welke twee en twee een Boog ſtaat: zo valt op de eerſte der twee den Accent, en zy word maar een weinig ſterker aangegreepen, en ook iets langer uytgehouden; de tweede echter word gantſch zacht en ſtil, ook iets laater, daaraan geſleept. Een Exempel hiervan zie men in de eerſte Afdeeling des zevenden Hoofdſtuks §. 3, maar inzonderheid leeze men de in de tweede Afdeeling des zevenden Hoofdſtuks ſtaande §. 5, en men bezie de Voorbeelden. Daar zyn echter ook dikwyls 3, 4 en nog meer Nooten door eenen zulken Boog en Halfcirkel te zamen verbonden. In zulk geval moet men de eerſte derzelven iets ſterker aanſtooten, en langer uythouden, de overigen daarentegen door afneeming der Sterkte geduurig ſtiller, zonder den minſten nadruk, in denzelfden Streek daaraanſleepen. Men erinnere zich dikwyls het zevende Hoofdſtuk, en inzonderheid wat in de eerſte Afdeeling §. 20, is gezegd geworden.

§. 11.

Uyt even het zesde en zevende Hoofdſtuk ziet men, hoe zeer het Sleepen en Stooten de Melody onderſcheid. Men moet alzo niet ſlechts de reeds geſchreevene en voorgeteekende Sleepers op het naauwkeurigſte waarneemen: maar, wanneer in meenige Compoſitie niets aangetoond is; zo moet men het Sleepen en Stooten gouſtueus, of met ſmaak aan de rechte plaats weeten aantebrengen. Het Hoofdſtuk van de veele Veranderingen des Streeks zal inzonderheid in de tweede Afdeeling onderricht geeven, hoe men zomtyds eene vrywillige Verandering maaken zal, die echter altoos met het Character des Stuks overeenkomſtig zyn moet.

§. 12.

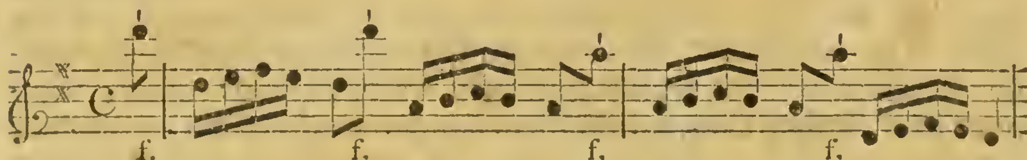
Men vind hedendaags zeekere Paſſagen, waar de Uytdruk van eenen geſchikten Componiſt op eene heel byzondere ongewoone en onverwachte wyze aangebragt word, het welk niet yder een raaden zoude, wanneer het niet aangetoond ware. By voorbeeld:

Want hier valt de Uytdruk en de Sterkte des Toons op het laatste Vierdedeel der Maat, en het eerste Vierdedeel der volgende Maat word heel stil en zonder naadruk daaraangehouden. Men onderscheide dus deeze beide Nooten geenzints door een naadrukken met den Strykstok; maar men speele ze, als of ze maar eene halve Noot waren. Ook hier mag men zich de 18. §. in de derde Afdeeling des eersten Hoofdstuks, en der aanmerking (*k*) erinneren.

§. 13.

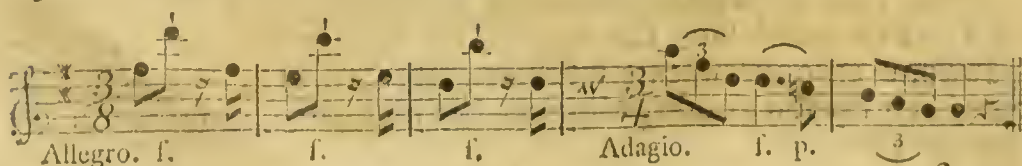
In vrolyke Stukken brengt men veeltyds den Accent by de hoogste Noot aan, om den Voordrag recht levendig te maaken. Dan gebeurd het, dat de naadruk op de laatste Noot des tweeden en vierden Vierdedeels in de volle Maat, doch in de Tweevierdedeelmaat, op het einde des tweeden Vierdedeels valt; byzonderlyk wanneer het Stuk in den Opstreek begind. By voorbeeld:

Dit laat zich nu echter in langzaame en treurige Stukken niet doen: want daar moet de Opstreeksnoot niet afgestooten, maar aangehouden en zingbaar voorgedragen worden.

§. 14.

In de Drievierde- en Drieachtstedeelmaat kan het Accent ook op het tweede Vierdedeel vallen. By voorbeeld:

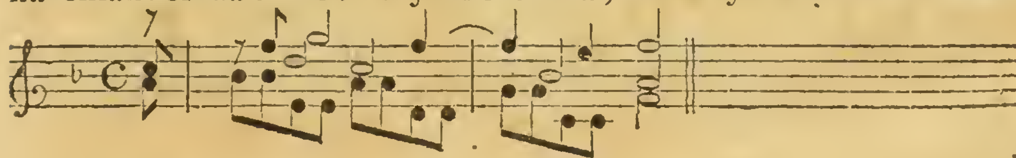
§. 15.

§. 15.

Men ziet in het laatste Exempel, dat in de eerste Maat de gepunćteerde Vierdedeelnoot (D) door eenen Boog aan de daarop volgende Achtstedeelnoot (C) verbonden is. Men moet derhalven by het Stipje met den Strykstok niet naadrukken, maar zo wel hier, als by alle dergelyke gevallen de Vierdedeelnoot met eene maatige Sterkte aangrypen, den tyd des Punćts zonder naadruk uythouden en de daarop volgende Achtstedeelnoot heel stil daaraansleepen. Ik heb het reeds in de derde Afdeeling des eersten Hoofdstuks §. 9. erinnerd.

§. 16.

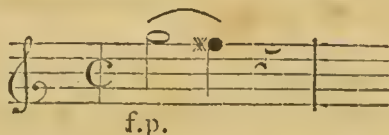
Even alzo moet men ook de Nooten, die anders na de Maat moesten verdeeld worden, nooit afdeelen, of de afdeeling door eenen naadruk bemerken; maar men moet slechts aanstooten en stil uythouden, niet anders, dan of zy in het begin des Vierdedeels stonden. Men leeze maar de §. 21, 22 en 23 des vierden Hoofdstuks. Hier ter plaatze behoord ook hetgeen aan het einde der §. 18 in de derde Afdeeling des eersten Hoofdstuks is gezegd geworden; en men vergeete vooral de aanmerking (*k*) niet. Deeze Voordragwyze maakt een zeeker *gebroken Tempo*, welke, daar, of de Middelstem, of de Bas, zich met de Bovenstem schynen te verdeelen, zeer vreemd en aardig in 't gehoor valt, en tessens veroorzaakt, dat in zeekere Passagen de Quinten niet zo met malkander aanstooten, maar by beurtwisseling na elkander aanslaan. By voorbeeld, hier zyn drie Stemmen.

§. 17.

Zo wel in het nu bygebragt geval, dan waar geduurig een *forte* bygeschreeven is, moet men de Sterkte met maate gebruyken en niet zottelyk scheuren: inzonderheid by het begeleiden eener Concertstem. Meenige doen eene zaak in 't geheel niet; doch

doch wanneer zy ze doen, gaan ze zich te buyten. Men moet alzo op den Affect zien. Dikwyls vereischt eene Noot eenen sterken aanstoot; meenigmaal eenen middelmaatigen; en zomtyds eenen naauwlyks merklyken. Het eerste geschied gemeenlyk by eenen snellen uytdruk, die alle Instrumenten te gelyk maaken; en deeze word meestendeels door (*f. p.*) aangetoond. By voorbeeld:

Het tweede geschied by de byzonder heerschende Nooten, waarvan in §. 9. deezes Hoofdstuks is gewag gemaakt. Het derde valt voor by alle de overige in §. 10. eerst aangetoonde Nooten, waar men eene naauwlyks te merken Sterkte aanbrengen moet. Want of men schoon onder de begeleiding eener concerteerende Stem veele *Forte* geschreeven ziet; zo moet men toch de Sterkte maatig en niet zo buytenspoorig gebruyken, dat men daar door de Hoofdstem onderdrukt. Eene zulke weinige en kort aangebragte Sterkte moet veel meer de Hoofdstem verheffen, de Melody verleevendigen, de Concertisten uythelpen, en hem de moeite het Stuk recht te characteriseeren, verligten.

§. 18.

Gelyk men nu het *Sleepen* en *Stooten*, het *Zwakke* en *Sterke*, naar vereisch des Uytdruks naauwkeurigst waarneemen moet: even zo moet men ook niet gestadig met eenen sleependen zwaaren Streek voortspeelen, maar zich na den by elke Passage heerschenden Affect richten. Vrolyke en huppelende Passagen moeten met ligte en korte Streeken aangewakkerd, lustig en spoedig weggespeeld worden: gelyk als men langzaame en treurige Stukken met lange Streeken, voedzaam, en met tederheid voordragen moet.

§. 19.

By de begeleiding eener Concertstem, moet men meestal de Nooten niet aanhoudend, maar snel wegspeelen, en in de $\frac{6}{8}$ en $\frac{12}{8}$ Maat

Maat zyn de zwarte Nooten ten naasten by als Achtstedeelnooten aftespeelen: om den Voordrag niet slaaperig te maaken. Men zie echter op de gelykheid der Tydmaat; en de zwarte Noot moet men meer hooren dan de Achtstedeelnooten. By voorbeeld:

Andante.

Zo heet het.

f. p. f. p. f. p. f. p.

En zo word het gespeeld.

§. 20.

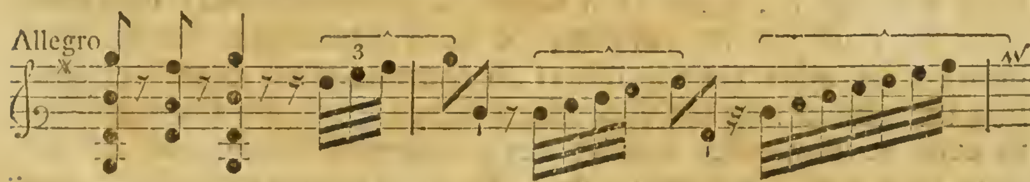
Veele die van den Smaak geen begrip hebben, willen by het Accompagnement eener concerteerende Stem nooit by de gelykheid der Maat blyven; maar zy bemoeijen zich geduurig de Hoofdstem naategeeven. Dit zyn Accompagnisten voor Stumpers en niet voor Meesters. Wanneer men meenige Italiaansche Zangeres, of andere zulke Ingebeelde Virtuosen voor zich heeft, die het geene, wat ze van buyten leeren, niet eens na de richtige Tydmaat voortbrengen; zo moet men gewis geheele halve Maaten laaten vaaren, om ze voor openbaare schande te redden. Doch wanneer men eenen wezentlyken Virtuos, die deezen tytel waardig is, voor zich heeft, accompagneerd; dan moet men zig door het vertrekken, of vooruytneemen der Nooten, hetwelk hy alles zeer geschikt en roerend weet aantebrengen, nog tot talmen nog tot voorteilen laaten verlyden; maar altoos in eene eevenreedige manier der beweeging voortspeelen: anders zoude men het geene de Concertist opbouwen wilde, door het Accompagnement weder omstooten (*e*).

§. 21.

(*e*) Een kundige Accompagnist moet derhalven eenen Concertist beoordeelen kunnen. Een wezentlyke Virtuos moet hy zeker niet naageven: want hy zou hem anders zyn *Tempo rubato* bederven. Wat eigentlyk het gestoolen Tempo is, kan beter getoond dan beschreeven worden. Heeft men daar en tegen met eenen Inbeeldingsvirtuos te doen: dan mag men dikwyls in een *Adagio cantabile* meenige Achtstedeelnoot den tyd eener halve Maat uythouden, tot dat hy van zynen *Paroxismus* weder by zichzelve komt: want in dat geval gaat men eenigzints niet na den Maat: want hy speeld *Recitativisch*.

§. 21.

Voor het overige moet by eene Muzyk, wanneer ze anders goed zyn zal, alle de Tezamenſpeelenden elkander wel waarneemen en inzonderheid op hunnen Aanvoerder zien: opdat ze niet ſlechts te gelyk aanvangen; maar ten einde ze geduurig in een gelyk Tempo, en met gelyken Uytdruk ſpeelen. Daar zyn zeekere Paſſagen, by welker afſpeelen men zeer ligt tot ſpoeden vervalt. Men erinnere zich ſlechts §. 38, in 't vierde Hoofdſtuk. En in 't zesde en zevende Hoofdſtuk heeft men de gelykheid der Tydmaat meer dan eenmaal ingeſcherpt. Wyders moet men zich bevlytigen de Accoorden ſnel en te gelyk, maar de na een *Punct* of kleine *Sospir* volgende korte Nooten laat en ſpoedig wegteſpeelen. Men zie maar wat ik in de tweede Afdeeling des zevenden Hoofdſtuks §. 2. en 3. geleerd hebbe; men zoeke even daar de Exempelen na. Wanneer in den Opſtreek of na eene korte Sospir meer Nooten afteſpeelen zyn, zo pleegd men ze in eenen Afſtreek te neemen, en in eenen trek aan de eerſte Noot des volgenden Vierdedeels te binden. Daar moeten de Tezamenſpeelenden malkander byzonder waarneemen, en niet te vroeg beginnen. Hier is een Exempel met *Accorden* en *Sospiren*.

§. 22.

Alles wat ik in dit laatſte Hoofdſtuk ter nedergeſteld heb betreft eigentlyk het richtig *Nootenleezen*, en in 't geheel den reinen en vernuftigen Voordrag van een goed gezet Muzyk-Stuk. En alle myne bemoeijing, die ik in het opſtellen deezes Boeks aangewendt hebbe, loopt daar op uyt: de Aanvangers op den rechten weg te brengen, en ter erkentenis en aandoening van eenen

eenen goeden musicalen Smaak voortebereiden. Ik wil derhalven hier besluyten; offchoon ik voor de Heeren Concertisten nog veel te zeggen had. Wie weet het? misschien waag ik het nog eens de musicale Waereld met een Geschrift te vermeerderen? indien ik mogt komen te zien, dat deeze mynen Yver en Poogingen, om de Aanvangers te dienen, niet geheel vru h-teloos geweest is.
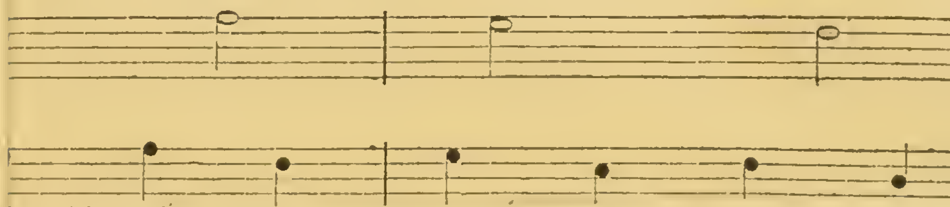
E I N D E.

BERIGT VOOR DEN BOEKBINDER.

NOTA. *De Tafel der Strykmanier moet hier achter volgen.*

fdftuk tot de Regels der Strykmanier.

T A F E L.

De alhier aangetekende Paragraphen (§.) wyzen ons in het vierde Hoofdstuk tot de Regels der Strykmanier.

1 §. 2.

2 §. 2.

3 §. 2.

4 §. 2.

5 §. 2.

6 §. 21.

7 §. 25.

8 af op

9 af op

10 §. 26.

11 §. 17.

12 §. 17.

13 §. 5.

14 §. 5.

15 §. 5.

16 §. 27.

17 §. 18.

18 §. 13.

19 §. 5.

20 §. 17.